

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA
COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

Vodič kroz članak 10. Europske konvencije o ljudskim pravima

Sloboda izražavanja

Ažuriran 30. travnja 2021.

Ovaj vodič pripremilo je Tajništvo te on ne obvezuje Sud.

Izdavači ili organizacije koji žele prevesti i/ili reproducirati ovaj vodič ili dio ovog vodiča u tiskanom ili elektroničkom obliku trebaju se javiti na publishing@echr.coe.int za daljnje informacije o postupku odobravanja.

Ako želite provjeriti koji se prijevodi vodiča kroz sudsku praksu trenutačno pripremaju, pogledajte [Prijevodi u pripremi](#).

Ovaj Vodič izvorno je sastavljen na francuskom jeziku. Redovito se ažurira, a posljednji je put bio ažuriran 30. travnja 2021. godine. Može biti podvrgnut uredničkim izmjenama.

Vodiči kroz sudsku praksu dostupni su za preuzimanje na www.echr.coe.int (Case-law – Case-law analysis – Case-law guides). Za ažuriranje ove publikacije pratite račun Suda na Twitteru na https://twitter.com/ECHR_CEDH.

Za ovaj prijevod, koji se objavljuje u dogovoru s Vijećem Europe i Europskim sudom za ljudska prava, odgovoran je isključivo Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.
© Vijeće Europe / Europski sud za ljudska prava, 2021.

Sadržaj

Bilješka čitateljima	8
I. Uvod.....	9
A. Metodologija koja se upotrebljavala u ovom vodiču	9
B. Opća razmatranja o članku 10. u sudskoj praksi Suda	10
II. Dopuštenost članka 10. Konvencije.....	11
A. Primjenjivost članka 10. Konvencije	11
B. Ostala pitanja dopuštenosti.....	13
1. Iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava (članak 35. stavak 1.)	13
2. Status žrtve (članak 35. stavak 3. točka (a)).....	13
3. Izostanak značajne štete (članak 35. stavak 3. točka (b))	15
III. Ispitivanje predmeta na temelju članka 10. od strane Suda: iscrpna analiza	16
A. Je li došlo do miješanja u ostvarivanje prava na slobodu izražavanja i oblici miješanja.....	16
B. Tri „testa”: zakonitost miješanja, njegova legitimnost i njegova nužnost u demokratskom društvu	18
1. Test „zakonitosti miješanja”	18
2. Test „legitimnosti cilja koji se nastoji postići miješanjem”	20
3. Test „nužnosti miješanja u demokratskom društvu”	20
a. Postojanje „neodgodive društvene potrebe”	20
b. Ocjena prirode i ozbiljnosti sankcija	21
i. Zadnja restriktivna mjera	21
ii. Opće mjere	22
c. Pretpostavka relevantnih i dostatnih razloga.....	22
C. Suprotstavljenost dva prava zaštićena Konvencijom: uspostavljanje ravnoteže.....	23
1. Članak 6. stavak 2. Konvencije	23
2. Članak 9. Konvencije.....	24
3. Članak 11. Konvencije	24
4. Članak 1. Protokola br. 1	24
IV. Zaštita ugleda ili prava drugih	25
A. Metodologija	25
B. Pravična ravnoteža između slobode izražavanja i prava na poštovanje privatnog života u kontekstu objava (intimni aspekti života i ugleda pojedinca)	26
1. Objave (fotografije, slike i članci) koje se odnose na intimne aspekte života pojedinca ili njegove obitelji.....	27

a.	Kriteriji i njihova primjena	27
i.	Doprinos raspravi od javnog interesa	27
ii.	Koliko je dotična osoba poznata	28
iii.	Prethodno ponašanje dotične osobe	29
iv.	Način pribavljanja informacija i njihova vjerodostojnost	30
v.	Sadržaj, oblik i posljedice spornog članka.....	31
2.	Obilježja i mjerila obrazloženja Suda specifični za predmete o kleveti (zaštita ugleda)	33
a.	Obilježja definiranja i određivanja okvira: razmatranja	33
i.	Postojanje objektivne veze između sporne izjave i osobe koja traži zaštitu na temelju članka 10. stavka 2. Konvencije.....	33
ii.	Razina ozbiljnosti napada na ugled	34
b.	Mjerila i obilježja ocjenjivanja je li miješanje bilo razmjerno legitimnom cilju zaštite ugleda.....	35
i.	Obilježja vezana uz sadržaj	35
ii.	Obilježja vezana uz kontekst.....	40
iii.	Narav mjera i kazne za klevetu.....	44
V.	Uloga „javnog čuvara”: veća zaštita, dužnosti i odgovornosti	47
A.	Uloga čuvara	47
B.	Prava, dužnosti i odgovornosti povezani s funkcijom novinara	48
1.	Prikupljanje informacija	48
a.	Istraživačke aktivnosti.....	48
b.	Pristup specifičnim mjestima i lokalitetima i prisutnost na njima radi prikupljanja informacija.....	49
c.	Zakonitost postupanja novinara	50
2.	Dužnosti i odgovornosti koje se odnose na uredničko donošenje odluka	51
a.	Pouzdana i precizne informacije: odgovornosti u pogledu provjere i prenošenja informacija	52
b.	Druge odgovornosti: urednici i glavni urednici novina, čitatelji, suradnici	54
VI.	Zaštita novinarskih izvora	54
A.	Opća načela	54
B.	Definicije, područje primjene	55
C.	Oblici i razmjernost miješanja	56
1.	Nalozi da se odaju izvori.....	56
2.	Pretrage.....	56
3.	Ciljano praćenje novinara radi utvrđivanja identiteta njihovih izvora.....	56

4.	Nalog za davanje iskaza u kontekstu kaznenog postupka	57
D.	Postupovna jamstva	57
VII.	Sprječavanje odavanja povjerljivih informacija	58
A.	Opća načela	58
B.	Kriteriji za ocjenu	59
1.	Doprinos javnoj raspravi od općeg interesa	59
2.	Ponašanje osobe odgovorne za odavanje	59
3.	Preispitivanje koje provode domaći sudovi	60
4.	Razmjernost izrečenih sankcija	60
VIII.	Posebna zaštita za zviždače i za prijavljivanje navodnih nepravilnosti u postupanju javnih službenika i dužnosnika	61
A.	Zaštita zviždača	61
B.	Zaštita u kontekstu prijavljivanja nepravilnosti u ponašanju državnih službenika i dužnosnika	64
IX.	Sloboda izražavanja i pravo na pristup informacijama u vlasništvu države	65
A.	Opća načela	65
B.	Kriteriji za ocjenu primjenjivosti članka 10. i postojanja miješanja	66
1.	Svrha zahtjeva za pristup informacijama	66
2.	Priroda tražene informacije	67
3.	Uloga osobe koja traži informacije	68
4.	Spremnost i dostupnost informacije	68
C.	Kriteriji za ocjenjivanje nužnosti miješanja (je li miješanje bilo razmjerno legitimnom cilju kojem se težilo ili je li uspostavljena pravična ravnoteža između različitih prava i interesa)	69
X.	Zaštita autoriteta i nepristranosti pravosudnog sustava i sloboda izražavanja: pravo na slobodu izražavanja u kontekstu sudskih postupaka i sudjelovanje sudaca u javnoj raspravi	70
A.	Poseban status aktera u pravosudnom sustavu i njihova sloboda izražavanja u kontekstu sudskih postupaka	70
1.	Članovi sudbene vlasti	70
2.	Odvjetnici	71
B.	Medijsko izvještavanje o sudskim postupcima	72
1.	Metodologija	72
2.	Opća načela	72
3.	Kriteriji primjene	73
a.	Doprinos javnoj raspravi od općeg interesa	73
b.	Priroda ili sadržaj spornih komentara	74

c.	Način pribavljanja spornih informacija.....	74
d.	Je li zabrana objave ili sankcija bila razmjerna	74
4.	Druga kontekstualna razmatranja povezana s interesima na koje će sporne objave vjerojatno utjecati	75
a.	Objave/izjave koje bi izgledno mogle utjecati na vođenje sudskog postupka	75
b.	Objave koje bi izgledno dovele do povrede povjerljivosti sudske istrage i pretpostavke nevinosti	76
c.	Objavljivanje informacija o privatnim životima stranaka u postupku.....	76
d.	Vrijeđanje suda	77
C.	Sudjelovanje sudaca u javnoj raspravi.....	78
XI.	Sloboda izražavanja i legitimni ciljevi državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, sprječavanja nereda ili zločina.....	79
A.	Opća načela	80
B.	Kriteriji za ocjenu u pogledu opravdanosti miješanja	81
1.	Doprinos raspravi od općeg interesa	81
2.	Priroda i sadržaj govora i njegov potencijalni utjecaj: analiza teksta u kontekstu	81
a.	Separatistički diskurs i publikacije protuzakonitih organizacija	83
b.	Veličanje i odobravanje kaznenih djela i/ili terorističkih činova	84
c.	Druge vrste govora koje su ograničene radi sprječavanja nereda i zločina	85
3.	Težina sankcije.....	85
XII.	Sloboda izražavanja i zaštita zdravlja ili morala	86
A.	Opća načela	87
1.	Zaštita zdravlja.....	87
2.	Zaštita morala.....	88
B.	Kriteriji za ocjenu u pogledu opravdanosti miješanja	89
1.	Priroda, sadržaj i potencijalni utjecaj govora	89
a.	Priroda i sadržaj govora	89
b.	Utjecaj govora: način širenja i ciljana publika	90
2.	Težina kazne ili mjere	91
XIII.	Sloboda izražavanja i internet	92
A.	Specifične značajke interneta u kontekstu slobode izražavanja	92
1.	Inovativni karakter interneta	92
2.	Internet i drugi mediji.....	93
B.	Zaštita prava drugih u kontekstu interneta.....	93
1.	Opći komentari.....	93

2.	Zaštita ranjivih osoba	95
3.	„Dužnosti i odgovornosti” internetskih novinskih portala.....	95
4.	Odgovornost koja proizlazi iz objave hiperveze.....	96
5.	„Dužnosti, odgovornosti” i tiskovne objave putem interneta	97
C.	Blokiranje pristupa internetu	97
D.	Pristup internetu i osobe u pritvoru	99
XIV.	Pluralizam i sloboda izražavanja	99
A.	Opća načela u vezi s pluralizmom u audiovizualnim medijima.....	100
B.	Medijski pluralizam i izbori	101
C.	Propisi o plaćenom oglašavanju	101
D.	Raspodjela audiovizualnih izvora	102
E.	Transparentnost u pogledu vlasništva nad medijima	103
F.	Pluralizam i sloboda izražavanja manjina	104
XV.	Članak 10. i njegov odnos s drugim odredbama Konvencije i njezinih protokola: međuovisnost, preklapanje	104
1.	Članak 6. stavak 1. Konvencije.....	104
2.	Članak 8. Konvencije	104
3.	Članak 9. Konvencije	105
4.	Članak 11. Konvencije.....	105
5.	Članak 2. Protokola br. 1	105
6.	Članak 3. Protokola br. 1	106
	Popis citiranih predmeta	107

Bilješka čitateljima

Ovaj vodič jedan je u nizu vodiča kroz sudsku praksu koje je objavio Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: „Sud”, „Europski sud” ili „Strasburški sud”) kako bi informirao pravne praktičare o najvažnijim presudama i odlukama koje je donio Strasburški sud. U vodiču se analizira i sažima sudska praksa na temelju članka 10. Europske konvencije o ljudskim pravima (dalje u tekstu: „Konvencija” ili „Europska konvencija”) (presude i odluke Suda i odluke ili izvješća Europske komisije za ljudska prava, dalje u tekstu: „Komisija”). Obuhvaća razdoblje od 1957. do 31. prosinca 2020.

Čitatelji će u njemu naći ključna načela iz ovog područja kao i mjerodavne presedane. Sudska je praksa citirana selektivno: riječ je o vodećim, značajnim i/ili nedavnim presudama i odlukama.* Međutim, vodič ne obuhvaća sljedeće:

- predmete koji se odnose na članak 10. u kojima je donesena odluka o dopuštenosti (nespojivost *ratione materiae*) na način da se ne primjenjuje konvencijska zaštita, primjenom članka 17. (zabrana zloupotrebe prava), i predmete koji se odnose na članak 10. u kojima je donesena odluka da je zahtjev očigledno neosnovan ili presuda da nije došlo do povrede prava, u kojima je Sud ispitao pitanje zloupotrebe prava u svjetlu članka 17. Konvencije†;
- predmete koji su prestali biti relevantni nakon što je došlo do jasne i nedvojbene promjene sudske prakse (primjerice, predmeti o pristupu informacijama koji su ispitani prije donošenja presude u predmetu [Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske](#) [VV], br. 18030/11, 8. studenoga 2016.).

Presude i odluke Suda ne služe samo za odlučivanje u predmetima pred Sudom već i općenitije za pojašnjenje, zaštitu i razvoj pravila koja proizlaze iz Konvencije, čime doprinose tome da države poštuju obveze koje su preuzele kao ugovorne stranke ([Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), stavak 154., 18. siječnja 1978., Serija A br. 25 i, nedavno, [Jeronovičs protiv Latvije](#) [VV], br. 44898/10, stavak 109., ECHR 2016, i [Nagmetov protiv Rusije](#) [VV], br. 35589/08, stavak 64., 30. ožujka 2017.).

Stoga je zadaća sustava ustanovljenog Konvencijom odlučivati o pitanjima javne politike u općem interesu, čime se podižu opći standardi zaštite ljudskih prava i širi poznavanje jurisprudencije iz područja ljudskih prava diljem zajednice država potpisnica Konvencije ([Konstantin Markin protiv Rusije](#) [VV], br. 30078/06, stavak 89., ECHR 2012). Doista, Sud je naglasio ulogu Konvencije kao „ustavnog instrumenta europskog javnog poretka” u području ljudskih prava ([Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi protiv Irske](#) [VV], br. 45036/98, stavak 156., ECHR 2005-VI i, nedavno, [N.D. i N.T. protiv Španjolske](#) [VV], br. 8675/15 i 8697/15, stavak 110., 13. veljače 2020.).

Ovaj vodič sadrži upućivanja na ključne riječi za svaki citirani članak Konvencije i njezinih Dodatnih protokola. Pravna pitanja koja se rješavaju u svakom predmetu sažeta su u [Popisu ključnih riječi](#), odabranih iz tezaurusa pojmova (u većini slučajeva) izravno iz teksta Konvencije i njezinih Protokola.

Baza podataka sudske prakse Suda, HUDOC, omogućuje pretraživanje po ključnim riječima. Pretraživanje po tim ključnim riječima omogućuje pronalaženje skupine dokumenata sa sličnim pravnim sadržajem (obrazloženje i zaključci Suda u svakom predmetu sažeti su ključnim riječima). Ključne riječi za pojedinačne predmete mogu se pronaći klikom na oznaku *Case Details* na HUDOC-u. Daljnje informacije o bazi podataka HUDOC i ključnim riječima potražite u [Vodiču za korisnike baze podataka HUDOC](#).

* Citirana sudska praksa može biti na jednom ili oba službena jezika (engleskom ili francuskom) Suda i nekadašnje Europske komisije za ljudska prava. Ako nije drugačije naznačeno, sva upućivanja odnose se na presude o osnovanosti koje je donijelo vijeće Suda. Kratica „(odl.)” znači da se citat odnosi na odluku Suda, a „[VV]” da je predmet bio pred Velikim vijećem. Presude vijeća koje nisu postale konačne prije objavljivanja ovog ažuriranja označene su zvjezdicom (*).

† Ti su predmeti obuhvaćeni [Vodičem kroz članak 17. Konvencije](#) (Zabrana zloupotrebe prava).

Članak 10. Konvencije – sloboda izražavanja

„1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnosti radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.

2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.”

Ključne riječi za HUDOC

Pozitivne obveze (10)

1. Sloboda izražavanja (članak 10. stavak 1.) – sloboda mišljenja (članak 10. stavak 1.) – sloboda primanja informacija (članak 10. stavak 1.) – sloboda širenja informacija (članak 10. stavak 1.) – sloboda primanja ideja (članak 10. stavak 1.) – sloboda širenja ideja (članak 10. stavak 1.) – miješanje javne vlasti (članak 10. stavak 1.) – bez obzira na granice (članak 10. stavak 1.) – podvrgavanje režimu dozvola (članak 10. stavak 1.)

2. Dužnosti i odgovornosti (članak 10. stavak 2.) – miješanje javne vlasti (članak 10. stavak 2.)

Propisano zakonom (članak 10. stavak 2.); dostupnost (članak 10. stavak 2.) – predvidljivost (članak 10. stavak 2.) – zaštitne mjere protiv zloupotrebe (članak 10. stavak 2.)

Nužno u demokratskom društvu (članak 10. stavak 2.): državna sigurnost (članak 10. stavak 2.) – javni red i mir (članak 10. stavak 2.) – sprječavanje nereda (članak 10. stavak 2.) – sprječavanje zločina (članak 10. stavak 2.) – zaštita zdravlja (članak 10. stavak 2.) – zaštita morala (članak 10. stavak 2.) – zaštita prava drugih (članak 10. stavak 2.) – zaštita ugleda drugih (članak 10. stavak 2.) – sprječavanje odavanja povjerljivih informacija (članak 10. stavak 2.) – očuvanje autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti (članak 10. stavak 2.)

I. Uvod

A. Metodologija koja se upotrebljavala u ovom vodiču

1. S obzirom na opsežnu sudsku praksu o pravu na slobodu izražavanja koju su razvile institucije Konvencije ovoj se temi treba pristupiti upotrebljavajući jasno definiranu metodologiju.
2. Prije ispitivanja biti prava zaštićenog člankom 10. po različitim temama, u vodiču se prvo daje opći pregled primjenjivosti članka 10. Konvencije i kriterija dopuštenosti koji su se najčešće razvili u predmetima u vezi s ovom odredbom.
3. Zatim se istražuju određeni aspekti koji zaslužuju poseban naglasak s obzirom na različite faze ispitivanja predmeta od strane Suda, prije poglavlja u kojima se provodi tematska i detaljna analiza članka 10. Konvencije.
4. Ta tematska poglavlja strukturirana su oko različitih legitimnih ciljeva koji mogu opravdati miješanje u ostvarivanje prava na slobodu izražavanja (članak 10. stavak 2.). Analiza svakog legitimnog cilja razlikuje se ovisno o količini i nijansiranosti mjerodavne sudske prakse.

5. Treba napomenuti da se u predmetima koji se odnose na članak 10. često poziva na više od jednog legitimnog cilja. Zbog toga predmet na koji se poziva u jednom tematskom poglavlju može biti relevantan i u drugim poglavljima.

6. U svakom odjeljku u kojem se ispituje legitiman cilj navode se opća načela koja se posebno odnose na kontekst dotičnog cilja i konkretni kriteriji primjene koji proizlaze iz sudske prakse institucija Konvencije. Međutim, načela i kriteriji primjene nisu ekskluzivni za teme kako su strukturirane u ovom vodiču. U cijeloj sudskoj praksi koja se ovdje razmatra ta se načela i kriteriji često preklapaju i međusobno su povezani.

7. Vodič sadrži i poglavlja o određenim tematskim područjima koja se ne spominju izrijekom u tekstu Konvencije, ali koje je Sud ugradio u konvencijski sustav zaštite prava na slobodu izražavanja, kao što su pluralizam, pravo na pristup informacijama, zaštita zviždača i sloboda izražavanja na internetu. Struktura tih poglavlja slijedi inherentnu logiku tih tematskih područja na način na koji ih je Sud protumačio u svojoj sudskoj praksi.

Na kraju, u vodiču je pružen pregled metodologija koje je Sud upotrebljavao u ispitivanju prava na slobodu izražavanja u odnosu na druga prava zajamčena Konvencijom i Protokolima uz Konvenciju, neovisno o tome radi li se o odnosu komplementarnosti ili suprotstavljenosti.

B. Opća razmatranja o članku 10. u sudskoj praksi Suda

8. Neodvojiva od demokracije, sloboda izražavanja sadržana je u brojnim nacionalnim, europskim³, međunarodnim i regionalnim⁴ instrumentima kojima se promiče taj politički sustav, koji je priznat kao jedini sustav u kojem je moguće jamčiti zaštitu ljudskih prava. U svojem tumačenju članka 10. Konvencije, Sud je smatrao da „sloboda izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja [demokratskog] društva i jedan od predujeta njegova napretka i razvoja svakog pojedinca” (*Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 49.).

9. Sud je u nekoliko navrata naglasio važnost ovog članka, koji je primjenjiv ne samo na „informacije” ili „ideje” koje su blagonaklono prihvaćene ili se ne smatraju uvredljivima ili ne izazivaju nikakvu reakciju nego i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju; to su zahtjevi pluralizma, tolerancije i širokoumlja bez kojih nema „demokratskog društva” (*Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 49.; *Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 59.).

10. Kao što je utvrđeno člankom 10., sloboda izražavanja podložna je iznimkama koje se, međutim, moraju strogo tumačiti, a potrebu za bilo kakvim ograničenjima potrebno je uvjerljivo utvrditi (*Stoll protiv Švicarske* ([VV], stavak 101., ponovljeno u *Morice protiv Francuske* ([VV], stavak 124.) i *Pentikäinen protiv Finske* ([VV], stavak 87.).

11. Uz ta opća razmatranja, Sud se u svojoj sudskoj praksi bavio pitanjem pozitivnih obveza država u zaštiti ostvarivanja tog prava.

Te pozitivne obveze podrazumijevaju, među ostalim, da države trebaju uspostaviti djelotvorne mehanizme zaštite autora i novinara kako bi se stvorilo povoljno okruženje za sudjelovanje svih zainteresiranih strana u javnoj raspravi i kako bi im se omogućilo da iznesu svoja mišljenja i ideje bez straha, čak i ako su suprotni mišljenjima i idejama za koje se zalažu službene vlasti ili značajan dio javnosti, ili čak i ako su takva mišljenja i ideje iritantni ili šokantni javnosti (*Dink protiv Turske*, stavak 137.; *Khadija Ismayilova protiv Azerbajdžana*, stavak 158.).

³ Vidi, primjerice, članak 11. [Povelje Europske unije o temeljnim pravima](#) (2000.), koji glasi kako slijedi: „1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. 2. Poštuje se sloboda i pluralizam medija.”

⁴ Vidi, primjerice, članak 13. [Američke konvencije o ljudskim pravima](#) (1969.), članak 19. [Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima](#) (1966.) ili članak 9. [Afričke povelje o ljudskim pravima i pravima naroda](#) (1981.).

Stoga članak 10. Konvencije ima veoma široko područje primjene, bilo u pogledu sadržaja izraženih ideja i informacija ili u pogledu oblika u kojem se prenose.

II. Dopuštenost članka 10. Konvencije

A. Primjenjivost članka 10. Konvencije

12. Članak 10. ne primjenjuje se isključivo na određene vrste informacija ili ideja ili oblike izražavanja (*markt intern Verlag GmbH i Klaus Beermann protiv Njemačke*, stavak 26.), posebno one političke prirode; uključuje i umjetničko izražavanje poput slikanja (*Müller i drugi protiv Švicarske*, stavak 27.), produkciju predstave (*Ulusoy i drugi protiv Turske*) i informacije komercijalne prirode (*markt intern Verlag GmbH i Klaus Beermann protiv Njemačke*, stavak 26.; *Casado Coca protiv Španjolske*, stavci 35. – 36.; *Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [VV], stavak 61.; *Sekmadienis Ltd. protiv Litve*).

13. Nadalje, Sud je u više navrata precizirao da sloboda izražavanja obuhvaća objavljivanje fotografija (*Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV]; *Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije (br. 2)*) i čak fotomontaže (*Société de conception de presse et d'édition i Ponson protiv Francuske*).

14. Isto tako, Sud je smatrao da je članak 10. primjenjiv i na oblike ponašanja (*Ibrahimov i Mammadov protiv Azerbajdžana*, stavci 166. – 167.; *Semir Güzel protiv Turske*; *Murat Vural protiv Turske*; *Mătăsaru protiv Republike Moldavije*, stavak 29.; *Shvydika protiv Ukrajine*, stavci 37. – 38.), na pravila kojima se uređuje odjeća (*Stevens protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluka Komisije) ili na prikazivanje simbola na odjeći (*Vajnai protiv Mađarske*, stavak 47.), uključujući u zatvoru (*Donaldson protiv Ujedinjenog Kraljevstva*).

15. Isto tako, Sud je utvrdio da je prosvjedni nastup u katedrali obuhvaćao verbalno i neverbalno izražavanje i da je predstavljao oblik umjetničkog i političkog izražavanja u doseg članka 10. Konvencije (*Mariya Alekhina i drugi protiv Rusije*, stavak 206.). U predmetu *Tatár i Fáber protiv Mađarske*, Sud je utvrdio da je nezakonito i kratko okupljanje dvoje pojedinaca koji su objesili prljavo rublje na ogradu zgrade parlamenta predstavljalo oblik izražavanja zaštićen člankom 10.

16. Nakon što je definirao bojkot kao oblik prosvjednog izražavanja, Sud je također prihvatio da je poziv na bojkot, kojim se nastoje prenijeti ta prosvjedna mišljenja dok se poziva na konkretnu prosvjednu radnju, u načelu obuhvaćen zaštitom iz članka 10. Konvencije. Sud je naglasio da se u pozivu na bojkot kombiniraju izražavanje prosvjednog mišljenja i poticanje na različito postupanje zbog čega bi, ovisno o okolnostima, on mogao predstavljati poziv na diskriminiranje drugih. Ponavljajući da je poticanje na diskriminaciju oblik poticanja na netoleranciju, koje zajedno s poticanjem na nasilje i mržnju predstavlja jedno od ograničenja koje se nikada ne bi smjelo premašiti u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja, Sud je ipak napomenuo da poticanje na različito postupanje nije nužno isto kao i poticanje na diskriminaciju (*Baldassi i drugi protiv Francuske*, stavci 63. – 64.).

17. Nadalje, Sud je priznao da se članak 10. primjenjuje neovisno o okruženju. Stoga je utvrdio da sloboda izražavanja ne prestaje na vratima vojarni (*Grigoriades protiv Grčke*, stavak 45.) ili zatvora (*Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG protiv Švicarske*, stavak 22.; *Bamber protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluka Komisije).

18. S tim u vezi, u predmetu *Nilsen protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), u pogledu mjera koje je zatvorska uprava poduzela da bi spriječila serijskog ubojicu u objavi njegove autobiografije, Sud je prihvatio da je članak 10. bio primjenjiv i da je odbijanje vlasti da podnosiocu zahtjeva vrata rukopis kako bi ga mogao revidirati u svrhu objave predstavljalo miješanje u ostvarivanje njegova prava na slobodu izražavanja, a zatim je zaključio da je predmetno miješanje bilo razmjerno legitimnom cilju

kojemu se težilo (stavak 44.).

19. U predmetu *Kalda protiv Estonije*, koji se odnosio na ograničenja mogućnosti zatvorenika da pristupi internetskim stranicama koje objavljuju pravne informacije, Sud je ponovio da se članak 10. ne može tumačiti na način da nameće opću obvezu da se zatvorenima dozvoli pristup internetu ili konkretnim internetskim stranicama. Međutim, zaključio je da možda dolazi do miješanja u pravo iz članka 10. Konvencije ako države zatvorenima daju pristup internetu, ali ih spriječe u pristupu određenim stranicama (stavak 45.).

20. Otpuštanje javne službenice ili državnog dužnosnika iz političkih razloga također je zahtijevalo ispitivanje na temelju članka 10. Konvencije (*Vogt protiv Njemačke*; *Volkmer protiv Njemačke* (odl.); vidi i, *a contrario*, *Glaser protiv Njemačke*, stavak 53.). Činjenica da su podnositelji zahtjeva otpušteni s radnih mjesta nastavnika, koja su samom svojom prirodom podrazumijevala svakodnevno širenje ideja i informacija, bila je odlučujući čimbenik u tim predmetima.

21. Suprotno tome, Sud je utvrdio da otpuštanje podnositelja zahtjeva s njihovih radnih mjesta poreznog inspektora, odnosno tužitelja, nakon što je na njih primijenjen poseban domaći zakon kojim su nametnute mjere provjere na temelju njihova bivšeg zaposlenja u KGB-u, nije predstavljalo povredu prava podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja i da članak 10. Konvencije nije primjenjiv u tom predmetu (*Sidabras i Džiautas protiv Litve*, stavci 71. – 72.).

22. Nadalje, Sud je utvrdio da se članak 10. Konvencije primjenjuje u kontekstu radnih odnosa, uključujući u slučajevima u kojima se takvi odnosi uređuju pravilima privatnog prava (*Herbai protiv Mađarske*, stavak 37.; *Fuentes Bobo protiv Španjolske*, stavak 38.).

23. Tvrdnje iznesene u privatnoj korespondenciji (*Zakharov protiv Rusije*, stavak 23.; *Sofranschi protiv Moldavije*, stavak 29.; *Marin Kostov protiv Bugarske*, stavak 42.; *Matalas protiv Grčke*, stavak 46.) tijekom sastanka iza zatvorenih vrata (*Raichinov protiv Bugarske*, stavak 45.) također mogu ući u doseg članka 10. unatoč tome što je javna priroda takvih izjava ograničena.

24. Sud je također utvrdio da se podnositelj, koji je tvrdio da nikada nije iznio tvrdnje koje su mu se pripisivale, mogao pozvati na zaštitu iz članka 10. s obzirom na to da su domaći sudovi, time što su mu pripisali tvrdnje koje podnositelj nikada nije iznio i naložili mu da plati naknadu štete, neizravno ograničili podnositeljevo ostvarivanje prava na slobodu izražavanja. U suprotnom, pod uvjetom da se njegove tvrdnje ispostave točnima, naknada štete koju mu je bilo naloženo platiti vjerojatno bi ga odvratila od iznošenja sličnih kritika u budućnosti (*Stojanović protiv Hrvatske*, stavak 39.).

25. U pogledu takozvanog „negativnog prava” pojedinca da se ne izrazi, Sud ne isključuje da je takvo pravo zaštićeno na temelju članka 10. Konvencije, ali je utvrdio da bi se to pitanje trebalo posebno razmatrati za svaki pojedinačni slučaj (*Gillberg protiv Švedske* [VV], stavak 86.). To se pitanje javilo u predmetu *Wanner protiv Njemačke* (odl.) koji se odnosio na osudu za davanje lažnog iskaza pojedinca koji je prethodno osuđen; isti je odbio imenovati supočinitelje i nastavio je izjavljivati da se ne smatra krivim. Sud je utvrdio da je, čak i pod pretpostavkom da je članak 10. bio primjenjiv, osuda zbog povrede građanske dužnosti davanja istinitog iskaza bila nužna u demokratskom društvu (stavci 38. i 44.).

26. Sud je utvrdio da članak 10. ne štiti pravo glasovanja bilo na izborima ili na referendumu (*Moohan i Gillon protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), stavak 48.).

27. U predmetima koji se odnose na odbijanje dodjele državljanstva stranom državljaninu nakon diskrecijske ocjene njegove odanosti državi, Sud je utvrdio da članak 10. nije primjenjiv (*Boudelal protiv Francuske* (odl.), stavak 30.). Konkretno, naglasio je da se ocjena odanosti za potrebe donošenja odluke o prirođenju ne odnosi na odanost aktualnoj Vladi već državi i njezinu Ustavu. Sud smatra da demokratska država ima pravo od osoba koje žele dobiti državljanstvo te države tražiti da budu odani državi i, posebice, ustavnim načelima na kojima počiva (*Petropavlovskis protiv Latvije*, stavak 85.).

28. Sud je utvrdio da članak 10. Konvencije nije primjenjiv u brojnim predmetima, povlačenjem konvencijske zaštite kako je predviđeno člankom 17. (zabrana zloupotrebe prava). Ti su predmeti detaljni ispitani u [Vodiču kroz članak 17. Konvencije](#).

B. Ostala pitanja dopuštenosti⁵

29. U kontekstu članka 10. Konvencije mogu se spomenuti tri prigovora o nedopuštenosti.

1. Iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava (članak 35. stavak 1.)

30. Sud je u predmetu *Fressoz i Roire protiv Francuske* [VV] ponovio da je svrha ovog pravila da se državama ugovornicama dade prilika spriječiti ili ispraviti, obično sudskim putem, povrede za koje se navodi da su ih počinile, prije nego se ti navodi podnesu Sudu. Dodao je da se ta odredba mora primjenjivati s određenim stupnjem fleksibilnosti i bez prekomjernog formalizma i da je dovoljno da je podnositelj zahtjeva pred domaćim tijelima podnio, barem u biti i u skladu s formalnim pretpostavkama domaćeg prava i unutar propisanih rokova, prigovore koje je naknadno namjeravao podnijeti u Strasbourgu (stavci 37. – 39.).

31. U situacijama u kojima se podnositelj zahtjeva nije ni u kojem trenutku tijekom postupka pred sudovima koji su se bavili njegovim predmetom pozvao na članak 10. Konvencije ili na tvrdnje koje imaju isti ili sličan učinak na temelju domaćeg prava, Sud prigovor proglašava nedopuštenim zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava u skladu s člankom 35. stavcima 1. i 4. Konvencije (vidi, među drugim izvorima prava, *Aydar protiv Turske* (odl.)).

32. Usto, Sud prihvaća da je, tijekom provjere je li to pravilo poštovano, ključno uzeti u obzir okolnosti pojedinog predmeta i da mora realistično razmotriti ne samo postojanje formalnih pravnih lijekova u pravnom sustavu predmetne države već i opći pravni i politički kontekst u kojem se ta sredstva primjenjuju, kao i osobne okolnosti podnositelja zahtjeva, kako bi zatim mogao ispitati je li u svim okolnostima predmeta podnositelj zahtjeva učinio sve što se razumno moglo očekivati od njega kako bi iscrpio domaća pravna sredstva (*Yilmaz i Kiliç protiv Turske*, stavak 38.).

33. Sud je utvrdio i da pozivanje nacionalnih sudova, po službenoj dužnosti i u biti, na pravo na slobodu izražavanja ispunjava pretpostavku iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava u tom području (*Yilmaz i Kiliç protiv Turske*, stavak 42.).

34. U predmetu *Karácsony i drugi protiv Mađarske* [VV], tužena država tvrdila je da podnositelji zahtjeva, parlamentarni zastupnici koji su bili podvrgnuti stegovnom postupku i kojima je bilo naloženo platiti novčane kazne zbog njihova ponašanja tijekom parlamentarnog saslušanja, nisu iscrpili domaća pravna sredstva, odnosno ustavnu tužbu. Sud je odbio taj prigovor ističući da predmetna ustavna tužba podnositeljima zahtjeva nije omogućavala da zatraže bilo koji oblik ispravka stegovnih odluka jer u mađarskom pravu nije postojao nijedan propis u tom pogledu (stavci 81. – 82.); vidi i predmet *Szanyi protiv Mađarske* (stavak 18.).

2. Status žrtve⁶ (članak 35. stavak 3. točka (a))

35. Općenito, Konvencija ne predviđa podnošenje *actio popularis* radi tumačenja prava koja su u njoj navedena niti dopušta pojedincima da se žale na odredbu nacionalnog prava jednostavno zato što smatraju, bez da je na njih izravno utjecala, da bi mogla biti u suprotnosti s Konvencijom. Kad je sporno zakonodavstvo koje utječe na sve državljane, ali se ne može uspostaviti izravna veza između predmetnog zakona i obveza ili učinaka koje stvara za podnositelje zahtjeva, Sud ne smatra da ti podnositelji zahtjeva imaju status žrtve (*Dimitras i drugi protiv Grčke* (odl.), stavak 31.). Međutim, podnositelji imaju mogućnost tvrditi da se nekim zakonom krše njihova prava i bez određene provedbene mjere ako podnositelji pripadaju klasi osoba kojima prijeti opasnost da će to zakonodavstvo izravno utjecati na njih ili ako moraju promijeniti svoje ponašanje ili riskirati progon

⁵ Vidi [Vodič kroz uvjete dopuštenosti](#)

⁶ Prigovor o nedopuštenosti na temelju nepostojanja ili gubitka statusa žrtve često se preklapa s pitanjem je li došlo do miješanja, koje je djelomično utemeljeno u sličnoj logici. Potonje pitanje obrađuje se u tekstu u poglavlju ovog vodiča „Ispitivanje predmeta na temelju članka 10. od strane Suda: iscrpna analiza”.

(*Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavci 33. – 34., i u njemu citirane reference; *Open Door i Dublin Well Woman protiv Irske*, stavak 44.).

36. U predmetu *Margulev protiv Rusije*, protiv novina je pokrenut parnični postupak zbog klevete, konkretno radi izjava podnositelja zahtjeva. Sud je napomenuo da su domaći sudovi, time što su prihvatili podnositelja zahtjeva kao umješača u postupak zbog klevete, prešutno prihvatili da je ishod tog postupka mogao utjecati na njegova prava. Stoga je zaključio da su podnositeljeva prava i obveze dovedeni u pitanje u spornom postupku i da je taj postupak izravno utjecao na njegovo pravo na slobodu izražavanja (stavci 36. – 37.).

37. Postojanje zakonodavstva kojim se vrlo široko suzbija izražavanje određenih vrsta mišljenja koje potencijalne autore potiče na određeni oblik autocenzure može predstavljati miješanje u slobodu izražavanja i stoga dotični autori mogu tvrditi da imaju status žrtve (*Vajnai protiv Mađarske*, stavak 54.; *Altuğ Taner Akçam protiv Turske*, stavci 68. – 83.).

38. Sud, međutim, smatra da mora postojati dostatna izravna veza između podnositelja zahtjeva i štete koju tvrdi da je pretrpio zbog navodne povrede da bi mogao tvrditi da ima status žrtve. U predmetu koji se odnosio na gašenje grčke javne radiotelevizijske kuće, Sud je u praksi ispitao aktivnosti bivšeg radnika koji je tvrdio da je bio žrtva povrede njegova prava na širenje informacija zbog gašenja te radiotelevizijske kuće. Sud je smatrao da podnositelj zahtjeva kao financijski administrativni radnik nije izravno sudjelovao u pripremi programa i stoga nije imao status žrtve zbog kojeg bi mogao tvrditi da mu je povrijeđeno pravo iz članka 10. u tom kontekstu (*Kalfagiannis i Prosper protiv Grčke* (odl.), stavak 45.). Sud je zaključio isto i u pogledu njegova statusa državljanina Grčke jer se podnositelj zahtjeva pozivao i na to kada je tvrdio da je žrtva povrede prava na primanje informacija (stavci 46. – 48.). Savez sindikata koji je predstavljao radnike u medijima u privatnom i javnom sektoru isto tako nije mogao tvrditi da ima status žrtve jer gašenje predmetne radiotelevizijske kuće nije izravno utjecalo na prava tog saveza zaštićena člankom 10. (stavak 50.).

39. U predmetu *Rotaru protiv Rumunjske* [VV] Sud je napomenuo da odluka ili mjera povoljna za podnositelja u načelu nije dovoljna da ga liši njegovoga statusa „žrtve” osim ako nacionalne vlasti nisu izričito, ili barem u biti, priznale povredu Konvencije i nakon toga podnositelju pružile zadovoljštinu za tu povredu (stavak 35.; vidi i *Amuur protiv Francuske*, stavak 36.).

40. Sud je zaključio da, primjerice, mjera amnestije nije ispunjavala tu pretpostavku jer nije uključivala priznanje da je došlo do povrede prava podnositelja zahtjeva niti mu je omogućila da ostvari povrat navodne izmakle koristi uzrokovane spornom stegovnom sankcijom (*Albayrak protiv Turske*, stavak 33.).

41. Ni predsjedničko pomilovanje ne može otkloniti odvratajući učinak koji je imala kaznena osuda za klevetu jer se radi o mjeri koja podliježe diskrecijskoj ovlasti predsjednika republike; nadalje, iako taj čin pomilovanja osuđene osobe oslobađa od kazne, ono ne briše njihovu osudu iz kaznene evidencije (*Cumpana i Mazare protiv Rumunjske* [VV], stavak 116.).

42. U predmetu u kojem je podnositeljima zahtjeva nametnuta stegovna sankcija jer su dostavili peticije kojima su nastojali osigurati nastavu iz kurdskog jezika, činjenica da su na kraju oslobođeni nije ih lišila njihova statusa žrtve jer nacionalni sudovi nisu ni priznali miješanje u njihova prava ni pružili zadovoljštinu za to miješanje (*Doner i drugi protiv Turske*, stavak 89.; za predmet koji uključuje oslobođenje vlasnika novina nakon sedam kaznenih postupaka vidi *Ali Gürbüz protiv Turske*, stavci 63. – 68.).

43. Ne može se smatrati ni da obustava donošenja presude sprječava posljedice kaznenog postupka na slobodu izražavanja pojedinca ili da pruža zadovoljštinu za njih (*Dickinson protiv Turske*, stavak 25.).

44. Pitanje može li osoba i dalje tvrditi da je žrtva navodne povrede Konvencije u načelu od Suda zahtijeva *ex post facto* ispitivanje situacije te osobe (*Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije* [VV], stavak 82.). Stoga, prema mišljenju Suda, dodjela radiodifuzijskih frekvencija koja je okončala situaciju kojoj je u svom zahtjevu prigovorilo društvo podnositelj zahtjeva, društvo s ograničenom odgovornošću

koje djeluje u sektoru televizijskog emitiranja, i naknada koja je uslijedila, nisu predstavljali ni implicitno priznavanje povrede Konvencije ni zadovoljštinu u odnosu na razdoblje tijekom kojeg društvo podnositelj zahtjeva nije moglo emitirati program (*ibid.*, stavak 88.).

45. Prema mišljenju Suda, u predmetima u kojima se kazneni progon na temelju konkretnog kaznenog zakonodavstva obustavi iz postupovnih razloga, ali i dalje postoji opasnost da će dotična stranka biti proglašena krivom i kažnjena, ta stranka može valjano tvrditi da je žrtva povrede Konvencije (vidi, među drugim izvorima prava, *Bowman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 29.).

46. Stoga su kazneni progoni novinara koji su pokrenuti na temelju kaznenih prijava i koji su rezultirali trogodišnjim prekidom postupka, iako su kazneni postupci obustavljeni nakon tog razdoblja zbog izostanka osude, predstavljali miješanje zbog njihova odvrćajućeg učinka na novinare (*Yaşar Kaplan protiv Turske*, stavak 35.; vidi, u istom smislu, *Asli Güneş protiv Turske* (odl.)). I ograničenje razdoblja obustave predstavljalo je element zbog kojeg je Sud utvrdio povredu članka 10. u određenim predmetima (*Şener protiv Turske*, stavak 46.; *Krasulya protiv Rusije*, stavak 44.).

47. Jednako tako, u predmetu *Nikula protiv Finske* Sud je smatrao da je osuda odvjatnice za puku klevetu iz nehaja zbog njezina kritiziranja strategije javnog tužitelja u kaznenom postupku, iako je na kraju Vrhovni sud preinačio tu osudu i ukinuo izrečenu kaznu, mogla imati odvrćajući učinak na dužnost branitelja da gorljivo brane interese svojih klijenata (stavak 54.).

3. Izostanak značajne štete (članak 35. stavak 3. točka (b))

48. Sud je tek u nekoliko navrata imao priliku ispitati primjenu kriterija dopuštenosti „bez značajne štete” u predmetu u kojem se postavlja pitanje slobode izražavanja.

- U predmetu *Eon protiv Francuske*, Sud je odbio preliminarni prigovor na temelju kriterija značajne štete, uzimajući u obzir javnu raspravu u Francuskoj o tome treba li vrijeđanje poglavara države ostati kazneno djelo i šire pitanje je li to djelo bilo spojivo s Konvencijom (stavci 34. – 36.).
- U predmetu *Margulev protiv Rusije*, Sud je odbio isti prigovor, uzimajući u obzir činjenicu da je podnositelj zahtjeva iskusio obeshrabrujući učinak postupka zbog klevete vođenog protiv uredništva novina u kojima je iznio svoja osobna mišljenja, te ključnu ulogu slobodnih medija u osiguravanju pravilnog funkcioniranja demokratskog društva (stavak 42.; vidi i *Gafiuc protiv Rumunjske*, stavak 39.; *Panioglu protiv Rumunjske*, stavak 75.).
- U predmetu *Tőkés protiv Rumunjske*, Sud je odbio taj prigovor, uzimajući u obzir činjenicu da je podnositelj zahtjeva htio pokazati da je pripadnik manjine i s obzirom na političku osjetljivost prava manjina u demokratskom društvu (stavci 54. – 55.).
- Suprotno tome, u predmetu *Sylka protiv Poljske* (odl.), Sud je prihvatio taj prigovor, ističući da se u predmetima koji se odnose na slobodu izražavanja tijekom primjene tog kriterija treba uzeti u obzir važnost te slobode i da Sud treba pažljivo ocijeniti tu primjenu. Tijekom takve pažljive ocjene Sud bi se trebao usredotočiti na elemente kao što su doprinos raspravi od općeg interesa i odnosi li se predmet na tisak ili druge informativne medije (vidi i odluku odbora u predmetu *Anthony France i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*).

III. Ispitivanje predmeta na temelju članka 10. od strane Suda: iscrpna analiza

A. Je li došlo do miješanja u ostvarivanje prava na slobodu izražavanja i oblici miješanja

49. Sud smatra da miješanje u pravo na slobodu izražavanja može obuhvaćati širok raspon mjera, najčešće „formalnost, uvjet, ograničenje ili kaznu” (*Wille protiv Lihtenštajna* [VV], stavak 43.).

50. Nadalje, Sud smatra da prilikom utvrđivanja je li došlo do miješanja u pravo na slobodu izražavanja nema potrebe previše se baviti načinom na koji su domaći sudovi okarakterizirali djelo. Činjenica da su se dokazi na kojima se temeljila osuda podnositelja zahtjeva sastojali isključivo od oblika izražavanja u nekoliko je predmeta dovela do toga da je Sud utvrdio postojanje miješanja (*Yilmaz i Kiliç protiv Turske*, stavak 58.; *Bahçeci i Turan protiv Turske*, stavak 26.).

51. U predmetu u kojem je podnositelj zahtjeva pred domaćim kaznenim sudovima porekao odgovornost za materijale koji su doveli do njegove osude Sud je smatrao da je ta osuda predstavljala miješanje u ostvarivanje njegova prava na slobodu izražavanja. Prema mišljenju Suda, drugačiji zaključak bio bi istovjetan tome da se od njega traži da prizna djela za koja je bio optužen, što je u suprotnosti s njegovim pravom da ne inkriminira samog sebe, pravom koje čini samu srž pojma poštenog suđenja zaštićenog člankom 6. Konvencije. Usto, da Sud nije prihvatio da je kaznena osuda predstavljala miješanje, na temelju toga što je predmetna osoba zaniijekala sudjelovanje u predmetnim djelima, to bi tu osobu zatvorilo u začarani krug koji bi je lišio konvencijske zaštite (*Müdür Duman protiv Turske*, stavak 30.).

52. Poput pitanja statusa žrtve, pitanje je li došlo do miješanja u pravo na slobodu izražavanja usko je povezano s mogućnošću obeshrabrujućeg učinka na ostvarivanje tog prava. Stoga, u predmetima u kojima je kazneni postupak relativno brzo završio oslobođenjem od kazne ili oslobađajućom presudom, Sud je smatrao da se, ako ne postoje drugi povezani postupci, nije moglo smatrati da su ti postupci imali odvratajući učinak na aktivnosti objavljivanja podnositelja zahtjeva i da stoga nisu predstavljali miješanje u njihovu slobodu izražavanja (*Metis Yayıncılık Limited Şirketi i Sökmen protiv Turske* (odl.), stavci 35. – 36.).

53. Sud u svakom pojedinom predmetu ispituje situacije koje mogu imati ograničavajući učinak na uživanje prava na slobodu izražavanja. U svakom slučaju smatra da optužbe da su sporne mjere imale „obeshrabrujući učinak” bez objašnjenja u kojem se konkretnim situacijama takav učinak manifestirao nisu dovoljne da bi došlo do miješanja u smislu članka 10. Konvencije (*Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft i drugi protiv Švicarske*, stavak 72.).

54. Primjerice, sljedeće situacije mogu se na temelju sudske prakse Suda smatrati oblicima miješanja u pravo na slobodu izražavanja:

- kaznena osuda (*Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 59.), u kombinaciji s novčanom kaznom (*Kasabova protiv Bugarske*) ili kaznom zatvora (*Cumpănă i Mazăre protiv Rumunjske* [VV]);
- nalog da se plati naknada štete (*Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 51.), čak i kad je simbolična (*Paturel protiv Francuske*, stavak 49.);
- osuda, čak i u slučaju odgode izvršenja (*Otegi Mondragon protiv Španjolske*, stavak 60.);
- sama činjenica da je osoba podvrgnuta istrazi u kaznenom postupku, ili stvarna opasnost podvrgavanja istrazi na temelju zakonodavstva koje je nejasno sročeno i koje su nacionalni

- sudovi nejasno tumačili (*Altuğ Taner Akçam protiv Turske*);
- zabrana objavljivanja (*Cumhuriyet Vakfı i drugi protiv Turske*);
- oduzimanje objavljenih materijala (*Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*);
- oduzimanje od strane zatvorskih vlasti novina i časopisa koje su zatvorenom podnositelju zahtjeva poslali njegovi srodnici, te radija koji je posjedovao (*Rodionov protiv Rusije*);
- odbijanje davanja radiodifuzijske frekvencije (*Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije*);
- sudska odluka kojom se osobi zabranjuje primanje signala telekomunikacijskih satelita (*Khurshid Mustafa i Tarzibachi protiv Švedske*, stavak 32.);
- zabrana oglašavanja (*Barthold protiv Njemačke*);
- stegovna kazna izrečena liječniku zbog kršenja profesionalne etike jer je kritizirao način liječenja pacijenta (*Frankowicz protiv Poljske*); ili tužiteljici, nakon što je kritizirala zakonodavne reforme (*Kövesi protiv Rumunjske*, stavak 190.);
- nalog za odavanje novinarskih izvora (*Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*), čak i ako nije izvršen (*Financial Times Ltd i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 56.) ili situacija u kojoj je izvor već otkrio svoj identitet, a novinarka je bila prisiljena svjedočiti protiv njega (*Becker protiv Norveške*);
- objava poglavara države da ne namjerava imenovati podnositelja zahtjeva, suca, na bilo koju drugu javnu dužnost zbog toga što je potonji iznio mišljenje o ustavnom pitanju koje je navodno bilo suprotstavljeno mišljenju poglavara države (*Wille protiv Lihtenštajna* [VV], stavak 50.);
- odbijanje davanja odobrenja za snimanje unutar zatvora u postupku pripremanja televizijskog programa i za razgovor s jednim od zatvorenika (*Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG protiv Švicarske*); odbijanje pristupa prihvatnom centru za tražitelje azila kako bi se prikupile izjave o uvjetima boravka u centru (*Szurovecz protiv Mađarske*);
- uhićenje i zadržavanje prosvjednika (*Steel i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 92.; *Açık i drugi protiv Turske*, stavak 40.);
- pisana upozorenja koja je ured javnog tužitelja poslao službenicima nevladine organizacije koja je organizirala javne prosvjede protiv jednog zakona (*Karastelev i drugi protiv Rusije*, stavci 70. – 76.);
- oduzimanje akreditacije za istraživanje arhiva kojom se novinar služio za pripremu novinskih članaka (*Gafiuc protiv Rumunjske*, stavak 55.).

55. U predmetima koji se odnose na stegovne postupke te razrješenje ili imenovanje sudaca, tijekom utvrđivanja je li mjera kojoj se prigovara predstavljala miješanje u ostvarivanje podnositeljeva prava na slobodu izražavanja, Sud je prvo utvrđivao opseg mjere stavljajući je u kontekst činjenica predmeta i mjerodavnog zakonodavstva (*Baka protiv Mađarske* [VV], stavak 140.; vidi i *Wille protiv Lihtenštajna* [VV], stavci 42. – 43.; *Kayasu protiv Turske*, stavci 77. – 79.; *Kudeshkina protiv Rusije*, stavak 79.; *Poyraz protiv Turske*, stavci 55. – 57.; *Harabin protiv Slovačke*, stavak 149.; *Kövesi protiv Rumunjske*, stavak 190.; vidi i, u pogledu odbijanja imenovanja kandidata sudskim vještakom zbog njegova bloga i kritika na račun državnih vlasti iako je uspješno položio relevantni ispit, *Cimperšek protiv Slovenije*, stavak 57.).

B. Tri „testa”: zakonitost miješanja, njegova legitimnost i njegova nužnost u demokratskom društvu

56. Sud zatim analizira je li miješanje bilo „propisano zakonom”, je li „težilo jednom od legitimnih ciljeva” u smislu članka 10. stavka 2. i, naposljetku, je li miješanje bilo „nužno u demokratskom društvu”; u većini predmeta to pitanje određuje koji će biti zaključak Suda u određenom predmetu.

1. Test „zakonitosti miješanja”

57. Miješanje u slobodu izražavanja u suprotnosti je s Konvencijom ako ne zadovoljava kriterije iz drugog stavka članka 10. Stoga je potrebno utvrditi je li miješanje bilo „propisano zakonom”. Prvenstveno je na nacionalnim tijelima, posebice sudovima, da tumače domaće pravo. Osim u slučajevima kada je tumačenje proizvoljno ili očigledno nerazumno, uloga Suda ograničena je samo na utvrđivanje jesu li učinci tog tumačenja u skladu s Konvencijom (*Cangi protiv Turske*, stavak 42.).

58. Sud je također smatrao da se norma ne može smatrati „zakonom” ukoliko nije formulirana dovoljno precizno da građanima omogući da reguliraju svoje ponašanje i da građani, ukoliko je potrebno uz odgovarajući savjet, moraju moći predvidjeti, u mjeri u kojoj je to razumno u danim okolnostima, posljedice koje određena radnja može za sobom povući. Međutim, nadalje je utvrdio da te posljedice ne moraju biti predvidljive s apsolutnom sigurnošću jer je iskustvo pokazalo da to nije ostvarivo (*Perinçek protiv Švicarske* [VV], stavak 131.). Iako se pravna sigurnost preporučuje, može dovesti do prekomjerne strogosti, a zakon mora držati korak s promjenjivim okolnostima. Sukladno tome, mnogi zakoni neizbježno sadržavaju izraze koji su, u manjoj ili većoj mjeri, neodređeni, a čije tumačenje i primjena ovise o praksi (*Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 41.).

59. Sud je smatrao i da pojedinac ne može tvrditi da zakonska odredba nije predvidljiva samo zato što se po prvi put primjenjuje u njegovu predmetu (*Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* [VV], stavak 150.; *Tête protiv Francuske*, stavak 52.).

60. Nadalje, Sud je naglasio i da opseg pojmova predvidljivosti i dostupnosti u velikoj mjeri ovisi o sadržaju instrumenta o kojem je riječ, o području koje treba obuhvaćati te o broju i statusu onih na koje se odnosi. Zakon još uvijek može ispuniti pretpostavku predvidljivosti čak i ako dotična osoba mora primiti odgovarajuće pravne savjete kako bi ocijenila, u mjeri u kojoj je to razumno u danim okolnostima, posljedice koje određena radnja može uzrokovati. To posebice vrijedi za osobe koje se bave profesionalnom djelatnošću, a koje su naviknute na to da moraju postupati s visokim stupnjem opreza pri obavljanju svojeg zanimanja; iz tog razloga, od njih se može očekivati da uz posebnu pažnju ocjenjuju rizike koje takva djelatnost podrazumijeva (*Chauvy i drugi protiv Francuske*, stavci 43. – 45.).

61. Osim toga, Sud smatra da opseg pojma predvidljivosti ovisi o kontekstu u kojem se predmetne restriktivne mjere upotrebljavaju. Stoga je njihova upotreba u kontekstu izbora posebno važna zbog važnosti koju integritet izbornog postupka ima u očuvanju povjerenja glasačkog tijela u demokratske institucije (*Magyar Kétfarkú Kutya Párt protiv Mađarske* [VV], stavak 99.).

62. Sud je ponovio, u odnosu na članke 9., 10. i 11. Konvencije, da sama činjenica da pravna odredba može imati više od jednog značenja ne znači da nije ispunjena pretpostavka predvidljivosti (*Perinçek protiv Švicarske* [VV], stavak 135.; *Vogt protiv Njemačke*, stavak 48. *in fine*, u odnosu na članak 10.). U tom kontekstu, u situacijama u kojima se zakonodavstvom propisuju nova djela, uvijek će postojati određena nesigurnost u pogledu značenja tog zakonodavstva dok ga kazneni sudovi ne protumače i ne primijene (*Jobe protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

63. Prilikom ocjenjivanja predvidljivosti nekog zakona Sud provjerava i kvalitetu predmetnog zakona u pogledu i njegove jasnoće i preciznosti. S tim u vezi, Sud je ponovio da izraz „propisano zakonom” zahtijeva ne samo da osporena mjera ima neku osnovu u domaćem pravu nego se odnosi i na dostupnost i kvalitetu predmetnog zakona. Sud smatra da je zakon koji je objavljen u službenom listu

neke države dostupan.

64. Sud je smatrao da osuda podnositelja zahtjeva, predsjednika političkog kongresa, zbog toga što se nije umiješao i spriječio delegate u kongresu da govore kurdskim jezikom, unatoč upozorenjima vladinog nadzornika, nije bila „propisana zakonom”. Smatrao je da domaća odredba kojom se uređuju političke stranke nije bila dovoljno jasna da bi podnositelju zahtjeva omogućila da predvidi mogućnost pokretanja kaznenog postupka protiv njega (*Semir Güzel protiv Turske*, stavci 35. i 39. – 41.).

65. U predmetu *Pinto Pinheiro Marques protiv Portugala*, Sud je utvrdio da nije postojala dovoljna pravna osnova za miješanje, primjećujući da je pravna odredba kojom se kažnjava druga vrsta komentara primijenjena na tvrdnje podnositelja zahtjeva (stavci 37. – 39.).

66. Na isti je način Sud utvrdio povrede pretpostavke zakonitosti miješanja nakon što je uočio proturječnost između dva pravna teksta i utvrdio da nema jasnog rješenja (*Goussev i Marek protiv Finske*, stavak 54.), te kad je sudska praksa bila nedosljedna (*RTBF protiv Belgije*, stavak 115.).

67. U predmetu *Eminağaoğlu protiv Turske*, Sud je utvrdio da su zakonski uvjeti pod kojima je naložena stegovna sankcija protiv pravosudnog službenika bili općeniti i da ih se moglo tumačiti na različite načine. Međutim, Sud je smatrao da je u pogledu pravila ponašanja članova pravosuđa potrebno primijeniti razuman pristup prilikom ocjenjivanja zakonske preciznosti, pa je stoga sporna mjera bila zakonita na temelju članka 10. stavka 2. Konvencije (stavci 128. – 130.).

68. U drugom je predmetu Sud ponovio da se kaznenopravnim odredbama (u dotičnom predmetu odredbama koje se odnose na govor mržnje) mora jasno i precizno definirati opseg relevantnih kaznenih djela kako bi se izbjegla situacija u kojoj je diskrecijsko pravo države da pokrene kazneni progon za takva djela postalo preširoko i stoga podložno zloupotrebi selektivnim ostvarivanjem tog prava (*Savva Terentyev protiv Rusije*, stavak 85.; vidi i *Altuğ Taner Akçam protiv Turske*, stavci 93. – 94.).

69. U nekoliko je predmeta Sud smatrao da je pritvaranje koje nije bilo utemeljeno na osnovanoj sumnji da je počinjeno kazneno djelo u smislu članka 5. stavka 1. točke (c) Konvencije predstavljalo povredu te odredbe i pozvao se na to utvrđenje kad je zaključio da je pritvaranje podnositelja zahtjeva predstavljalo miješanje koje nije utemeljeno na zakonu, što je pretpostavka iz članka 10. stavka 2. Konvencije (*Ragıp Zarakolu protiv Turske*, stavak 79.; *Sabancı i drugi protiv Turske*, stavak 230.).

70. U predmetu *Uredništvo novina Pravoye Delo i Shtekel protiv Ukrajine*, Sud je utvrdio da, s obzirom na to da domaćim pravom nisu propisane odgovarajuće zaštitne mjere za novinare koji se služe informacijama dobivenima putem interneta, podnositelji zahtjeva nisu u odgovarajućoj mjeri mogli predvidjeti posljedice sporne objave. To je Sudu omogućilo da zaključi da pretpostavka zakonitosti iz drugog stavka članka 10. Konvencije nije ispunjena (stavak 66.).

71. U predmetu u kojem u domaćem pravu nijednom odredbom nije bila zabranjeno fotografiranje listića i anonimni prijenos fotografija u mobilnu aplikaciju kako bi se dijelile tijekom referenduma, Sud je primijetio da je postojao značajan stupanj nesigurnosti u pogledu mogućih učinaka spornih zakonskih odredbi koje su tijela domaćih vlasti primijenile i smatrao je da takve odredbe nisu bile predvidljive (*Magyar Kétfarkú Kutya Párt protiv Mađarske* [VV]).

72. U predmetu koji se odnosio na neograničeno diskrecijsko pravo ureda tužitelja da izdaje upozorenja, opomene i naloge na temelju zakonodavstva „protiv ekstremizma”, Sud je zaključio da pretpostavka predvidljivosti nije bila ispunjena. S tim u vezi, Sud je primijetio da *post facto* pravna sredstva predviđena mjerodavnim domaćim regulatornim okvirom nisu štitila od proizvoljnosti ili korištenja diskrecijskog prava od strane nepravosudnog tijela (*Karastelev i drugi protiv Rusije*, stavci 78. – 97.).

73. Sud je smatrao i da se u svojoj ocjeni ne mora ograničiti samo na kvalitetu zakona za koji je prethodno utvrdio da je neodređen i nepredvidljiv, već da je primjereno ocijeniti i nužnost takvih zakona ako su nespojivi s pojmovima ravnopravnosti, pluralizma i tolerancije svojstvenima demokratskom društvu (*Bayev i drugi protiv Rusije*, stavak 83.).

74. U predmetu *ATV Zrt protiv Mađarske*, u pogledu važećeg zakona kojim je televizijskim voditeljima zabranjeno izražavanje mišljenja tijekom emitiranja informativnog programa, Sud je smatrao da predmetno pitanje nije je li, *in abstracto*, mjerodavna zakonska odredba bila dovoljno precizna već je li prilikom objave sporne izjave (kojom je politička stranka opisana kao „ekstremno desna“) televizijska kuća podnositeljica zahtjeva znala ili trebala znati, po potrebi nakon pravnog savjetovanja, da će taj izraz predstavljati „mišljenje“ u okolnostima tog predmeta. Prema mišljenju Suda, pitanje je li pristup domaćih sudova bilo moguće razumno očekivati bilo je usko povezano s pitanjem je li u demokratskom društvu bilo nužno zabraniti izraz „krajnja desnica“ u informativnom programu, u okolnostima tog predmeta i s obzirom na legitiman cilj kojemu se težilo tim ograničenjem (*ATV Zrt protiv Mađarske*, stavci 35. i 37.).

75. Ukidanje imuniteta parlamentarnog zastupnika podnositelja zahtjeva na temelju izmjene ustava i nakon optužbi za terorizam koje su protiv njega iznesene zbog njegovih političkih govora proizašlo je, prema mišljenju Suda, iz jednokratne *ad hominem* izmjene i predstavljalo je nepredvidljivo miješanje (*Selahattin Demirtaş protiv Turske (br. 2)* [VV], stavci 269. – 270.).

76. Sud je smatrao i da široko tumačenje odredbe kaznenog zakona ne može biti opravdano kada podrazumijeva izjednačavanje ostvarivanja prava na slobodu izražavanja s time da pojedinac formira ili vodi naoružanu terorističku organizaciju ili joj pripada, ako ne postoje konkretni dokazi u prilog takvoj vezi (*Selahattin Demirtaş protiv Turske (br. 2)* [VV], stavak 280.).

2. Test „legitimnosti cilja koji se nastoji postići miješanjem“

77. Legitimni ciljevi miješanja u pravo na slobodu izražavanja iscrpno su navedeni u drugom stavku članka 10. Konvencije. U ovoj fazi ispitivanja Sud može utvrditi da miješanje ne služi postizanju legitimnog cilja na koji se tužena država poziva (*Bayev i drugi protiv Rusije*, stavci 64. i 83., predmet u kojem se Sud u svojoj ocjeni usredotočio na nužnost spornih zakona u svojstvu općih mjera), ili pak odabrati prihvatiti samo jedan od legitimnih ciljeva na koje se tužena država poziva, a odbiti ostale (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 170.; *Perincek protiv Švicarske* [VV], stavci 146. – 154.; *Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 54.; *Open Door i Dublin Well Woman protiv Irske*, stavak 63.).

78. Sud može smatrati da nedostatak legitimnog cilja miješanja sam po sebi predstavlja povredu Konvencije i da stoga neće ispitivati je li predmetno miješanje bilo nužno u demokratskom društvu (*Khuzhin i drugi protiv Rusije*, stavak 117., za prigovor na temelju članka 8 Konvencije). Uzimajući u obzir okolnosti predmeta, može odlučiti i nastaviti svoje ispitivanje i utvrditi je li miješanje bilo nužno u demokratskom društvu (*Kövesi protiv Rumunjske*, stavak 199.).

3. Test „nužnosti miješanja u demokratskom društvu“

79. Opća načela ocjenjivanja nužnosti miješanja u slobodu izražavanja, koja je Sud ponovio u brojnim slučajevima od svoje presude u predmetu *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, sažeta su u predmetu *Stoll protiv Švicarske* [VV] (stavak 101.) i ponovljena u predmetima *Morice protiv Francuske* [VV] (stavak 124.) i *Pentikäinen protiv Finske* [VV] (stavak 87.).

80. Sud je stoga u svojoj sudskoj praksi razvio autonomni pojam toga je li miješanje „razmjerno legitimnom cilju kojem se težilo“, a što se utvrđuje s obzirom na okolnosti predmeta, primjenom kriterija koje je Sud utvrdio u svojoj sudskoj praksi i uz primjenu različitih načela i alata za tumačenje.

Ti će se kriteriji detaljno ispitati u poglavljima koja se odnose na materijalnu primjenu članka 10. u različitim kategorijama predmeta.

81. Neka načela i alati za tumačenje koje su definirani, upotrijebljeni i izloženi u obrazloženjima Suda za potrebe ocjenjivanja nužnosti određenog miješanja u slobodu izražavanja opisani su u nastavku.

a. Postojanje „neodgodive društvene potrebe“

82. Izraz „neodgodiva društvena potreba“ nije sinonim za „neophodno“, ali jednako tako nema ni

fleksibilnost izraza poput „dopušteno”, „redovno”, „korisno”, „razumno” ili „poželjno” (*Gorzelik i drugi protiv Poljske* [VV], stavak 95.; *Barthold protiv Njemačke*, stavak 55.; *The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1)*, stavak 59.).

83. Iako države ugovornice uživaju određenu slobodu procjene postojanja takve potrebe, ta je sloboda procjene u načelu ograničena kada je u pitanju sloboda tiska (*Dammann protiv Švicarske*, stavak 51.). Stoga, iako Sud priznaje slobodu procjene država u pogledu postojanja te potrebe, on može odbaciti tvrdnje koje su s tim u vezi iznesene (vidi, primjerice, *Eerikäinen i drugi protiv Finske*, stavak 71.; *Fáber protiv Mađarske*, stavak 45.).

84. Sud u svojim zaključcima ne navodi uvijek izrijekom je li postojala neodgodiva društvena potreba, ali navodi jesu li razlozi koje su iznijele nacionalne vlasti relevantni i dostatni te se poziva na slobodu procjene države kada implicitno odlučuje o tome je li takva potreba postojala (vidi, primjerice, *Janowski protiv Poljske* [VV], stavci 31. i 35.; *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavci 58. i 73.).

85. Konačno, Sud može veću važnost pridati drugim čimbenicima osim neodgodive društvene potrebe kako bi opravdao miješanje, a svoje ispitivanje usredotočiti na te čimbenike i na to jesu li razlozi koje su iznijele nacionalne vlasti bili relevantni i dostatni za uspostavljanje pravične ravnoteže između predmetnih suprotstavljenih interesa (*Pentikäinen protiv Finske* [VV], stavak 114.). Stoga, u predmetu *Pentikäinen protiv Finske* [VV], u kojem se utvrđuju parametri zaštite iz članka 10. primjenjive na novinare koji izvještavaju s prosvjeda u javnom prostoru i obveza novinara koje proizlaze iz te odredbe, Veliko vijeće prvo je primijetilo da se sporno ponašanje nije odnosilo na novinarsku aktivnost podnositelja zahtjeva kao takvu, već na njegovo odbijanje da postupi u skladu sa zakonitim i razumnim policijskim naredbama. Nadalje je naglasilo da novinari u načelu ne mogu biti oslobođeni dužnosti poštovanja kaznenog prava na temelju toga da im članak 10. pruža neprobojnu obranu (za usporedbu važnosti koja je pridana „neodgodivoj društvenoj potrebi” u obrazloženju Suda i one iz presude Vijeća, vidi stavak 64.).

b. Ocjena prirode i ozbiljnosti sankcija⁷

86. Sud obraća posebnu pažnju aspektu „cenzure” kad je u pitanju miješanje i mora se uvjeriti da kazna ne predstavlja oblik cenzure koji za cilj ima obeshrabriti tisak u iznošenju kritika (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 79.). Stoga je osuda novinara prije objave, prema mišljenju Suda, predstavljala oblik cenzure za koji je bilo izgledno da će ga obeshrabriti u istraživanju koje je svojstveno njegovu poslu radi pisanja informiranog novinskog članka o predmetnoj temi (*Dammann protiv Švicarske*, stavak 57.). Sud je „cenzurom” smatrao i nalog kojim se obustavlja tiskanje i distribucija novina, što se smatra neopravdanim čak i ako je kratkoročno (*Ürper i drugi protiv Turske*, stavak 44.; i *Gözel i Özer protiv Turske*, stavak 63.).

87. Slično tome, Sud je utvrdio da je zabrana izlaganja slike i objavljivanja fotografija te slike, koja nije bila ni prostorno ni vremenski ograničena, bila nerazmjerna cilju koji se nastojalo postići (*Vereinigung Bildender Künstler protiv Austrije*, stavak 37.; u pogledu važnosti proteka vremena prilikom ocjenjivanja razmjernosti, vidi *Éditions Plon protiv Francuske*, stavak 53.).

i. Zadnja restriktivna mjera

88. Kako bi se određena mjera mogla smatrati razmjernom i nužnom u demokratskom društvu, Sud smatra da ne smije postojati nijedno drugo sredstvo za postizanje istog ishoda kojim bi se u manjoj mjeri miješalo u predmetno temeljno pravo (*Glor protiv Švicarske*, stavak 94.).

89. Stoga je tijekom svoje analize razmjernosti Sud pridao važnost činjenici da je nacionalni sudac odabrao najmanje restriktivnu mjeru od više primjenjivih mjera (*Axel Springer SE i RTL Television GmbH protiv Njemačke*, stavak 56.; *Perinçek protiv Švicarske* [VV], stavak 273.; *Tagiyev i Huseynov protiv*

⁷ Detaljniji opis pitanja prirode i ozbiljnosti sankcija sadržan je u poglavlju „Zaštita ugleda ili prava drugih” ovog vodiča.

Azerbajdžana, stavak 49.) ili da je narušavanje prava udruge podnositeljice zahtjeva bilo minimalno (*Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [VV], stavak 75.).

90. U jednom je predmetu brodu udruge podnositeljice zahtjeva koja je na njemu provodila aktivnosti zagovaranja dekriminalizacije pobačaja ministarskom odlukom zabranjen ulazak u portugalske teritorijalne vode. Sud je ponovio da, kada vlasti odluče ograničiti temeljna prava, moraju odabrati sredstva koja u najmanjoj mogućoj mjeri dovode predmetna prava u pitanje te je naveo primjere nekih mogućih mjera (*Women On Waves i drugi protiv Portugala*, stavak 41.).

91. U predmetu *Amorim Giestas i Jesus Costa Bordalo protiv Portugala*, Sud je utvrdio da su osude podnositelja zahtjeva, zajedno s nalogima o plaćanju kazni i naknada štete, bile očigledno nerazmjerne; naglasio je da je Parničnim zakonom propisano konkretno pravno sredstvo za zaštitu časti i ugleda (vidi i *Mătăsaru protiv Republike Moldavije*, stavak 36.).

92. Jednako tako, u predmetu *Fáber protiv Mađarske* podnositelj zahtjeva smješten je u policijski pritvor i naloženo mu je platiti kaznu zbog toga što je odbio skloniti zastavu kojom je mahao tijekom prosvjeda, kako bi i sam protestirao protiv tog prosvjeda. Pri odvagivanju prava podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja i mirnog okupljanja i prava drugih prosvjednika na zaštitu od ometanja, Sud je smatrao da je država imala pozitivnu obvezu zaštititi prava obje strane i pronaći najmanje restriktivno sredstvo kojim bi se u načelu omogućilo da se održe oba prosvjeda (stavak 43.).

93. U predmetu *Handzhiyski protiv Bugarske* podnositelj zahtjeva proglašen je krivim za blaži oblik huliganstva i kažnjen novčanom kaznom jer je prerušio povijesni javni spomenik (tako što je na njega stavio kapu i pokraj njega vreću). Sud je utvrdio da su javni spomenici često fizički jedinstveni i čine dio kulturnog nasljeđa nekog društva, pa se mjere, uključujući razmjerne sankcije, kojima se nastoji obeshrabriti ponašanje koje bi te spomenike uništilo ili kojim bi se narušio njihov fizički izgled, mogu smatrati „nužnim u demokratskom društvu”. Usto, u demokratskom društvu uređenom vladavinom prava rasprave o sudbini javnog spomenika moraju se razriješiti odgovarajućim pravnim kanalima umjesto tajnim ili nasilnim metodama. Međutim, kazna izrečena podnositelju zahtjeva ne može se smatrati nužnom, posebno s obzirom na to da nije sudjelovao u nikakvom nasilju, nije ni na koji način fizički oštetio spomenik i da je njegova namjera bila prosvjedovati protiv Vlade u kontekstu dugotrajnih prosvjeda protiv nje koji su se održavali diljem zemlje (stavci 53. – 59.).

ii. Opće mjere

94. Sud je, u predmetu u kojem je ispitivao je li zabrana političkog oglašavanja u radiotelevizijskim medijima bila spojiva s Konvencijom, razjasnio svoje kriterije za utvrđivanje razmjernosti opće mjere. Sud mora prije svega ocijeniti zakonodavne odabire na kojima se zabrana temelji. Kvaliteta parlamentarnog i sudskog preispitivanja nužnosti mjere od posebne je važnosti u tom smislu, među ostalim za primjenu relevantne slobode procjene. Iz toga slijedi da, što su opća opravdanja za opću mjeru uvjerljivija, to će manje važnosti Sud pridati utjecaju te mjere u konkretnom predmetu (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavci 108. – 109.).

95. Na temelju istih načela Sud je u drugom predmetu zaključio da su nacionalne vlasti, prilikom donošenja različitih predmetnih općih mjera i prilikom njihove primjene u predmetima podnositelja zahtjeva, prekoračile slobodu procjene koju uživaju na temelju članka 10. Konvencije (*Bayev i drugi protiv Rusije*, stavak 83.).

96. Konačno, Sud uzima u obzir postoji li europski konsenzus u slučajevima kada se ispituje nacionalna sloboda procjene u pogledu opravdanja za opće mjere (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 123.; *Bayev i drugi protiv Rusije*, stavak 66.).

c. Pretpostavka relevantnih i dostatnih razloga

97. Sud je u brojnim predmetima smatrao da nedostatak relevantnog i dostatnog obrazloženja nacionalnih sudova ili neuzimanje u obzir primjenjivih standarda prilikom ocjenjivanja predmetnog

miješanja, predstavlja povredu članka 10. (vidi, među brojnim drugim izvorima prava, *Uj protiv Mađarske*, stavci 25. – 26.; *Sapan protiv Turske*, stavci 35. – 41.; *Gözel i Özer protiv Turske*, stavak 58.; *Scharsach i News Verlagsgesellschaft protiv Austrije*, stavak 46.; *Cheltsova protiv Rusije*, stavak 100.; *Mariya Alekhina i drugi protiv Rusije*, stavak 264.).

98. U predmetu *Tókécs protiv Rumunjske*, Sud je konkretnije smatrao da se nedostatak valjanih i dostatnih razloga za ograničavanje prava na slobodu izražavanja ne može nadoknaditi blagom prirodom sankcije izrečene podnositelju zahtjeva (stavci 85. i 98.).

C. Suprotstavljenost dva prava zaštićena Konvencijom: uspostavljanje ravnoteže

99. Može doći do situacije u kojoj ostvarivanje prava na slobodu izražavanja dovodi do miješanja u druga prava zaštićena Konvencijom i njenim Protokolima. U takvim predmetima Sud ispituje jesu li nacionalne vlasti uspostavile odgovarajuću ravnotežu između zaštite prava na slobodu izražavanja i drugih prava te prava ili vrijednosti zajamčenih Konvencijom (*Perincek protiv Švicarske* [VV], stavak 274.).

100. Uspostavljanje pravične ravnoteže može podrazumijevati odmjeravanje dva prava koja uživaju isti status zbog čega je Sud usvojio specifičnu metodologiju koja se primjenjuje u predmetima u kojima je očit suprotstavljeno pravo zajamčeno člankom 10. Konvencije i drugo pravo zaštićeno Konvencijom, posebno prava osobe kojoj su sporne primjedbe upućene. Ti se predmeti obično odnose na prava zaštićena člankom 6. stavkom 2. (*Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavak 65.; *Axel Springer SE i RTL Television GmbH protiv Njemačke*, stavci 40. – 42.; *Eerikäinen i drugi protiv Finske*, stavak 60.) i člankom 8. Konvencije (*Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavci 83. – 84.; *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavci 104. – 107.).

101. Opća načela kojima se uređuje metodologija u tim predmetima sažeta su u raznim presudama, posebno presudama velikog vijeća (*Perincek protiv Švicarske* [VV], stavak 198.; *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavci 83. – 84.; *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavci 104. – 107.).

102. Pravo na poštovanje privatnog života (članak 8. Konvencije), uključujući pravo na zaštitu ugleda kao elementa privatnog života, najčešće je suprotstavljeno pravo pred Sudom. To je područje obrađeno u poglavlju V. ovog vodiča.

103. Usto, u nastavku se daju ilustrativni primjeri predmeta u kojima je izgledno suprotstavljanje drugih članaka Konvencije članku 10.

1. Članak 6. stavak 2. Konvencije⁸

104. Sloboda izražavanja zajamčena člankom 10. Konvencije obuhvaća slobodu primanja i širenja informacija. Članak 6. stavak 2. stoga ne može spriječiti vlasti da obavijeste javnost o kaznenim istragama u tijeku, no zahtjeva da to učine na promišljen i oprezan način potreban da bi se poštovala pretpostavka nevinosti (*Alenet de Ribemont protiv Francuske*, stavak 38.; *Fatullayev protiv Azerbajdžana*, stavak 159.; *Garycki protiv Poljske*, stavak 69.). Sud je naglasio važnost odabira riječi koje izgovaraju javni službenici u svojim izjavama prije no što osobi bude suđeno i ona bude proglašena krivom za kazneno djelo (*Daktaras protiv Litve*, stavak 41.; *Arrigo i Vella protiv Malte* (odl.); *Khuzhin i drugi protiv Rusije*, stavak 94.).

105. U pogledu medijskih kampanja protiv optuženika ili optužujućih objava, Sud je napomenuo da to može negativno utjecati na poštenost suđenja time što utječe na javno mišljenje i, posljedično, na

⁸ Vidi poglavlje „Zaštita autoriteta i nepristranosti pravosudnog sustava i sloboda izražavanja: pravo na slobodu izražavanja u kontekstu sudskih postupaka i sudjelovanje sudaca u javnoj raspravi” ovog vodiča.

porotnike koji odlučuju o krivnji optuženika (*Khuzhin i drugi protiv Rusije*, stavak 93.).

2. Članak 9. Konvencije

106. U predmetima koji se odnose na zaštitu morala i vjeroispovijedi, Sud odvaguje pravo [podnositelja zahtjeva] da javnosti prenosi svoje mišljenje o vjerskoj doktrini s jedne strane i pravo vjernika na poštovanje njihove slobode mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi s druge strane (*Aydin Tatlav protiv Turske*, stavak 26.).

107. Sud je ponovio opće pretpostavke za osiguravanje mirnog uživanja prava zajamčenih člankom 9. osobama s tim uvjerenjima, uključujući obvezu izbjegavanja, u najvećoj mogućoj mjeri, izražavanja koje je u odnosu na predmet štovanja neopravdano uvredljivo za druge i bogohulno. Stoga je Sud istaknuo da izražavanje kojim se nastoji potaknuti ili opravdati mržnja na temelju netolerancije, uključujući netoleranciju vjeroispovijedi, nije zaštićeno člankom 10. Konvencije (*E.S. protiv Austrije*, stavak 43.; usporedi s predmetom u kojem je utvrđena povreda članka 10. u odnosu na kaznenu osudu za izjave koje su se smatrali uvredljivim napadom na vjeroispovijed, u kojem nacionalne vlasti nisu ocijenile je li bilo ikakvog poticanja na mržnju (*Tagiyev i Huseynov protiv Azerbajdžana*, stavci 48. – 50.).

108. Kad je riječ o slobodi izražavanja osoba koje zapošljavaju vjerske organizacije, slobodi koja je zaštićena člankom 10. Konvencije, bivša Komisija proglasila je nedopuštenim zahtjev liječnika koji je bio zaposlen u njemačkoj katoličkoj bolnici i koji je dobio otkaz zbog potpisivanja otvorenog pisma objavljenog u novinama u kojem je iznesen stav o pobačaju koji je bio suprotan stavu Katoličke crkve (*Rommelfanger protiv Njemačke*, odluka Komisije).

109. Suprotno tome, Sud je utvrdio povredu članka 10. u odnosu na neproduživanje ugovora o radu predavaču iz predmeta pravne filozofije na Pravnom fakultetu Katoličkog sveučilišta Srca Isusovog u Milanu. Kongregacija za katolički odgoj, institucija Svete Stolice, nije odobrila produženje ugovora jer su neki od stavova predavača „bili jasno suprotni katoličkoj doktrini“, iako nisu naveli o kojim se stavovima radi. Sud je prihvatio da nije bilo na domaćim vlastima da ispituju bit odluke Kongregacije. Međutim, prema mišljenju Suda, važnost koja se pridaje interesu sveučilišta za osiguravanje poučavanja na temelju katoličke doktrine ne smije biti tolika da ugrožava samu bit postupovnih jamstava koja su podnositelju zahtjeva zajamčena člankom 10. Konvencije (*Lombardi Vallauri protiv Italije*).

3. Članak 11. Konvencije

110. U predmetu *Fáber protiv Mađarske* podnositelj zahtjeva smješten je u policijski pritvor i naloženo mu je platiti kaznu zbog toga što je odbio skloniti zastavu kojom je mahao tijekom prosvjeda, kako bi protestirao protiv tog prosvjeda. Pri odvagivanju prava podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja i njegova pozivanja na slobodu mirnog okupljanja u odnosu na prava drugih prosvjednika na zaštitu od ometanja, Sud je smatrao da je država imala pozitivnu obvezu zaštititi pravo na okupljanje obje prosvjedne skupine pronalaženjem najmanje restriktivnog sredstva kojim bi se u načelu omogućilo da se održe oba prosvjeda (stavak 43.).

4. Članak 1. Protokola br. 1

111. U predmetu koji se odnosio na kaznenu osudu fotografa zbog kršenja autorskih prava objavljivanjem fotografija modnih revija na internetu, Sud je smatrao da su domaće vlasti uživale posebno široku slobodu procjene s obzirom na cilj miješanja, prvenstveno zaštitu prava drugih. Prema mišljenju Suda, s obzirom na to da se članak 1 Protokola br. 1 odnosio na intelektualno vlasništvo, miješanjem su se nastojala zaštititi prava zajamčena Konvencijom ili njezinim Protokolima (*Ashby Donald i drugi protiv Francuske*, stavak 40.).

112. Predmet *Neij i Sunde Kolmisoppi protiv Švedske* (odl.) odnosio se na činjenicu da su podnositelji zahtjeva osuđeni i kažnjeni kaznom zatvora bez primjene uvjetne osude te da im je naloženo platiti naknadu štete zbog toga što su bili uključeni u vođenje najveće internetske stranice za dijeljenje *torrent* datoteka (glazbe, filmova, igara, itd.), „The Pirate Bay“, što je dovelo do kršenja autorskih prava. Sud je

izrijeком priznao da je dijeljenje takvih vrsta datoteka putem interneta ili omogućavanje tog dijeljenja, čak i nezakonito i radi ostvarivanja dobiti, dio prava na „širenje i primanje informacija” u smislu članka 10. stavka 1. Odvagao je dva prava koja su jednako zaštićena Konvencijom, odnosno pravo na slobodu izražavanja i prava intelektualnog vlasništva, što je područje u kojem je država imala široku slobodu procjene. S obzirom na to da su švedske vlasti imale obvezu zaštititi prava vlasništva tužitelja u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i Konvencijom, Sud je utvrdio da su postojali važni razlozi za ograničavanje slobode izražavanja podnositelja zahtjeva. S tim u vezi, Sud je ponovio da su podnositelji zahtjeva osuđeni samo za one materijale koji su zaštićeni autorskim pravom.

IV. Zaštita ugleda ili prava drugih

113. Zaštita ugleda ili prava drugih daleko je najčešći legitimni cilj na koji se države pozivaju u predmetima na temelju članka 10. pred Sudom.

A. Metodologija

114. U predmetima koji se odnose na zaštitu ugleda ili prava drugih primjenjuju se dvije različite metode zaključivanja.

115. Sud upotrebljava „klasičnu” metodu analiziranja razmjernosti pri utvrđivanju, u okolnostima spora pred Sudom, da članak 8. nije primjenjiv na zaštitu ugleda ili prava drugih.

116. Druga metoda, takozvani pristup „uspostavljanja ravnoteže između prava”, primjenjuje se u kategoriji predmeta u kojima Sud smatra da je članak 8. primjenjiv na zaštitu tih legitimnih ciljeva. To su obično predmeti koji se odnose na objavljivanje fotografija, slika ili članaka povezanih s intimnim aspektima života pojedinca ili njegove obitelji (*Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], stavak 79.; *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavak 103.; *MGN Limited protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 142.).

117. Nakon razvoja sudske prakse koja je pročišćena u presudi velikog vijeća (*Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavak 83.), zaštita ugleda, kao element privatnog života, može ući u doseg članka 8. Konvencije pod jednim uvjetom: da bi došlo do povrede prava zajamčenih člankom 8. Konvencije potrebno je prijeći „prag ozbiljnosti”. Da bi se članak 8. mogao primijeniti u predmetima zbog klevete, napad na ugled osobe mora postići određenu razinu ozbiljnosti i biti takav da dovodi u pitanje osobno uživanje prava na poštovanje privatnog života.

118. Sud je istaknuo i da se osoba ne može pozvati na članak 8. kako bi prigovorila gubitku ugleda koji je predvidljiva posljedica njezinih vlastitih postupaka, kao što je, primjerice, počinjenje kaznenog djela (*Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavci 83. – 84.; *Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske*, stavak 43.; *MGN Limited protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 142.; *Sidabras i Džiautas protiv Litve*, stavak 49.).

119. Sud prvo iznosi opća načela kojima se uređuje metodologija odvagivanja (ili uspostavljanja ravnoteže između) dva prava i, drugo, neiscrpan popis primjenjivih kriterija⁹.

120. Opća načela primjenjiva na metodologiju za „uspostavljanje ravnoteže između prava” Sud je opisao u presudama velikog vijeća u predmetima *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV] (stavci 104. – 107.) i *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV] (stavci 85. – 88.) i sažeo u presudi u predmetu *Perincek protiv Švicarske* [VV] (stavak 198.):

i. Ishod takvih predmeta ne bi se trebao razlikovati ovisno o tome je li zahtjev podnijela osoba na koju se izjava odnosila, na temelju članka 8., ili osoba koja je izjavu dala, na temelju članka 10., jer u načelu

⁹ Vidi stavak 124. *et seq.* ovog vodiča.

prava iz tih članaka zaslužuju jednako poštovanje (vidi i *Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 110.; *Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* [VV], stavak 163.).

ii. Izbor sredstava za osiguravanje usklađenosti s člankom 8. u području međusobnih odnosa pojedinaca u načelu je stvar u doseg slobode procjene visoke ugovorne stranke, neovisno o tome jesu li njezine obveze u tom pogledu pozitivne ili negativne. Poštovanje privatnog života može se osigurati na različite načine, a prirode obveze ovisit će o konkretnom aspektu privatnog života koji je predmet spora.

iii. Jednako tako, na temelju članka 10. Konvencije, visoke ugovorne stranke uživaju određenu slobodu procjene kada ocjenjuju je li i u kolikoj mjeri određeno miješanje u pravo na slobodu izražavanja bilo nužno.

iv. Ta sloboda procjene ide ruku pod ruku s europskim nadzorom koji obuhvaća i zakonodavstvo i odluke kojima se ono primjenjuje, čak i kada ih donosi neovisni sud. Pri izvršavanju svoje nadzorne funkcije, zadaća Suda nije zamijeniti nacionalne sudove već ocijeniti, s obzirom na predmet u cjelini, jesu li odluke domaćih sudova bile spojive s odredbama Konvencije na koje su se pozivale.

v. Tamo gdje su nacionalne vlasti test ravnoteže provele u skladu s kriterijima određenima praksom Suda, Sudu će trebati snažni razlozi da zamijeni stajališta domaćih sudova svojim stajalištem (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 139.; *MGN Limited protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 150.).

121. Stoga Sud može odlučiti provesti vlastiti test ravnoteže kada odluči da za to postoje ozbiljni razlozi (*Perinçek protiv Švicarske* [VV], stavci 274. – 279.).

122. Ako je ravnoteža koju su uspostavili domaći sudovi nezadovoljavajuća, posebice jer važnost ili opseg nekog od predmetnih prava nisu propisno razmotreni, sloboda procjene priznata državama bit će uža (*Aksu protiv Turske* [VV], stavak 67.).

123. Ako nacionalne vlasti nisu ispravno provele test ravnoteže između dvaju prava koja uživaju jednaku konvencijsku zaštitu, metodologija koju Sud primijeni može dovesti do utvrđenja postupovne povrede članka 10. (*Ibragim Ibragimov i drugi protiv Rusije*, stavci 106. – 111.); podredno, Sud može odlučiti provesti vlastiti test ravnoteže ako utvrdi da za to postoje ozbiljni razlozi (*Perinçek protiv Švicarske* [VV], stavci 274. – 279.; *Tête protiv Francuske*, stavci 57. – 70.), ili može zaključiti, bez da je sam proveo test, da miješanje nije bilo nužno u demokratskom društvu (*Ergüdoğan protiv Turske*, stavci 32. – 35.).

B. Pravična ravnoteža između slobode izražavanja i prava na poštovanje privatnog života u kontekstu objava (intimni aspekti života i ugleda pojedinca)

124. Opća načela iz sudske prakse Suda u pogledu zaštite privatnog života u kontekstu novinskog članka izložena su, *inter alia*, u stavicima od 83. do 87. presude u predmetu *Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV]. Opća načela u pogledu prava na slobodu izražavanja u ovom kontekstu Sud je ponovio u stavicima 88. do 93. te presude.

125. Sud je naveo da, iako tisak ne smije prijeći određene granice, posebice u pogledu zaštite ugleda i prava drugih, njegova je zadaća, međutim, širiti, na način koji je u skladu s njegovim obvezama i odgovornostima, informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa.

126. Ne samo da tisak ima zadaću širiti takve informacije i ideje, već i javnost ima pravo primiti ih. U suprotnom tisak ne bi mogao izvršavati svoju ključnu zadaću „javnog čuvara“ (*public watchdog*) (*Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavci 59. i 62.; *Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* [VV], stavak 71.; *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavak 102.).

127. Stoga zadaća širenja informacija nužno podrazumijeva dužnosti i odgovornosti, kao i ograničenja

koja tisk mora sam sebi spontano nametnuti (*Mater protiv Turske*, stavak 55.). Nije zadaća Suda, kao ni nacionalnih sudova, da stajališta tiska zamijeni svojim stajalištem o tome koje bi tehnike izvještavanja novinari trebali upotrebljavati u pojedinom predmetu (*Jersild protiv Danske*, stavak 31.; *Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 146.).

1. Objave (fotografije, slike i članci) koje se odnose na intimne aspekte života pojedinca ili njegove obitelji

128. Sloboda izražavanja uključuje objavljivanje fotografija. Ipak, zaštita prava i ugleda drugih ima osobitu važnost u tom području jer fotografije mogu sadržavati vrlo osobne ili čak intimne informacije o pojedincu ili njegovoj obitelji (*Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavak 103.).

129. Sud priznaje pravo svake osobe na zaštitu vlastita lika, pri čemu je naglasio da lik osobe predstavlja jedno od glavnih obilježja njezine osobnosti jer otkriva jedinstvene osobine te osobe, a na temelju vlastita lika osoba se razlikuje od drugih osoba. Pravo na zaštitu vlastita lika stoga je jedno od ključnih sastavnica osobnog razvoja i većinski pretpostavlja pravo pojedinca da kontrolira upotrebu tog lika, uključujući pravo da odbije njegovo objavljivanje (*Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavak 96.).

a. Kriteriji i njihova primjena¹⁰

130. Sud je utvrdio mjerodavna načela za svoju procjenu, i bitnije, za procjenu domaćih sudova, je li miješanje u ovom području bilo nužno. Stoga je utvrdio niz kriterija u kontekstu postizanja ravnoteže između suprotstavljenih prava (*Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavci 90. – 95.).

131. Tih pet mjerodavnih kriterija su sljedeći: doprinos raspravi od javnog interesa, stupanj popularnosti dotične osobe, predmet objave, prethodno ponašanje dotične osobe, sadržaj, oblik i posljedice objavljivanja i, kada je primjereno, okolnosti u kojima su fotografije snimljene (*Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavci 109. – 113.; *Von Hannover protiv Njemačke (br. 3)*, stavak 46.; *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavci 89. – 95.; *Tănăsoaica protiv Rumunjske*, stavak 41.). Kada ispituje zahtjev podnesen na temelju članka 10., Sud ispituje i način na koji su informacije dobivene i njihovu istinitost te težinu kazne izrečene novinarima ili izdavačima (*Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], stavak 93.; *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavci 90. – 95.).

132. Sud u svakom predmetu razmatra mogu li se tako uspostavljeni kriteriji primijeniti u dotičnom predmetu, iako se važnost određenih kriterija može razlikovati ovisno o konkretnim okolnostima predmeta (*Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* [VV], stavak 166.).

133. Doista, u obzir se mogu uzeti i drugi kriteriji ovisno o konkretnim okolnostima određenog predmeta. Stoga je u svojoj presudi u predmetu *Axel Springer SE i RTL Television GmbH protiv Njemačke*, koji se odnosio na suđenje zbog ubojstva i zabranu objavljivanja slika na temelju kojih bi bilo moguće utvrditi identitet okrivljenika, Sud dodao novi kriterij, odnosno „utjecaj na kazneni postupak” (stavak 42.).

i. Doprinos raspravi od javnog interesa

134. Sud je uvijek posebnu važnost pridavao činjenici da je objavljivanje informacija, dokumenata ili fotografija u tisku u javnom interesu i da doprinosi raspravi od općeg interesa. Takav se interes može utvrditi samo u okolnostima pojedinog predmeta (*Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavak 109.; *Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue protiv Belgije*, stavak 68.; *Standard Verlags GmbH protiv Austrije*, stavak 46.; *Von Hannover protiv Njemačke*, stavak 60.).

135. S tim u vezi, Sud je dosljedno smatrao da u okviru članka 10. stavka 2. Konvencije postoji malo prostora za ograničavanje političkog govora ili rasprave o pitanjima od javnog interesa (*Castells protiv*

¹⁰ U mjeri u kojoj je to relevantno, ovi su kriteriji primjenjivi i na predmete koji se odnose na zaštitu ugleda.

Španjolske, stavak 43.; *Wingrove protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 58.).

136. Prema mišljenju Suda, javni interes obično se odnosi na pitanja koja utječu na javnost u tolikoj mjeri da ona može legitimno iskazati interes za njih, koja privlače pažnju javnosti ili koja je u značajnoj mjeri zabrinjavaju, posebice kada utječu na dobrobit građana ili život zajednice. To je primjenjivo i na pitanja koja mogu izazvati značajne kontroverze, koja se odnose na važno društveno pitanje ili koja uključuju problem za koji bi bilo u interesu javnosti da o njemu bude obaviještena (*Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* [VV], stavak 171.).

137. Sud je priznao postojanje takvog interesa, primjerice, u predmetu u kojem su objavljene informacije o zdravstvenom stanju kandidata za najvišu funkciju u državi (*Éditions Plon protiv Francuske*, stavak 44.), sportskim pitanjima (*Nikowitz i Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije*, stavak 25.; *Colaço Mestre i SIC – Sociedade Independente de Comunicação, S.A. protiv Portugala*, stavak 28.); umjetnicima (*Sapan protiv Turske*, stavak 34.), općenito o kaznenim postupcima (*Dupuis i drugi protiv Francuske*, stavak 42.; *July i SARL Libération protiv Francuske*, stavak 66.), počinjenim kaznenim djelima (*White protiv Švedske*, stavak 29.; *Egeland i Hanseid protiv Norveške*, stavak 58.; *Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue protiv Belgije*, stavak 72.; *Eerikäinen i drugi protiv Finske*, stavak 59.) ili o „seks-skandalu” u političkoj stranci, u koji su bili uključeni određeni članovi Vlade (*Kaçcki protiv Poljske*, stavak 55.).

138. Na temelju sudske prakse Suda, pitanja od javnog interesa uključuju i djelovanje pravosudnog sustava (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 128.), djelovanje sustava postupaka dodjele skrbištva nad djecom (*N.Š. protiv Hrvatske*, stavak 103.), ili zaštitu okoliša i javnog zdravlja (*Mamère protiv Francuske*, stavak 20.; *OOO Regnum protiv Rusije*, stavci 68. – 69.), i pitanja koja se odnose na povijesne događaje (*Dink protiv Turske*, stavak 135.). Sud smatra da je u demokratskom društvu ključno i da se rasprava o uzrocima posebno teških djela koja predstavljaju zločine protiv čovječnosti, može slobodno odvijati (*Giniewski protiv Francuske*, stavak 51.).

139. U predmetu u kojem je Sud ispitao otkazivanje ugovora o radu članovima sindikata zbog objavljivanja članaka kojima su uvrijedili svoje kolege, nije se složio s Vladom da se sadržaj predmetnih članaka nije bavio nijednim pitanjem od općeg interesa. Prema mišljenju Suda, članci su objavljeni u kontekstu radnog spora unutar trgovačkog društva kojem su podnositelji zahtjeva podnijeli određene zahtjeve. Rasprava stoga nije bila isključivo privatna; to je bilo pitanje od općeg interesa barem za radnike tog trgovačkog društva (*Palomo Sanchez i drugi protiv Španjolske* [VV], stavak 72.).

140. Iako javnost ima pravo biti informirana, ne može se smatrati da članci ili televizijski programi, koji za cilj imaju isključivo utražiti znatiželju određene publike u pogledu pojedinosti o privatnom životu pojedinca, doprinose nekoj raspravi od općeg interesa za društvo (*Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavak 59.; *Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske*, stavak 42.; *Rubio Dosamantes protiv Španjolske*, stavak 34.; *MGN Limited protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 143.), čak i ako je dotična osoba opće poznata (*Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavak 95.). Sud je s tim u vezi ponovio da se javni interes ne može svesti na želju javnosti za informacijama o privatnom životu drugih ili na želju čitatelja za senzacionalizmom ili čak voajerizmom (*Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], stavak 101.).

141. U predmetu *Khurshid Mustafa i Tarzibachi protiv Švedske*, u kojem su podnositelji zahtjeva iračkog podrijetla htjeli primati televizijske programe na arapskom i perzijskom jeziku iz njihove materinske države ili regije, Sud je ponovio da se sloboda primanja informacija odnosi ne samo na izvješća o događajima od javne važnosti već, u načelu, i na kulturni izričaj i program isključivo zabavnog karaktera. Posebno u kontekstu imigrantske obitelji s troje djece, naglasio je važnost održavanja kontakata s kulturom i jezikom zemlje podrijetla (stavak 44.).

ii. Koliko je dotična osoba poznata

142. Sud je ponovio da, u mjeri u kojoj je pojedinac javna ličnost ili je poznat, to utječe na razinu zaštite njegova privatnog života. Uloga ili funkcija dotične osobe i priroda aktivnosti koje su predmet izvješća

i/ili fotografije predstavljaju još jedan važan kriterij povezan s gore navedenim kriterijem (*Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavak 110.; *Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije (br. 2)*, stavak 34.; *Alpha Doryforiki Tileorasi Anonymi Etairia protiv Grčke*, stavak 53.).

143. Javnost ima pravo biti informirana, što je osnovno pravo u demokratskom društvu koje, u određenim posebnim okolnostima, može obuhvaćati i aspekte privatnog života javnih osoba, posebno kad su u pitanju političari (*Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV],stavak 64.;

Karhuvaara i Iltalehti protiv Finske, stavak 45.). Iako se vijesti o privatnim životima javnih osoba obično objavljuju u svrhu zabave, a ne obrazovanja, to doprinosi raznolikosti informacija dostupnih javnosti i nedvojbeno je zaštićeno člankom 10. Konvencije. Međutim, takva zaštita može biti sekundarna zahtjevima članka 8. ako su predmetne informacije privatne i intimne prirode i ne postoji javni interes za širenje tih informacija (*Mosley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 131.; *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavak 110.).

144. U predmetu *Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], Sud je ponovio da je pravo javnih osoba na tajnost njihova privatnog života, u načelu, veće kada ne obnašaju službenu funkciju, a ograničenije kada obnašaju takvu funkciju. Činjenica da netko obnaša javnu funkciju ili teži zauzeti politički položaj tog pojedinca nužno izlaže pažnji njegovih sugrađana, uključujući u područjima koja se odnose na privatni život pojedinca. Prema tome, određeni privatni postupci javnih osoba ne mogu se smatrati privatnima s obzirom na njihov mogući utjecaj u kontekstu uloge koju te osobe imaju u političkom ili društvenom životu i s obzirom na posljedični interes javnosti da o tim postupcima bude informirana (stavci 119. – 120.).

145. Sud je stoga naglasio važnost uloge i funkcije pojedinca koji je bio predmet spornih izjava, a kojima je optužen da je jednoj od svojih pomoćnica ponudio plaćeno zaposlenje u zamjenu za seksualne usluge u vrijeme u koje je, osim što je bio javna osoba, bio i zastupnik Europskog parlamenta koji je postupao u službenom svojstvu (*Kącki protiv Poljske*, stavci 54. – 55.).

146. Osim na političke figure, ovo se obrazloženje primjenjuje i na sve druge osobe koje bi se mogle smatrati javnim osobama, odnosno osobe koje svojim postupcima ili čak svojim položajem ulaze u javnu sferu (*Kapsis i Danikas protiv Grčke*, stavak 35.; vidi, za status članova Savjetodavnog vijeća koji je bio istovjetan statusu stručnjaka koje su javne vlasti imenovala da bi ispitali pojedina pitanja, *Kaboğlu i Oran protiv Turske*, stavak 74.).

147. Zbog toga je Sud smatrao da je poslovni čovjek javna osoba (*Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije (br. 2)*, stavak 36.).

148. Nasuprot tome, u predmetu koji se odnosio na osudu novinara zbog objavljivanja informacija obuhvaćenih tajnošću kaznene istrage, konkretno pisama koje je optuženik slao istražnom sucu i zdravstvenih informacija, Sud je smatrao da nacionalne vlasti nisu imale samo negativnu obvezu da ne odaju svjesno informacije zaštićene člankom 8., već i da su trebale poduzeti mjere kako bi osigurale djelotvornu zaštitu prava optuženika na poštovanje njegova dopisivanja (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 76.; vidi i *Craxi protiv Italije (br. 2)*, stavak 73.).

Prema mišljenju Suda, takve vrste informacija zahtijevaju visok stupanj zaštite na temelju članka 8., a to je utvrđenje posebno važno s obzirom na to da optuženik nije bio poznat javnosti. Sama činjenica da je bio pod kaznenom istragom zbog veoma teškog kaznenog djela nije opravdavala to da se prema njemu odnosi na isti način kao i prema javnoj osobi koja se dobrovoljno izložila javnosti (vidi i, u usporedivu kontekstu, *Fressoz i Roire protiv Francuske* [VV], stavak 50.; *Egeland i Hanseid protiv Norveške*, stavak 62.; o obvezi zaštite identiteta žrtve, vidi *Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH protiv Austrije*).

iii. Prethodno ponašanje dotične osobe

149. U predmetu *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], Sud je naveo da su ponašanje dotične

osobe prije objave izvješća, odnosno činjenica da su predmetna fotografija i s njom povezane informacije bile već ranije objavljene, također čimbenici koje je potrebno uzeti u obzir (stavak 111.).

150. Stoga, u predmetu *Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) protiv Francuske*, Sud je utvrdio da su financijske informacije pjevača, nakon što su objavljene, umanjile stupanj zaštite privatnog života na koji je imao pravo, jer su do tada već bile široko poznate. U mjeri u kojoj je novinarsko društvo podnositelj zahtjeva reproduciralo, bez mijenjanja, dio tih informacija koje je pjevač svojom voljom otkrio i objavio, posebno u svojoj autobiografiji, o njegovoj imovini i načinu na koji je trošio svoj novac, Sud je smatrao da pjevač više nije imao „legitimno očekivanje” da će njegov privatni život biti djelotvorno zaštićen (stavci 52. – 53.; vidi i *Minelli protiv Švicarske* (odl.)).

151. Nasuprot tome, Sud je naglasio da sama činjenica da je pjevač ranije surađivao s novinarima ne može predstavljati argument u korist toga da se dotičnu stranu liši svake zaštite od objavljivanja informacija. To što je pojedinac navodno ili stvarno prethodno tolerirao objave ili sudjelovao u objavama o svojem privatnom životu ne lišava nužno dotičnu osobu prava na privatnost (*Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], stavak 130.).

152. U kontekstu u kojem se, osim članka 8., primjenjivao i članak 6. stavak 2. Konvencije, Sud je smatrao da priznavanje krivnje optuženika nije lišilo njegova prava da ga se ne prikazuje krivim, objavljivanjem fotografije za koje nije dao suglasnost, do donošenja presude (*Axel Springer SE i RTL Television GmbH protiv Njemačke*, stavak 51.).

153. Sud također uzima u obzir prethodno ponašanje društva prilikom ocjenjivanja razine tolerancije na kritiku koja se od tog društva očekuje. U predmetu *Kuliš i Rózycki protiv Poljske*, u kojem su podnositelji zahtjeva objavili satirički crtež u kojem je čips koji je proizvodio tužitelj, društvo za proizvodnju hrane, opisan kao „smeće”, Sud je smatrao da je izraz koji su podnositelji zahtjeva upotrijebili bio očito preuveličan, ali da su reagirali na slogane koje je tužitelj upotrebljavao u svojoj reklamnoj kampanji, a koji su jednako tako bili neosjetljivi i nisu imali razumijevanja za dob i ranjivost ciljanih potrošača proizvoda, odnosno djece. Sud je stoga smatrao da je stil izričaja podnositelja zahtjeva bio vođen vrstom slogana na koje su reagirali i da, uzimajući u obzir kontekst, nije prekoračio ograničenja koja se nameću slobodnom tisku (stavak 39.).

iv. Način pribavljanja informacija i njihova vjerodostojnost

154. Kad odlučuje predstavlja li objavljivanje miješanje u pravo podnositelja na poštovanje njegova privatnog života, Sud uzima u obzir način pribavljanja informacije ili fotografije. Konkretno, naglašava važnost dobivanja suglasnosti dotičnih osoba te manje ili više snažan osjećaj zadiranja koji fotografija izaziva (*Von Hannover protiv Njemačke*, stavak 59.; *Gurgenidze protiv Gruzije*, stavci 55. – 60.; *Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske*, stavak 48.).

155. S tim u vezi, Sud je imao priliku napomenuti da se fotografije koje se pojavljuju u „senzacionalističkom” tisku ili „ljubavnim” časopisima koji uglavnom nastoje zadovoljiti znatiželju javnosti

u pogledu pojedinosti o strogo privatnom životu osobe, često pribavljaju u ozračju neprestanog uznemiravanja koje kod dotične osobe može izazvati veoma snažan osjećaj zadiranja u njezin privatni život ili čak progona (*Von Hannover protiv Njemačke*, stavak 59.; *Société Prisma Presse protiv Francuske (br. 1)* (odl.); *Société Prisma Presse protiv Francuske (br. 2)* (odl.); *Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) protiv Francuske*, stavak 40.).

156. U pogledu širenja videozapisa snimljenih skrivenom kamerom, Sud je ispitao, *inter alia*, jesu li predmetne snimke snimljene u javnosti ili u privatnom prostoru. Smatrao je da je u javnom prostoru javna osoba kao takva mogla očekivati da će se njezino ponašanje pomno pratiti ili čak snimiti kamerom, dok je u privatnom prostoru ista osoba mogla legitimno očekivati privatnost (*Alpha Doryforiki Tileorasi Anonymi Etairia protiv Grčke*, stavci 64. – 65.; vidi i *Von Hannover protiv Njemačke*, stavak 52.).

157. U predmetu u kojem je radiodifuzijsko društvo kažnjeno prvenstveno zbog prenošenja informacija koje je netko drugi nezakonito pribavio, Sud je utvrdio da sama ta činjenica nije dostatna da bi društvo podnositelja zahtjeva lišila zaštite iz članka 10. Konvencije. U pogledu telefonskih razgovora između članova vlade, a koje je emitiralo društvo podnositelj zahtjeva, Sud je naglasio nekoliko bitnih stvari u pogledu načina pribavljanja informacija i njihove vjerodostojnosti: istaknuo je da se ni u kojem trenutku nije tvrdilo da su društvo podnositelj zahtjeva ili njegovi zaposlenici ili zastupnici bili na bilo koji način odgovorni za snimanje ili da su novinari tog društva prekršili kazneni zakon tijekom pribavljanja ili prenošenja informacija. Također je istaknuo da na domaćoj razini nikada nisu istražene okolnosti u kojima su razgovori snimljeni. Na kraju, istaknuo je da pred domaćim sudovima nije utvrđeno da je snimka sadržavala netočne ili iskrivljene informacije ili da su informacije ili ideje koje je novinar društva podnositelja zahtjeva iznio u vezi sa snimkom kao takve dovele do neke konkretne štete za osobni integritet i ugled tužitelja (*Radio Twist a.s. protiv Slovačke*, stavci 59. – 62.).

158. Nadalje, dobivanje suglasnosti dotičnih osoba omogućuje provjeru vjerodostojnosti i poštenosti načina pribavljanja dotičnih informacija i njihova objavljivanja (*Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], stavak 134.; vidi, *a contrario*, *Reklos i Davourlis protiv Grčke*, stavak 41., i *Gurgenidze protiv Gruzije*, stavak 56.). U predmetu *Peck protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, pozivajući se na mjerodavnu praksu bivše Komisije, Sud je smatrao da je snimanje i objavljivanje pokušaja samoubojstva u javnom prostoru predstavljalo ozbiljno miješanje u pravo podnositelja zahtjeva na poštovanje njegova privatnog života (stavci 61. – 62.).

159. Konačno, u predmetu u kojem je Sud ispitivao pravičnu ravnotežu koju je trebao uspostaviti između prava zaštićenih člankom 10. i onih zaštićenih člankom 8., u pogledu članka popraćenog intimnim fotografijama s tajno snimljenih videozapisa o navodnim „nacističkim” seksualnim aktivnostima javne osobe, smatrao je da članak 8. Konvencije ne podrazumijeva zakonski obvezujući uvjet prethodnog obavještanja prije objave informacija o privatnom životu pojedinca (*Mosley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 132.).

v. Sadržaj, oblik i posljedice spornog članka

160. Sud je uvijek smatrao da članak 10. Konvencije štiti ne samo bit izraženih ideja i informacija nego i oblik u kojem su prenesene (*De Haes i Gijssels protiv Belgije*, stavak 48.; *Jersild protiv Danske*, stavak 31.; *Oberschlick protiv Austrije (br. 1)*, stavak 57.).

161. U pogledu sadržaja i oblika spornih članaka, načelo je uvijek bilo da je novinarstvu svojstvena sloboda obrađivanja teme na način koji novinari smatraju primjerenim. Sud je ponovio, primjerice, da nije ni njegova zadaća ni zadaća nacionalnih sudova da stajališta tiska u tom području zamijene svojim stajalištima (*Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], stavak 139.; *Jersild protiv Danske*, stavak 31.). Osim toga, Sud je utvrdio da članak 10. Konvencije novinarima ostavlja slobodu odlučiti koje je pojedinosti potrebno objaviti da bi se osigurala vjerodostojnost članka (*Fressoz i Roire protiv Francuske* [VV], stavak 54.).

162. U svakom slučaju Sud smatra da, kad god je riječ o informacijama koje se odnose na privatni život druge osobe, novinari trebaju, u mjeri u kojoj je to moguće, uzeti u obzir utjecaj informacija i slika koje će se objaviti prije nego što se one objave (*Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], stavak 140.).

163. Predmet *Haldimann i drugi protiv Švicarske* odnosi se na osudu novinara zbog snimanja i emitiranja, u svrhu javnog interesa, intervjua s posrednikom u osiguranju. Iako je samo snimanje uzrokovalo tek ograničeno miješanje u posrednikove interese s obzirom na to da je samo ograničena skupina ljudi imala pristup snimci, činjenica da je snimka objavljena u sklopu izvješća koje je bilo posebno omalovažavajuće prema posredniku mogla je podrazumijevati značajnije miješanje u pravo posrednika na privatnost s obzirom na to da je izvješće vidio velik broj gledatelja. Međutim, podnositelji zahtjeva pikselirali su posrednikovo lice na način da je bilo moguće raspoznati samo boju njegove kose i kože, a usto su izmijenili i njegov glas. Sud je smatrao da su te i ostale mjere predostrožnosti kojima

se nastojalo spriječiti utvrđivanje identiteta posrednika bile odlučni čimbenici u tom predmetu. Zbog toga je zaključio da miješanje u privatni život posrednika nije bilo toliko teško da bi nadvladalo javni interes za informacije o navodnom nepravilnom radu u području posredovanja u osiguranju (stavak 66. usporedi s predmetom *Peck protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, u kojem je Sud utvrdio povredu članka 8. Konvencije nastalu zbog prijenosa videozapisa televizijske kamere zatvorenog tipa, koji je prikazivao osobu kako pokušava počiniti samoubojstvo u javnom prostoru, medijima).

164. Sud može općenito razumjeti da se mijenjanje ili zloupotreba fotografije za koju je osoba dala ovlaštenje za upotrebu u specifičnu svrhu može smatrati relevantnim razlogom za ograničavanje prava na slobodu izražavanja (*Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) protiv Francuske*, stavak 46.). Način na koji se fotografija ili izvješće objavljuju i način na koji je dotična osoba u njima predstavljena, također mogu biti čimbenici koje treba uzeti u obzir (*Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH protiv Austrije (br. 3)*, stavak 47.; *Jokitaipale i drugi protiv Finske*, stavak 68.).

165. Još jedan čimbenik je i svrha u koju je fotografija upotrijebljena te pitanje kako bi se mogla naknadno upotrebljavati (*Reklos i Davourlis protiv Grčke*, stavak 42.; *Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) protiv Francuske*, stavak 52.). U predmetu *Reklos i Davourlis protiv Grčke*, Sud je smatrao da je činjenica da je fotograf zadržao sliku djeteta u neutvrđenom obliku, uz mogućnost naknadne upotrebe, bila protivna željama dotične osobe i/ili njegovih roditelja i da je predstavljala povredu članka 8. Konvencije (stavak 42.).

166. Konačno, Sud smatra da i razmjer širenja izvješća i fotografije može biti važan čimbenik, ovisno o tome radi li se o nacionalnim ili lokalnim novinama i velikoj ili ograničenoj tiraži (*Karhuvaara i Iltalehti protiv Finske*, stavak 47.; *Gurgenidze protiv Gruzije*, stavak 55.; *Klein protiv Slovačke*, stavak 48.).

167. U pogledu potencijalnoj utjecaja medija o kojem je riječ, Sud dosljedno ponavlja da audiovizualni mediji često imaju mnogo neposredniji i snažniji učinak od tiskanih medija (*Purcell i drugi protiv Irske*, odluka Komisije; *Jersild protiv Danske*, stavak 31.).

168. Sud je prepoznao, konkretno, da je utjecaj radiotelevizijskih medija pojačan činjenicom da su takvi mediji stalni i poznat izvor zabave u intimi nečijega doma (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 119., s daljnjim referencama).

169. Sud je također istaknuo da su internetska mrežna mjesta alat za informiranje i komuniciranje koji se osobito razlikuje od tiskanih medija, posebno u pogledu kapaciteta za spremanje i prenošenje informacija, te da je opasnost koju internetski sadržaj i komunikacija predstavljaju za ostvarivanje i uživanje ljudskih prava i sloboda, posebno prava na poštovanje privatnog života, sigurno veća od opasnosti koju predstavlja tisak, posebice zbog važne uloge tražilica (*M.L. i W.W. protiv Njemačke*, stavak 91., s daljnjim referencama).

170. Osobito s obzirom na širenje izjava koje se smatraju klevetom putem interneta, Sud je istaknuo da je opasnost koju internetski sadržaj i komunikacija predstavljaju za ostvarivanje i uživanje ljudskih prava i sloboda, posebno prava na poštovanje privatnog života, sigurno veća od opasnosti koju predstavlja tisak (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 133.).

171. Nadalje, u presudi *Nilsen i Johnsen protiv Norveške* [VV] Sud je naveo, u biti, da se u kontekstu situacija u kojima su sporne izjave iznesene usmeno, a zatim je o njima izvijestio tisak, može pretpostaviti da je to podnositeljima zahtjeva uskratilo mogućnost da preoblikuju, usavrše ili povuku izjave prije objave (stavak 48.). Činjenica da su sporne izjave iznesene tijekom konferencije za tisak ili radijskog ili televizijskog programa uživo isto umanjuje mogućnost da presumirani klevetnik preoblikuje, rafinira ili povuče te izjave prije nego što postanu dostupne javnosti (*Otegi Mondragon protiv Španjolske*, stavak 54.; *Fuentes Bobo protiv Španjolske*, stavak 46.; *Reznik protiv Rusije*, stavak 44.).

2. Obilježja i mjerila obrazloženja Suda specifični za predmete o kleveti (zaštita ugleda)

a. Obilježja definiranja i određivanja okvira: razmatranja

172. S obzirom na to da se u Konvenciji ne navodi definicija klevete, Sud je u svojoj sudskoj praksi tom pojmu pristupio pozivajući se na nacionalno zakonodavstvo.

i. Postojanje objektivne veze između sporne izjave i osobe koja traži zaštitu na temelju članka 10. stavka 2. Konvencije

173. Prilikom utvrđivanja bitnih obilježja klevete Sud zahtijeva objektivnu vezu između sporne izjave i osobe koja je podnijela tužbu zbog klevete. U presudi [Reznik protiv Rusije](#) koja se odnosila na tužbu zbog klevete protiv predsjednika Gradske odvjetničke komore u Moskvi, Sud je naglasio da puko osobno nagađanje ili subjektivna percepcija da je neka objava klevetnička nisu dovoljni da bi se utvrdilo da je određena osoba izravno pogođena objavom. U okolnostima konkretnog predmeta mora postojati nešto zbog čega bi obični čitatelj mogao steći dojam da se izjava odražava izravno na pojedinog tužitelja ili da je ta osoba bila meta te kritike. Podnositelj zahtjeva u tom predmetu opisao je tužitelje kao „muškarce” bez spomena njihovih imena ili poslodavaca u izjavama koje nisu sadržavale nikakve informacije koje bi omogućile da se utvrdi njihov identitet. Sud je smatrao da domaće vlasti nisu navele dostatne razloge za uspostavu objektivne veze između predmetne izjave i tužitelja u predmetu zbog klevete (stavak 45., vidi i [Margulev protiv Rusije](#), stavak 53.).

174. U određenim predmetima mala skupina osoba, kao što je upravni odbor trgovačkog društva ili organizacije, isto tako može podnijeti tužbu zbog klevete kada je meta ta skupina, ali kada identitet članove skupine, čak i ako nisu pojedinačno imenovani, može utvrditi osoba koja ih poznaje ili, općenitije, „razumna osoba”. To je bio slučaj u predmetu [Ruokanen i drugi protiv Finske](#), koji se odnosio na optužbe za silovanje tijekom zabave organizirane za lokalni košarkaški tim (stavak 45.; vidi i [Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške](#) [VV], stavak 67.).

175. U pogledu zaštite ugleda pojedinca na temelju njegove identifikacije s određenom skupinom, u presudi [Aksu protiv Turske](#) [VV] Sud je smatrao, konkretno, da bilo kakva negativna stereotipizacija neke skupine, kada dostigne određenu razinu, može utjecati na osjećaj identiteta i osjećaje samopoštovanja i samopouzdanja članova te skupine. U tom se smislu može smatrati da utječe na njihov „privatni život” u smislu članka 8. stavka 1. Konvencije. Na toj je osnovi utvrdio da je ta odredba primjenjiva u postupku u kojem je osoba romskog podrijetla, koja je bila uvrijeđena odlomkom u knjizi i rječničkim unosima o Romima u Turskoj, tražila odštetu (stavci 58. – 61. i 81.).

176. Sud smatra da bi zaštita ugleda trebala u načelu biti ograničena na žive osobe i da se na nju ne bi trebalo pozivati u odnosu na ugled preminulih osoba, osim u određenim ograničenim i jasno definiranim okolnostima. U situacijama u kojima je podnositelj zahtjeva pred Sudom obitelj preminule osobe, Sud je prihvatio da napadi na ugled pokojnika mogu intenzivirati tugu članova njegove obitelji, posebno u razdoblju neposredno nakon smrti ([Éditions Plon protiv Francuske](#)). Jednako tako u određenim okolnostima napadi na ugled preminule osobe mogu biti takve naravi i intenziteta da zadiru u pravo na poštovanje privatnog života obitelji preminule osobe, ili čak podrazumijevaju povredu tog prava ([Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske](#); vidi i [Dzhugashvili protiv Rusije](#) (odl.) i [Genner protiv Austrije](#)).

177. U nekoliko presuda i odluka Sud je potvrdio da ugled pretka može u nekim okolnostima utjecati na „privatni život” i identitet osobe, i stoga ući u doseg članka 8. stavka 1. Konvencije (vidi, primjerice, [Putistin protiv Ukrajine](#), stavci 33. i 36. – 41.; za beletristiku, vidi [Jelševar i drugi protiv Slovenije](#) (odl.), stavak 37.); za članak o povijesnoj javnoj osobi, vidi [Dzhugashvili protiv Rusije](#) (odl.), stavci 26. – 35.).

ii. Razina ozbiljnosti napada na ugled

178. Središnje obilježje klevete je napad na ugled. Međutim, da bi došlo do primjene članka 8., napad na ugled osobe mora postići određenu razinu ozbiljnosti i to na način kojim se dovodi u pitanje osobno uživanje prava na poštovanje privatnog života (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 72.; *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavak 83.; *A. protiv Norveške*, stavak 64.).

179. Sud je smatrao, konkretnije, da se ugled smatra neovisnim pravom uglavnom kada su činjenične tvrdnje toliko ozbiljno uvredljive naravi da njihova objava ima neizbježan izravni utjecaj na život tužitelja (*Toranzo Gomez protiv Španjolske*, stavak 51.; *Karakó protiv Mađarske*, stavak 23.; *Polanco Torres i Movilla Polanco protiv Španjolske*, stavak 40.; *Yarushkevych protiv Ukrajine* (odl.), stavak 24.).

180. U Predmetu *Karakó protiv Mađarske*, razina ozbiljnosti miješanja potrebna da bi se primjenjivao članak 8. Konvencije u smislu zaštite ugleda opisana je kao takvo ozbiljno miješanje u privatni život da je ugrožen osobni integritet kao takav (stavak 23).

181. U brojnim sporovima koji su se odnosili na klevetu Sud je stoga utvrdio, izrijeком ili implicitno, da je dosegnuta ta razina ozbiljnosti i da je članak 8. primjenjiv:

- U odluci koja se odnosila na tužbu zbog klevete koju je podnio podnositelj zahtjeva zbog uvredljivog komentara protiv njega koji je anonimno objavljen na internetskom portalu, Sud je smatrao da je članak 8. primjenjiv (*Pihl protiv Švedske*, stavci 23. – 25.; vidi i *Fuchsmann protiv Njemačke*, stavak 30.).

- U predmetu u kojem je podnositelj zahtjeva, poznati muškarac koji je i sam javno spomenuo svoju homoseksualnost, prigovorio na temelju članka 8. Konvencije o odbijanju domaćih vlasti da pokrenu kazneni postupak zbog šale u kojoj je opisan kao žena u televizijskoj humorističnoj seriji, Sud je smatrao, prvo, da je članak 8. primjenjiv, prije nego što je utvrdio da nije došlo do povrede te odredbe. Prema mišljenju Suda, s obzirom na to da je seksualna orijentacija bitan dio identiteta osobe i s obzirom na to da su rod i seksualna orijentacija dva različita i intimna obilježja, svako miješanje ta dva pojma stoga predstavlja napad na ugled osobe koji može biti dovoljno ozbiljan za primjenjivost članka 8. (*Sousa Goucha protiv Portugala*, stavak 27.).

- Sud je smatrao da optuživanje osobe za nepoštovanje prema skupini druge narodnosti ili vjeroispovijedi može narušiti ugled te osobe, ali i naštetiti joj u profesionalnom i društvenom okruženju, na način da se optužbe odlikuju potrebnom razinom ozbiljnosti koja može nanijeti štetu njezinim pravima iz članka 8. Konvencije (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavak 79.).

- Sud smatra da napadi na profesionalni ugled pojedinca spadaju u područje primjene članka 8. Konvencije. Primjerice: liječnica u predmetu *Kanellopoulou protiv Grčke*; direktor društva koje subvencionira država u predmetu *Tănăsoaica protiv Rumunjske*; suci u predmetu *Belpietro protiv Italije*; usporedi s predmetom *Shahanov i Palfreeman protiv Bugarske* (stavci 63. – 64.), u kontekstu izvještavanja o navodnim nepravilnostima i o pritužbi protiv državnih službenika; i predmetom *Bergens Tidende i drugi protiv Norveške* (stavak 60.), u kojem je Sud utvrdio da neosporni interes liječnika da zaštiti svoj profesionalni ugled nije bio dostatan da bi prevagnuo nad važnim javnim interesom za slobodu tiska da širi informacije o pitanjima od legitimne važnosti za javnost.

- U predmetu *Mikolajová protiv Slovačke*, podnositeljica zahtjeva prigovorila je zbog otkrivanja policijske odluke u kojoj je navedeno da je podnositeljica počinila kažnjivo djelo iako protiv nje nikada nije pokrenut kazneni postupak. S obzirom na težinu zaključka iz policijske odluke, prije svega to da je podnositeljica zahtjeva kriva za nasilno kazneno djelo, i na otkrivanje te odluke osiguravajućem društvu, Sud je ispitao primjenjivost članka 6. stavka 2. i članka 8. Konvencije. Smatrao je da je došlo do miješanja u prava podnositeljice zahtjeva zaštićena člankom 8. i naveo je da nije bilo značajnog utjecaja na podnositeljicu zahtjeva na temelju članka 6. stavka 2. To utvrđenje nije spriječilo Sud da prilikom odvagivanja uzme u obzir prava zaštićena člankom 6. stavkom 2. (stavak 44.; vidi i *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavak 65.; *A. protiv Norveške*, stavak 47.).

- U predmetu *Toranzo Gomez protiv Španjolske*, koji se odnosio na osudu podnositelja zahtjeva za klevetu zbog toga što je policijske metode opisao kao „mučenje”, u suprotnosti s pravnom definicijom tog pojma, Sud je utvrdio da je članak 8. primjenjiv i provjerio je jesu li norme na koje su se oslanjali domaći sudovi osigurale pravičnu ravnotežu između suprotstavljenih prava i interesa u pitanju (stavci 56. i 59. – 60.).

- U predmetu u kojem je sveučilišnom profesoru naloženo da plati naknadu štete za klevetu nakon što je izjavio da je kandidat na parlamentarnim izborima bio umješan u trgovinski spor, Sud je smatrao da je potrebna razina ozbiljnosti za primjenu članka 8. Konvencije dosegnuta, posebno jer su se informacije odnosile na pitanja privatne naravi (*Prunea protiv Rumunjske*, stavak 36.).

- U predmetu zbog klevete koji je proizašao iz tvrdnji navedenih u privatnim dokumentima među pojedincima koje autor nije namjeravao javno širiti, ali koje su prenesene ograničenom broju osoba, Sud je smatrao da takve tvrdnje mogu ne samo narušiti ugled osobe protiv koje su iznesene, nego joj i nanijeti štetu i u profesionalnom i u društvenom okruženju. Sud je stoga smatrao da su takve optužbe dosegle razinu ozbiljnosti dostatnu za nanošenje štete pravima pojedinca iz članka 8. i ispitao je jesu li domaće vlasti postigle pravičnu ravnotežu između, s jedne strane, slobode izražavanja podnositelja zahtjeva koja je zaštićena člankom 10. i, s druge strane, prava osobe na koju su se izjave odnosile na poštovanje njezina ugleda na temelju članka 8. (*Matalas protiv Grčke*, stavak 45.).

182. U određenim predmetima zbog klevete Sud je izrijeком naveo da se članak 8. ne primjenjuje te je ispitao je li miješanje u slobodu izražavanja bilo razmjerno (*Falzon protiv Malte*, stavak 56.; *Fedchenko protiv Rusije (br. 3)*, stavci 48. – 49.).

183. U tim predmetima, kao i drugim predmetima u kojima je primjenjivost članka 8. implicitno odbijena, Sud je svoju analizu temeljio na drugom stavku članka 10. i upotrebljavao je metodologiju analize razmjernosti, slijedeći u biti iste kriterije (vidi sljedeći odjeljak).

b. Mjerila i obilježja ocjenjivanja je li miješanje bilo razmjerno legitimnom cilju zaštite ugleda

184. Detaljnija obilježja i mjerila za ocjenjivanje razmjernosti koje je Sud razvio u svojoj sudskoj praksi o zaštiti ugleda navedeni su u nastavku.

185. Utvrđivanje u kojoj mjeri predmetne izjave mogu doprinijeti raspravi od javnog interesa prvi je kriterij koji se primjenjuje pri analizi razmjernosti miješanja u slobodu izražavanja, neovisno o legitimnom cilju koji se nastoji ostvariti i metodi zaključivanja Suda. Općenito, doprinos izjave raspravi od javnog interesa smanjuje slobodu procjene države.

186. S tim u vezi, Sud je dosljedno utvrđivao da u okviru članka 10. stavka 2. Konvencije postoji malo prostora za ograničavanje političkog govora ili rasprave o pitanjima od javnog interesa (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 106.; *Castells protiv Španjolske*, stavak 43.; *Wingrove protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 58.).

i. Obilježja vezana uz sadržaj

α. Oblici/načini izražavanja

187. Članak 10. obuhvaća i umjetničku slobodu, koja omogućuje sudjelovanje u javnoj razmjeni kulturnih, političkih i društvenih informacija i ideja svih vrsta. Stoga oni koji stvaraju, izvode, distribuiraju ili izlažu umjetnička djela doprinose razmjeni ideja i mišljenja koja je ključna za demokratsko društvo (*Müller i drugi protiv Švicarske*, stavak 27. et seq.; *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 47.).

188. Sud je u nekoliko navrata primijetio da je satira oblik umjetničkog izražavanja i društvenog komentara koji svojim inherentnim značajkama preuveličavanja i iskrivljavanja stvarnosti prirodno nastoji provocirati i uznemiriti. Prema tome, svako miješanje u pravo umjetnika, ili bilo koga drugoga, da upotrebljava taj način izražavanja treba ispitati s posebnom pažnjom (*Welsh i Silva Canha protiv*

Portugala, stavak 29.; *Eon protiv Francuske*, stavak 60.; *Alves da Silva protiv Portugala*, stavak 27.; *Vereinigung Bildender Künstler protiv Austrije*, stavak 33.; *Tuşalp protiv Turske*, stavak 48.; *Ziemiński protiv Poljske (br. 2)*, stavak 45.; *Handzhiyski protiv Bugarske*, stavak 51.). U tom se pogledu može istaknuti nekoliko varijacija satiričnog izražavanja u sudskoj praksi Suda: slika (*Vereinigung Bildender Künstler protiv Austrije*, stavak 33.), natpis s političkom porukom (*Eon protiv Francuske*, stavak 53.), izmišljeni intervju (*Nikowitz i Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije*, stavak 18.), oglas (*Bohlen protiv Njemačke*, stavak 50.), karikatura (*Leroy protiv Francuske*, stavak 44.), novinski članak u lokalnim novinama (*Ziemiński protiv Poljske (br. 2)*, stavak 45.), javno ismijavanje spomenika prerašavanjem istoga (*Handzhiyski protiv Bugarske*, stavak 51.).

6. Razlikovanje činjeničnih izjava i vrijednosnih prosudbi

189. Od donošenja vodećih presuda u predmetima *Lingens protiv Austrije* i *Oberschlick protiv Austrije (br. 1)* Sud naglašava da je potrebno pažljivo razlikovati činjenične izjave s jedne strane i vrijednosne prosudbe s druge strane. Dok se postojanje činjenica može dokazati, istinitost vrijednosnih prosudbi ne može (*McVicar protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 83.; *Lingens protiv Austrije*, stavak 46.).

190. Zahtjev za dokazivanje istinitosti vrijednosne prosudbe stoga je nemoguće ispuniti te dovodi do kršenja same slobode mišljenja, koja je temeljni dio prava zaštićenog člankom 10. Konvencije (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 126.; *Dalban protiv Rumunjske* [VV], stavak 49.; *Lingens protiv Austrije*, stavak 46.; *Oberschlick protiv Austrije (br. 1)*, stavak 63.).

191. Sud je naglasio da, ako nacionalno zakonodavstvo ili nacionalni sudovi ne razlikuju vrijednosne prosudbe i činjenične izjave, što dovodi do toga da se traži dokaz istinitosti vrijednosne prosudbe, on to smatra generaliziranim pristupom ocjenjivanju govora i to je, prema mišljenju Suda, *per se* nespojivo sa slobodom mišljenja, temeljnim obilježjem članka 10. Konvencije (*Gorelishvili protiv Gruzije*, stavak 38.; *Grinberg protiv Rusije*, stavci 29. – 30.; *Fedchenko protiv Rusije*, stavak 37.).

Sud je sukladno tome istaknuo nerazlikovanje činjenica i vrijednosnih prosudbi u nekoliko predmeta (*OOO Izdatelskiy Tsentri Kvaritirnyy Ryad protiv Rusije*, stavak 44.; *Reichman protiv Francuske*, stavak 72.; *Paturel protiv Francuske*, stavak 35.; *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 55.; *De Carolis i France Télévisions protiv Francuske*, stavak 54.).

192. Sud je ponovio da, prije nego što novine mogu biti oslobođene svoje uobičajene obveze provjeravanja činjeničnih izjava kojima se klevetaju privatne osobe, za to trebaju postojati posebni razlozi. Pitanje jesu li takvi razlozi postojali posebno ovisi o naravi i stupnju predmetne klevete i mjeri u kojoj su novine mogle razumno smatrati da su njihovi izvori pouzdani u pogledu tih navoda (*McVicar protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 84.; *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavak 66.).

193. Klasifikacija izjave kao činjenice ili vrijednosne prosudbe pitanje je koje prije svega ulazi u slobodu procjene nacionalnih vlasti, konkretno domaćih sudova (*Peruzzi protiv Italije*, stavak 48.).

194. U kontekstu svojeg ispitivanja Sud je povremeno doveo u pitanje klasifikaciju nacionalnih vlasti u tom pogledu, s obzirom na to da su sporne izjave predstavljale vrijednosnu prosudbu čiju istinitost nije bilo moguće dokazati (vidi, primjerice, *Feldek protiv Slovačke*, stavci 35. i 86.) ili, umjesto toga, da ih se trebalo smatrati činjeničnim izjavama (*Egill Einarsson protiv Islanda*, stavak 52.).

195. U predmetu *Scharsach i News Verlagsgesellschaft protiv Austrije*, koji se odnosio na upotrebu izraza „prikriveni nacist” u opisu političara, nacionalni su sudovi to smatrali činjeničnom izjavom i nikada nisu ispitali može li se taj izraz smatrati vrijednosnom prosudbom (stavak 40.). Prema mišljenju Suda, standardi koji se primjenjuju prilikom ocjenjivanja nećijih političkih aktivnosti u smislu moralnosti razlikuju se od onih potrebnih za utvrđivanje postojanja kažnjivog djela na temelju kaznenog prava (stavak 43.; vidi i *Unabhängige Initiative Informationsvielfalt protiv Austrije*, stavak 46.; *Brosa protiv Njemačke*, stavak 48.).

196. Kako bi se razlikovao neki činjenični navod i vrijednosna prosudba, moraju se uzeti u obzir okolnosti predmeta i opći prizvuk primjedbi (*Brasilier protiv Francuske*, stavak 37.; *Balaskas protiv*

Grčke, stavak 58.), pri čemu se mora voditi računa o tome da tvrdnje o pitanjima od javnog interesa mogu, na toj osnovi, predstavljati vrijednosne prosudbe, a ne činjenične izjave (*Patuel protiv Francuske*, stavak 37.; vidi i predmet *Lopes Gomes da Silva protiv Portugala*, koji se odnosio na komentare novinara o političkoj misli i ideologiji kandidata na lokalnim izborima; i predmet *Hrico protiv Slovačke*, koji se odnosio na kritiziranje suca Vrhovnog suda).

197. Međutim, čak i ako izjava predstavlja vrijednosnu prosudbu, ona mora biti utemeljena na dostatnoj činjeničnoj osnovi, bez koje će se smatrati prekomjernom (*Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* [VV], stavak 76.; *De Haes i Gijssels protiv Belgije*, stavak 42.; *Oberschlick protiv Austrije (br. 2)*, stavak 33.; *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 55.).

198. U predmetu *Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda*, Sud je utvrdio da su se određeni činjenični elementi spornih članaka, o temi brutalnosti, u osnovi sastojali od upućivanja na „priče” ili „glasine” koje su dolazile od osoba koje nisu bile podnositelj zahtjeva. Istaknuo je da su se članci odnosili na pitanje od ozbiljnog javnog interesa i da nije bilo utvrđeno da je priča potpuno neistinita ili samo izmišljena. Prema mišljenju Suda, od novinara se stoga nije trebalo tražiti da pruži dokaz činjenične osnove svojih tvrdnji jer je u biti izvještavao što su drugi govorili o policijskoj brutalnosti. Prema mišljenju Suda, u mjeri u kojoj se od podnositelja zahtjeva tražilo da utvrdi istinitost svojih tvrdnji, on je bio suočen s nerazumnom, ako ne i nemogućom zadaćom (stavak 65.; vidi i *Dyuldin i Kislov protiv Rusije*, stavak 35.).

199. Nužnost veze između vrijednosne prosudbe i činjenica u prilog toj prosudbi razlikuje se od predmeta do predmeta s obzirom na konkretne okolnosti (*Feldek protiv Slovačke*, stavak 86.).

200. U predmetu u kojem ta činjenična osnova nije postojala i u kojem podnositelji nisu pružili dokaze o navodnom kaznenom ponašanju tužitelja, Sud je smatrao da nije došlo do povrede članka 10. (*Barata Monteiro da Costa Nogueira i Patricio Pereira protiv Portugala*, stavak 38.; usporedi s predmetom *De Lesquen du Plessis-Casso protiv Francuske*, stavak 45.).

201. Pitanje pretpostavke (dostatne) činjenične osnove mora se ocijeniti u odnosu na druge relevantne parametre razmjernosti miješanja u slobodu izražavanja. Primjerice, razlikovanje činjeničnih izjava i vrijednosnih prosudbi manje je bitno ako su sporne izjave iznesene za vrijeme dinamične političke rasprave na lokalnoj razini u kojoj izabrani dužnosnici i novinari trebaju uživati široku slobodu kritiziranja postupanja lokalnih vlasti, čak i ako iznesene izjave nemaju jasnu činjeničnu osnovu (*Lombardo i drugi protiv Malte*, stavak 60.; *Dyuldin i Kislov protiv Rusije*, stavak 49.).

202. U predmetu *Lopes Gomes da Silva protiv Portugala*, koji se odnosio na uvodni članak u novinama, Sud je smatrao da su izneseni komentari, koji su bili relativno oštri, o političkoj misli i ideologiji kandidata na lokalnim izborima bili u određenoj mjeri utemeljeni na činjenicama i smatrao je da se ta situacija jasno odnosila na političku raspravu o pitanjima od općeg interesa, pri čemu se radi o području u kojem ograničavanje slobode izražavanja treba usko tumačiti (stavak 33.).

203. Jednako tako, u predmetu *Hrico protiv Slovačke*, Sud je smatrao da su spornim člancima kojima se kritizirao sudac Vrhovnog suda, iznesene vrijednosne prosude i da su imali dostatnu činjeničnu osnovu. Da činjenična osnova nije postojala, takvo bi se mišljenje doimalo prekomjernim, no Sud je istaknuo da to nije bio slučaj u tom predmetu (vidi i *Fleury protiv Francuske*, *Cârlan protiv Rumunjske*, *Laranjeira Marques da Silva protiv Portugala*).

204. Općenito, to razlikovanje nije potrebno kada je riječ o ulomcima iz romana. Prema mišljenju Suda, to je razlikovanje u potpunosti relevantno kada sporno djelo nije čista beletristika, već se u njemu predstavljaju stvarni likovi ili činjenice (*Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 55.).

205. Sud također razlikuje činjenične izjave i vrijednosne prosudbe u predmetima koji se odnose na satiru. U pogledu satiričnog članka o austrijskom skijašu koji je navodno izrazio zadovoljstvo ozljedom koju je pretrpio jedan od njegovih suparnika, Sud je zaključio da je predmetni komentar predstavljao vrijednosnu prosudbu, izraženu u obliku šale, te da je bio unutar granica prihvatljivog satiričnog

komentara u demokratskom društvu (*Nikowitz i Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije*).

y. Postupovna pitanja: standard i teret dokazivanja¹¹, jednakost stranaka u postupku

206. Razlika između činjenica i vrijednosnih prosudbi koja je detaljno ispitana gore u tekstu od velike je važnosti u smislu tereta dokazivanja u predmetima zbog klevete. Jednako tako, pitanja koja se odnose na „odgovorno novinarstvo” usko su vezana uz taj problem prilikom ocjenjivanja okolnosti svakog predmeta.

207. „Dužnosti i odgovornosti” svojstvene ostvarivanju prava na slobodu izražavanja znače da, prije nego što novine mogu biti oslobođene svoje uobičajene obveze provjeravanja činjeničnih izjava koje su klevetničke, za to trebaju postojati posebni razlozi (vidi, primjerice, *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavak 66.).

208. U predmetu *Bozhkov protiv Bugarske* Sud je ponovio da, ako nacionalni sudovi imaju pretjerano rigorozan pristup ocjenjivanju profesionalnog ponašanja novinara, to bi novinare moglo neopravdano odvratiti od izvršavanja njihove funkcije informiranja javnosti. Sudovi stoga moraju uzeti u obzir izgledni učinak koji njihove odluke mogu imati ne samo na pojedinačne predmete u kojima odlučuju već i na medije općenito (stavak 51.).

209. Stoga je Sud utvrdio, u kontekstu parničnih postupaka zbog klevete, da je zahtjev da se dokaže da su navodi izneseni u novinskom članku bili „suštinski istiniti na temelju odmjeravanja vjerojatnosti” predstavljao opravdano ograničavanje slobode izražavanja na temelju članka 10. stavka 2. Konvencije (*McVicar protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavci 84. i 87.).

210. U predmetu *Kasabova protiv Bugarske* Sud je smatrao da se navodi izneseni u tisku ne mogu izjednačiti s onima iznesenima u kaznenom postupku. Jednako tako ni sudovi pred kojima se vode predmeti zbog klevete ne mogu očekivati od osoba okrivljenih za klevetu da postupaju kao javni tužitelji niti mogu njihovu sudbinu vezati uz odluku tijela kaznenog progona da podnesu kaznene prijave protiv osoba o kojima su okrivljenici iznijeli predmetne navode i uz osiguravanje osude tih osoba (stavak 62.; vidi i *Bozhkov protiv Bugarske*, stavak 51.; *Rumyana Ivanova protiv Bugarske*, stavak 39.).

211. Sud je također smatrao, u predmetu *Kasabova protiv Bugarske*, da „pretpostavka neistinitosti” može neopravdano sprječavati objavu materijala čiju bi istinitost možda bilo teško utvrditi pred sudom, primjerice zbog nedostatka dopuštenih dokaza ili zbog mogućeg troška postupka. Sud je naglasio da zbog prebacivanja tereta dokazivanja na temelju te pretpostavke posebno važno da sudovi vrlo oprezno ispituju dokaze koje iznese okrivljenik, kako on ne bi bio spriječen u prebacivanju tereta i iznošenju uspješne obrane istine (*Kasabova protiv Bugarske*, stavci 59. – 62.). Smatrao je da novinari mogu biti oslobođeni obveze dokazivanja istine činjenica iznesenih u njihovim publikacijama i da mogu izbjeći osudu tako što će jednostavno pokazati da su postupali pošteno i odgovorno (stavak 61.; vidi i *Wall Street Journal Europe Sprl i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Radio France i drugi protiv Francuske*, stavak 24.; *Standard Verlags GmbH i Krawagna-Pfeifer protiv Austrije*, stavci 16., 30. i 57.).

212. Slično tome, pri uspostavljanju ravnoteže između prava policijskih službenika na njihov privatni život i slobode izražavanja pojedinaca koje su ti policijski službenici uhitili, Sud je smatrao da bi ograničavanje prava pojedinaca da kritiziraju postupke javnih vlasti nametanjem obveze da precizno poštuju pravnu definiciju mučenja, kako je propisana domaćim pravom, predstavljalo nametanje teškog tereta tim pojedincima (*Toranzo Gomez protiv Španjolske*, stavak 65.).

213. U predmetu *Rumyana Ivanova protiv Bugarske*, Sud je smatrao da podnositeljica zahtjeva nije dostatno provjerila svoje činjenične navode protiv političara prije njihove objave i da se, suprotno najboljim novinarskim praksama, nije savjetovala s pouzdanim izvorima. Sud je naglasio da je podnositeljica zahtjeva inkriminirajuće navode prihvatila kao vlastite i da je stoga snosila odgovornost za njihovu istinitost. Stoga je tu situaciju razlikovao od situacija u kojima su novinari samo izvještavali o

¹¹ Za opća načela o pretpostavkama o činjenicama ili pravu u kontekstu pretpostavke nevinosti na temelju članka 6. stavka 2. Konvencije vidi *Salabiaku protiv Francuske*, stavak 28.

tome što su drugi rekli i jednostavno su se propustili distancirati od toga (*Rumyana Ivanova protiv Bugarske*, stavak 62.; *Radio France i drugi protiv Francuske*, stavak 38.; *Thoma protiv Luksemburga*, stavci 63. – 64.; *Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* [VV], stavak 77.).

214. U pogledu mogućnosti obrane da dokaže svoje navode u predmetima zbog klevete, Sud je, u predmetu koji se odnosio na mjeru zabrane kojom je općinskoj vijećnici zabranjeno ponavljati izjave o sektama, pridao važnost činjenici da je sud smatrao da dokazi koje je predložila podnositeljica zahtjeva nisu relevantni i da nije komentirao njihovu stvarnu dostupnost (*Jerusalem protiv Austrije*, stavak 45.; vidi i *Boldea protiv Rumunjske*, stavci 60. – 61.; *Flux protiv Moldavije (br. 4)*, stavci 37. – 38.; *Busuioc protiv Moldavije*, stavak 88.; *Savitchi protiv Moldavije*, stavak 59.; *Folea protiv Rumunjske*, stavci 41. – 43.).

215. Nadalje, Sud pridaje važnost situacijama u kojima bi teret dokazivanja obvezivao novinara da oda izvor informacija. Stoga bi miješanje u načelo zaštite novinarskih izvora bilo spojivo s člankom 10. Konvencije samo ako za to postoji pretpostavka u javnom interesu koja prevladava nad tim načelom (*Sanoma Uitgevers B.V. protiv Nizozemske* [VV], stavak 90.; *Kasabova protiv Bugarske*, stavak 65.; *Cumpăna i Mazăre protiv Rumunjske* [VV], stavak 106.).

216. U predmetu *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Sud je ispitao teret dokazivanja nametnut podnositeljima zahtjeva u sporu između njih i velike multinacionalne kompanije McDonalds. Podnositelji su bili uključeni u kampanju koju je nevladina organizacija London Greenpeace pokrenula protiv kompanije McDonalds, tijekom koje je dijeljen informativni list za koji su podnositelji optuženi da su ga objavili. Sud je prvo istaknuo da činjenica da je velika multinacionalna kompanija bila tužiteljica u predmetu ne bi istu trebala lišiti prava da se brani od klevetničkih optužbi ili ne bi trebala značiti da se od podnositelja nije trebalo tražiti da dokažu istinitost iznesenih izjava (stavak 94.). Drugo, smatrao je da je nužno osigurati poštenost postupka i jednakost stranaka u postupku kako bi se zaštitili suprotni interesi za slobodu izražavanja i otvorenu raspravu. Konačno je istaknuo da je nedostatak pravne pomoći doveo do toga da postupak zbog klevete nije bio pošten, protivno članku 6. stavku 1. Nedostatak poštenosti postupka i jednakosti stranaka u postupku stoga je doveo do povrede članka 10. u tom predmetu (stavak 95.).

δ. Obrane

217. Zbog „dužnosti i odgovornosti” svojstvenih ostvarivanju prava na slobodu izražavanja zaštita koja se temeljem članka 10. pruža novinarima pri izvještavanju o pitanjima od općeg interesa podložna je uvjetu da djeluju u dobroj vjeri i na točnoj činjeničnoj osnovi i da pružaju „točne i pouzdane” informacije u skladu s novinarskom etikom (*Bergens Tidende i drugi protiv Norveške*, stavak 53.; *Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 39.; *Fressoz i Roire protiv Francuske* [VV], stavak 54.).

218. Stoga se u postupcima zbog klevete primjenjuju sljedeće obrane, posebno kad je riječ o novinarima.

· Obrana dokazom istine (exceptio veritatis)

219. Postojanje postupovnih jamstava u korist okrivljenika u postupcima zbog klevete jedan je od čimbenika koje treba uzeti u obzir pri ocjenjivanju razmjernosti miješanja na temelju članka 10. Posebno je važno da okrivljenik ima stvarnu priliku dokazati da je postojala dostatna činjenična osnova za njegove tvrdnje (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 155., s daljnjim referencama).

220. Prema mišljenju Suda, nemogućnost pozivanja na obranu dokazom istine mjera je koja premašuje ono što je potrebno da bi se zaštitili ugled i prava neke osobe (*Colombani i drugi protiv Francuske*, stavak 66.).

221. Obrana dokazom istine odnosi se samo na činjenice, a ne na komentare i vrijednosne prosudbe jer se samo činjenične izjave mogu dokazati (vidi, primjerice, *Castells protiv Španjolske*, stavak 48.).

222. Međutim, nije uvijek moguće potpuno potvrditi činjenice kad se neki događaj upravo dogodio i

zbog toga je u takvim slučajevima potreban određen manevarski prostor, a to se posebno primjenjuje na novinare. Sud je prihvatio da su vijesti „potrošna roba” i da bi odgađanje objavljivanja neke vijesti, pa čak i na kratko vrijeme, moglo lišiti tu vijest njezine vrijednosti i interesa (*Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 60.).

• *Dobra vjera*

223. Postojanje ili nepostojanje dobre vjere može se utvrditi pozivanjem na činjenice i okolnosti predmeta i/ili kodekse profesionalne etike. U slučaju novinara Sud je naglasio važnost nadziranja poštovanja novinarske etike, posebno s obzirom na utjecaj koji mediji imaju u suvremenom društvu i u svijetu u kojem se pojedinac suočava s velikom količinom informacija (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 104.).

224. U predmetu koji se odnosio na klevetu plastičnog kirurga, Sud je smatrao da su svjedočanstva nezadovoljnih pacijenata, iako slikovita i eksplicitna, bila u biti točna i da su ih novine točno zabilježile. Čitajući članke u cijelosti, Sud nije mogao zaključiti da su izjave bile prekomjerne ili obmanjujuće (*Bergens Tidende i drugi protiv Norveške*, stavak 56.; vidi, također, za propust domaćih sudova da odgovarajuće ispituju kriterije, *Reichman protiv Francuske*, stavak 71).

ii. Obilježja vezana uz kontekst

α. Uloga i status osobe koja daje spornu izjavu

225. Pojačana zaštita na temelju članka 10. Konvencije daje se određenim osobama zbog njihove uloge i statusa u demokratskom društvu. Uloga „javnih čuvara” i specifični status sudaca i odvjetnika detaljno su obrađeni u odvojenim odjeljcima u nastavku.

226. Nadalje, sloboda izražavanja posebno je važna za izabrane predstavnike koji predstavljaju svoje biračko tijelo, skreću pozornost na ono što ih zaokuplja i brane njihove interese. U skladu s time, miješanja u slobodu izražavanja oporbenog parlamentarnog zastupnika od Suda zahtijeva najpomnije ispitivanje (*Karácsony i drugi protiv Mađarske* [VV], stavak 137.; *Selahattin Demirtaş protiv Turske (br. 2)* [VV], stavci 242. – 245.; *Castells protiv Španjolske*, stavak 42.; *Piermont protiv Francuske*, stavak 76.; *Jerusalem protiv Austrije*, stavak 36.; *Otegi Mondragon protiv Španjolske*, stavak 50.; *Lacroix protiv Francuske*, stavak 40.; *Szanyi protiv Mađarske*, stavak 30.).

227. Istovremeno, u presudi u predmetu *Erbakan protiv Turske*, Sud je naglasio da je borba protiv svih oblika netrpeljivosti sastavni dio zaštite ljudskih prava i da je od ključne važnosti da političari u svojim govorima izbjegavaju komentare koji bi mogli potaknuti takvu netrpeljivost (stavak 64.).

β. Meta sporne izjave

228. Status osobe koje je meta klevetničkih izjava jedan je od parametara koje Sud uzima u obzir u ispitivanju predmeta o kleveti. Sud smatra da su „granice prihvatljive kritike” mnogo šire kad je riječ o osobama s javnim statusom nego kad je riječ o privatnim osobama (*Palomo Sanchez i drugi protiv Španjolske* [VV], stavak 71.).

• *Političke i javne osobe*

229. U predmetu *Lingens protiv Austrije* Sud je prvi put uspostavio načelo da se političari neizbježno i svjesno otvaraju pomnom ispitivanju svake njihove riječi i djela i od strane novinara i šire javnosti; sukladno tome, moraju iskazivati veći stupanj tolerancije (stavak 42.; vidi i *Nadtoka protiv Rusije*, stavak 42.).

230. Ta je pretpostavka tolerancije političara tim važnija kada daju javne izjave koje su podložne kritici (*Mladina d.d. Ljubljana protiv Slovenije*, stavak 40.; *Pakdemirli protiv Turske*, stavak 45.). Sud je stoga odlučio, primjerice, u predmetu *Oberschlick protiv Austrije (br. 2)* da komentari izneseni prilikom

izvještavanja o govoru koji je očito trebao biti provokativan i posljedično izazvati snažne reakcije (stavak 31.) ne mogu predstavljati neopravdani osobni napad (stavak 33.) unatoč njihovoj polemičnoj naravi (*Dickinson protiv Turske*, stavak 55.).

231. Općenito se to načelo tolerancije primjenjuje na sve političare, bilo da se radi o premijeru (*Tuşalp protiv Turske*, stavak 45.; *Axel Springer AG protiv Njemačke (br. 2)*, stavak 67.; *Dickinson protiv Turske*, stavak 55.), ministru (*Turhan protiv Turske*, stavak 25.), gradonačelniku (*Brasilier protiv Francuske*, stavak 41.), političkom savjetniku (*Morar protiv Rumunjske*), parlamentarnom zastupniku (*Mladina d.d. Ljubljana protiv Slovenije*; *Monica Macovei protiv Rumunjske*), ili čelniku političke stranke (*Oberschlick protiv Austrije (br. 2)*).

232. Doista, Sud je naveo da pružanje veće zaštite čelnicima država i Vlada donošenjem posebnog zakona u pravilu nije u skladu s duhom Konvencije (*Otegi Mondragon protiv Španjolske*, stavak 55.; *Pakdemirli protiv Turske*, stavak 52.; *Artun i Guvener protiv Turske*, stavak 31.; za strane čelnike država, vidi *Colombani i drugi protiv Francuske*, stavak 67.). U predmetu *Otegi Mondragon protiv Španjolske*, Sud je smatrao da činjenica da kralj ima neutralni položaj u političkoj raspravi i djeluje kao arbitar i simbol državnog jedinstva, ne bi ga trebala štiti od svih kritika u obavljanju njegovih službenih dužnosti (stavak 56.; vidi i *Stern Taulats i Roura Capellera protiv Španjolske*, stavak 35.).

233. Nadalje, Sud smatra da, iako je legitimno da nadležne vlasti u svojstvu zaštitnika institucionalnog javnog reda štite osobe koje predstavljaju institucije neke države, dominantan položaj tih institucija zahtijeva da se vlasti suzdrže od upotrebe kaznenih postupaka (*Dickinson protiv Turske*, stavak 56.).

234. Sud istu logiku primjenjuje i na druge osobe koje na različite načine sudjeluju u javnom životu. U predmetu *Kuliš protiv Poljske*, Sud je naveo da su granice dopuštene kritike šire ako je riječ o javnoj osobi, jer se ona neizbježno i svjesno izlaže javnom preispitivanju i stoga mora pokazati posebno visok stupanj tolerancije (stavak 47.; za predavača koji je, osim javne naravi njegove profesije, odabrao javno iznijeti neke svoje ideje ili uvjerenja i koji je stoga mogao očekivati pomno ispitivanje nekih svojih izjava, vidi *Brunet-Lecomte i Lyon Mag' protiv Francuske*, stavak 46.; vidi i *Mahi protiv Belgije* (odl.); za upravitelja džamije koji je kritiziran zbog obavljanja svojih zadaća, s obzirom na institucionalnu dimenziju i važnost njegovih dužnosti, *Chalabi protiv Francuske*, stavak 42.; za poslovnog čovjeka (*Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije (br. 2)*, stavak 36.); i, nasuprot tome, *Kaboğlu i Oran protiv Turske*, stavak 74., za članove savjetodavnog vijeća čije su dužnosti bile slične dužnostima stručnjaka koje imenuju javne vlasti za ispitivanje određenih pitanja).

235. Zaštita ugleda odnosi se i na političare, čak i kada ne djeluju u privatnom kapacitetu; no u takvim slučajevima zahtjevi takve zaštite moraju se odvagnuti u odnosu na interese otvorene rasprave o političkim pitanjima (*Lingens protiv Austrije*, stavak 42.; *Nadtoka protiv Rusije*, stavak 42.).

• *Vlada, tijela javne vlasti i druge institucije*

236. Zauzimajući stav da u demokratskom sustavu postupci ili propusti vlade moraju podlijegati pomnom ispitivanju od strane ne samo zakonodavnih i sudbenih vlasti već i javnosti, Sud je utvrdio da su granice dopustive kritike šire u odnosu na vladu nego u odnosu na privatnu osobu ili čak političara (*Castells protiv Španjolske*, stavak 46.; *Tammer protiv Estonije*, stavak 62.; *Margulev protiv Rusije*, stavak 53.). U predmetu *Vides Aizsardzības Klubs protiv Latvije*, Sud je proširio primjenu tog obrazloženja na tijela javne vlasti jer je utvrdio da su ona u demokratskom društvu podložna javnoj kontroli (stavak 46.; vidi i *Dyuldin i Kislov protiv Rusije*, stavak 83.; *Radio Twist a.s. protiv Slovačke*, stavak 53.).

237. Sud smatra da državna tijela i javni službenici koji postupaju u službenom kapacitetu moraju prihvatiti da su podložni širim granicama prihvatljive kritike od privatnih osoba (*Romanenko i drugi protiv Rusije*, stavak 47.; *Toranzo Gomez protiv Španjolske*, stavak 65.; vidi i *Frisk i Jensen protiv Danske*, stavak 56., o kritiziranju javne bolnice, i *Lombardo i drugi protiv Malte*, stavak 54., o kritiziranju lokalnog vijeća).

238. Ista se načela primjenjuju na institucije odgovorne za pružanje javnih usluga. Sud je utvrdio da je

zaštita autoriteta sveučilišta samo institucionalni interes, odnosno čimbenik koji nema nužno istu težinu kao i zaštita ugleda ili prava drugih u smislu članka 10. stavka 2. (*Kharlamov protiv Rusije*, stavak 29.). Zbog toga su granice dopustive kritike šire kada je riječ o sveučilištima, čak i ako ta kritika ima negativan utjecaj na ugled sveučilišta. Prema mišljenju Suda, to je dio akademske slobode koja uključuje slobodu akademika da slobodno izrazi svoje mišljenje o instituciji ili sustavu u kojem radi i slobodu da širi znanje i istinu bez ograničenja (*Sorguç protiv Turske*, stavak 35.; *Kula protiv Turske*, stavak 38.).

• *Javni službenici*

239. Iako Sud smatra da javni službenici moraju uživati povjerenje javnosti u uvjetima bez nepotrebnih smetnji kako bi uspješno obavljali svoje zadaće i da stoga može biti potrebno zaštititi ih od uvredljivih i zlostavljajčkih verbalnih napada kada su na dužnosti (*Busuioc protiv Moldavije*, stavak 64.; *Lešník protiv Slovačke*, stavak 53.), od njih zahtijeva i visok stupanj tolerancije, iako ne u onoj mjeri kao od političara. Smatrao je da javni službenici u obnašanju službenih dužnosti, poput političara, podliježu širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana (*Mamère protiv Francuske*, stavak 27.). Doduše, te granice u nekim okolnostima mogu biti šire u odnosu na javne službenike koji izvršavaju svoje ovlasti nego u odnosu na privatne pojedince. Međutim, ne može se reći da se javni službenici svjesno izlažu pomnom preispitivanju svake njihove riječi i djela u istoj mjeri kao i političari i da se prema njima stoga treba odnositi jednako kao prema političarima kada je riječ o kritiziranju njihovih postupaka (*Janowski protiv Poljske* [VV], stavak 33.; *Mariapori protiv Finske*, stavak 56.; *Nikula protiv Finske*, stavak 48.; *Balaskas protiv Grčke*, stavak 48., i posebno stavci 50. – 51. kad je riječ o učiteljima).

240. Nadalje, načelo veće tolerancije ne obuhvaća sve osobe koje zapošljava država ili društva u vlasništvu države (*Busuioc protiv Moldavije*, stavak 64.). U predmetu *Nilsen i Johnsen protiv Norveške* [VV], primjerice, Sud je odbio uspoređivati stručnjaka kojeg je imenovala Vlada s političarom; to bi od njega zahtijevalo da pokaže veći stupanj tolerancije. Prema mišljenju Suda, bilo je bitno ono što je podnositelj zahtjeva činio van te funkcije, svojim sudjelovanjem u javnoj raspravi (stavak 52.). To je razmatranje bilo bitno i u predmetu *De Carolis i France Télévisions protiv Francuske*, u kojem je Sud smatrao da je visina položaja državnog zaposlenika bila kriterij na temelju kojeg se trebao ocijeniti stupanj tolerancije koji se od zaposlenika očekivao (stavak 52.).

• *Suci, sudski vještaci*

241. U predmetu *Morice protiv Francuske* [VV], Sud je prihvatio da, imajući u vidu da su suci dio temeljne institucije države, oni mogu biti meta osobnih kritika unutar dopustivih granica, i to ne samo u teorijskom i općem smislu. Kada obnašaju svoje službene dužnosti, oni stoga mogu podliježati širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana (stavak 131.; vidi i *July i SARL Libération protiv Francuske*, stavak 74.; *Aurelian Oprea protiv Rumunjske*, stavak 74.; *Do Carmo de Portugal e Castro Câmara protiv Portugala*, stavak 40.; *Radobuljac protiv Hrvatske*, stavak 59.; *Panioglu protiv Rumunjske*, stavak 113.).

242. Granice dopustive kritike dosegnute su kada je riječ o destruktivnim napadima koji su u biti neosnovani (*Prager i Oberschlick protiv Austrije*, stavak 34.); stoga će država možda morati zaštititi suce od neosnovanih optužbi (*Lešník protiv Slovačke*, stavak 54.; za kritiziranje tužitelja od strane okrivljenika, vidi *Čeferin protiv Slovenije*, stavak 56.). Jednako tako, s obzirom na to da obavljaju službene dužnosti i uzimajući u obzir potencijalni utjecaj njihovih mišljenja na ishod kaznenog postupka, sudski vještaci također trebaju tolerirati kritiziranje načina na koji obavljaju svoje dužnosti (*ibid.*, stavak 58.).

243. Prešutna pretpostavka domaćih sudova da interesi zaštite ugleda i dostojanstva drugih (posebno onih s javnim ovlastima) prevladavaju nad slobodom izražavanja u svim okolnostima navela je Sud na zaključak da domaći sudovi nisu proveli potrebni test ravnoteže (*Tolmachev protiv Rusije*, stavak 51.).

• *Okrivljenici*

244. U predmetu *Miljević protiv Hrvatske*, koji se odnosio na postupak zbog klevete zbog izjava koje je okrivljenik iznio u drugom kaznenom postupku, Sud je, nakon što je utvrdio da su komentari podnositelja zahtjeva dosegli potrebnu razinu ozbiljnosti da bi narušavali prava zaštićena člankom 8. Konvencije, osobito jer se u biti radilo o optuživanju treće strane za ponašanje istovjetno kaznenom postupanju (stavci 60. – 62.), istaknuo pojačanu razinu zaštite koju izjave okrivljenika zaslužuju kao dio njegove obrane tijekom kaznenog postupka. Ponovio je da bi okrivljenici u kaznenom postupku trebali moći slobodno govoriti o pitanjima povezanim s njihovim suđenjem, a da ne budu sputani zbog prijetnje od postupka zbog klevete sve dok namjerno ne izazovu lažnu sumnju u kažnjivo ponašanje druge osobe (stavak 82.). Ocjenjujući miješanje u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva, Sud je uzeo u obzir, među drugim čimbenicima, kontekst u kojem su tvrdnje iznesene i posebno jesu li se odnosile na argumente u vezi s obranom podnositelja zahtjeva (stavak 68.).

• *Pravne osobe (trgovačka društva, udruge)*

245. U predmetu koji se odnosio na novinski članak kojim je kritizirano vino koje proizvodi trgovačko društvo u vlasništvu države, Sud je prihvatio da je proizvođač nedvojbeno imao pravo braniti se od klevetničkih navoda i da postoji javni interes za zaštitu komercijalnog uspjeha i održivosti trgovačkih društava, za dobrobit dioničara i zaposlenika, ali i za šire gospodarsko dobro. Međutim, Sud je istaknuo da postoji razlika između ugleda pojedinca u pogledu njegova društvenog statusa, koji može imati posljedice po njegovo dostojanstvo, i interesa komercijalnog ugleda trgovačkog društva koji je lišen moralne dimenzije (*Uj protiv Mađarske*, stavak 22.; *OOO Regnum protiv Rusije*, stavak 66.).

246. Sud primjenjuje, *mutatis mutandis*, načela utvrđena u presudi *Lingens protiv Austrije* na pravne osobe poput velikih trgovačkih društava. U presudi *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Sud je naveo da se velika javna trgovačka društva neizbježno i svjesno otvaraju pomnom ispitivanju njihovih postupaka i, kao u slučaju poslovnih osoba koje takvim društvima upravljaju, granice prihvatljive kritike šire su u slučaju takvih trgovačkih društava (stavak 94.; vidi i *Fayed protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 75.).

247. Prilikom ocjenjivanja razmjernosti, Sud je dodatno uzimao u obzir veličinu i narav trgovačkih društava koja su bila mete navodnih klevetničkih komentara (*Timpul Info-Magazin i Anghel protiv Moldavije*, stavak 34.). Sud je također naveo da se privatno trgovačko društvo, kada odluči sudjelovati u transakcijama koje uključuju znatna javna sredstva, dobrovoljno izlaže povećanoj kontroli javnosti (*ibid.*, stavak 34.).

248. Doista, Sud je naglasio da, osim javnog interesa za otvorenu raspravu o poslovnim praksama, postoji i suprotstavljeni interes za zaštitu komercijalnog uspjeha i održivosti trgovačkih društava, za dobrobit dioničara i zaposlenika, ali i za šire gospodarsko dobro (*Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 94.).

249. U odnosu na izjave manjinskog dioničara velikog trgovačkog društva, Sud je smatrao da se visok stupanj zaštite proteže na izjave kojima se nastoji osigurati da direktori moćnih trgovačkih društava preuzimaju svoje odgovornosti s ciljem da ih se potakne da uzmu u obzir dugoročne interese svoje tvrtke (*Petro Carbo Chem S.E. protiv Rumunjske*, stavak 43.). Smatrao je da je namjera društva podnositelja zahtjeva bila pokrenuti raspravu o pitanju upravljanja tvrtkom čije je udjele to društvo posjedovalo, a ne ugroziti komercijalni uspjeh tvrtke i njezinu održivost za dioničare i zaposlenike i, šire, za dobrobit gospodarstva. Čini se da su komentari tog društva bili motivirani željom za aktivnim nadzorom nad tvrtkom kako bi se poboljšalo njezino upravljanje i potaknulo stvaranje dugoročne vrijednosti (stavak 52.).

250. Ocjena granica dopustive kritike udruga i drugih nevladinih organizacija ovisi o mjeri u kojoj su uključene u javnu raspravu. Kao što je Sud naveo, udruge se izlažu kontroli javnosti kada stupe u sferu javne rasprave (*Jerusalem protiv Austrije*, stavak 38.). Zbog toga, kada postanu aktivne u javnoj sferi, udruge moraju pokazati viši stupanj tolerancije na kritiku suparnika u vezi s njihovim ciljevima i upotrijebljenim sredstvima u toj javnoj raspravi (*Patourel protiv Francuske*, stavak 46.).

iii. Narav mjera i kazne za klevetu

251. Priroda i ozbiljnost izrečenih kazni čimbenici su koji se moraju uzeti u obzir pri ocjeni razmjernosti miješanja u slobodu izražavanja zajamčenu člankom 10. (*Cumpănă i Mazăre protiv Rumunjske* [VV], stavak 111.). U nastavku se navodi detaljna analiza tog kriterija u mjeri u kojoj je on relevantan za predmete o kleveti.

252. Odmjeravanje kazne u načelu je u domeni nacionalnih sudova (*Cumpănă i Mazăre protiv Rumunjske* [VV], stavak 115.), ali Sud ocjenjuje njezinu razmjernost.

α. Kaznene sankcije

253. S obzirom na slobodu procjene koja je državama ugovornicama dana na temelju članka 10. Konvencije, kaznena mjera kao odgovor na klevetu ne može se, kao takva, smatrati nerazmjernom cilju kojem se teži (*Radio France i drugi protiv Francuske*, stavak 40.; *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 59.).

254. Iako Sud u načelu prihvaća kaznenu mjeru kao reakciju na djelo klevete, ipak je smatrao da dominantan položaj državnih institucija zahtijeva od vlasti da pokažu određenu suzdržanost u pogledu pokretanja kaznenog postupka (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 176.; *De Carolis i France Télévisions protiv Francuske*, stavak 44.; *Otegi Mondragon protiv Španjolske*, stavak 58.; *Incal protiv Turske*, stavak 54.; *Öztürk protiv Turske* [VV], stavak 66.). Preporučuje da, ako je potrebno, posegnu za drugim vrstama mjera, kao što su parnična i stegovna pravna sredstva (*Raichinov protiv Bugarske*, stavak 50.; *Ceylan protiv Turske* [VV], stavak 34.).

255. Sud pridaje značajnu pozornost težini kaznene sankcije u predmetima zbog klevete, posebno kad je riječ o pitanju od javnog interesa. S tim u vezi ponovio je da je izricanje zatvorske kazne za kazneno djelo u medijima samo u iznimnim okolnostima spojivo sa slobodom izražavanja novinara kako je zajamčena člankom 10. Konvencije, prije svega kada su teško narušena druga temeljna prava kao što je to, primjerice, slučaj kad je riječ o govoru mržnje ili poticanju na nasilje (*Cumpănă i Mazăre protiv Rumunjske* [VV], stavak 115.; *Ruokanen i drugi protiv Finske*, stavak 50.; *Balaskas protiv Grčke*, stavak 51.; vidi i predmet *Fatullayev protiv Azerbajdžana*, stavci 129. i 177., u kojem je Sud opisao kaznu zatvora od dvije godine i šest mjeseci izrečenu podnositelju zahtjeva kao „krajnje nerazmjernu” i uputio da podnositelja zahtjeva treba odmah pustiti na slobodu).

256. Stoga, u pogledu kaznene osude poslovnog čovjeka zbog govora mržnje protiv etničkih skupina i izrečene novčane kazne te dvogodišnje zabrane bavljenja novinarskom ili izdavačkom djelatnošću, Sud je utvrdio da nije došlo do povrede članka 10. (*Atamanchuk protiv Rusije*, stavak 72.).

257. U predmetu *Bédat protiv Švicarske* [VV], Sud je ponovio da nastoji osigurati da kazna ne predstavlja oblik cenzure koji za cilj ima obeshrabrili tisak u iznošenju kritika. Nadalje je naglasio da bi takva sankcija izgledno odvratila novinare od toga da doprinose javnoj raspravi o pitanjima koja utječu na život zajednice (stavak 79.; vidi i *Toranzo Gomez protiv Španjolske*, stavak 64.; *Lewandowska-Malec protiv Poljske*, stavak 70.; *Barthold protiv Njemačke*, stavak 58.; *Lingens protiv Austrije*, stavak 44.; *Monnat protiv Švicarske*, stavak 70.).

258. U predmetima koji se odnose na tisak, Sud je smatrao da je kaznenopravna narav kazne važnija od činjenice da je izrečena kazna mala (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 154.; *Haldimann i drugi protiv Švicarske*, stavak 67.).

259. To je obrazloženje navedeno i u predmetu *De Carolis i France Télévisions protiv Francuske*, u kojem je Sud ponovio da, čak i ako se radi o najblažoj mogućoj sankciji, kao što je osuda bez izricanja kaznene sankcije i dosuđivanje samo „simboličnog eura” za naknadu štete, to i dalje predstavlja kaznenu sankciju (stavak 63.; vidi i *Jersild protiv Danske*, stavak 35.; *Brasilier protiv Francuske*, stavak 43.; *Morice protiv Francuske* [VV], stavak 176.).

260. Nasuprot tome, u predmetu *Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* [VV], Sud je smatrao da je

postojala „neodgodiva društvena potreba“ za poduzimanjem radnji u odnosu na ozbiljno optužujuće tvrdnje novinara koji nisu pokušali dokazati te tvrdnje. Kaznene novčane sankcije nije smatrao prekomjernima ili takvima da imaju „obeshrabrujući učinak“ na ostvarivanje medijskih sloboda (stavci 92. – 94.). Štoviše, nacionalni Vrhovni sud jasno je priznao težinu koju treba pridati novinarskoj slobodi u demokratskom društvu (stavak 71.).

261. Nadalje, načelo kojim se zahtijeva suzdržanost u upotrebi kaznenih postupaka u predmetima zbog klevete nije ograničeno na novinarske slobode već se primjenjuje na svakog pojedinca. Primjerice, u predmetu *Kanellopoulou protiv Grčke* Sud je utvrdio da je kazna zatvora izrečena podnositeljici zahtjeva zbog napada na ugled kirurga bila nerazmjerna. U tom bi predmetu sredstva dostupna na temelju građanskog prava bila dovoljna da bi se zaštitio ugled liječnika (stavak 38.; vidi i *Mătăşaru protiv Republike Moldavije*, stavak 35.; vidi *Nikula protiv Finske*, stavak 55., u pogledu kaznene osude branitelja).

262. S tim u vezi Sud se često pozivao na *Rezoluciju 1577 (2007)* Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, kojom se pozivaju države čijim je zakonima i dalje propisana zatvorska kazna za klevetu, iako se u praksi ne izriče, da bez odgode ukinu takve odredbe (*Otegi Mondragon protiv Španjolske*; *Artun i Guvener protiv Turske*; *Mariapori protiv Finske*, stavak 69.; *Niskasaari i drugi protiv Finske*, stavak 77.; *Saaristo i drugi protiv Finske*, stavak 69.; *Ruokanen i drugi protiv Finske*, stavak 50.).

6. Građanske mjere, mjere za naknadu štete i sankcije

• Naknada štete

263. Sud prihvaća da nacionalni zakoni koji se odnose na izračun naknade štete za povredu ugleda moraju uzeti u obzir neograničen broj činjeničnih situacija. Značajna razina fleksibilnosti može biti potrebna da bi porote mogle procijeniti naknadu štete prilagođenu činjenicama konkretnog predmeta (*Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 41.; *OOO Regnum protiv Rusije*, stavak 78.).

264. Kad je utvrdio da je u predmetu *Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva* dosuđena nerazmjerno velika naknada štete, Sud je naglasio da je to bilo moguće zbog toga što u relevantno vrijeme nisu postojale odgovarajuće i djelotvorne zaštitne mjere protiv nerazmjerno velikih naknada štete (stavak 51., vidi, slično, *Independent Newspapers (Ireland) Limited protiv Irske*, stavak 105.).

265. Prilikom ocjenjivanja razmjernosti dosuđenih naknada štete, Sud može uzeti u obzir posljedice iznosa naknade štete na ekonomsku situaciju podnositelja zahtjeva (za nepostojanje štetnih učinaka dosuđene naknade štete vidi *Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 161.; za nerazmjernu prirodu novčane naknade štete u svjetlu ekonomske situacije podnositelja zahtjeva, vidi *Kasabova protiv Bugarske*, stavak 43., i *Tolmachev protiv Rusije*, stavci 53. – 55.). Sud se može pozvati i na referentne vrijednosti, kao što je propisana minimalna plaća u dotičnoj tuženoj državi (*Tolmachev protiv Rusije*, stavak 54.).

266. Ocjena razmjernosti dosuđene naknade štete ovisi i o prirodi drugih kazni i o troškovima postupka dosuđenima protiv osobe za koju su domaći sudovi utvrdili da je odgovorna za djela klevete (*Ileana Constantinescu protiv Rumunjske*, stavak 49.).

267. Konačno „obeshrabrujući učinak“ naloga da se plati naknada štete također je parametar koji Sud uzima u obzir prilikom ocjene razmjernosti tog načina pružanja zadovoljštine za klevetničke komentare. U pogledu slobode izražavanja novinara, Sud nastoji osigurati da dosuđene naknade štete protiv medijskih kuća nisu takve visine da bi ugrozile ekonomske temelje tih kuća (*Błaja News Sp. z. o. o. protiv Poljske*, stavak 71.). Stoga je u predmetu *Timpul Info-Magazin i Anghel protiv Moldavije* Sud istaknuo da je naknada štete dosuđena protiv društva podnositelja zahtjeva dovela do zatvaranja tog društva (stavak 39.).

268. Istovremeno, u pogledu naknade štete koja je iznosila „jedan franak simbolične naknade“, Sud je iskoristio priliku da naglasi obeshrabrujući učinak sankcije, pa čak i relativno blage, na pravo na slobodu izražavanja (*Brasilier protiv Francuske*, stavak 43.; *Paturel protiv Francuske*, stavak 49.; *Desjardin protiv Francuske*, stavak 51.).

• *Pravo na odgovor, demanti ili ispravak, sudski nalog da se uputi i objavi isprika*

269. U predmetu *Melnychuk protiv Ukrajine* (odl.), koji se odnosio na odbijanje novina da objave odgovor podnositelja zahtjeva na kritiku jedne od njegovih knjiga, Sud je istaknuo da je država imala pozitivnu obvezu zaštititi pravo podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja na dva načina: osiguravanjem da podnositelj ima razumnu priliku ostvariti svoje pravo na odgovor dostavljanjem odgovora novinama radi objave te osiguravanjem da pred domaćih sudovima ima priliku osporiti odbijanje novina da objave odgovor. Sud je smatrao da pravo na odgovor, kao važan element slobode izražavanja, proizlazi iz potrebe ne samo da postoji mogućnost osporavanja neistinite informacije, već i iz potrebe da se osigura pluralizam mišljenja, posebno u pitanjima od općeg interesa kao što su književne i političke rasprave (stavak 2.).

270. Zbog toga pravo na odgovor jednako podliježe ograničenjima članka 10. stavka 2. Konvencije.

271. Jednako tako, Sud je naveo da zahtjev za objavu demantija, isprike ili čak sudske odluke u predmetima zbog klevete predstavlja iznimku od uredničke slobode koju uživaju novine i drugi mediji kada odlučuju hoće li objaviti članke i komentare privatnih pojedinaca (*Eker protiv Turske*, stavak 45.; *Melnychuk protiv Ukrajine* (odl.)).

272. U odluci Komisije u predmetu *Ediciones Tiempo protiv Španjolske*, prigovor društva podnositelja zahtjeva odnosio se na sudski nalog da objave odgovor na članak koji je ranije objavljen u tjedniku u vlasništvu tog društva. Društvo podnositelj zahtjeva prigovorilo je posebno zbog toga što se od njega tražilo da objavi tvrdnje za koje je znalo da su lažne. Bivša Komisija odbila je prigovor i istaknula da novine ne mogu odbiti objaviti odgovor isključivo na temelju toga da su informacije iz odgovora navodno lažne. Prema mišljenju Komisije, članak 10. Konvencije ne može se tumačiti kao da jamči pravo komunikacijskih trgovačkih društava da objave samo informacije za koje smatraju da su istinite, a još manje kao da takvim društvima daje ovlasti da odlučuju što je istina prije nego što ispune svoju obvezu da objave odgovore koje privatni pojedinci imaju pravo izraziti. Svrha propisa kojima se uređuje pravo na odgovor je zaštititi interese javnosti za primanje informacija iz raznih izvora i time zajamčiti najširi mogući pristup informacijama. Komisija je isto tako istaknula da izdavačka kuća nije bila obvezna izmijeniti sadržaj članka i da je imala priliku još jednom dodati vlastite verzije činjenica prilikom objave odgovora kritizirane osobe (*Ediciones Tiempo protiv Španjolske*, stavak 2.).

273. Uzimajući u obzir činjenicu da je odgovor, da bi bio djelotvoran, potrebno odmah distribuirati, Komisija je smatrala da se istinitost činjenica iznesenih u odgovoru nije mogla detaljno provjeriti u vrijeme objavljivanja.

• *Mjere kojima se nalaže demanti, ispravak ili isprika*

274. U presudi *Karsai protiv Mađarske*, koja se odnosila na nalog za objavu demantija izrečen povjesničaru, Sud je smatrao da su mu domaći sudovi, kada su mu naložili da javno demantira svoje izjave, izrekli mjeru koja je utjecala na njegovu profesionalnu vjerodostojnost kao povjesničara i koja je stoga mogla imati obeshrabrujući učinak (stavak 36.).

275. U predmetu *Smolorz protiv Poljske*, prilikom ocjene razmjernosti naloga da novinar treba objaviti javnu ispriku nakon klevetničkih izjava, Sud je ponovio da je, iako je kazna koja je bila izrečena g. Smolorzu bila mala, bilo važno to što se od njega zahtijevalo da se javno ispriča za svoje komentare (stavak 42.).

• *Druge publikacije*

276. Analizirajući odluku suda kojom je podnositelju zahtjeva naloženo da objavi obavijest o sudskoj odluci u nacionalnim novinama o vlastitom trošku, Sud je naglasio odvrćući učinak sankcije, s obzirom na važnost rasprave u kojoj je podnositelj zahtjeva legitimno nastojao sudjelovati (*Giniewski protiv Francuske*, stavak 55.).

277. U drugom predmetu u kojem je udruga podnositeljica zahtjeva bila obvezna ukloniti uvredljive

članke sa svoje internetske stranice, objaviti glavna utvrđenja iz presude općinskog suda i platiti troškove i izdatke nastale u domaćem postupku, Sud je smatrao da je to većinski bila simbolična naknada i da se nije mogla smatrati prekomjernom ili nerazmjernom (*Cicad protiv Švicarske*, stavak 62.).

• *Privremene i trajne zabrane*

278. Sud je naveo da, općenito, članak 10. ne zabranjuje prethodna ograničenja objavljivanja kao takva. Međutim, prema mišljenju Suda, opasnosti svojstvene prethodnim ograničenjima takve su da zahtijevaju najpažljiviji nadzor Suda. To je posebno točno kad je u pitanju tisak jer su vijesti potrošna roba i odgađanje objavljivanja neke vijesti, pa čak i na kratko vrijeme, moglo bi lišiti tu vijest njezine vrijednosti i interesa (*Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 60.; vidi i *Cumpănă i Mazăre protiv Rumunjske* [VV], stavak 118.).

Takva ograničenja stoga moraju biti dio pravnog okvira kojim se osigurava i čvrsta kontrola nad opsegom zabrane i djelotvorno sudsko preispitivanje kako bi se spriječila zloupotreba (*Ahmet Yildirim protiv Turske*, stavak 64., s daljnjim referencama).

279. U predmetu *Cumhuriyet Vakfı i drugi protiv Turske*, potvrđujući ista načela, Sud je naglasio da mora pomno ispitati i postupovna jamstva sustava kojima se sprječava proizvoljno zadiranje u slobodu izražavanja, te je ispitao opseg i trajanje privremene zabrane, obrazloženje zašto je naložena i mogućnost osporavanja te mjere prije njezina donošenja (stavci 61. – 74.).

280. Sud je smatrao da je zabrana radiodifuzije u trajanju od 180 dana nametnuta radijskoj postaji zbog komentara koje je izrekao jedan od njihovih gostiju bila nerazmjerna ciljevima koji su se nastojali postići (*Nur Radyo Ve Televizyon Yayıncılığı A.Ş. protiv Turske*, stavak 31.).

281. U drugom predmetu, Sud je smatrao da su zabranom izrečenom u parničnom postupku kojom se spriječilo emitiranje određenih filmova, a koja se mogla preispitati u slučaju promjene relevantnih okolnosti, njemački sudovi postigli pravičnu ravnotežu između prava udruge podnositeljice zahtjeva na slobodu izražavanja i interesa trgovačkog društva koje je nastojalo zaštititi svoj ugled (*Tierbefeier e.V. protiv Njemačke*, stavak 58.).

282. U predmetu koji se odnosio na opću i apsolutnu zabranu objave kao način zaštite ugleda drugih, ali i radi očuvanja autoriteta sudbene vlasti, Sud je smatrao da je opravdanje domaćih sudova bilo nedostavno te je istaknuo da se zabrana odnosila samo na kazneni postupak pokrenut kaznenom prijavom popraćenom zahtjevom o pridruživanju postupku u svojstvu oštećenika, a ne na postupak pokrenut kaznenom prijavom ureda javnog tužitelja ili kaznenom prijavom koja nije bila popraćena zahtjevom o pridruživanju u svojstvu oštećenika. Prema mišljenju Suda, takvo različito postupanje u odnosu na pravo obavještavanja nije se činilo utemeljeno na objektivnim razlozima, no potpuno je spriječilo tisak da obavještava javnost o pitanjima koja su, iako su se odnosila na kazneni postupak u kojem je podnesen zahtjev o pridruživanju u svojstvu oštećenika, mogla biti od javnog interesa, kao što je to bio slučaj u tom predmetu (*Du Roy i Malaurie protiv Francuske*, stavci 35. – 36.).

V. Uloga „javnog čuvara”: veća zaštita, dužnosti i odgovornosti

A. Uloga čuvara

283. Sud je uvijek isticao ključnu ulogu koju tisak ima kao „čuvar” u demokratskom društvu, a zadaću tiska da širi informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa povezo je s pravom javnosti da te informacije i ideje prima (*Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* [VV], stavak 126.; *Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 51.; *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavak 79.; *The Sunday*

Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 2), stavak 50.; *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavci 59. i 62.; *Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* [VV], stavak 71.; *News Verlags GmbH & Co. KG protiv Austrije*, stavak 56.; *Dupuis i drugi protiv Francuske*, stavak 35.; *Campos Dâmaso protiv Portugala*, stavak 31.).

284. Kada je sloboda „tiska” u pitanju, vlasti uživaju samo ograničenu slobodu procjene u odlučivanju postoji li „neodgodiva društvena potreba” (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 102.).

285. Iako je tisak u središtu pojma „javnog čuvara”, Sud prihvaća i da nevladine organizacije imaju istu ulogu (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 103.; *Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavak 86.; *Cangi protiv Turske*, stavak 35.).

286. Jednako tako, znanstveni istraživači i autori literature o pitanjima od javnog interesa isto uživaju visoku razinu zaštite. Sud je nadalje istaknuo da, s obzirom na važnu ulogu koju internet ima u povećanju pristupa javnosti vijestima i olakšavanju širenja informacija, funkcija blogera i popularnih korisnika društvenih mreža isto tako može biti izjednačena s ulogom „javnih čuvara” u smislu zaštite koju pruža članak 10. (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 168.).

287. Konkretno, Sud smatra da je uloga javnog čuvara koju imaju nevladine organizacije „slične važnosti kao i uloga tiska” (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 103.; *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 89.; *Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 166. Prema mišljenju Suda, na način koji se može usporediti s tiskom, nevladina organizacija koja ima ulogu javnog čuvara vjerojatno će imati veći utjecaj kada izvještava o nepravilnostima u radu javnih službenika i dužnosnika, te će često raspolagati većim sredstvima za provjeru i potvrđivanje istinitosti kritika nego što bi to bio slučaj kod pojedinca koji izvještava o tome što je osobno uočio (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavak 87.).

288. Pozivajući se na *Temeljna načela o statusu nevladinih organizacija u Europi* (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavci 45. i 87.), Sud je zaključio da se ista razmatranja o „dužnostima i odgovornostima” svojstvenima slobodi izražavanja novinara¹² trebaju primjenjivati na nevladinu organizaciju ako ona ima funkciju društvenog čuvara (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavci 159. i 166.).

B. Prava, dužnosti i odgovornosti povezani s funkcijom novinara

289. Povećana zaštita koja se pruža „javnim čuvarima”, a posebno tisku, na temelju članka 10. podliježe uvjetu da oni ispunjavaju dužnosti i odgovornosti povezane s funkcijom novinara i poštuju obvezu „odgovornog novinarstva” koja iz toga proizlazi.

290. Najvažniji aspekti te zaštite te dužnosti i odgovornosti o kojima ovisi na temelju članka 10. stavka 2. Konvencije obrađuju se u nastavku.

1. Prikupljanje informacija

a. Istraživačke aktivnosti

291. Sud smatra dobro utvrđenim da je prikupljanje informacija ključan pripremni korak u novinarstvu te svojstven i zaštićeni dio slobode tiska (*Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* [VV], stavak 128.; *Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 130.; *Guseva protiv Bugarske*, stavak 37.; *Shapovalov protiv Ukrajine*, stavak 68.).

292. Sud smatra da ne samo da ograničenja slobode tiska koja se odnose na pripremni korak prije objave spadaju pod nadzor Suda, već i da istraživačke aktivnosti novinara zahtijevaju najpomniji nadzor

¹² Vidi odjeljak „Prava, dužnosti i odgovornosti povezani s funkcijom novinara” u nastavku.

Suda zbog velike opasnosti koju ograničenja tog oblika aktivnosti predstavljaju (*Dammann protiv Švicarske*, stavak 52.; *The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 2)*, stavak 51.).

293. Sud smatra da prepreke uspostavljene kako bi se spriječio pristup informacijama od javnog interesa mogu obeshrabriti osobe zaposlene u medijima i povezanim područjima u bavljenju tim temama (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 167.; *Társaság a Szabadságjogokért protiv Mađarske*, stavak 38.; *Shapovalov protiv Ukrajine*, stavak 68.).

294. U drugom je predmetu podnositelj zahtjeva (novinar) provodio istragu o prethodnim osudama privatnih osoba. Osuđen je za kazneno djelo zbog poticanja druge osobe da oda službene tajne kako bi dobio informacije. Sud je smatrao da je osuda novinara predstavljala oblik cenzure za koji je bilo izgledno da će ga obeshrabriti u istraživanju koje je svojstveno njegovu poslu radi pisanja informiranog novinskog članka o predmetnoj temi. S obzirom na to da je kažnjavala korak poduzet prije objave, Sud je smatrao da takva osuda izgledno odvraća novinare od toga da doprinose javnoj raspravi o pitanjima koja utječu na život zajednice (*Dammann protiv Švicarske*, stavak 57.).

295. Jednako tako, u predmetu koji se odnosio na emitiranje izvješća o trgovačkim praksama posrednika u osiguranju koje su snimljene skrivenom kamerom, Sud je prilikom odlučivanja o metodi pribavljanja informacija zaključio da se podnositelje zahtjeva, novinare, nije moglo optužiti da su namjerno postupali na način protivan profesionalnoj etici (*Haldimann i drugi protiv Švicarske*, stavak 61.). Sud je također istaknuo da se domaći sudovi nisu uspjeli usuglasiti o tome jesu li podnositelji zahtjeva zanemarili novinarska pravila tijekom prikupljanja informacija. Smatrao je da je na podnositelje zahtjeva trebalo primijeniti institut blagodatni sumnje (*ibid.*, stavak 61.).

b. Pristup specifičnim mjestima i lokalitetima i prisutnost na njima radi prikupljanja informacija

296. U predmetu u kojem je novinar bio spriječen pristupiti Davosu za vrijeme trajanja Svjetskog gospodarskog foruma zbog opće zabrane koju je nametnula policija, Sud je prvo istaknuo da je kolektivna mjera predstavljala „miješanje” u ostvarivanje podnositeljeva prava na slobodu izražavanja. Pri donošenju tog zaključka, Sud je napomenuo da je podnositelj zahtjeva želio otputovati u Davos kako bi napisao članak o određenoj temi. Zatim je istaknuo da vlasti nisu razlikovale potencijalno nasilne pojedince i mirne prosvjednike. S obzirom na to da nadležne vlasti nisu imale pravo primijeniti opću policijsku odredbu, ne može se smatrati da je odbijanje da se podnositelju zahtjeva dopusti dolazak u Davos bilo „propisano zakonom” u smislu članka 10. stavka 2. Konvencije (*Gsell protiv Švicarske*, stavci 49. i 61.).

297. Što se tiče slobode izražavanja u parlamentu, Sud je ponovio da parlamentarni govor uživa višu razinu zaštite. Parlament je jedinstveni forum za raspravu u demokratskom društvu, koja je od temeljne važnosti (*Karácsony i drugi protiv Mađarske* [VV], stavak 138.). U pogledu odvođenja novinara iz novinarske galerije tijekom parlamentarnog postupka, Sud je utvrdio da su dotični novinari ostvarivali svoje pravo da prenose informacije javnosti o ponašanju izabranih zastupnika i načinu na koji su vlasti rješavale smetnje koje su se javljale tijekom rasprava. Svaki pokušaj odvođenja novinara s mjesta odvijanja tih rasprava stoga treba podvrgnuti strogoj kontroli (*Selmani i drugi protiv bivše jugoslavenske republike Makedonije*, stavak 75.; s pozivanjem na presudu *Pentikäinen protiv Finske* [VV], stavci 89. i 107.). Sud je prvo naglasio da novinari nisu predstavljali nikakvu prijetnju javnom redu i miru ili redu u domu parlamenta (stavak 80.), a zatim da je njihovo odvođenje imalo trenutačne negativne učinke koji su ih odmah spriječili od stjecanja neposrednih i izravnih saznanja na temelju osobnog iskustva o događajima koji su se odvijali u domu parlamenta, iako su to bila važna obilježja ostvarivanje novinarske funkcije podnositelja zahtjeva, kojih javnost nije trebala biti lišena (stavak 84.).

298. U presudi *Mandli i drugi protiv Mađarske*, o odluci da se novinarima obustave akreditacije za ulazak u parlament zbog intervjua i videosnimki s parlamentarnim zastupnicima provedenima i izrađenima izvan za to predviđenih područja, Sud je smatrao da se u određenoj mjeri mora poštovati pravo parlamenata da reguliraju ponašanje u parlamentarnim zgradama predviđanjem područja za

snimanje kako bi se spriječilo ometanje rada parlamenta (stavci 68. – 70.). Međutim, nepostojanje odgovarajućih postupovnih jamstava, prvenstveno činjenica da nije bilo moguće sudjelovati u postupku donošenja odluka, nejasnoće u pogledu duljine trajanja razdoblja ograničenja i nedostatak djelotvornih sredstava kojima bi se osporila sporna odluka, doveli su do toga da Sud utvrdi povredu članka 10. Konvencije (stavci 72. – 78.).

299. Prema mišljenju Suda, u situacijama u kojima vlasti provode postupke radi očuvanja javnog reda, mediji imaju ključnu ulogu u pružanju informacija o tome kako vlasti reagiraju na, primjerice, javne prosvjede i obuzdavaju nered. Uloga „čuvara” koju mediji imaju posebno je važna u takvim kontekstima jer njihova prisutnost jamči da će vlasti pozvati na odgovornost za postupanje prema prosvjednicima i cjelokupnoj javnosti kada je riječ o policijskom nadzoru nad velikim okupljanjima, uključujući i za metode koje su upotrijebili za kontrolu prosvjednika ili nadzor nad njima ili za očuvanje javnog reda (*Pentikäinen protiv Finske* [VV], stavak 89.).

300. U predmetu koji se odnosio na potpunu zabranu snimanja intervjua sa zatvorenikom unutar zatvora, Sud je posebno istaknuo nedostatak neodgodive društvene potrebe za predmetnim ograničenjem te činjenicu da domaće vlasti u svojim odlukama nisu zaista odvagale interese u pitanju (*Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG protiv Švicarske*, stavci 22. i 65.).

301. U predmetu *Szurovecz protiv Mađarske* podnositelj zahtjeva, istraživački novinar, uspješno je zatražio dopuštenje da posjeti prihvatni centar u kojem su bili smješteni tražitelji azila kako bi proveo intervjue sa štíćenicima za članak o uvjetima života unutar centra. Sud je smatrao da je javni interes za izvještavanje s određenih lokacija posebno relevantan kada je u pitanju postupanje vlasti prema ranjivim skupinama. Uloga „čuvara” koju mediji imaju posebno je važna u takvim kontekstima jer njihova prisutnost jamči da će vlasti biti pozvane na odgovornost. S obzirom na to da se radilo o pitanju od javnog interesa, država nije imala mnogo prostora za ograničavanje slobode izražavanja (stavci 61. – 62.). Sud je smatrao da postojanje drugih alternativa izravnom prikupljanju informacija unutar prihvatnog centra nije poništilo interes podnositelja zahtjeva da izravno i uživo razgovara sa štíćenicima i stekle neposredni dojam o uvjetima života u centru (stavak 74.).

c. Zakonitost postupanja novinara

302. Pojam „odgovornog novinarstva”, kao profesionalne djelatnosti koja je zaštićena člankom 10. Konvencije, nije ograničen na sadržaj informacija koje se prikupljaju i/ili šire novinarskim sredstvima. Taj pojam obuhvaća i, *inter alia*, zakonitost ponašanja novinara, uključujući njegove javne interakcije s vlastima prilikom vršenja novinarske funkcije. Činjenica da je novinar prekršio zakon u vezi s time najrelevantnija je, iako ne odlučujuća, kada se utvrđuje je li postupao odgovorno (*Pentikäinen protiv Finske* [VV], stavak 90.).

303. S tim u vezi, Sud je prihvatio da novinari ponekad mogu biti u sukobu u pogledu opće obveze da poštuju uobičajenokazneno pravo, iz čije primjene nisu izuzeti, i svoje profesionalne dužnosti da pribave i šire informacije, što medijima omogućuje da vrše svoju ključnu ulogu javnog čuvara. U kontekstu tog sukoba interesa potrebno je naglasiti da pojam „odgovornog novinarstva” zahtijeva od novinara, kao i od njegova poslodavca, da, kada god mora izabrati između te dvije obveze i ako odabere protivno dužnosti da poštuje uobičajeno kazneno pravo, bude svjestan da se izlaže pravnim sankcijama, uključujući kaznenim sankcijama, time što ne poštuje zakonite naloge koje je, među ostalim, izdala policija (*Pentikäinen protiv Finske* [VV], stavak 110.). Sud je dosljedno ponavljao da novinari ne mogu biti izuzeti od obveze da poštuju uobičajeno kazneno pravo samo na temelju toga da im članak 10. pruža zaštitu (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 102.).

304. Drugim riječima, novinar ne može tražiti isključivi imunitet od kaznene odgovornosti samo iz razloga što je, za razliku od ostalih pojedinaca koji ostvaruju svoje pravo na slobodu izražavanja, on predmetno kažnjivo djelo počinio tijekom vršenja svoje novinarske funkcije (*Pentikäinen protiv Finske* [VV], stavak 91., s daljnjim referencama).

305. Međutim, da bi utvrdio je li sporna mjera ipak bila nužna, Sud razmatra nekoliko različitih

aspekata: interese koji su u pitanju (β), preispitivanje mjere od strane domaćih sudova (γ), ponašanje podnositelja zahtjeva (δ) i je li izrečena kazna bila razmjerna (ϵ) (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 112.).

306. Stoga je Sud smatrao da je miješanje u slobodu izražavanja novinara nakon njihova nezakonita postupanja bilo razmjerno legitimnim ciljevima koje se nastojalo postići u predmetima koji su se odnosili na objavu diplomatskog dokumenta koji je bio klasificiran kao povjerljiv (*Stoll protiv Švicarske* [VV]); odbijanje poštovanja policijskih naredbi o razilaženju nakon što je prosvjed postao nasilan (*Pentikäinen protiv Finske* [VV]); presretanje policijske komunikacije s pomoću radijske opreme (*Brambilla i drugi protiv Italije*); unošenje oružja u zrakoplov radi isticanja nedostataka u sigurnosnom sustavu (*Erdtmann protiv Njemačke* (odl.)); nezakonito posjedovanje oružja kako bi se pokazalo koliko je jednostavno pristupiti takvom oružju (*Salihu i drugi protiv Švedske* (odl.)); kupovinu i nezakonit prijevoz zabranjenih pirotehničkih sredstava (*Mikkelsen i Christensen protiv Danske* (odl.)); ili ucjenu i organizirani kriminal (*Man i drugi protiv Rumunjske* (odl.)).

307. U predmetu *Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* [VV], iako podaci nisu pribavljeni nezakonitim sredstvima, Sud je smatrao da su društva podnositelji zahtjeva, medijski profesionalci, očito imala politiku zaobilaženja normalnih kanala otvorenih novinarima kako bi pristupili podacima o oporezivanju i, sukladno tome, zaobilaženja provjera i kontrola koje su domaće vlasti uspostavile da bi regulirale pristup tim informacijama i njihovo širenje (stavak 185.). Sud je istaknuo da su društva podnositelji zahtjeva kao medijski profesionalci posebno trebali biti svjesni mogućnosti da se masovno prikupljanje predmetnih podataka i njihovo širenje u takvim razmjerima neće smatrati obradom isključivo u novinarske svrhe (stavak 151.; vidi i, u pogledu oduzimanja akreditacije za provedbu istraživanja u arhivu nakon što novinar nije poštovao privatni život trećih strana, predmet *Gafiuc protiv Rumunjske*, stavci 86. – 88.).

308. U predmetu *Zarubin i drugi protiv Litve* (odl.), koji se odnosio na nalog o protjerivanju i zabranu ulaska na državno područje donesene u odnosu na novinare, Sud je primijetio da su domaći sudovi zaključili da je prisutnost tih novinara u Litvi predstavljala prijetnju državnoj sigurnosti zbog njihova agresivnog i provokativnog ponašanja na političkom događaju visoke razine, a ne zbog širenja njihovih ideja (stavci 53. i 57.).

2. Dužnosti i odgovornosti koje se odnose na uredničko donošenje odluka

309. Dužnosti i odgovornosti koje se odnose na uredničko donošenje odluka također su obuhvaćene pojmovima poput novinarske „etike” ili „profesionalnih kodeksa” ili pojmom „odgovornog novinarstva”. Elementi povezani s tim dužnostima i odgovornostima u interakciji su s drugim kriterijima koje Sud primjenjuje prilikom ocjenjivanja predmeta i obrađuju se i u drugim poglavljima ovog vodiča. Međutim, ovdje je prikladno sažeti glavne točke.

310. U pogledu novinarske slobode, Sud je uvijek ocjenjivao opseg tih „dužnosti i odgovornosti” s obzirom na vodeću ulogu koju tisak ima u državi utemeljenoj na vladavini prava (*Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda*, stavak 63.).

311. Unatoč ključnoj ulozi tiska u demokratskom društvu, stavak 2. članka 10. Konvencije ne jamči potpuno neograničenu slobodu izražavanja čak i kada je riječ o izvještavanju o pitanjima od ozbiljnog javnog interesa (*Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavak 65.; *Monnat protiv Švicarske*, stavak 66.).

312. Sud smatra da je zaštita koja se temeljem članka 10. pruža novinarima pri izvještavanju o pitanjima od općeg interesa podložna uvjetu da djeluju u dobroj vjeri i na točnoj činjeničnoj osnovi i da pružaju „točne i pouzdane” informacije u skladu s novinarskom etikom (*Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavak 93.; *Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavak 65.; *Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* [VV], stavak 78.; *Fressoz i Roire protiv Francuske* [VV], stavak 54.; *Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 103.; *Kasabova protiv Bugarske*, stavci 61. i 63. – 68.; *Sellami protiv Francuske*, stavci 52. – 54.; za upućivanje Suda da se isto načelo mora primjenjivati i na druge osobe koje sudjeluju

u javnoj raspravi, vidi *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 90.).

313. Ti se uvjeti također opisuju kao „u skladu s načelima odgovornog novinarstva” (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 50.; *Pentikäinen protiv Finske* [VV], stavak 90.).

314. Ta razmatranja imaju posebno važnu ulogu danas s obzirom na utjecaj medija u modernom društvu: ne samo što informiraju, već i načinom na koji iznose informacije mogu sugerirati kako bi te informacije trebalo ocjenjivati. U svijetu u kojem se osoba suočava s velikim količinama informacija koje kruže putem tradicionalnih i elektroničkih medija i koje uključuju sve veći broj aktera, nadziranje poštuje li se novinarska etika ima dodatnu važnost (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 104.).

a. Pouzdane i precizne informacije: odgovornosti u pogledu provjere i prenošenja informacija

315. Općenito. Sud smatra da novinari moraju imati slobodu izvještavati o događajima na temelju informacija koje su prikupili iz službenih izvora bez da ih moraju provjeravati (*Selistö protiv Finske*, stavak 60.; *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavak 105.; *Yordanova i Toshev protiv Bugarske*, stavak 51.).

316. U predmetu u kojem se podnositelj zahtjeva oslonio na javno dostupne materijale iz istrage o postupanju određenih pripadnika jedinice za suzbijanje narkotika i na službeno medicinsko izvješće u koje je naveden broj smrtnih slučajeva uzrokovanih predoziranje, Sud je zaključio da je objava podnositelja zahtjeva bila pošten komentar o pitanju od javnog interesa, a ne neopravdani napad na ugled imenovanih policijskih službenika (*Godlevskiy protiv Rusije*, stavak 47.).

317. U predmetu koji se odnosio na pregled financijske situacije protjeranog parlamentarnog zastupnika koji je iznijela novinarka podnositeljica zahtjeva na temelju njegove službene imovinske kartice, Sud je zaključio da je podnositeljica zahtjeva imala pravo osloniti se na službeni dokument bez da je morala samostalno provesti istraživanje (*Gorelishvili protiv Gruzije*, stavak 41.).

318. U drugom je predmetu glavni urednik u dnevnom novinama u parničnom postupku snosio odgovornost zbog objavljivanja izjava koje su opisane kao klevetničke prema državnom poglavaru jer se predmetnim izjavama tvrdilo da je taj pojedinac umješšan u međunarodnu trgovinu drogom. Sud je prvo primijetio da domaći sudovi nisu zaniijekali da je sadržaj objavljenih informacija bio u osnovi istinit. U pogledu navodnog nedostatka pojedinosti o postupku u tijeku, Sud je istaknuo da se objavljeni članak odnosio na informacije koje su novinarki bile dostupne u vrijeme kada je pripremala tekst, i smatrao je da se od autorice članka nije moglo očekivati da zna budući ishod kaznenog postupka koji je bio u tijeku, dva mjeseca prije donošenja osuđujuće presude, niti da istražuje policijske i sudske dokumente koji su, po definiciji, bili ograničeni (*Gutiérrez Suárez protiv Španjolske*, stavak 37.).

319. Sud je naglasio da je za domaće sudove bitno da razlikuju vrste izvora na kojima se temelje sporne tvrdnje. U pogledu sumnji da je određena osoba bila pripadnik mafije, nacionalni sudovi smatrali su da je društvo podnositelj zahtjeva preuveličalo razinu sumnje iz internih službenih izvješća i da nije moglo dokazati izraženu visoku razinu sumnje dodatnim činjenicama. Prema razlici koju je izrazio domaći sud, iako se novinari mogu oslanjati na javna službena izvješća ili službene objave za medije bez dodatnog istraživanja, isto nije primjenjivo na interna službena izvješća. Prema mišljenju Suda, ta je razlika osobito primjenjiva u kontekstu izvješća koja se odnose na tvrdnje o kaznenom ponašanju, u kojima je u pitanju pravo da se osobu smatra nevinom (*Verlagsgruppe Droemer Knauer GmbH & Co. KG protiv Njemačke*, stavak 48.).

320. U predmetu koji se odnosio na doslovnu reprodukciju materijala s novinskog portala, uz navođenje izvora, Sud je prihvatio da postoji razlika između tiska i interneta i da je, uzimajući u obzir ulogu koju internet ima u kontekstu profesionalnih medijskih aktivnosti i njegovu važnost za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja općenito, nedostatak dostatnog pravnog okvira na domaćoj razini koji bi novinarima omogućio da upotrebljavaju informacije dobivene putem interneta bez straha od sankcija ozbiljno otežao izvršavanje ključne funkcije tiska kao „javnog čuvara” (*Uredništvo novina*

Pravoye Delo i Shtekel protiv Ukrajine, stavak 64.).

321. U predmetu *Kqcki protiv Poljske*, Sud je naveo da „odgovorno novinarstvo” podrazumijeva da novinari u razumnoj mjeri provjeravaju informacije koje je pružaju javnosti. Stoga se od njih ne može uvijek razumno očekivati da provjere sve informacije pružene u intervjuu. Sud je naglasio razliku između reprodukcije u tisku intervjuu u kojem je novinar transkribirao izjave osobe koju je intervjuirao i toga da je navodio vlastite izjave, te činjenicu da je pokazao dobru vjeru kada je dotičnoj osobi dozvolio da se uvjeri da su njezine tvrdnje točno citirane u članku prije njegove objave (stavak 52.).

322. Sud je uvijek priznavao slobodu novinara da odaberu tehnike ili metode koje upotrebljavaju da bi izvijestili o izjavama trećih strana koje mogu predstavljati klevetu. Sud je prihvatio da se metode objektivnog i uravnoteženog izvještavanja mogu znatno razlikovati i ovisiti, među ostalim, o mediju o kojem je riječ (*Jersild protiv Danske*, stavak 31.).

323. Sud smatra da opći zahtjev da se novinari sustavno i formalno distanciraju od sadržaja citata koji bi mogao uvrijediti ili isprovocirati druge ili naštetiti njihovu ugledu nije spojiv s ulogom tiska da pruža informacije o trenutačnim događajima, mišljenjima i idejama (*Thoma protiv Luksemburga*, stavak 64.; *Brunet-Lecomte i drugi protiv Francuske*, stavak 47.).

324. U predmetu u kojem je novinar kazneno gonjen i osuđen jer je snimio televizijski dokumentarac o mladim ljudima kojim je potvrdio njihov rasizam, Sud je zaključio da podnositelj zahtjeva nije namjeravao širiti rasistička mišljenja već istaknuti pitanje od javnog interesa: novinski izvještaji na temelju intervjuu jedan su od najvažnijih načina na koji tisak može igrati svoju ključnu ulogu „javnog čuvara” (*Jersild protiv Danske*, stavak 35.).

325. Sloboda tiska obuhvaća i moguće pribjegavanje određenom stupnju pretjerivanja ili čak provokacije (*Pedersen i Baadsgaard protiv Danske*, stavak 71.). Nije zadaća Suda, kao ni nacionalnih sudova, da stajališta tiska zamijeni svojim stajalištem o tome koje bi tehnike izvještavanja novinari trebali upotrebljavati u pojedinom predmetu (*Jersild protiv Danske*, stavak 31.; *Eerikäinen i drugi protiv Finske*, stavak 65.). Novinari uživaju slobodu odabrati kojom će se novinskom pričom za koju saznaju baviti i na koji način (*Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], stavci 31. i 139.).

326. Međutim, Sud je pridao veliku važnost činjenici da je podnositelj zahtjeva, glavni urednik jednih dnevnih novina, zajedno sa spornim uredničkim tekstom u kojem je kritizirao političke stavove kandidata na izborima objavio i brojne izvratke iz nedavno objavljenih novinskih članaka. Smatrao je da je time podnositelj djelovao u skladu s pravilima novinarske struke. Objasnio je da je glavni urednik, dok je reagirao na te članke, čitateljima omogućio da formiraju vlastito mišljenje tako što je predmetni urednički tekst objavio zajedno s izjavama osobe na koju se taj tekst odnosio (*Lopes Gomes da Silva protiv Portugala*, stavak 35.).

327. S tim u vezi, Sud smatra da su poštenost sredstava kojima se informacije pribavljaju i prenose javnosti i poštovanje koje se pokazuje osobi koja je predmet novinskog izvješća također ključni kriteriji koje je potrebno uzeti u obzir. Pojednostavljena i skraćena narav članka, ako može dovesti čitatelja u zabludu, stoga će vjerojatno značajno umanjiti važnost doprinosa tog članka raspravi od javnog interesa (*Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske* [VV], stavak 132.; *Travaglio protiv Italije* (odl.), stavak 34.).

328. Sud je u nekoliko predmeta ponovio da je potrebno razlikovati izjave koje dolaze od novinara i citate izjava drugih osoba (*Godlevskiy protiv Rusije*, stavak 45.; *Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* [VV], stavak 77.; *Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda*, stavak 65.; *Jersild protiv Danske*, stavak 35.).

329. U predmetu koji se odnosio na izjave podnositelja zahtjeva, novinara, koje je iznio tijekom sudjelovanja uživo u televizijskom programu, bez da je bio svjestan snimke koju je urednik odabrao upotrijebiti kao uvod u raspravu, Sud je smatrao da je podnositelj zahtjeva odgovoran samo za svoje riječi i da ga se nije moglo smatrati odgovornim za izjave ili tvrdnje drugih, neovisno o tome radi li se o televizijskom uredniku ili novinarima (*Reznik protiv Rusije*, stavak 45.).

330. U predmetu u kojim su domaći sudovi svoja utvrđenja temeljili isključivo na odlomku spornog

članka u kojem su navedene optužbe za davanje mita, Sud je istaknuo da je sporni odlomak izvučen iz konteksta. Iako se radilo o ozbiljnim optužbama, cjelokupni je članak očito upozoravao čitatelja da je dotična glasina nepouzdana. Sud je u toj presudi ponovio da je medijsko izvještavanje o „pričama” ili „glasinama” koje dolaze od drugih osoba ili o „javnom mišljenju” također potrebno zaštititi ako nije potpuno neosnovano (*Timpul Info-Magazin i Anghel protiv Moldavije*, stavak 36.).

b. Druge odgovornosti: urednici i glavni urednici novina, čitatelji, suradnici

331. Sud je smatrao da zbog toga što autorima pružaju medij za iznošenje svojih ideja, nakladnici potpuno sudjeluju ne samo u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja autora čija djela objavljuju, već dijele i njihove „dužnosti i odgovornosti”. U skladu sa zahtjevima iz stavka 2., članak 10. stoga ne isključuje mogućnost da nakladnici, iako nisu osobno povezani s izraženim mišljenjima, budu kažnjeni zbog objavljivanja teksta čiji je autor zanemario te „dužnosti i odgovornosti” (*Orban i drugi protiv Francuske*, stavak 47., s daljnjim referencama).

332. Drugi se predmet odnosio na trostruku osudu zbog клевете krajnje desne stranke i njezina predsjednika donesenu protiv autora i izdavača romana i glavnog urednika novina nakon objave peticije u kojoj se citiraju uvredljivi odlomci i prosvjeduje protiv prvih dviju osuda. Sud je smatrao da je, osim prve dvije osude, i osuda glavnog urednika novina bila spojiva s člankom 10. jer se nije činilo nerazumnim smatrati da je prekoračio granice dopustive „provokacije” reproduciranjem клеветничких odlomaka (*Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 66.).

333. U drugom predmetu koji se odnosio na izricanje uvjetne kazne zatvora direktoru novina zbog objavljivanja клеветничког članka o dva suca, Sud je ponovio da je podnositelj zahtjeva u svojstvu direktora novina imao moć i dužnost osigurati da se politička rasprava ne sroza na razinu uvreda ili osobnih napada (*Belpietro protiv Italije*, stavak 41.).

334. Iako se, „zbog posebne prirode interneta, „dužnosti i odgovornosti” koje snose internetski novinski portali u smislu članka 10. mogu u određenoj mjeri razlikovati od dužnosti i odgovornosti tradicionalnog nakladnika, u pogledu sadržaja trećih strana” (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 113.; vidi i *Orlovskaya Iskra protiv Rusije*, stavak 109.), činjenica pružanja foruma za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja omogućavanjem javnosti da širi informacije i ideje putem interneta mora se ocijeniti s obzirom na načela primjenjiva na tisak (*Magyar Tartalomszolgálatok Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske*, stavak 61.)¹³.

VI. Zaštita novinarskih izvora

A. Opća načela

335. Zaštita novinarskih izvora jedan je od temelja slobode izražavanja. Ako takve zaštite nema, to može obeshrabriti izvore da pomažu tisku da informira javnost o pitanjima od javnog interesa. Zbog toga bi ključna uloga „javnog čuvara” koju tisak ima mogla biti narušena te bi to moglo štetno utjecati na sposobnost tiska da pruža točne i pouzdane informacije (*Ressiot i drugi protiv Francuske*, stavak 99.; *Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 39.; *Roemen i Schmit protiv Luksemburga*, stavak 57.; *Ernst i drugi protiv Belgije*, stavak 91.; *Tillack protiv Belgije*, stavak 53.).

336. Dva legitimna cilja na koja se najčešće poziva da bi se opravdalo miješanje u zaštitu izvora jesu „državna sigurnost” i „sprječavanje odavanja povjerljivih informacija”. „Sprječavanje nereda”, „sprječavanje zločina” i „zaštita prava drugih” također su razlozi na koje se pozivalo u nekoliko predmeta te prirode.

¹³ Za odgovornosti posrednika na internetu, vidi poglavlje „Sloboda izražavanja i internet” u nastavku.

337. Uzimajući u obzir važnost zaštite novinarskih izvora za slobodu tiska u demokratskom društvu i potencijalni obeshrabrujući učinak koji nalog za odavanje izvora ima na ostvarivanje te slobode, miješanje ne može biti spojivo s člankom 10. Konvencije ako nije opravdano prevladavajućim zahtjevom u javnom interesu (*Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 39.; *Weber i Saravia protiv Njemačke* (odl.), stavak 149.; *Financial Times Ltd i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 59.; *Tillack protiv Belgije*, stavak 53.).

Sukladno tome, ograničenja povjerljivosti novinarskih izvora zahtijevaju najpažljivije preispitivanje Suda (*Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavci 39. – 40.).

338. Dva su aspekta povjerljivosti novinarskih izvora: odnosi se ne samo na same novinare već posebno i na izvore koji tisku pomažu informirati javnost o pitanjima od javnog interesa (*Stichting Ostade Blade* (odl.), stavak 64.; *Nordisk Film & TV A/S protiv Danske* (odl.)).

339. Sud je naglasio da se pravo novinara da ne odaju svoje izvore ne može smatrati pukom privilegijom koju se može dodijeliti i oduzeti ovisno o zakonitosti ili nezakonitosti njihovih izvora, već je to sastavni dio prava na informiranje prema kojem je potrebno postupati s najvećim oprezom (*Nagla protiv Latvije*, stavak 97.; *Tillack protiv Belgije*, stavak 65.).

B. Definicije, područje primjene

340. U predmetima koji se odnose na zaštitu novinarskih izvora, Sud se često poziva na [Preporuku br. R \(2000\) 7](#) o pravu novinara da ne odaju svoje izvore informacija, koju je donio Odbor ministara Vijeća Europe 8. ožujka 2000. (vidi, među drugim izvorima prava, *Sanoma Uitgevers B.V. protiv Nizozemske* [VV], stavak 44.; *Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. i drugi protiv Nizozemske*, stavak 86.).

341. Stoga Sud tumači pojam novinarskog „izvora” kao „bilo koju osobu koja pruži informacije novinaru”. Nadalje, Sud izraz „informacije koje otkrivaju identitet izvora” tumači na način da uključuje i „činjenične okolnosti novinarovog pribavljanja informacija od izvora” i „neobjavljeni sadržaj informacija koje je izvor dao novinaru” u mjeri u kojoj bi to moglo dovesti do utvrđivanja identiteta izvora (*Görmüş i drugi protiv Turske*, stavak 45.; *Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. i drugi protiv Nizozemske*, stavak 86.).

342. U predmetu koji se odnosio na nalog da televizijska kuća policiji preda neprikazane snimke koje inkriminiraju pojedince koje se sumnjičilo za pedofiliju, Sud je prvo istaknuo da je novinar bio na tajnom zadatku i da osobe koje su s njim razgovarale nisu bile svjesne da se radilo o novinaru. S obzirom na to da osobe koje su sudjelovale u programu nisu svojevrijedno pomagale tisku da informira javnost o pitanjima od javnog interesa, nisu se mogli smatrati izvorima novinarskih informacija u tradicionalnom smislu. Unatoč tom utvrđenju, Sud je smatrao da je sporna odluka domaćih sudova predstavljala miješanje u smislu članka 10. stavka 1. Konvencije. U svojoj je odluci Sud prihvatio mogućnost da je članak 10. Konvencije primjenjiv u takvim situacijama i istaknuo je da bi prisilna predaja istraživačkog materijala mogla imati obeshrabrujući učinak na ostvarivanje novinarske slobode izražavanja (*Nordisk Film & TV A/S protiv Danske* (odl.)).

343. U predmetu koji se odnosio na pretraživanje prostorija časopisa nakon objave pisma u kojem se preuzima odgovornost za bombaški napad, Sud je istaknuo da je cilj pretraživanja bio istražiti ozbiljan zločin i spriječiti napade. Zaključio je da doušnik časopisa, koji je tražio publicitet za napade, nije imao pravo na istu zaštitu kao onu koju uživaju „izvori” (*Stichting Ostade Blade protiv Nizozemske* (odl.)).

C. Oblici i razmjernost miješanja

1. Nalozi da se odaju izvori

344. Sud je istaknuo da nalozi da se odaju izvori potencijalno imaju štetan utjecaj, ne samo na izvore čiji identitet može biti otkriven, već i na novine ili drugu publikaciju protiv koje se nalog izda, a na čiji ugled to otkrivanje može negativno utjecati u smislu percepcije budućih potencijalnih izvora, te na javnost koja ima interes za primanje informacija prenesenih od anonimnih izvora (*Sanoma Uitgevers B.V. protiv Nizozemske* [VV], stavak 89.; *Financial Times Ltd i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 70.).

345. U predmetu u kojem je novinar priveden kako bi ga se potaknulo da oda izvor informacija o kaznenoj istrazi o trgovini oružjem, Sud je bio iznenađen razmjerima mjera kojima su nacionalne vlasti bile spremne pribjeći kako bi otkrile identitet izvora. Takve dalekosežne mjere mogle su samo obeshrabrili one osobe koje su imale istinite i točne informacije o nezakonitim radnjama u tome da ubuduće podijele što znaju s tiskom (*Voskuil protiv Nizozemske*, stavak 71.).

2. Pretrage

346. Sud je u nekoliko predmeta smatrao da je pretraga provedena radi otkrivanja novinarskog izvora, čak i ako nije produktivna, drastičnija mjera od naloga da se otkrije identitet izvora. To je stoga što istražitelji koji nenajavljeno upadnu na radno mjesta novinara s nalogima za pretragu imaju vrlo široke istražne ovlasti jer, po definiciji, imaju pristup svim dokumentima u posjedu novinara (*Roemen i Schmit protiv Luksemburga*, stavak 57.; *Ernst i drugi protiv Belgije*, stavak 103.; *Görmüş i drugi protiv Turske*, stavci 57. – 59.).

347. U predmetu *Görmüş i drugi protiv Turske* bilo je nekoliko aspekata sporne mjere: pretraga provedena u radnim prostorima podnositelja zahtjeva, kopiranje cjelokupnog sadržaja novinarskih računala na vanjske diskove i zadržavanje tih diskova od strane državnog odvjetništva. Sud je smatrao da je to ugrožavalo zaštitu izvora u većoj mjeri od naloga kojim im je naloženo da otkriju identitete doušnika. Neselektivno preuzimanje svih podataka u softverskim paketima vlastima je omogućilo da prikupe informacije nepovezane s predmetnim djelima.

Prema mišljenju Suda, ta je intervencija vjerojatno imala ne samo vrlo negativne posljedice na odnose podnositelja zahtjeva sa svim njihovim izvorima, već je mogla imati i ozbiljan obeshrabrujući učinak u odnosu na druge novinare i zviždače državne zaposlenike, i mogla ih je obeshrabrili u prijavljivanju nedozvoljenog ili kontroverznog ponašanja javnih vlasti (*Görmüş i drugi protiv Turske*, stavci 73. – 74.; *Roemen i Schmit protiv Luksemburga*, stavak 57.; *Nagla protiv Latvije*, u kojem su predmetu hitne pretrage provedene u domu novinarkе i uključivale su oduzimanje uređaja za pohranu podataka s njezinim izvorima informacija).

3. Ciljano praćenje novinara radi utvrđivanja identiteta njihovih izvora

348. U predmetu koji se odnosio na praćenje novinara i nalog za predaju dokumenata koji bi mogli dovesti do utvrđivanja identiteta njihovih izvora, Sud je prvo istaknuo da je predmet okarakteriziran upravo ciljanim praćenjem novinara kako bi se utvrdilo od kuda su pribavili informacije (*Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. i drugi protiv Nizozemske*, stavak 97.). Pitanje koje je iz toga proizašlo je je li status podnositelja zahtjeva kao novinara zahtijevao posebne zaštitne mjere kako bi se osigurala odgovarajuća zaštita njihovih izvora. Sud je posebno naglasio da je ciljano praćenje novinara odobreno bez prethodne revizije neovisnog tijela koje je imalo ovlasti spriječiti ili prekinuti praćenje. Prema mišljenju Suda, revizija *post factum* nije bila dovoljna jer se povjerljivost novinarskih izvora ne može vratiti nakon što je uništena. Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 8. Konvencije u vezi s člankom 10. (stavak 98.).

349. U drugom su predmetu mjere praćenja bile namijenjene tome da se utvrdi i spriječi opasnost, a

otkrivanje novinarskih izvora bude minimalno, u mjeri u kojoj je to bilo neizbježno. Sud je istaknuo da cilj mjere stoga nije bilo praćenje novinara; vlasti bi općenito samo prilikom pregledavanja presretnute komunikacije, ako uopće, znale da je praćen razgovor novinara. Prema mišljenju Suda, s obzirom na to da mjere praćenja nisu imale za cilj otkriti novinarske izvore, miješanje u slobodu izražavanja strateškim praćenjem ne može se okarakterizirati kao posebno ozbiljno (*Weber i Saravia protiv Njemačke* (odl.), stavak 151.).

350. U predmetu *Sedletska protiv Ukrajine*, u kontekstu kaznenog postupka protiv državnog dužnosnika, okružni sud istražitelju je dopustio da pristupi telefonskim podacima podnositeljice zahtjeva, novinarkе i glavne urednice televizijskog programa o korupciji visoko pozicioniranih političara/tužitelja. Podnositeljica zahtjeva prigovorila je da bi takvi podaci vlastima omogućili da utvrde identitet njezinih izvora, što bi ugrozilo njezino novinarsko djelovanje. Sud nije bio uvjeren da je ovlaštenje za pristup podacima koje su dali domaći sudovi bilo opravdano „prevladavajućim zahtjevom u javnom interesu” ili, stoga, nužno u demokratskom društvu (stavak 72.).

4. Nalog za davanje iskaza u kontekstu kaznenog postupka

351. U predmetu *Becker protiv Norveške*, u kojem je novinarki naloženo da svjedoči protiv izvora koji je sam otkrio svoj identitet, Sud je smatrao da nalog nije bio opravdan prevladavajućim zahtjevom u javnom interesu (stavak 83.). Sud je smatrao da je optužnica protiv izvora, zbog toga što je podnositeljicu zahtjeva iskoristio kao sredstvo za manipulaciju tržištem, bila relevantna za ocjenu razmjernosti. Međutim, istaknuo je da je štetna namjera izvora imala ograničenu težinu u vrijeme kada je donesen nalog za svjedočenje (stavak 77.).

352. U predmetu *Jecker protiv Švicarske* novinarki podnositeljici zahtjeva naloženo je dati iskaz u sklopu kaznene istrage o trgovcu drogom o kojem je objavila članak. Iako je predmetno kazneno djelo spadalo u zakonske iznimke od prava na zaštitu novinarskih izvora, Sud je smatrao da u tom konkretnom predmetu razlog nije bio dostatan da bi opravdao obvezu nametnutu podnositeljici zahtjeva da oda identitet njezina izvora (stavak 41.).

D. Postupovna jamstva

353. S obzirom na ključnu važnost koju zaštita novinarskih izvora i informacija koje bi mogle dovesti do identifikacije izvora ima za slobodu tiska, miješanje u pravo na zaštitu takvih izvora mora biti popraćeno pravnim postupovnim jamstvima razmjernima važnosti predmetnog načela (*Sanoma Uitgevers B.V. protiv Nizozemske* [VV], stavak 88.).

354. Prvo i najvažnije jamstvo jest jamstvo na preispitivanje od strane suca ili drugog neovisnog i nepristranog tijela koje donosi odluke. Potrebno preispitivanje treba provesti tijelo odvojeno od izvršne vlasti i drugih zainteresiranih strana, koje ima ovlasti utvrditi postoji li pretpostavka od javnog interesa koja nadvladava načelo zaštite novinarskih izvora prije nego što se takvi materijali predaju te ovlasti spriječiti nepotreban pristup informacijama koje mogu otkriti identitet izvora ako takva pretpostavka ne postoji (*Sanoma Uitgevers B.V. protiv Nizozemske* [VV], stavak 90.). Prema mišljenju Suda, neovisno preispitivanje koje se provodi barem prije pristupanja prikupljenim materijalima i njihove upotrebe trebalo bi biti dostatno za utvrđivanje postoje li sporna pitanja povjerljivosti i, ako postoje, prevladavala li u konkretnim okolnostima predmeta javni interes na koji se pozivaju tijela istrage ili progona opći javni interes za zaštitu izvora. Sud smatra da je jasno da provođenje neovisnog preispitivanja tek nakon predaje materijala koji mogu otkriti takve izvore narušava samu bit prava na povjerljivost (*ibid.*, stavak 91.; vidi i *Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. i drugi protiv Nizozemske*, stavak 98.).

355. Sud je dodao da, s obzirom na preventivnu narav takvog preispitivanja, sudac ili drugo neovisno i nepristrano tijelo stoga mora moći provesti to odvagivanje potencijalnih rizika i suprotstavljenih interesa prije bilo kakvog odavanja i uzimajući u obzir materijale koji se nastoje otkriti, kako bi se tvrdnje

tijela vlasti koja traže odavanje mogle odgovarajuće ocijeniti. Odluka koja se donosi trebala bi se temeljiti na jasnim kriterijima, uključujući preispitivanje bi li manje intruzivna mjera bila dovoljna za ispunjavanje utvrđenog prevladavajućeg javnog interesa. Sudac ili drugo tijelo trebalo bi moći odbiti izdati nalog za odavanje ili donijeti ograničeni ili uvjetni nalog kako bi spriječilo otkrivanje identiteta izvora, neovisno o tome jesu li konkretno imenovani u zadržanim materijalima, zbog toga što prenošenje takvih materijala dovodi do ozbiljnog rizika da identitet novinarskih izvora bude kompromitiran. U hitnim slučajevima treba postojati postupak kojim se, prije nego što vlasti koriste materijale, utvrđuju i odvajaju informacije koje bi mogle dovesti do identifikacije izvora od onih informacija za koje takav rizik ne postoji (*Sanoma Uitgevers B.V. protiv Nizozemske* [VV], stavak 92.).

VII. Sprječavanje odavanja povjerljivih informacija

A. Opća načela

356. Sprječavanje odavanja povjerljivih informacija cilj je na koji su se stranke pozivale pred Sudom u odnosu na nekoliko vrsta sadržaja, i „javnog” i „privatnog”: vojne informacije (*Hadjianastassiou protiv Grčke*, stavak 45.; *Görmüş i drugi protiv Turske*, stavak 62.); povjerljive informacije o porezima (*Fressoz i Roire protiv Francuske* [VV], stavak 52.); informacije dobivene sudskom istragom¹⁴ (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 55.); zaštita diplomatske korespondencije (*Stoll protiv Švicarske* [VV]); povjerljiva izvješća državnih sigurnosnih službi (*Vereniging Weekblad Bluf! protiv Nizozemske*); liječnička tajna (*Éditions Plon protiv Francuske*); ili komercijalne informacije koje pozivaju na raspravu o poslovnim praksama u specifičnoj djelatnosti (*Herbai protiv Mađarske*, stavci 41. – 43.).

357. Sud smatra primjerenim usvojiti tumačenje izraza „sprječavanje odavanja povjerljivih informacija” iz članka 10. stavka 2. Konvencije koji obuhvaća povjerljive informacije koje je odala ili osoba obvezna čuvati povjerljivost ili treća strana i, posebice, novinar (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 61.).

358. Sloboda tiska ima još veću važnost u okolnostima u kojim državne aktivnosti i odluke ne podliježu demokratskom ili pravosudnom preispitivanju zbog njihove povjerljivosti ili tajnosti. U takvom kontekstu odavanje državnih informacija ima vrlo važnu ulogu u demokratskom društvu jer civilnom društvu omogućuje da nadzire postupanje Vlade kojoj je povjerilo zaštitu svojih interesa (*Görmüş i drugi protiv Turske*, stavak 48.; *Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 110.).

359. S tim u vezi Sud se pozvao na načelo koje je donijelo Vijeće Europe, prema kojem je objavljivanje dokumenata pravilo, a njihovo klasificiranje iznimka, i na [Rezoluciju 1551 \(2007\)](#) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o pitanjima poštenog suđenja u kaznenim predmetima koji se odnose na špijunažu ili odavanje državnih tajni (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavci 40. – 41.).

360. Sud je primijetio značajne razlike među državama članicama u pogledu pravila kojima se nastoji očuvati povjerljivost ili tajnost određenih osjetljivih informacija i progoniti postupanje protivno tom cilju. Istaknuo je da države stoga mogu zahtijevati određenu slobodu procjene u tom području (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 107.).

361. Osuda novinara zbog odavanja informacija koje se smatra povjerljivima ili tajnima može obeshrabriti osobe zaposlene u medijima u informiranju javnosti o pitanjima od javnog interesa. Zbog toga tisak možda više ne bi mogao igrati ključnu ulogu „javnog čuvara” i to bi moglo štetno utjecati na sposobnost tiska da pruža točne i pouzdane informacije (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 110.).

¹⁴ Vidi poglavlje „Zaštita autoriteta i nepristranosti pravosudnog sustava i sloboda izražavanja: pravo na slobodu izražavanja u kontekstu sudskih postupaka i sudjelovanje sudaca u javnoj raspravi” u nastavku.

362. Prema opsežnoj sudskoj praksi Suda, nije potrebno spriječiti odavanje informacija nakon što su one objavljene (*Weber protiv Švicarske*, stavak 49.) ili su prestale biti povjerljive (*Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavci 66. – 70.; *The Sunday Times protiv Ujedinjenog kraljevstva (br. 2)*, stavci 52. – 56.).

363. Sud smatra da, što se tiče etike novinarstva, prilikom ocjene postupanja novinara u obzir treba uzeti dva aspekta: način na koji je novinar pribavio povjerljive informacije i oblik spornih članaka (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 140.).

B. Kriteriji za ocjenu

364. U nekoliko predmeta koji su se odnosili na odavanje povjerljivih informacija ili informacija vezanih uz državnu sigurnost od strane novinara Sud je utvrdio da su mjere države predstavljale miješanje u pravo novinara na slobodu izražavanja (*Gîrleanu protiv Rumunjske*, stavci 71. – 72.; *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG protiv Švicarske*, stavak 22.; *Dammann protiv Švicarske*, stavak 28.).

365. Ocjenjujući nužnost konkretnog miješanja u slobodu izražavanja Sud uzima u obzir nekoliko kriterija, prvenstveno ocjenjivanje suprotstavljenih interesa, ponašanje podnositelja zahtjeva, preispitivanje koje provedu domaći sudovi i razmjernost izrečene kazne (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 112.).

366. Ocjenjujući relevantne interese Sud prvo ispituje može li sadržaj predmetnog dokumenta doprinijeti raspravi od javnog interesa (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavci 118. – 124.). Ako može, Sud u obzir uzima i prirodu interesa, bilo javnih ili privatnih, koje treba odvagati u odnosu na interes javnosti da bude informirana o spornim dokumentima (*ibid.*, stavci 115. – 116.). S tim u vezi Sud se pozvao na interese poput očuvanja povjerenja građana u dotična nacionalna tijela vlasti (*Görmüş i drugi protiv Turske*, stavak 63.).

367. Osim toga Sud određenu težinu pridaje tome je li sadržaj predmetnog dokumenta bio potpuno nepoznat javnosti (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 113.).

1. Doprinos javnoj raspravi od općeg interesa

368. U kontekstu predmeta koji su se odnosili na sprječavanje odavanja povjerljivih informacija Sud je smatrao, *inter alia*, da su sljedeća pitanja od općeg interesa: otkrivanje pisama relevantnih za pitanja poput diobe vlasti, nepravilno postupanje visoko pozicioniranog političara i stav Vlade o policijskoj brutalnosti (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 88.); veze između oružanih snaga i opće politike države (*Görmüş i drugi protiv Turske*, stavak 56.); objava o kaznenom postupku i općenito funkcioniranju pravosudnog sustava (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 63.; *A.B. protiv Švicarske*, stavak 47.; *Dupuis i drugi protiv Francuske*, stavak 42.); izjave o postupku zbog ubojstva iz nehaja pokrenutog na inicijativu žrtava koje su oboljele od bolesti nakon što su cijepljene protiv hepatitisa B (*Mor protiv Francuske*, stavak 53.); pitanje naknade koja se duguje žrtvama Holokausta za nepotraživanu imovinu na švicarskim bankovnim računima (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 118.).

369. Osim toga, Sud je smatrao da sloboda govora povezana s radnim mjestom ne štiti samo komentare koji dokazivo doprinose javnoj raspravi te je zaključio da se informacije o profesionalnoj praksi iznesene putem interneta u specifičnom krugu profesionalaca koje pozivaju na raspravu o poslovnim praksama publike ne mogu isključiti iz područja primjene članka 10. (*Herbai protiv Mađarske*, stavak 43.).

2. Ponašanje osobe odgovorne za odavanje

370. Sud je smatrao da, što se tiče etike novinarstva, prilikom ocjene postupanja novinara u obzir treba uzeti dva aspekta: način na koji su pribavili povjerljive informacije i oblik spornih članaka (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 140.).

371. Općenitije, Sud smatra da način na koji osoba pribavi informacije koje se smatraju povjerljivima ili tajnima može u nekoj mjeri biti relevantan za uspostavljanje ravnoteže između interesa koje treba provesti u kontekstu članka 10. stavka 2. (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 141.).

372. U predmetu u kojem je podnositelj zahtjeva sankcioniran za otkrivanje tajnih vojnih informacija u kontekstu novinarske istrage Sud je istaknuo da podnositelj zahtjeva nije bio član oružanih snaga koji snosi određene „dužnosti” i „odgovornosti” (*Gîrleanu protiv Rumunjske*, stavak 90.). Usto je istaknuo da podnositelj zahtjeva, novinar, nije predmetne informacije pribavio nezakonitim sredstvima niti ih je aktivno nastojao pribaviti (*ibid.*, stavak 91.).

373. U predmetu u kojem je podnositelj zahtjeva presreo razgovore koji nisu bili namijenjeni njemu, uključujući policijsku komunikaciju, Sud je ponovio da pojam odgovornog novinarstva zahtijeva da novinar, kada god je njegovo ponašanje protivno dužnosti poštovanja običnog kaznenog prava, mora biti svjestan da se izlaže pravnim sankcijama, uključujući kaznene sankcije (*Brambilla i drugi protiv Italije*, stavak 64.).

374. To je primjenjivo i kada se novinar služi trikovima, prijetnjama ili drugim sredstvima kako bi izvršio pritisak na drugu osobu da oda željene informacije (*Dammann protiv Švicarske*, stavak 55.).

375. Ipak, činjenica da podnositelj zahtjeva nije postupao nezakonito u tom pogledu nije nužno odlučujući čimbenik u ocjeni je li poštovao svoje dužnosti i odgovornosti (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 144.; *Fressoz i Roire protiv Francuske* [VV], stavak 52.).

3. Preispitivanje koje provode domaći sudovi

376. Sud je ponovio da njegova uloga nije zamijeniti države stranke Konvencije u definiranju njihovih državnih interesa, što je područje koje je tradicionalno dio same srži državnog suvereniteta. Međutim, možda će prilikom ispitivanja predmeta koji se odnosi na miješanje u ostvarivanje prava iz članka 10. biti potrebno uzeti u obzir razmatranja u pogledu poštenosti postupka (*Görmüş i drugi protiv Turske*, stavak 64.; *Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 137.).

Primjerice, isključivo formalna primjena pojma „povjerljivosti”, u mjeri u kojoj su domaći sudovi spriječeni u tome da u obzir uzmu materijalni sadržaj povjerljivih dokumenata prilikom odvagivanja interesa u pitanju, predstavljala bi prepreku njihovu preispitivanju je li miješanje u prava zaštićena člankom 10. Konvencije bilo opravdano (*Görmüş i drugi protiv Turske*, stavci 64. – 66.).

Jednako tako, u pogledu pravosudnog nadzora nad nametnutom mjerom, Sud je obzir uzeo činjenicu da domaći sudovi u svojoj analizi nisu razmotrili određene elemente koji se odnose na postupanje podnositelja zahtjeva; isto tako nisu provjerili jesu li predmetne informacije zaista mogle predstavljati opasnost za vojne strukture. Sudovi stoga nisu odvagali interese očuvanja povjerljivosti predmetnih dokumenata u odnosu na interese novinarske istrage i interes javnosti da bude informirana o curenju informacija i možda čak o stvarnom sadržaju dokumenata (*Gîrleanu protiv Rumunjske*, stavak 95.).

4. Razmjernost izrečenih sankcija

377. Sud je ponovio da nacionalnim vlastima treba omogućiti određenu slobodu procjene u pogledu državne sigurnosti i u predmetima koji se odnose na kaznene sankcije za odavanje klasificiranih vojnih informacija (*Hadjianastassiou protiv Grčke*, stavak 47.).

378. Međutim, u predmetu koji se odnosio na sankciju izrečenu zbog novinarske istrage, relativno niski iznos kazne nije spriječio Sud u tome da zaključi da je došlo do povrede članka 10. Konvencije. Sud je posebno istaknuo da činjenica da je osoba osuđena u nekim predmetima može biti važnija od činjenice da je izrečena kazna mala. Nadalje, sankcije izrečene podnositelju zahtjeva služile su tome da ga se spriječi u objavljivanju i dijeljenju klasificiranih informacija. Međutim, prema mišljenju Suda, nakon deklasifikacije dokumenata odluku hoće li se izreći kakve sankcije treba temeljitije odvagati (*Gîrleanu protiv Rumunjske*, stavak 98.).

VIII. Posebna zaštita za zviždače i za prijavljivanje navodnih nepravilnosti u postupanju javnih službenika i dužnosnika

379. Članak 10. Konvencije primjenjuje se na tvrdnje kojima se nastoji skrenuti pozornost na nezakonito ili moralno neprihvatljivo ponašanje, a takve su tvrdnje posebno zaštićene u sudskoj praksi Suda. S tim u vezi razlikuju se dvije kategorije: zviždači i prijavljivanje nepravilnosti u postupanju državnih dužnosnika ili javnih službenika (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavci 80. – 84.). Ta je razlika omogućila utvrđivanje konkretnih kriterija zaštite na temelju članka 10. Konvencije.

U odnosu na prvu kategoriju predmeta, legitimni ciljevi kojima se teži su, posebno, sprječavanje odavanja povjerljivih informacija i/ili zaštita prava drugih, dok se u odnosu na drugu kategoriju predmeta kao opravdanje često navodi zaštita ugleda i prava drugih.

Dvije bitne razlikovne značajke te dvije kategorije mogu se sažeti kako slijedi.

380. Prvo, status zviždača nužno podrazumijeva odnos utemeljen na radu i u odnosu na to postavlja se pitanje obveze odanosti, suzdržanosti i diskrecije zaposlenika prema poslodavcu (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 70.), dok takva vrsta odnosa nije nužan uvjet za prijavljivanje nepravilnosti.

381. Drugo, prijavljivanje nepravilnosti uvijek se odnosi na državnog službenika ili dužnosnika (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavak 80.; *Zakharov protiv Rusije*; *Siryk protiv Ukrajine*; *Sofranschi protiv Moldavije*), dok se zviždanje ne odnosi nužno na ponašanje javnih službenika. Doista, Sud je prepoznao da se zaštita za zviždače može pružiti zaposlenicima i iz privatnog i iz javnog sektora (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 8.; *Bucur i Toma protiv Rumunjske*, stavak 7.; *Langner protiv Njemačke*, stavak 6.). Primjerice, u pogledu otkaza ugovora o radu medicinskoj sestri koja je podnijela kaznenu prijavu zbog navodnih nedostataka u skrbi koju je pružao njezin poslodavac, društvo s ograničenom odgovornošću čiji je većinski vlasnik berlinski *Land*, Sud je naveo da se predmetna zaštita primjenjuje i kada su odnosi između poslodavca i zaposlenika uređeni privatnim pravom, kao što je bio slučaj u tom predmetu (*Heinisch protiv Njemačke*, stavak 44.).

382. S tim u vezi Sud se pozvao na [Rezoluciju 1729 \(2010\)](#) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o zaštiti „zviždača” kojom je naglašena važnost „zviždanja”, odnosno postupka u kojem zabrinuti pojedinci upozoravaju na nezakonite radnje koje ugrožavaju druge osobe kako bi takve radnje zaustavili, kao prilike za jačanje odgovornosti te borbe protiv korupcije i lošeg upravljanja i u privatnom i u javnom sektoru. Pozvao je sve države članice da preispitaju svoje zakonodavstvo u pogledu zaštite „zviždača” (*Heinisch protiv Njemačke*, stavak 37.).

383. Sud se pozvao i na [Preporuku CM/Rec\(2014\)7](#) Odbora ministara Vijeća Europe o zaštiti zviždača kojom je preporučeno da države članice uspostave normativni, institucionalni i pravosudni okvir za zaštitu pojedinaca koji u kontekstu svojeg radnog odnosa prijave ili odaju informacije o opasnostima ili šteti od javnog interesa. Konkretno, Sud se pozvao na načela kojima se preporučuje da se uspostave jasni kanali za prijavljivanje i odavanje informacija i na načela o zaštiti zviždača od odmazde (*Gawlik protiv Lihtenštajna*, stavci 39. – 40. i daljnji tekstovi Vijeća Europe te drugi međunarodni instrumenti, stavci 41. – 42.).

A. Zaštita zviždača

384. Sud smatra da zaposlenici prema svojim poslodavcima imaju obvezu odanosti, suzdržanosti i diskrecije, a to je posebno istinito u slučaju javnih službenika s obzirom na to da sama priroda njihove službe zahtijeva da javni službenik bude vezan obvezom odanosti i diskrecije (*Ahmed i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 56.; *De Diego Nafria protiv Španjolske*, stavak 37.).

385. Uzimajući u obzir ulogu koju novinari imaju u demokratskom društvu, ne može se reći da se njihova obveze diskrecije prema poslodavcu podjednako primjenjuje s obzirom na to da je u prirodi njihova posla da prenose informacije i ideje (*Wojtas-Kaleta protiv Poljske*, stavak 46.; *Matúz protiv Mađarske*, stavak 39.). Osim toga, kada je novinar zaposlen na javnom radiju ili televiziji, njegova obveza odanosti i suzdržanosti mora se odvagati u odnosu na javnu prirodu radiodifuzijskog društva (*ibid.*, stavak 39.; *Wojtas-Kaleta protiv Poljske*, stavak 47.).

386. Međutim, Sud je prepoznao da neki javni službenici tijekom obavljanja službe mogu postati svjesni internih informacija, među ostalim i tajnih informacija, za čije odavanje ili objavljivanje postoji snažan javni interes. Stoga smatra da bi ukazivanje javnog službenika ili zaposlenika u javnom sektoru na nezakonito ponašanje ili kažnjivo djelo na radnom mjestu trebalo u određenim okolnostima biti zaštićeno. To može biti potrebno kada je zaposlenik ili javni službenik jedina osoba koja je svjesna toga što se događa na radnom mjestu, ili je član male skupine osoba koje su toga svjesne, i stoga je u najboljem položaju da postupi u javnom interesu i obavijesti poslodavca ili širu javnost o tome (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 72.; *Marchenko protiv Ukrajine*, stavak 46.; *Heinisch protiv Njemačke*, stavak 63.; *Goryaynova protiv Ukrajine*, stavak 50.). Drugim riječima, Sud smatra da zviždanje podnositelja zahtjeva o navodnom nezakonitom ponašanju poslodavca zahtijeva posebnu zaštitu na temelju članka 10. Konvencije (*Langner protiv Njemačke*, stavak 47.; *Heinisch protiv Njemačke*, stavak 43.).

387. U predmetu *Guja protiv Moldavije* [VV] Sud je utvrdio šest kriterija za ocjenjivanje razmjernosti miješanja u slobodu govora zviždača (stavci 74. – 78.).

388. Prvo, Sud je smatrao da se predmetne informacije prvo trebaju odati nadređenoj osobi ili drugom nadležnom tijelu ili nadležnim vlastima. U tom pogledu smatra da se, samo ako je otkrivanje nadređenoj osobi ili nadležnom tijelu očigledno nepraktično, informacije mogu, u krajnjem slučaju, otkriti javnosti (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 73.; *Haseldine protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluka Komisije). Prema tome, Sud mora uzeti u obzir to je li podnositelju zahtjeva bilo dostupno drugo djelotvorno sredstvo kojim bi se ispravilo kažnjivo djelo koje je podnositelj zahtjeva namjeravao otkriti. Kao primjer, u predmetu *Bucur i Toma protiv Rumunjske*, Sud je smatrao da je odavanje informacija javnosti moglo biti opravdano s obzirom na to da u tom području nije bio predviđen nijedan službeni postupak, da je podnositelj zahtjeva obavijestio svoje nadređene o svojim bojaznima i da se čak obratio parlamentarnom zastupniku koji je bio član parlamentarnog odbora odgovornog za nadziranje službe s kojom je bio povezan (stavci 95. – 100.). Jednako tako, u predmetu *Matúz protiv Mađarske*, Sud je primijetio da je knjiga u kojoj se odaju sporne informacije bila objavljena tek nakon što je podnositelj zahtjeva neuspješno pokušao prigovoriti svojem poslodavcu zbog navodne cenzure (stavak 47.); nasuprot tome, u predmetu u kojem je podnositelj zahtjeva, vojni časnik, poslao poruku e-pošte Glavnom inspektoratu za unutarnju upravu vojske u kojoj je kritizirao zapovjednika zbog zloupotrebe sredstava, Sud je uzeo u obzir, *inter alia*, činjenicu da podnositelj zahtjeva nije poštovao zapovjedni lanac i tako je svojem hijerarhijskom nadređenom uskratio priliku da istraži istinitost tih tvrdnji (*Soares protiv Portugala*, stavak 48.).

389. Drugo, posebna se pozornost mora posvetiti javnom interesu u pogledu otkrivenih informacija (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 74.): nedostaci u predmetu koji se odnosio na privatnu zdravstvenu ustanovu (*Heinisch protiv Njemačke*, stavak 3.); sumnja da je glavni liječnik u javnoj bolnici više puta prakticirao aktivnu eutanaziju (*Gawlik protiv Lihtenštajna*, stavak 73.); pronevjera javnog novca (*Marchenko protiv Ukrajine*, stavak 10.); neprimjereno ponašanje visoko pozicioniranih dužnosnika koje je dovelo u pitanje demokratske temelje države ili stav Vlade o policijskoj brutalnosti. S tim u vezi, Sud smatra da su to vrlo važna pitanja u demokratskom društvu i da je u interesu javnosti da o njima bude informirana (*Bucur i Toma protiv Rumunjske*, stavak 103.; *Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 88.).

Jednako tako, u nekoliko predmeta koji su se odnosili na neovisnost i nepristranost pravosuđa, odavanje informacija bilo je u javnom interesu. Prema mišljenju Suda, ta se pitanja odnose na diobu vlasti: „Pitanja koja se odnose na diobu vlasti mogu uključivati vrlo važna pitanja u demokratskom društvu, u odnosu na koja je u interesu javnosti da o njima bude informirana i koja spadaju u opseg

političke rasprave” (*Baka protiv Mađarske* [VV], stavak 165.; *Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 88.). Kao primjer, u predmetu *Kudeshkina protiv Rusije*, primjećujući da je podnositeljica zahtjeva javno kritizirala ponašanje različitih službenika i dužnosnika i tvrdila da su slučajevi pritiska na suce bili uobičajeni na sudovima, Sud je smatrao da je istaknula vrlo važnu stvar od javnog interesa o kojoj bi se trebalo moći javno raspravljati u demokratskom društvu (stavak 94.).

390. Treći relevantni čimbenik je vjerodostojnost odanih informacija (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 75.). Sloboda izražavanja podrazumijeva dužnosti i odgovornosti te osoba koja odluči odati određene informacije mora pažljivo provjeriti, u mjeri u kojoj to dopuštaju okolnosti, točnost i pouzdanost tih informacija (*Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavak 65.; *Morissens protiv Belgije*, odluka Komisije). Primjerice, u predmetu *Gawlik protiv Lihtenštajna* (stavci 74. – 78.), Sud je primijetio da je podnositelj zahtjeva svoje tvrdnje o tome da je njegov izravno nadređeni vršio aktivne eutanazije temeljio samo na informacijama dostupnima u elektroničkoj medicinskoj dokumentaciji koja nije sadržavala potpune informacije o zdravlju pacijenata, što je on kao liječnik u toj bolnici znao. Podnositelj zahtjeva pred vanjskim je tijelom iznio sumnju u počinjenje teškog kaznenog djela bez da je provjerio papirnatu medicinsku dokumentaciju u kojoj su se nalazile sveobuhvatne relevantne informacije. Domaće su sudovi utvrdili da bi, da je to učinio, odmah prepoznao da su njegove sumnje bile očigledno neosnovane, te su utvrdili da je podnositelj zahtjeva stoga postupao neodgovorno. Sud je zaključio da podnositelj zahtjeva nije ispravno provjerio, u mjeri u kojoj su to dopuštale okolnosti, da su odane informacije bile točne i pouzdane.

391. Četvrto, nužno je i odvagati štetu, ako postoji, koju je pretrpjelo tijelo javne vlasti zbog predmetnog odavanja informacija i ocijeniti nadvladava li ta šteta interes javnosti da te informacije budu otkrivene (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 76.; *Hadjianastassiou protiv Grčke*, stavak 45.). Kao primjer, javni interes za odavanje informacija o kašnjenjima unutar državne sigurnosne službe ili o kontroverznim praksama u oružanim snagama toliko je važan u demokratskom društvu da nadvladava interes za održavanje povjerenja javnosti u te institucije (*Bucur i Toma protiv Rumunjske*, stavak 115.; *Görmüş i drugi protiv Turske*, stavak 63.). Jednako tako, iako je tvrdnja da je državno odvjetništvo bilo izloženo nedopuštenom utjecaju mogla imati snažan negativni učinak na javno povjerenje u neovisnost te institucije, prevladao je javni interes za odavanje takvih informacija (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavci 90. – 91.). Nasuprot tome, u predmetu *Gawlik protiv Lihtenštajna*, Sud je utvrdio da, iako je postojao javni interes za otkrivanje informacija o sumnji u višekratnu aktivnu eutanaziju u javnoj bolnici, javni interes za primanje takve informacije nije mogao prevladati nad interesom poslodavca i glavnog liječnika za zaštitu njihova ugleda jer osnovanost te sumnje nije bila dostatno provjerena prije njezinog odavanja (stavak 80.).

392. Peti odlučujući čimbenik je motiv zaposlenika koji prijavljuje nepravilnost (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 77.). U načelu, prema presudi u predmetu *Heinisch protiv Njemačke*, u kojoj je Sud upotrijebio iste izraze koji su upotrijebljeni u *Rezoluciji 1729 (2010)* Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, „treba se smatrati da je zviždač postupao u dobroj vjeri pod uvjetom da je imao razumne razloge vjerovati da su odane informacije istinite, čak i ako se kasnije ispostavi da to nije bio slučaj, i pod uvjetom da zviždač nije nastojao ostvariti neki nezakonit ili neetički cilj” (stavak 80.). Međutim, čin motiviran osobnom zamjerkom ili osobnim antagonizmom ili očekivanjem da će zviždač osobno ostvariti korist, uključujući imovinsku korist, ne opravdava posebno snažnu razinu zaštite (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 77.; *Haseldine protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluka Komisije). Prilikom ispitivanja predmeta Sud posebno vodi računa o tome je li zaposlenik imao osobne zamjerke protiv svojeg poslodavca ili bilo koje druge osobe na koju odavanje informacija može utjecati (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 93.). S tim u vezi Sud je u nekoliko predmeta koji su se odnosili na radne sporove ili u kojima je sporna kritika iznesena u kontekstu sukoba interesa između poslodavca i zaposlenika odbio dodijeliti posebnu zaštitu koja se obično daje zviždačima (*Rubins protiv Latvije*, stavak 87.; *Langner protiv Njemačke*, stavak 47.; *Aurelian Oprea protiv Rumunjske*, stavci 69. – 70.). Ako dobra vjera podnositelja zahtjeva nikada nije osporena u domaćem postupku, Sud i to uzima u obzir (*Wojtas-Kaleta protiv Poljske*, stavak 51.; *Matúz protiv Mađarske*, stavak 44.).

393. Konačno, šesti kriterij prilikom preispitivanja razmjernosti miješanja zahtijeva pažljivu analizu kazne nametnute podnositelju zahtjeva i posljedica te kazne (*Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 78.). S tim u vezi, u predmetu u kojem je podnositelju zahtjeva nametnuta najteža moguća zakonski propisana sankcija (raskid ugovora o radu bez prava na naknadu), Sud je utvrdio da je ta sankcija bila iznimno oštra, osobito s obzirom na dob podnositelja zahtjeva i dužinu trajanja njegova zaposlenja u tom trgovačkom društvu, a mogle su se predvidjeti blaže i primjerenije disciplinske sankcije (*Fuentes Bobo protiv Španjolske*, stavak 49.). Nasuprot tome, uzimajući u obzir utjecaj odavanja na ugled poslodavca i drugog člana osoblja, Sud je zaključio da je otkaz ugovora o radu podnositelja zahtjeva bez primjene otkaznog roka (najteža moguća sankcija na temelju radnog prava) bio opravdan (*Gawlik protiv Lihtenštajna*, stavak 85.). Primjereno je i uzeti u obzir obeshrabrujući učinak sankcije na druge zaposlenike trgovačkog društva, ali i na druge zaposlenike u istome sektoru, u predmetima koji su značajno medijski popraćeni, a u kojima bi težina sankcije mogla obeshrabriti zaposlenike u prijavljivanju drugih nedostataka (*Heinisch protiv Njemačke*, stavak 91.).

U drugom je predmetu Sud smatrao da jednogodišnja zatvorska kazna nije bila opravdana i činjenica da je primijenjena uvjetna osuda ne mijenja taj zaključak, osobito s obzirom na to da sama osuda nije bila izbrisana iz kaznene evidencije (*Marchenko protiv Ukrajine*, stavci 52. – 53.).

394. Sud smatra da se gornja načela i kriteriji, navedeni u presudi *Guja protiv Moldavije* [VV], koji su se odnosili na zaposlenike u javnom sektoru, mogu prenijeti i na radne odnose utemeljene na privatnom pravu i da se primjenjuju na odvajanje prava zaposlenika da upozore na nezakonito ponašanje ili kažnjivo djelo poslodavca u odnosu na pravo poslodavca na zaštitu ugleda i komercijalnih interesa (*Heinisch protiv Njemačke*, stavak 64.).

B. Zaštita u kontekstu prijavljivanja nepravilnosti u ponašanju državnih službenika i dužnosnika

395. U predmetu *Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], nakon što je odbio primijeniti zaštitu koja se daje zviždačima, Sud je istaknuo skupinu usporedivih predmeta u kojima je smatrao da je zaštitu na temelju članka 10. potrebno ocijeniti s obzirom na pravo podnositelja zahtjeva da prijavi navodne nepravilnosti u ponašanju državnih službenika i dužnosnika (*Zakharov protiv Rusije*, stavak 23.; *Siryk protiv Ukrajine*, stavak 42.; *Sofranschi protiv Moldavije*, stavak 29.; *Bezmyanny protiv Rusije*, stavak 41.; *Kazakov protiv Rusije*, stavak 28.; *Lešník protiv Slovačke*).

396. Sud je smatrao da je „jedno od načela vladavine prava” to da bi građani trebali moći obavijestiti nadležne državne službenike i dužnosnike o ponašanju javnih službenika koje se njima čini nepravilnim ili nezakonitim (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavak 82.; *Zakharov protiv Rusije*, stavak 26.; *Kazakov protiv Rusije*, stavak 28.; *Siryk protiv Ukrajine*, stavak 42.) i da to načelo održava povjerenje u javnu upravu (*Shahanov i Palfreeman protiv Bugarske*, stavak 63.). Pravo na prijavljivanje nepravilnosti ima dodatnu važnost u slučaju osoba pod kontrolom tijela vlasti, poput zatvorenika, čak i ako je izgledno da će predmetne tvrdnje izmijeniti ovlasti zatvorskih upravitelja u odnosu na njih (*ibid.*, stavak 64.).

397. Sud smatra da se na javne službenike u obnašanju službenih dužnosti primjenjuju šire granice prihvatljive kritike nego na obične pojedince (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavak 98.; *Morice protiv Francuske* [VV], stavak 131.). Ipak, javni službenici moraju uživati povjerenje javnosti u uvjetima bez nepotrebnih perturbacija kako bi uspješno obavljali svoje zadaće i stoga može biti potrebno zaštititi ih od uvredljivih i zlostavljačkih verbalnih napada kada su na dužnosti (*Janowski protiv Poljske* [VV], stavak 33.). U pogledu specifičnog slučaja državnih tužitelja, Sud smatra da je u općem interesu da oni, kao pravosudni službenici, uživaju povjerenje javnosti. Stoga će ih država možda morati zaštititi od neosnovanih optužbi (*Lešník protiv Slovačke*, stavak 54.; *Chernysheva protiv Rusije* (odl.)).

398. Sud pridaje „ključnu važnost” činjenici da su podnositelji zahtjeva svoje prigovore iznijeli u

privatnoj korespondenciji (*Zakharov protiv Rusije*, stavak 26.; *Sofranschi protiv Moldavije*, stavak 33.; *Kazakov protiv Rusije*, stavak 29.; *Raichinov protiv Bugarske*, stavak 48.), i prihvaća relativno blagi teret na podnositeljima zahtjeva da utvrde istinitost predmetnih tvrdnji (vidi, primjerice, predmet *Bezmyanny protiv Rusije*, stavci 40.–41., u kojem je podnositelj zahtjeva prijavio navodno nezakonito ponašanje suca koji je odlučivao u njegovu predmetu; predmet *Lešník protiv Slovačke*, stavak 60., u kojem je podnositelj zahtjeva prigovorio zbog zloupotrebe položaja i korupcije u odnosu na javnog tužitelja koji je odbacio njegovu kaznenu prijavu protiv treće osobe; i predmet *Boykanov protiv Bugarske*, stavak 42., u kojem je podnositelj zahtjeva prijavio nepravilnosti u upravljanju u dopisu koji je pročitao dvoje ljudi).

399. Kada se prijava podnese dopisom, ocjena dobre vjere podnositelja zahtjeva i njegovih napora da utvrdi istinu mora se provesti primjenom subjektivnijeg i blažeg pristupa nego u drugim vrstama predmeta (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavak 98., i u njemu citirane reference).

400. U pogledu profila pojedinca koji podnosi prijavu, Sud smatra da će, na način koji se može usporediti s tiskom, nevladina organizacija koja ima ulogu javnog čuvara vjerojatno imati veći utjecaj kada izvještava o nepravilnostima u radu javnih službenika i dužnosnika, te će često raspolagati većim sredstvima za provjeru i potvrđivanje istinitosti kritika nego što bi to bio slučaj kod pojedinca koji izvještava o tome što je osobno uočio (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* [VV], stavak 87.). Slijedom navedenog, kada nevladina organizacija prijavljuje nepravilnosti, primjereno je uzeti u obzir i kriterije koji se općenito primjenjuju na širenje klevetničkih izjava od strane medija tijekom izvršavanja funkcije javnog čuvara, prije svega stupanj popularnosti dotične osobe; temu informativnog priloga; sadržaj, oblik i posljedice objavljivanja; kao i način na koji su informacije pribavljene i njihovu istinitost, te težinu izrečene kazne (*ibid.*, stavak 88.; *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], stavci 108. – 113.; *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], stavak 83.).

IX. Sloboda izražavanja i pravo na pristup informacijama u vlasništvu države

401. Pitanje može li se pravo pristupa informacijama u vlasništvu države kao takvo smatrati unutar dosega slobode izražavanja postupno su u konvencijskoj sudskoj praksi razjašnjavali i nekadašnja Komisija i Sud.

402. U predmetu *Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], Sud je razjasnio svoja načela u tom području. Nevladina organizacija podnositeljica zahtjeva zatražila je pristup datotekama policijskih uprava s informacijama o imenovanju odvjetnika i imenima odvjetnika koje su imenovali sudovi, kako bi dovršila istraživanje u prilog prijedlozima za reformu sustava javnih branitelja. Iako je većina policijskih uprava otkrila zatražene informacije, dvije policijske uprave nisu. Nevladina organizacija podnositeljica zahtjeva neuspješno je u domaćem postupku pokušala ostvariti pristup tim informacijama. Pred Sudom je tvrdila da je to odbijanje da se naloži odavanje informacije predstavljalo povredu njezina prava na temelju članka 10. Konvencije.

A. Opća načela

403. Sud smatra da „pravo na slobodu primanja informacija u osnovi Vladi zabranjuje da nekoj osobi ograniči primanje informacija koje drugi žele ili bi mogli biti voljni prenijeti.” Nadalje, „pravo na primanje informacija ne može se tumačiti na način da državi nameće pozitivnu obvezu da prikupi i širi informacije na vlastitu inicijativu”. Sud nadalje smatra da članak 10. pojedincu ne pruža pravo na pristup informacijama javnog tijela vlasti niti obvezuje Vladu da takve informacije prenese pojedincu.

Međutim, takvo pravo ili obveza mogu se javiti, prvo, u slučajevima u kojima je otkrivanje informacija naloženo pravomoćnim sudskim nalogom i, drugo, u okolnostima u kojima je pristup informacijama ključan za ostvarivanje prava pojedinca na slobodu izražavanja, konkretno „slobodu primanja i širenja informacija” i u kojima bi uskraćivanje informacija predstavljalo miješanje u to pravo (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 156.; *Cangi protiv Turske*).

B. Kriteriji za ocjenu primjenjivosti članka 10. i postojanja miješanja

404. U pogledu područja pristupa informacijama u vlasništvu države, pitanja o primjenjivosti članka 10. i postojanju miješanja (što je dio biti prigovora) često su neraskidivo povezana (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavci 71. i 117.; *Centar za demokraciju i vladavinu prava protiv Ukrajine* (odl.), stavak 55.).

405. Sud smatra da se ocjenjivanje toga je li i u kojoj mjeri uskraćivanje pristupa informacijama predstavljalo miješanje u prava podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja mora provesti u svakom pojedinom predmetu i s obzirom na relevantne okolnosti, uzimajući u obzir niže navedene relevantne kriterije, za koje su navedene ilustrativni primjeri iz sudske prakse kako bi se dodatno definiralo područje primjene takvih prava (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 157.):

1. svrha zahtjeva za pristup informacijama,
2. priroda tražene informacije,
3. uloga podnositelja zahtjeva,
4. dostupnost informacija.

Kad je prigovor o pristupu informacijama odbio kao nespojiv *ratione materiae* s odredbama Konvencije, na osnovu toga da jedan od četiri kriterija – prvenstveno „svrha zahtjeva za informacijama” – nije zadovoljen, Sud je implicitno naveo da ih treba ispitivati kumulativno (*Centar za demokraciju i vladavinu prava protiv Ukrajine*, stavci 49., 54. – 59.).

1. Svrha zahtjeva za pristup informacijama

406. Da bi članak 10. Konvencije bio primjenjiv, Sud je smatrao da je svrha nečijeg traženja pristupa informacijama u vlasništvu javnog tijela vlasti omogućiti ostvarivanje prava te osobe na slobodu primanja i širenja informacija i ideja drugima (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 158.).

407. Mora se utvrditi je li pristup zatraženim informacijama bio ključan element ostvarivanja prava na slobodu izražavanja. Stoga je Sud pridao važnost tome je li prikupljanje informacija bio relevantan pripremni korak u novinarskim aktivnostima ili drugim aktivnostima kojima se stvarao forum za javnu raspravu ili koje su predstavljale ključan element javne rasprave (za nevladinu organizaciju vidi *Társaság a Szabadságjogokért protiv Mađarske*, stavci 27. – 28.; za novinare vidi, *Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung protiv Austrije*, stavak 36.; *Roşianu protiv Rumunjske*, stavak 63.).

408. U predmetu koji se odnosio na pojedinca koji nije bio stranka u postupku i koji je zatražio primjerak presude, Sud je istaknuo da podnositelj zahtjeva nije iznio nikakav konkretan razlog zašto je primjerak odluke bio nužan kako bi on mogao ostvariti svoje pravo na slobodu primanja i širenja informacija i ideja drugima (*Sioutis protiv Grčke* (odl.), stavci 26. – 27.; vidi i, u istom smislu, predmet *Tokarev protiv Ukrajine* (odl.), stavak 21.; i predmet *Studio Monitori i drugi protiv Gruzije*, u kojem su članovi nevladine organizacije koji su provodili novinarske istrage i nekadašnji odvjetnik neuspješno zatražili pristup kaznenim presudama koje su se odnosile na treću osobu. Sud je smatrao da je činjenica da podnositelj zahtjeva nije objasnio relevantnom tajništvu suda koja je svrha njegova zahtjeva spriječila Sud da prihvati da su tražene informacije bile ključne za ostvarivanje njegovih prava na

slobodu izražavanja (stavci 40. – 42.).

409. U predmetu *Centar za demokraciju i vladavinu prava protiv Ukrajine*, nevladina organizacija podnositeljica zahtjeva neuspješno je pokušala od Ustavnog suda dobiti primjerke pravnih mišljenja sadržanih u spisu u predmetu koji se odnosio na tumačenje ustavnog pitanja, na koja se sud pozvao u svojoj odluci. S obzirom na to da nevladina organizacija nije dostavila nikakve informacije koje bi ukazivale na to da je imala posebno iskustvo u relevantnom području ili da se bavila aktivnostima povezanim sa spornim tumačenjem, njezino pristupanje zatraženom materijalu nije se smatralo ključnim za ostvarivanje njezina prava na slobodu izražavanja (stavak 57.).

410. Međutim, u predmetu *Yuriy Chumak protiv Ukrajine*, podnositelj zahtjeva, novinar uključen u aktivnosti zaštite ljudskih prava i član poznate nevladine organizacije za zaštitu ljudskih prava uzalud je tražio pristup predsjedničkim dekretima koji su, prema njegovu mišljenju, bili nezakonito klasificirani i Sud je zaključio da su, s obzirom na ulogu podnositelja zahtjeva, zatražene informacije bile nužne za izvršavanje njegovih profesionalnih novinarskih dužnosti (stavak 29.).

2. Priroda tražene informacije

411. Sud je smatrao da informacije, podaci ili dokumenti kojima se traži pristup, općenito moraju zadovoljiti test javnog interesa kako bi se potaknula potreba za otkrivanjem prema Konvenciji. Definicija toga što predstavlja predmet od javnog interesa ovisi o okolnostima svakog pojedinog predmeta. Javni interes odnosi se na pitanja koja utječu na javnost u tolikoj mjeri da ona može legitimno iskazati interes za njih, koja privlače pažnju javnosti ili koja ju u značajnoj mjeri zabrinjavaju, posebice kada utječu na dobrobit građana ili život zajednice. To je primjenjivo i na pitanja koja mogu izazvati značajne kontroverze, koja se odnose na važno društveno pitanje ili koja uključuju problem za koji bi bilo u interesu javnosti da o njemu bude obaviještena. Javni interes ne može se svesti na želju javnosti za informacijama o privatnom životu drugih ili na želju publike za senzacionalizmom ili čak voajerizmom (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavci 161. – 162.).

412. Sud je naglasio da je relevantan povlašteni položaj koji je Sud u svojoj sudskoj praksi dao političkom govoru i raspravi o pitanjima od javnog interesa. Obrazloženje za vrlo mali opseg ograničenja takvog izražavanja dopušten na temelju članka 10. stavka 2. Konvencije također ide u prilog dodjeljivanju prava na pristup na temelju članka 10. stavka 1. takvim informacijama kada ih posjeduju tijela javne vlasti (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 163.).

413. Kao primjer, sljedeće informacije mogu spadati u kategorije informacija za koje se smatra da su od javnog interesa:

- „Činjenične informacije o primjeni mjera elektroničkog praćenja” (*Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije*, stavak 24.);
- „Informacije o ustavnoj tužbi” i „o pitanju od javne važnosti” (*Társaság a Szabadságjogokért protiv Mađarske*, stavci 37. – 38.);
- „Originalni dokumentarni izvori za potrebe legitimnog povijesnog istraživanja” (*Kenedi protiv Mađarske*, stavak 43.);
- Odluke o provizijama u prometu nekretninama (*Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung protiv Austrije*, stavak 42.);
- „Naslovi pravnih akata koje objavljuje državni poglavar koji su očigledno bili dio prava u Ukrajini” (*Yuriy Chumak protiv Ukrajine*, stavak 30.).

414. Nasuprot tome, Sud je utvrdio da, iako su obje stranke bile javno poznate, priroda traženih informacija u pogledu sudskog postupka između parlamentarnog zastupnika i poduzetnika nije prošla test javnog interesa na način da bi te informacije bilo potrebno otkriti (*Sioutis protiv Grčke* (odl.), stavak 30.).

415. To je bio slučaj i u pogledu zahtjeva za pristup informacijama koji je podnio odvjetnik koji je nastojao opovrgnuti optužbe koje su se stavljale na teret njegovoj stranci umjesto da je otkrio

nedozvoljeno ponašanje istražnih tijela u predmetu njegove stranke ili učestalu praksu ili opetovano nedozvoljeno ponašanje koje je zaslužio širu javnu raspravu (*Tokarev protiv Ukrajine* (odl.), stavci 22. – 23.).

416. Jednako tako, Sud je smatrao da je zahtjev za dobivanje pune verzije sudskih naloga u vezi s kaznenim postupkom u tijeku, uključujući dokumente koji prema važećem domaćem pravu nisu predstavljali javne informacije, isključivo zbog toga što je protiv bivšeg visokog državnog dužnosnika podignuta optužnica zbog korupcije, nije zadovoljavao kriterij javnog interesa koji nije istovjetan znatiželji javnosti (*Studio Monitori i drugi protiv Gruzije*, stavak 42.).

3. Uloga osobe koja traži informacije

417. Sud je smatrao da je logična posljedica dva gore navedena kriterije, jednog o svrsi zahtjeva za pristup informacijama i drugog o prirodi zatraženih informacija, to da specifična uloga osobe koja traži informacije u „primanju i prenošenju” informacija javnosti poprima posebnu važnost (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 164.).

418. Sud je prepoznao da tu ulogu imaju novinari (*Roşianu protiv Rumunjske*, stavak 61.) i nevladine organizacije čije su aktivnosti povezane s pitanjima od javnog interesa (*Társaság a Szabadságjogokért protiv Mađarske; Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung protiv Austrije; Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije*).

419. Nadalje, Sud je jasno naveo da se pravo na pristup informacijama ne bi trebalo primjenjivati isključivo na nevladine organizacije i novinare. Ponovio je da se visoka razina zaštite primjenjuje i na znanstvene istraživače (*Başkaya i Okçuoğlu protiv Turske* [VV], stavci 61. – 67.; *Kenedi protiv Mađarske*, stavak 42.; *Gillberg protiv Švedske* [VV], stavak 93.) i autore literature o pitanjima od javnog interesa (*Chauvy i drugi protiv Francuske*, stavak 68.; *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 48.).¹⁵

420. Nasuprot tome, u predmetu u kojem je podnositelj zahtjeva bio privatna osoba koja je zatražila primjerak presude u predmetu u kojem nije bio stranka u postupku, ali bez da je tvrdio da će doprinijeti poboljšanju pristupa javnosti zatraženoj informaciji i olakšati širenje te informacije, Sud je smatrao se taj pojedinac nije pozvao na nijednu konkretnu ulogu da bi zadovoljio taj test (*Sioutis protiv Grčke* (odl.), stavak 31.).

4. Spremnost i dostupnost informacije

421. Sud smatra da bi činjenica da su zatražene informacije spremne i dostupne trebala biti važan kriterij u cjelokupnoj ocjeni toga može li se odbijanje pružanja informacija smatrati „miješanjem” u slobodu „primanja i širenja informacija” zaštićenu tom odredbom (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 170.).

422. Stoga je u jednom predmetu Sud uzeo u obzir činjenicu da je zatražena informacija bila „spremna i dostupna” i da Vlada nije trebala prikupljati podatke (*Társaság a Szabadságjogokért protiv Mađarske*, stavak 36.; vidi, nasuprot tome, *Guerra i drugi protiv Italije* [VV], stavak 53 *in fine*).

423. U predmetu *Yuriy Chumak protiv Ukrajine*, Sud je smatrao da, iako su zatraženi podaci obuhvaćali dosta dugo razdoblje (otprilike jedanaest godina), u načelu su bili spremni i dostupni, i Sudu nije preneseno ništa što bi ukazivalo na to bi prikupljanje tih podataka dovelo do praktičkih poteškoća za tijela vlasti ili bi im nametnulo nerazuman teret (stavak 32.).

424. U drugom su predmetu ciljevi udruge podnositeljice zahtjeva bili istražiti utjecaj prijenosa vlasništva nad poljoprivrednim i šumskim zemljištem na društvo i dati mišljenje o relevantnom prijedlogu zakona. Zatražila je informacije koje nisu bile ograničene na konkretan dokument, već su se odnosile na niz odluka donesenih kroz vrijeme. Sud je ispitao jesu li razlozi zbog kojih su domaće vlasti

¹⁵ Vidi poglavlje „Uloga „javnog čuvara”: veća zaštita, dužnosti i odgovornosti” gore u tekstu.

odbile zahtjev udruge bili „relevantni i dostatni” i odbio je tvrdnju jednog državnog tijela koja se odnosila na poteškoće u prikupljanju relevantnog materijala, smatrajući da je za većinu teškoća na koje se pozivalo predmetno tijelo bilo odgovorno upravo to tijelo i da su te poteškoće proizlazile iz odabira tog tijela da ne objavljuje svoje odluke (*Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung protiv Austrije*, stavak 46.).

425. U predmetu *Bubon protiv Rusije*, podnositelj zahtjeva, odvjetnik koji je pisao članke za brojne pravne časopise i internetske baze pravnih podataka i mreže pravnih informacija, podnio je tijelima vlasti zahtjev za pristup informacijama o broju osoba koje su upravno proglašene odgovornima za prostituciju, broju pokrenuti kaznenih postupaka i broju pojedinaca koji su u tom pogledu osuđeni. Sud je smatrao da nije došlo do miješanja u pravo podnositelja zahtjeva iz članka 10. Konvencije u mjeri u kojoj zatražene informacije nisu bile „spremne i dostupne” i nisu postojale u obliku koji je podnositelj zahtjeva tražio (stavak 44.). U pogledu općih informacija o kaznama izrečenima pojedincima proglašenima kazneno odgovornima na temelju pojedinih odredbi Kaznenog zakona, Sud je smatrao da je podnositelj zahtjeva na raspolaganju imao način na koji može pristupiti tim informacijama, a koji nije iskoristio (stavak 47.; vidi, slično, *Centar za demokraciju i vladavinu prava protiv Ukrajine* (odl.), stavak 58.).

C. Kriteriji za ocjenjivanje nužnosti miješanja (je li miješanje bilo razmjerno legitimnom cilju kojem se težilo ili je li uspostavljena pravična ravnoteža između različitih prava i interesa)

426. U većini predmeta koji su se odnosili na pristup informacijama u vlasništvu države, legitiman cilj na koji se pozivalo da bi se opravdalo ograničavanje prava podnositelja zahtjeva je zaštita prava drugih (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 186.; *Társaság a Szabadságjogokért protiv Mađarske*, stavak 34.).

427. Sud ocjenjuje, prvo, jesu li prava i interesi na koje se poziva u pogledu predmetnog miješanja bili takve prirode i stupnja da mogu opravdati primjenu članka 8. Konvencije i dovesti do njihova odvagivanja u odnosu na prava podnositelja zahtjeva koja su zaštićena prvim stavkom članka 10. S tim u vezi, Sud uzima u obzir kontekst i je li se otkrivanje spornih informacija moglo smatrati predvidljivim. Istaknuo je da postoje slučajevi kada se ljudi svjesno ili namjerno uključuju u aktivnosti koje se snimaju ili javno objavljuju ili se mogu snimati ili javno objavljivati. Prema mišljenju Suda, razumna očekivanja osobe koja se odnose na privatnost mogu predstavljati značajan iako ne nužno i odlučujući čimbenik (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 57.).

428. Ako članak 8. nije primjenjiv, Sud započinje analizu je li miješanje bilo razmjerno legitimnom cilju kojemu se težilo (*Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske* [VV], stavak 196.). Sud posebno ispituje jesu li domaći sudovi proveli smislenu ocjenu toga jesu li se poštovala prava na slobodu izražavanja iz članka 10. Konvencije. U tom je pogledu naglasio da svako ograničenje predložene objave kojom se nastoji doprinijeti raspravi o pitanju od općeg interesa treba najpomnije ispitati (*ibid.*, stavak 199.; vidi i predmet *Roşianu protiv Rumunjske*, stavak 67., u kojem je Sud utvrdio da Vlada nije iznijela nijednu tvrdnju kojom bi dokazala da je miješanje u pravo podnositelja zahtjeva bilo zakonski propisano ili da se njime težilo ostvariti jedan ili više legitimnih ciljeva).

X. Zaštita autoriteta i nepristranosti pravosudnog sustava i sloboda izražavanja: pravo na slobodu izražavanja u kontekstu sudskih postupaka i sudjelovanje sudaca u javnoj raspravi

429. U kategoriji predmeta koji se ispituju u ovome poglavlju pravo na slobodu izražavanja može biti suprotstavljeno ne samo legitimnim interesima, već i drugim pravima zajamčenima Konvencijom. To se posebno odnosi na pravo na pošteno suđenje i pretpostavka nevinosti koja proizlazi iz tog prava, koji su zaštićeni člankom 6. Konvencije, te na pravo na privatni život zaštićeno člankom 8. Konvencije.

430. Stoga se u ovom poglavlju razmatraju predmeti koji se odnose na slobodu izražavanja članova nacionalne pravne službe, odvjetnika i okrivljenika u kontekstu sudskih postupaka, i u pogledu ponašanja u sudnici i u odnosu na izjave izvan sudnice, posebno one koje se daju medijima. Također se iznose načela koja se odnose na medijsko izvještavanje o sudskim postupcima i njihova primjena.

Na kraju, opisuje se sudska praksa Suda o slobodi izražavanja sudbene vlasti u općenitijem kontekstu javne rasprave, neovisno o nekom sudskom postupku.

A. Poseban status aktera u pravosudnom sustavu i njihova sloboda izražavanja u kontekstu sudskih postupaka

1. Članovi sudbene vlasti¹⁶

431. Opća načela primjenjiva na slobodu izražavanja sudaca sažeta su u stavcima 162. – 167. presude *Baka protiv Mađarske* [VV].

432. Poseban zadatak sudbene vlasti u društvu od sudaca zahtijeva da postupaju u skladu s dužnošću diskrecije (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 128.). Međutim, tom se dužnošću teži ostvariti konkretan cilj: govor sudaca, za razliku od govora odvjetnika, doživljava se kao izraz objektivne ocjene koji obvezuje ne samo osobu koja se izražava već i kroz njega cjelokupni pravosudni sustav (*ibid.*, stavak 168.).

433. Prilikom provedbe svojeg preispitivanja, Sud ima na umu da, kad god je sporno pravo javnih službenika na slobodu izražavanja, „dužnosti i odgovornosti” iz članka 10. stavka 2. imaju posebnu važnost koja opravdava davanje određene slobode procjene nacionalnim vlastima u utvrđivanju je li sporno miješanje bilo razmjerno gore navedenom cilju (*Baka protiv Mađarske* [VV], stavak 162.; *Vogt protiv Njemačke*, stavak 53.; *Guja protiv Moldavije* [VV], stavak 70.; *Albayrak protiv Turske*, stavak 41.).

434. S obzirom na istaknuto mjesto među državnim organima koje sudbena vlast zauzima u demokratskom društvu, taj se pristup primjenjuje i u slučaju ograničenja slobode izražavanja suca u vezi s obavljanjem njegove funkcije, iako pravosuđe nije dio obične javne službe (*Albayrak protiv Turske*, stavak 42.; *Pitkevich protiv Rusije* (odl.)).

435. Što se tiče javnih službenika koji rade u pravosuđu, Sud je ponovio da se od njih može očekivati da pokažu suzdržanost prilikom ostvarivanja svojeg prava na slobodu izražavanja u svim slučajevima u kojima je izgledno da će se autoritet i nepristranost pravosuđa dovesti u pitanje (*Wille protiv Lihtenštajna* [VV], stavak 64.; *Kayasu protiv Turske*, stavak 92.).

436. Prema mišljenju Suda, status javnih tužitelja, koji imaju izravno delegirane ovlasti na temelju zakona radi sprječavanja i progona kažnjivih djela i zaštite građana, nameće im dužnost jamčiti osobne

¹⁶ Izraz „članovi sudbene vlasti”, na način na koji se upotrebljava u ovom tekstu, uključuje i suce i tužitelje.

slobode i vladavinu prava kroz njihov doprinos pravilnom djelovanju pravosudnog sustava i, time, javnom povjerenju u njegovo pravilno djelovanje (*Kayasu protiv Turske*, stavak 91.).

437. Sudbene su vlasti, prilikom obavljanja svoje sudačke funkcije, dužne postupati s najvećom diskrecijom u pogledu predmeta koji su im dodijeljeni u rad kako bi sačuvale dojam nepristranih sudaca (*Olujčić protiv Hrvatske*, stavak 59.), ali su dužne tako postupati i prilikom kritiziranja drugih javnih službenika i, posebice, drugih sudaca (*Di Giovanni protiv Italije*).

438. Sud je naglasio veći oprez koji javni službenici moraju pokazati kada ostvaruju svoje pravo na slobodu izražavanja u kontekstu istraga koje su u tijeku, posebno kada su ti službenici sami odgovorni za provedbu istraga koje obuhvaćaju informacije zaštićene službenom klauzulom tajnosti koja za cilj ima osigurati pravilno djelovanje pravosudnog sustava (*Poyraz protiv Turske*, stavci 76. – 78.).

439. U pogledu izjava vlasti o kaznenim istragama koje su u tijeku, Sud je ponovio da članak 6. stavak 2. stoga ne može spriječiti vlasti da obavijeste javnost o takvim istragama, no zahtjeva da to učine na promišljen i oprezan način potreban da bi se poštovala pretpostavka nevinosti (*Fatullayev protiv Azerbajdžana*, stavci 159. – 162.; *Garycki protiv Poljske*, stavak 69.; *Lavents protiv Latvije*, stavci 126. – 127.; *Slavov i drugi protiv Bugarske*, stavci 128. – 130.).

440. Sud je naglasio važnost odabira riječi koje izgovaraju javni službenici u svojim izjavama prije no što osobi bude suđeno i ona bude proglašena krivom za kazneno djelo (*Daktaras protiv Litve*, stavak 41.; vidi i, u kontekstu intervjua danih nacionalnim medijima, *Butkevičius protiv Litve*, stavak 50.; *Gutsanovi protiv Bugarske*, stavci 197. i 202. – 203.).

441. Kada Sud ističe važnost održavanja autoriteta sudbene vlasti u državi utemeljenoj na vladavini prava i u demokratskom društvu, ističe i da pravilno funkcioniranje sudova ne bi bilo moguće bez odnosa utemeljenih na obziru i međusobnom poštovanju između različitih aktera u pravosudnom sustavu, na čijem su čelu suci i odvjetnici (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 170.).

2. Odvjetnici

442. Specifični status odvjetnika omogućuje im da imaju središnji položaj u pravosudnom sustavu kao posrednici između javnosti i sudova. Stoga imaju ključnu ulogu u osiguravanju toga da sudovi, čija je misija ključna u državi utemeljenoj na vladavini prava, uživaju povjerenje javnosti (*Morice protiv Francuske* [VV], stavci 132. – 139.; *Schöpfer protiv Švicarske*, stavci 29. – 30.; *Nikula protiv Finske*, stavak 45.; *Amihalachioaie protiv Moldavije*, stavak 27.; *Kyprianou protiv Cipra* [VV], stavak 173.; *André i drugi protiv Francuske*, stavak 42.; *Mor protiv Francuske*, stavak 42.; i *Bagirov protiv Azerbajdžana*, stavci 78. i 99.).

443. Da bi građani imali povjerenja u djelovanje pravosudnog sustava, moraju imati povjerenja u sposobnost pravne struke da ih djelotvorno pravno zastupa (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 132.; *Kyprianou protiv Cipra* [VV], stavak 175.).

444. Ta posebna uloga odvjetnika kao samostalnih profesionalaca u djelovanju pravosudnog sustava podrazumijeva brojne dužnosti, posebice u pogledu njihova ponašanja (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 133.; *Van der Mussele protiv Belgije*; *Casado Coca protiv Španjolske*, stavak 46.; *Steur protiv Nizozemske*, stavak 38.; *Veraart protiv Nizozemske*, stavak 51.; *Coutant protiv Francuske* (odl.)).

445. Iako podliježu ograničenjima njihova profesionalnog ponašanja, koje mora biti diskretno, iskreno i dostojanstveno, uživaju i isključiva prava i privilegije koji se mogu razlikovati među jurisdikcijama, a među tim pravima i privilegijama uživaju određenu slobodu u pogledu tvrdnji koje mogu iznijeti pred sudom (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 133.; *Steur protiv Nizozemske*, stavak 38.).

446. Nadalje, s obzirom na specifični status odvjetnika i njihov položaj u djelovanju pravosudnog sustava, Sud smatra da se odvjetnici ne mogu izjednačiti s novinarima. Njihovi zasebni položaji i uloge u sudskim postupcima suštinski su različiti. Novinarima je zadaća u skladu sa svojim dužnostima i odgovornostima širiti informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa, uključujući pitanja povezana s djelovanjem pravosudnog sustava. Odvjetnici su pak protagonisti u pravosudnom sustavu i

izravno su uključeni u njegovom djelovanju te u obrani jedne od stranki u postupku (*Morice protiv Francuske* [VV], stavci 148. i 168.).

B. Medijsko izvještavanje o sudskim postupcima

1. Metodologija

447. Pravo informirati javnost i pravo javnosti da primi informacije suprotstavljani su jednako važnim javnim i privatnim interesima zaštićenima zabranom odavanja informacija obuhvaćenih tajnošću kaznenih istraga. Ti su interesi autoritet i nepristranost sudbene vlasti, djelotvornost kaznene istrage i pravo optuženika na pretpostavku nevinosti i zaštitu njegova privatnog života (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 55.).

Stoga su uobičajeno prava zajamčena člankom 6. stavkom 2. Konvencije (*Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške* [VV], stavak 65.; *Axel Springer SE i RTL Television GmbH protiv Njemačke*, stavci 40. – 42.; *Eerikäinen i drugi protiv Finske*, stavak 60.) i člankom 8. Konvencije (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 72. *et seq.*; *Axel Springer SE i RTL Television GmbH protiv Njemačke*, stavak 40.) ona koja su u pitanju.

448. Kad je pozvan odlučivati o sukobu dvaju prava koja su jednako zaštićena Konvencijom, Sud mora odvagnuti interese u pitanju. Ishod ispitivanja zahtjeva, u načelu, ne bi se trebao razlikovati ovisno o tome je li zahtjev podnijela osoba koja je bila objekt spornog novinskog članka ili autor tog članka (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavci 52. – 53.; *Egeland i Hanseid protiv Norveške*, stavci 53. i 63.).

449. Stoga, kada je test ravnoteže proveden od strane nacionalnih vlasti u skladu s kriterijima određenima praksom Suda, Sudu bi trebali snažni razlozi da zamijeni stajališta domaćih sudova svojim stajalištem (*Haldimann i drugi protiv Švicarske*, stavak 55.).

450. Ako njegova nadzorna uloga ne zahtijeva odvagivanje dva jednako zaštićena prava, Sud provodi test razmjernosti. Razmatra miješanje kojem se prigovara s obzirom na cjelokupan predmet, uključujući opći smisao podnositeljevih primjedbi i kontekst u kojem su iznesene, i određuje je li „odgovaralo neodgodivoj društvenoj potrebi”, je li bilo „razmjerno legitimnom cilju kojem se težilo” i jesu li razlozi kojima su nacionalne vlasti opravdale miješanje bili „relevantni i dostatni” (*Amihalachioaie protiv Moldavije*, stavak 30.).

2. Opća načela

451. Sud smatra da izraz „autoritet sudbene vlasti” uključuje koncept da su sudovi ispravan forum za rješavanje pravnih sporova i za utvrđivanje krivnje ili nevinosti neke osobe optužene za kazneno djelo te da ih šira javnost prihvaća kao takve, i da šira javnost poštuje i ima povjerenja u sposobnost sudova da izvršavaju tu funkciju (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 129.; *Di Giovanni protiv Italije*, stavak 71.).

452. U pitanju je povjerenje koje sudovi u demokratskom društvu moraju poticati ne samo u optuženiku, što se tiče kaznenog postupka (*Kyprianou protiv Cipra* [VV], stavak 172.), već i u široj javnosti (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 130.; *Kudeshkina protiv Rusije*, stavak 86.).

453. U nekoliko je presuda Sud naglasio posebnu ulogu pravosudnog sustava, institucije ključne za svako demokratsko društvo (*Di Giovanni protiv Italije*, stavak 71.; *Prager i Oberschlick protiv Austrije*, stavak 34.).

454. Posljedično, kao jamac pravde, temeljne vrijednosti u zakonom uređenoj državi, sudbena vlast mora uživati povjerenje javnosti ako želi biti uspješna u obnašanju svojih dužnosti. Stoga bi moglo biti potrebno zaštititi to povjerenje od iznimno štetnih napada koji su u biti neosnovani, osobito ako se uzme u obzir činjenica da suci koji su predmet kritika imaju dužnost diskrecije koja ih sprečava u reagiranju na te napade (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 128.; *Di Giovanni protiv Italije*, stavak 71.;

Kudeshkina protiv Rusije, stavak 86.).

455. Međutim, ograničenja slobode izražavanja koja su dopuštena drugim stavkom članka 10. „radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti” državama ne daju pravo da ograniče sve oblike javne rasprave o pitanjima o kojima sudovi odlučuju u to vrijeme (*Worm protiv Austrije*, stavak 50.).

456. Doista, Sud smatra nezamislivim nepostojanje prethodne ili istovremene rasprave o predmetima suđenja, bilo u specijaliziranim časopisima, u općem tisku ili u cjelokupnoj javnosti. Ne samo da mediji imaju zadaću širiti takve informacije i ideje, već i javnost ima pravo primiti ih (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 51.).

457. Pod uvjetom da ne prelazi granice uspostavljene radi pravilnog djelovanja pravosudnog sustava, izvještavanje i komentiranje o sudskim postupcima doprinosi tome koliko su ti postupci javno poznati i stoga je savršeno u skladu s pretpostavkom članka 6. stavka 1. Konvencije da su suđenja javna. Ne samo da mediji imaju zadaću širiti takve informacije i ideje, već i javnost ima pravo primiti ih (*Worm protiv Austrije*, stavak 50.).

458. S tim u vezi Sud se redovito poziva na [Preporuku Rec \(2003\)13](#) Odbora ministara državama članicama o pružanju informacija putem medija, donesenu 10. srpnja 2003. (vidi, primjerice, *Dupuis i drugi protiv Francuske*, stavak 42.).

459. Sud je istaknuo da se novinari koji izvještavaju o kaznenim postupcima u tijeku moraju pobrinuti da ne prijeđu granice uspostavljene radi pravilnog djelovanja pravosudnog sustava i da poštuju pravo optuženika na pretpostavku nevinosti (*Du Roy i Malaurie protiv Francuske*, stavak 34.), neovisno o tome radi li se o suđenju javnoj osobi (*Worm protiv Austrije*, stavak 50.).

460. Sud je nadalje smatrao da se mora uzeti u obzir svačije pravo na pošteno suđenje zajamčeno člankom 6. stavkom 1. Konvencije koje u kaznenom postupku uključuje pravo na nepristran sud i, u tom kontekstu, dopustivo komentiranje ne obuhvaća tvrdnje koje bi izgledno, bilo namjerno ili nehotice, dovele u pitanje izgleda da osoba ima pošteno suđenje ili bi narušile povjerenje javnosti u ulogu sudova u djelovanju kaznenog pravosudnog sustava (*Tourancheau i July protiv Francuske*, stavak 66.).

3. Kriteriji primjene

461. Kriteriji primjene navedeni u nastavku nisu sveobuhvatni i dodatna razmatranja, koja su primjenjiva ovisno o interesima na koje sporne objave utječu, prikazana su u odjeljku 4. u nastavku.

a. Doprinos javnoj raspravi od općeg interesa

462. Pitanja koja se odnose na funkcioniranje pravosudnog sustava, institucije koja je ključna za bilo koje demokratsko društvo, od javnog su interesa (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 128.; *July i SARL Liberation protiv Francuske*, stavak 67.) i stoga zahtijevaju visoku razinu zaštite slobode izražavanja i posebno malu slobodu procjene danu vlastima (*Morice protiv Francuske* [VV], stavci 125. i 153.; *July i SARL Libération protiv Francuske*, stavak 67.).

463. Činjenica da su primjedbe o funkcioniranju sudbene vlasti „od javnog interesa” vrijedi i kada je u tijeku postupak protiv drugih okrivljenika (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 125.; *Roland Dumas protiv Francuske*).

464. Stupanj neprijateljstva (*E.K. protiv Turske*, stavci 79.–80.) i moguća ozbiljnost određenih primjedbi (*Thoma protiv Luksemburga*, stavak 57.) ne poništavaju pravo na visoki stupanj zaštite kada je riječ o pitanju od javnog interesa (*Patuel protiv Francuske*, stavak 42.).

465. Opsežno medijsko izvještavanje o predmetu o kojem su iznesene sporne tvrdnje može biti pokazatelj njegova doprinosa raspravi od javnog interesa (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 64.; *Morice protiv Francuske* [VV], stavak 151.).

b. Priroda ili sadržaj spornih komentara

466. Sud ispituje prirodu spornih primjedbi uzimajući u obzir sve okolnosti predmeta, posebno legitimne interese suprotstavljene pravu na informiranje javnosti i pravu javnosti da prima informacije koji su zaštićeni člankom 10. Konvencije (vidi, primjerice, *Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 58. *et seq.*, za tajnost sudske istrage i pretpostavku nevinosti; *Morice protiv Francuske* [VV], stavak 154. *et seq.*, za zaštitu ugleda sudaca).

c. Način pribavljanja spornih informacija

467. Način na koji osoba pribavlja sporne informacije relevantan je kriterij, posebno kada je riječ o objavama kojima se krši tajnost sudskih istraga (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 56.).

468. U predmetu *Bédat protiv Švicarske* [VV] Sud je smatrao da činjenica da podnositelj zahtjeva nije postupao protuzakonito prilikom pribavljanja relevantnih informacija nije nužno bila odlučujuć čimbenik u ocjeni je li poštovao svoje dužnosti i odgovornosti kada je objavio informacije jer je podnositelj zahtjeva kao profesionalni novinar morao biti svjestan povjerljive prirode informacija koje je planirao objaviti (stavak 57.; vidi i *Pinto Coelho protiv Portugala (br. 2)*, za neovlaštenu upotrebu snimke sa sudske ročišta; *Dupuis i drugi protiv Francuske*, za upotrebu i prenošenje izvadaka iz spisa istrage koja je bila u tijeku u knjizi).

d. Je li zabrana objave ili sankcija bila razmjerna

469. Prilikom ispitivanja opće i apsolutne zabrane, koja se primjenjivala samo na kaznene postupke pokrenute po privatnoj tužbi uz građanskopravni zahtjev, a ne i na one pokrenute po službenoj dužnosti ili bez takvog zahtjeva, Sud je utvrdio da se takvo različito postupanje u odnosu na pravo obavještanja nije činilo utemeljeno na objektivnim razlozima, a potpuno je spriječilo tisak da obavještava javnost o pitanjima koja su, iako su se odnosila na kazneni postupak u kojem je podnesen građanskopravni zahtjev, mogla biti od javnog interesa (*Du Roy i Malaurie protiv Francuske*, stavak 35.).

470. Nasuprot tome, Sud je smatrao da ograničeno i privremeno ograničenje, kojim se samo zabranilo doslovno reproduciranje postupovnih dokumenata dok se ne pročitaju pred sudom, nije spriječilo analiziranje ili komentiranje postupovnih materijala ili objavljivanje informacija prikupljenih iz samog postupka, i nije potpuno ograničilo pravo tiska da informira javnost (*Tourancheau i July protiv Francuske*, stavak 73.).

471. U predmetu koji se odnosio na privremenu zabranu kojom je novinarki zabranjeno da izvještava o nesreći u kojoj je sudjelovala sutkinja i o povezanom sudskom postupku, Sud je smatrao da je prekomjerni opseg sporne mjere narušavao autoritet sudbene vlasti jer je umanjio transparentnost postupka i mogao izazvati sumnje u nepristranost suda (*Obukhova protiv Rusije*, stavak 27.).

472. Prema mišljenju Suda, pitanje slobode izražavanja povezano je s neovisnošću pravne struke, što je ključno za učinkovito djelovanje poštenog pravosudnog sustava (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 135.; *Siatkowska protiv Poljske*, stavak 111.). Ograničenje slobode izražavanja branitelja – čak i u vidu blaže kaznene sankcije – samo se u iznimnim slučajevima može prihvatiti kao nužno u demokratskom društvu (*Nikula protiv Finske*, stavak 55.; *Kyprianou protiv Cipra* [VV], stavak 174.; *Mor protiv Francuske*, stavak 44.).

473. Sud je istaknuo da izricanje sankcije odvjetniku može imati izravne (stegovni postupak) ili neizravne posljedice, primjerice, u smislu njihova imidža ili povjerenja koje javnost ili njegove stranke imaju u njega (*Mor protiv Francuske*, stavak 176.; vidi i *Dupuis i drugi protiv Francuske*, stavak 48.; *Mor protiv Francuske*, stavak 61.) ili općenitije obeshrabrujući učinak na cjelokupnu pravnu struku (*Pais Pires de Lima protiv Portugala*, stavak 67.).

474. Sud je sustavno smatrao da dominantan položaj državnih institucija zahtijeva od vlasti da pokažu određenu suzdržanost u pogledu pokretanja kaznenog postupka u pitanjima slobode izražavanja, osobito kada su im na raspolaganju druge moguće sankcije umjesto zatvorske kazne.

475. U predmetu koji se odnosio na osudu odvjetnika za „vrijeđanje suda” jer se neprimjereno zanio na ročištu, Sud je ponovio da, iako je zadaća pravosudnih i stegovnih tijela vlasti da radi interesa neometanog djelovanja pravosudnog sustava kazne određeno ponašanje odvjetnika, ta tijela vlasti moraju osigurati da to ne predstavlja prijetnju s obeshrabrujućim učinkom koja može naštetiti obrani interesa klijenata odvjetnika (*Bono protiv Francuske*, stavak 55.; *Kyprianou protiv Cipra* [VV], stavak 181.; *Rodriguez Ravelo protiv Španjolske*, stavak 49.).

476. Sud je utvrdio, *inter alia*, da su skraćena priroda i nepoštenost postupka zbog „vrijeđanja” koji je završio osudom odvjetnika bili nerazmjerni (*Kyprianou protiv Cipra* [VV], stavci 171. i 181.).

477. U predmetu koji se odnosio na objavu optužbi u članku na naslovnici časopisa da je studentica silovana na zabavi organiziranoj za lokalni košarkaški tim, Sud je smatrao da je pravo članova košarkaškog tima na pretpostavku nevinosti bilo povrijeđeno i da u tom predmetu kaznene sankcije, koje su iznimno bile spojive s člankom 10., nisu bile nerazmjerne. Te vrlo teške optužbe predstavljene su kao činjenice i podnositelji zahtjeva nisu provjerili jesu li one imale činjeničnu osnovu; usto, optužbe su objavljene prije otvaranja kaznene istrage (*Ruokanen i drugi protiv Finske*, stavak 48.).

478. U predmetu u kojem je odvjetnik koji je ujedno bio i političar bio osuđen za klevetu protiv javnog tužitelja nakon objave knjige u kojoj je opisao vlastito suđenje, Sud je istaknuo da su komentari koje se smatralo klevetničkim bili isti kao komentari koje je podnositelj zahtjeva iznio dvije godine ranije tijekom incidenta za vrijeme suđenja. Primijetio je da stegovna tijela vlasti nisu pokrenula nikakav postupak protiv podnositelja zahtjeva, bilo za uvredu kako je definirana Kaznenim zakonom ili na temelju njegova statusa odvjetnika. Ujedno je primijetio da je podnositelj zahtjeva, kada je ponovio sporne komentare u svojoj knjizi, dvije godine nakon incidenta na ročištu, i nakon što je oslobođen, pazio da komentare stavi u kontekst i da ih objasni. Prilikom ocjenjivanja je li sporna mjera bila razmjerna, Sud je pridao određenu važnost činjenici da domaći sudovi nisu uzeli u obzir te relevantne čimbenike (*Roland Dumas protiv Francuske*, stavci 47. – 49.).

4. Druga kontekstualna razmatranja povezana s interesima na koje će sporne objave vjerojatno utjecati

a. Objave/izjave koje bi izgledno mogle utjecati na vođenje sudskog postupka

479. Sud uzima u obzir različite aspekte predmeta kako bi ocijenio potencijalni utjecaj sporne objave na vođenje postupka. Vrijeme objave, priroda sadržaja objave (je li provokativan ili ne) i status (profesionalni ili ne) sudaca koji odlučuju u predmetu samo su neki od aspekata koje Sud najčešće ispituje.

480. U pogledu značaja vremena objave, Sud je u jednom predmetu istaknuo da je sporni članak objavljen u ključnom trenutku u kaznenom postupku, kada je optužba iznosila završni govor i kada je poštovanje pretpostavke nevinosti okrivljenika bilo posebno važno (*Campos Dâmaso protiv Portugala*, stavak 35.; vidi, u pogledu objave prije ročišta porotnog suda, *Tourancheau i July protiv Francuske*, stavak 75.; vidi i *Dupuis i drugi protiv Francuske*, stavak 44.).

481. Neprofesionalni status porotnika laika koji trebaju odlučiti o krivnji okrivljenika još je jedan aspekt koji Sud uzima u obzir (*Tourancheau i July protiv Francuske*, stavak 75.) kada ocjenjuje mogući utjecaj koji članak može imati na vođenje sudskog postupka.

482. Uzimajući u obzir slobodu procjene države, u načelu je zadaća domaćih sudova da ocijene vjerojatnost da suci porotnici pročitaju sporni članak i potencijalni utjecaj tog članka (*The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1)*, stavak 63.; *Worm protiv Austrije*, stavak 54.).

483. Prema mišljenju Suda, činjenica da neprofesionalni suci ne mogu biti pozvani odlučivati o predmetu umanjuje rizik od toga da objave utječu na ishod sudskog postupka (*Campos Dâmaso protiv Portugala*, stavak 35.; *A.B. protiv Švicarske*, stavak 55.).

484. Utjecaj sporne objave na procese formiranja mišljenja i donošenja odluka u pravosuđu vidljiv je u

predmetu u kojem je dotični članak napisan na takav način da okrivljenika prikazuje na izrazito negativan način, naglašava određene uznemirujuće aspekte njegove osobnosti i iznosi zaključak da je okrivljenik činio sve što je u njegovoj moći kako bi ga bilo nemoguće obraniti (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 69.).

485. Nasuprot tome, Sud je utvrdio da je činjenica da podnositelj zahtjeva, novinar, nije zauzeo stav o potencijalnoj krivnji dotičnog pojedinca *in fine* umanjila vjerojatnost da će sporni članci utjecati na ishod sudskog postupka (*Campos Dâmaso protiv Portugala*, stavak 35.).

b. Objave koje bi izgledno dovele do povrede povjerljivosti sudske istrage i pretpostavke nevinosti

486. Sud naglašava da je cilj tajnosti istraga zaštititi, s jedne strane, interese kaznenog postupka predviđajući opasnost od utjecaja na svjedoke, vještake, sudionike ili prikrivače i opasnost od neovlaštenog mijenjanja ili uništavanja dokaza i, s druge strane, interese optuženika, prije svega iz gledišta pretpostavke nevinosti, i općenitije, njegove osobne odnose i interese. Takva je tajnost ujedno opravdana potrebom da se zaštite procesi formiranja mišljenja i donošenja odluka u pravosuđu (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 68.; *Brisic protiv Rumunjske*, stavak 109.; *Tourancheau i July protiv Francuske*, stavak 63.; *Dupuis i drugi protiv Francuske*, stavak 44.).

487. Ako je slučaj znatno popraćen u medijima zbog ozbiljnosti činjenica i pojedinaca za koje je vjerojatno da su upleteni, odvjetnik ne može biti kažnjen zbog kršenja tajnosti sudske istrage ako je samo davao osobne komentare o informacijama koje su već poznate novinarima i koje su namjeravali objaviti s tim komentarima i bez njih. Ipak, kada daje javne izjave, odvjetnik nije oslobođen dužnosti razboritosti u vezi s tajnošću sudske istrage koja je u tijeku (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 138.; *Mor protiv Francuske*, stavci 55. – 56.).

488. U predmetu koji se odnosio na smjenu glavnog tužitelja jer je medijima dao informacije o istrazi o trgovanju utjecajem koja je bila u tijeku, Sud je primijetio da je sažeto opisao predmet optužbe u početnoj fazi; podnositelj zahtjeva nije imenom identificirao nijednog uključenog pojedinca do dovršetka sudske istrage i nije otkrio nikakve povjerljive informacije ili dokumente iz spisa. Sud je utvrdio da domaći sudovi nisu dali „relevantne i dostatne” razloge za svoju odluku da je došlo do povrede tajnosti kaznene istrage (*Brisic protiv Rumunjske*, stavci 110. – 115.).

489. U predmetu koji se odnosio na novinarku koja je bez dopuštenja objavila zvučnu snimku sa sudskog ročišta, Sud je zaključio da je interes informiranja javnosti prevladao nad „dužnostima i odgovornostima” novinarke podnositeljice zahtjeva. Cilj joj je bio razotkriti pogrešnu primjenu prava za koju je smatrala da se dogodila u odnosu na jednog od osuđenih pojedinaca. Sud je posebno uzeo u obzir dva elementa: prvo, kada je sporno izvješće emitirano, domaći je predmet već bio završen i više nije bilo očito da bi emitiranje zvučnih snimki moglo imati negativan utjecaj na pravilno djelovanje pravosudnog sustava. Osim toga, glasovi osoba koje su bile prisutne na ročištu bili su izmijenjeni kako se te osobe ne bi moglo identificirati (*Pinto Coelho protiv Portugala (br. 2)*, stavci 49. – 50.).

490. U predmetu koji se odnosio na ograničenja medijskog izvještavanja o bitnom kaznenom postupku u Norveškoj, Sud je tvrdio da, ovisno o okolnostima, emitiranje uživo zvuka i slike iz sudnice može izmijeniti značajke postupka, stvoriti dodatan pritisak osobama uključenim u suđenje i čak neprimjereno utjecati na način na koji se ponašaju i na takav način narušiti pošteno djelovanje pravosudnog sustava. Sud je primijetio da ne postoji suglasnost među domaćim sustavima u državama ugovornicama da prijenosi uživo, bilo putem radija ili televizije, predstavljaju ključno sredstvo kojima mediji prenose informacije i ideje o sudskim postupcima (*P4 Radio Hele Norge ASA protiv Norveške* (odl.)).

c. Objavljivanje informacija o privatnim životima stranaka u postupku

491. U predmetu koji se odnosio na osudu novinara zbog odavanja informacija obuhvaćenih tajnošću kaznene istrage, konkretno pisama koje je okrivljenik slao istražnom sucu i zdravstvenih informacija,

Sud je smatrao da nacionalne vlasti nisu imale samo negativnu obvezu da ne odaju svjesno informacije zaštićene člankom 8., već i da su trebale poduzeti mjere kako bi osigurale djelotvornu zaštitu prava optuženika, uključujući pravo na poštovanje njegova dopisivanja (*Bédat protiv Švicarske* [VV], stavak 76.; vidi i *Craxi protiv Italije (br. 2)*, stavak 73.).

492. Prema mišljenju Suda, takve vrste informacija zahtijevale su najviši stupanj zaštite na temelju članka 8., a to je utvrđenje bilo posebno važno s obzirom na to da optuženik nije bio poznat javnosti. Sama činjenica da je bio pod kaznenom istragom zbog veoma teškog kaznenog djela nije opravdavala to da se prema njemu odnosi na isti način kao i prema javnoj osobi koja se dobrovoljno izložila javnosti (vidi i, u sličnom kontekstu, *Fressoz i Roire protiv Francuske* [VV], stavak 50.; *Egeland i Hanseid protiv Norveške*, stavak 62.; u pogledu obveze zaštite identiteta žrtve, vidi *Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH protiv Austrije*).

d. Vrijeđanje suda

493. Sud priznaje da, osim u slučaju iznimno štetnih napada koji su u biti neosnovani i imajući u vidu da su suci dio temeljne institucije države, oni mogu biti meta osobnih kritika unutar dopustivih granica, i to ne samo u teorijskom i općem smislu. Kada obnašaju svoje službene dužnosti, oni stoga mogu podlijegati širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 131.; *July i SARL Liberation protiv Francuske*, stavak 74.; *Aurelian Oprea protiv Rumunjske*, stavak 74.; *Do Carmo de Portugal e Castro Câmara protiv Portugala*, stavak 40.).

494. Međutim, možda će biti potrebno zaštititi sudbenu vlast od izrazito štetnih napada koji su u biti neosnovani (*Prager i Oberschlick protiv Austrije*, stavak 34.; *Lešnik protiv Slovačke*, stavak 54.; za kritiziranje tužitelja od strane okrivljenika, vidi *Čeferin protiv Slovenije*, stavci 56. i 58.).

495. Odvjetnici imaju pravo u javnosti komentirati djelovanje pravosudnog sustava, pod uvjetom da njihova kritika ne prijeđe određene granice (*Amihalachioaie protiv Moldavije*, stavci 27. – 28.; *Foglia protiv Švicarske*, stavak 86.; *Mor protiv Francuske*, stavak 43.). Te su granice dio uobičajenih ograničenja ponašanja članova odvjetničke komore (*Kyprianou protiv Cipra* [VV], stavak 173.).

496. S tim u vezi, Sud se pozvao na deset osnovnih načela Savjeta europskih odvjetničkih komora i pravnih društava, posebno na „dostojanstvo, čast i integritet” te „poštovanje ... poštenog djelovanja pravosudnog sustava” (*Morice protiv Francuske* [VV], stavci 58. i 134.). Prema mišljenju Suda, takva pravila doprinose zaštiti sudbene vlasti od neopravdanih i neutemeljenih napada koji mogu biti motivirani isključivo željom ili strategijom da se osigura da se sudska rasprava vodi u medijima ili da se obračuna sa sucima koji se bave konkretnim predmetom.

497. Nadalje, potrebno je razlikovati situacije ovisno o tome izražava li se odvjetnik u sudnici ili negdje drugdje. Što se tiče, prvo, pitanja „ponašanja u sudnici”, s obzirom na to da sloboda izražavanja odvjetnika može dovesti u pitanje pravo na pošteno suđenje njegove stranke, načelo poštenosti stoga ide u prilog slobodnoj i čak silovitoj razmjeni argumenata između stranaka u postupku. Odvjetnici su dužni „revno braniti interese svojih klijenata”, što znači da oni ponekad moraju odlučiti trebaju li ili ne prigovoriti ili žaliti se na postupanje suda. Osim toga, Sud uzima u obzir činjenicu da sporne primjedbe nisu ponovljene izvan sudnice (*Morice protiv Francuske* [VV], stavci 136. – 137.).

498. U pogledu primjedbi iznesenih izvan sudnice, Sud ponavlja da odvjetnik svoju stranku može nastojati obraniti pojavljivanjem na televizijskim vijestima ili davanjem izjave tisku, i tim kanalima može informirati javnost o nedostacima za koje je vjerojatno da će naštetiti predraspravnom postupku (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 138.). Primjerice, Sud je primijetio da su komentari odvjetnika novinarima nakon izlaska iz sudnice bili dio analitičkog pristupa koji je trebao pomoći uvjeriti glavnog javnog tužitelja da podnese žalbu protiv oslobađajuće odluke, i stoga da je ta izjava dana kao dio zadaće obrane njegove stranke (*Ottan protiv Francuske*, stavak 58.).

499. Jednako tako, Sud radi razliku i na temelju toga o kojoj se osobi radi; stoga tužitelj koji je „stranka” u postupku mora „tolerirati vrlo visoku razinu kritike upućene od strane ... branitelja” (*Morice protiv*

Francuske [VV], stavak 137.; *Nikula protiv Finske*, stavci 51. – 52.; *Foglia protiv Švicarske*, stavak 95.; *Roland Dumas protiv Francuske*, stavak 48.).

500. Stoga, u predmetu u kojem je tužitelj podnio privatnu tužbu zbog klevete protiv odvjetnice koja je tijekom ročišta iznijela prigovor i naglas pročitala bilješku u kojoj ga je kritizirala, Sud je smatrao da je takva kritika koju je odvjetnica iznijela u sudnici, a ne putem medija, bila postupovnog karaktera i da u skladu s time nije predstavljala osobnu uvredu (*Nikula protiv Finske*, stavak 52.; vidi i *Lešník protiv Slovačke*).

501. Nadalje, odvjetnici ne mogu iznositi primjedbe koje su toliko ozbiljne da prelaze granice dopustivog komentiranja bez čvrste činjenične osnove, niti mogu iznositi uvrede. Sud ocjenjuje primjedbe u općem kontekstu u kojem su iznesene, posebno kako bi utvrdio mogu li se smatrati obmanjujućima ili neopravdanim osobnim napadom i kako bi osigurao da su upotrijebljeni izrazi dostatno usko povezani s činjenicama predmeta (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 139., s daljnjim referencama).

502. U predmetu koji se odnosio na pismo koje je podnositelj zahtjeva u zatvoru poslao područnom sudu, Sud je jasno razlikovao kritiku i uvredu. Prema mišljenju Suda, ako je jedina namjera pojedinca bila uvrijediti sud ili suce tog suda, izricanje primjerene kazne ne bi u načelu predstavljalo povredu članka 10. Međutim, Sud je utvrdio da je izrečena duga kazna zatvora nadmašila težinu kažnjivog djela, posebno s obzirom na to da podnositelj zahtjeva nije prethodno bio osuđen za slično djelo i da pismo nije bilo javno objavljeno (*Skatka protiv Poljske*, stavci 39. – 42.).

503. U predmetu u kojem je podnositelj zahtjeva bio gonjen, pritvoren i zatim zatvoren u psihijatrijsku instituciju na trideset i pet dana zbog sadržaja pisama poslanih sucima koji se smatrao uvredljivim, Sud je istaknuo da su primjedbe podnositelja zahtjeva, koje su bile posebno oštre, agresivne i uvredljive za nekoliko članova sudbene vlasti, bile iznesene samo pisanim putem i nisu bile javno objavljene. Prema tome, njihov utjecaj na povjerenje javnosti u djelovanje pravosudnog sustava bio je vrlo ograničen. Sud je nadalje primijetio da je ured javnog tužitelja koji je zatražio njegovo pritvaranje sudjelovao u postupku za lišenje poslovne sposobnosti koji se vodio protiv njega i da je stoga, kada je zatražio njegovo pritvaranje, bio svjestan da je njegovo mentalno stanje bilo u najmanju ruku upitno i da je moglo biti uzrok njegova ponašanja (*Ümit Bilgiç protiv Turske*, stavci 133. – 136.).

504. U predmetu u kojem je podnositelju zahtjeva, odvjetniku koji je prigovorio Visokom sudbenom vijeću zbog navodne korupcije suca koji je odlučivao u parničnom postupku u koji je bila uključena jedna njegova stranka, bilo naloženo platiti 50.000,00 eura naknade dotičnom sucu, Sud je smatrao da je sporna sankcija bila prekomjerna i da njome nije uspostavljena potrebna pravična ravnoteža. Istaknuo je, posebno, da su domaći sudovi smatrali da se o tim optužbama, iako nisu bile javno iznesene, raspravljalo u pravosudnim krugovima. U tom je pogledu Sud smatrao da se podnositelja zahtjeva ne može smatrati odgovornim za curenje informacija iz postupka koji je trebao ostati povjerljiv (*Pais Pires de Lima protiv Portugala*, stavak 66.).

C. Sudjelovanje sudaca u javnoj raspravi

505. Čak i ako pitanje o kojem se raspravlja ima političke implikacije, to samo po sebi nije dostatno da bi spriječilo suca da dade izjavu o tom pitanju (*Wille protiv Lihtenštajna* [VV], stavak 67.).

506. Sud je to načelo primijenio u predmetu koji se odnosio na prijevremeno razrješenje podnositelja zahtjeva s položaja predsjednika Vrhovnog suda zbog toga što je iznio svoje stajalište i kritike, prije svega parlamentu, o ustavnim i zakonodavnim reformama od utjecaja na organizaciju pravosudnog sustava, iako je obnašao dužnost suca u sudbenoj vlasti. U tom je predmetu Sud posebnu važnost pridao funkciji podnositelja zahtjeva, koji je ujedno bio i predsjednik Nacionalnog pravosudnog vijeća, a čije su funkcije i dužnosti obuhvaćale iznošenje stajališta o zakonodavnim reformama za koje je vjerojatno da će utjecati na sudbenu vlast i njezinu neovisnost (*Baka protiv Mađarske* [VV],

stavak 168.).

507. Sud se u vezi s time pozvao na instrumente Vijeća Europe kojima je priznato da je svaki sudac odgovoran za promicanje i zaštitu neovisnosti sudbene vlasti i da se sa sucima i sudbenom vlašću treba savjetovati i da ih treba uključiti u postupak pripreme zakonodavstva koje se odnosi na njihov status i, općenitije, funkcioniranje pravosudnog sustava (vidi stavak 34. *Mišljenja br. 3 (2002) Savjetodavnog vijeća sudaca Europe* i stavke 3. i 9. *Magne Carte sudaca*) (*Baka protiv Mađarske* [VV], stavci 80. – 81.).

508. U jednom je predmetu podnositeljica zahtjeva tvrdila da je njezino razrješenje sa sudačke funkcije proizašlo iz određenih izjava koje je dala medijima tijekom njezine izborne kampanje. Sud je u tom predmetu primijetio da podnositeljici zahtjeva nisu bila pružena važna postupovna jamstva u kontekstu stegovnog postupka i da je sankcija koja joj je bila izrečena bila nerazmjerno teška te da je mogla imati „obeshrabrujući učinak” na suce koji bi željeli sudjelovati u javnoj raspravi o djelotvornosti pravosudnih institucija (*Kudeshkina protiv Rusije*, stavci 97. – 99.; u pogledu tužiteljice koja je razriješena prije kraja mandata nakon što je javno kritizirala reforme pravosuđa, vidi i predmet *Kövesi protiv Rumunjske*, stavci 205. – 208.; i *Eminağaoğlu protiv Turske*, u pogledu sankcije stegovnog premještaja izrečene protiv pravosudnog službenika, a koja je kasnije zamijenjena izricanjem ukora, zbog javnih izjava i kritika).

509. U predmetu *Previti protiv Italije* (odl.), Sud je smatrao da suci, u svojstvu pravnih stručnjaka, mogu iznijeti svoja stajališta, uključujući kritike, o izmjenama i dopunama zakona koje je predložila Vlada. Takav stav, izražen na primjeren način, ne narušava autoritet sudbene vlasti niti ugrožava njezinu nepristranost u nekom predmetu. Kao što je Sud naveo, činjenica da prilikom primjene načela demokracije i pluralizma određeni suci ili skupine sudaca mogu, u svojstvu pravnih stručnjaka, izraziti rezerve ili kritike o vladinim zakonodavnim prijedlozima ne narušava poštenost sudskog postupka na koji se ti prijedlozi mogu odnositi (stavak 253.).

510. S druge strane, u predmetu u kojem je sudac Ustavnog suda prigovorio zbog toga što je razriješen dužnosti jer je javno iznio svoje stavove (u pismu koje je poslao visokim državnim dužnosnicima i u intervjuu za medije, kao i na neovlaštenoj konferenciji za tisak, na kojoj je komentirao rad Ustavnog suda i optužio ga za korupciju), Sud je istaknuo da se odluka o razrješenju u biti odnosila na opravdane sumnje u pogledu njegove nepristranosti i neovisnosti i na ponašanje nespojivo s ulogom suca, i zaključio je da je prigovor koji je podnositelj podnio na temelju članka 10. bio očigledno neosnovan (*Simić protiv Bosne i Hercegovine* (odl., stavci 35. – 36.).

XI. Sloboda izražavanja i legitimni ciljevi državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, sprječavanja nereda ili zločina

511. Na legitimne ciljeve koji se navode u ovom poglavlju često se poziva u kombinaciji, a ponekad i istovremeno, s drugim legitimnim ciljevima, kao što je sprječavanje odavanja povjerljivih informacija (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 53.) ili zaštita prava drugih (*Brambilla i drugi protiv Italije*, stavak 50.). Ponekad se naglašava jedan od legitimnih ciljeva na koje se poziva, kao što je „osiguravanje teritorijalne cjelovitosti” kad se s druge strane nalazi „separatistički” diskurs (*Sürek i Özdemir protiv Turske* [VV], stavak 50.).

512. Borba protiv terorizma¹⁷ često se navodi kao prevladavajući kontekst u predmetima koji spadaju u ovu kategoriju.

¹⁷ Vidi i [Vodiči kroz sudsku praksu o terorizmu](#).

513. Odredbe domaćih zakona koji se odnose na te legitimne ciljeve uvelike se razlikuju i obično se nalaze u Kaznenom zakonu ili zakonodavstvu o suzbijanju terorizma, a ponekad i u nacionalnim Ustavima.

A. Opća načela

514. Kao opće načelo, „nužnost” bilo kojeg ograničenja ostvarivanja prava na slobodu izražavanja mora se uvjerljivo utvrditi (*Sürek i Özdemir protiv Turske* [VV], stavak 57.; *Dilipak protiv Turske*, stavak 63.). Sud mora utvrditi jesu li razlozi kojima nacionalne vlasti opravdavaju ograničenje „relevantni i dostatni” (*Barthold protiv Njemačke*, stavak 55.; *Lingens protiv Austrije*, stavak 40.).

515. Osobito s obzirom na odavanje povjerljivih informacija, Sud je naglasio se pojmovi „državne sigurnosti” i „javnog reda i mira” trebaju primjenjivati suzdržano i tumačiti restriktivno te ih treba primijeniti samo kada je dokazano da je to nužno da bi se spriječilo objavljivanje informacije radi zaštite državne sigurnosti i javnog reda i mira (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 54.; *Görmüş i drugi protiv Turske*, stavak 37.).

516. S jedne strane, Sud je dosljedno smatrao da u okviru članka 10. stavka 2. Konvencije postoji malo prostora za ograničavanje političkog govora ili rasprave (*Brasilier protiv Francuske*, stavak 41.) ili rasprave o pitanjima od javnog interesa (*Sürek protiv Turske (br. 1)* [VV], stavak 61.; *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], stavak 46.; *Wingrove protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 58.).

517. Sloboda izražavanja posebno je važna za političke stranke i aktivne članove stranaka, a miješanje u slobodu izražavanja političara, posebice kada se radi o članovima oporbene stranke, zahtijeva najpomnije ispitivanje od strane Suda. Granice dopustive kritike šire su u odnosu na Vladu nego u odnosu na privatnu osobu ili čak političara (*Faruk Temel protiv Turske*, stavak 55.; *Incal protiv Turske*, stavak 54.; *Han protiv Turske*, stavak 29.; *Yalçiner protiv Turske*, stavak 43.).

518. Prema mišljenju Suda, u demokratskom društvu zasnovanom na vladavini prava, mora se osigurati odgovarajuća prilika za izražavanje političkih ideja kojima se osporava postojeći poredak i čija se realizacija zagovara mirnim putem (*Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası protiv Turske*, stavak 70.).

519. S druge strane, Sud uzima u obzir probleme povezane sa sprječavanjem terorizma (*Gözel i Özer protiv Turske*, stavak 55.; *Karataş protiv Turske*, stavak 51.). U tom kontekstu posebnu pozornost posvećuje potrebi tijela vlasti da budu na oprezu u pogledu djela koja mogu potaknuti dodatno nasilje, prvenstveno potrebi za zaštitom javnog reda i mira i sprječavanjem nereda ili zločina u smislu članka 10. stavka 2. (*Leroy protiv Francuske*, stavak 36.).

520. Sud smatra da poteškoće koje proizlaze iz borbe protiv terorizma nisu same po sebi dostatne da bi nacionalne vlasti oslobodile njihovih obveza na temelju članka 10. Konvencije (*Doner i drugi protiv Turske*, stavak 102.). Drugim riječima, načela koja proizlaze iz sudske prakse Suda u vezi s člankom 10. primjenjuju se i na mjere koje nacionalne vlasti primjenjuju da bi očuvale državu sigurnost te javni red i mir u sklopu borbe protiv terorizma (*Faruk Temel protiv Turske*, stavak 58.).

521. Vodeći računa o okolnostima svakog predmeta i slobodi procjene države, Sud mora utvrditi je li uspostavljena pravična ravnoteža između temeljnog prava pojedinca na slobodu izražavanja i legitimnog prava demokratskog društva da se zaštiti od aktivnosti terorističkih organizacija (*Zana protiv Turske*, stavak 55.; *Karataş protiv Turske*, stavak 51.; *Yalçın Küçük protiv Turske*, stavak 39.; *İbrahim Aksoy protiv Turske*, stavak 60.).

522. Konkretnije, u slučaju javnih izjava nastavnika u naročito osjetljivom kontekstu, Sud je smatrao da, s obzirom na to da nastavnici predstavljaju autoritet svojim učenicima u području obrazovanja, njihove posebne dužnosti i odgovornosti u određenoj se mjeri primjenjuju i na njihove aktivnosti izvan škole (*Mahi protiv Belgije* (odl.), stavci 31. – 32., i sadržane reference). Stoga je Sud smatrao da, s obzirom na posebno napetu atmosferu u školi nakon napada u Parizu u siječnju 2015. godine, iako se

komentari nastavnika nisu nužno trebali smatrati kažnjivima na temelju kaznenog prava (u nedostatku poticanja na mržnju, ksenofobiju ili diskriminaciju), ipak su se mogli smatrati nespojivima s njegovom dužnošću diskrecije (stavak 34.).

B. Kriteriji za ocjenu u pogledu opravdanosti miješanja

1. Doprinos raspravi od općeg interesa

523. Sud je izrijekom definirao što misli pod pojmom pitanja od općeg interesa: javni interes obično se odnosi na pitanja koja utječu na javnost u tolikoj mjeri da ona može legitimno iskazati interes za njih, koja privlače pažnju javnosti ili koja je u značajnoj mjeri zabrinjavaju, posebice kada utječu na dobrobit građana ili život zajednice. To je primjenjivo i na pitanja koja mogu izazvati značajne kontroverze, koja se odnose na važno društveno pitanje ili koja uključuju problem za koji bi bilo u interesu javnosti da o njemu bude obaviještena (*Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske* [VV], stavak 171.; *Sürek i Özdemir protiv Turske* [VV], stavak 61.).

524. U nekoliko predmeta koji su se odnosili na objave koje bi vjerojatno narušile povjerljivost određenih informacija u vezi s državnom sigurnošću, Sud je naglasio doprinos tih objava raspravi od općeg interesa. Prema mišljenju Suda, takve su objave bile opravdane obvezom otkrivanja nezakonitog postupanja državnih sigurnosnih službi i pravom javnosti da bude informirana o takvom postupanju (*Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 69.; *The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 2)*, stavci 54. – 55.).

525. U predmetu koji se odnosio na osudu vlasnika časopisa jer je objavio izvješće u kojem su iznesene optužbe za nasilje protiv predstavnika države koji sudjeluju u borbi protiv terorizma, Sud je istaknuo da je, s obzirom na težinu navodnog kažnjivog ponašanja, javnost imala legitiman interes znati ne samo koja je bila priroda ponašanja službenika, već i identitet službenika. S tim u vezi Sud je istaknuo da su informacije na kojima se novinsko izvješće temeljilo već bile objavljene u drugim novinama i da te novine nisu bile izložene kaznenom progonu (*Sürek protiv Turske (br. 2)* [VV], stavci 39. – 40.).

2. Priroda i sadržaj govora i njegov potencijalni utjecaj: analiza teksta u kontekstu

526. Ključno pitanje koje se javlja u ovoj vrsti predmeta jest je li izgledno da će dotični govor potaknuti ili opravdati nasilje, mržnju ili netoleranciju. Sud je u brojnim takvim predmetima trebao odlučivati o primjenjivosti članka 10. Konvencije¹⁸.

527. Prema mišljenju Suda, prilikom utvrđivanja mogu li se dotične primjedbe u cjelini klasificirati na način da potiču na nasilje, potrebno je uzeti u obzir upotrijebljene riječi i kontekst u kojem su objavljene, kao i njihov potencijalni utjecaj (vidi, primjerice, *Özgür Gündem protiv Turske*, stavak 63.; *Gözel i Özer protiv Turske*, stavak 52.).

528. Jedan od ključnih čimbenika u ocjeni Suda politička je ili društvena pozadina dotičnih izjava (*Perinçek protiv Švicarske* [VV], stavak 205.); primjerice: napeta politička ili društvena pozadina (*Mariya Alekhina i drugi protiv Rusije*, stavak 218.; *Zana protiv Turske*, stavci 57. – 60.; *Sürek protiv Turske (br. 3)* [VV], stavak 40.), atmosfera tijekom smrtonosnih zatvorskih pobuna (*Saygılı i Falakaoğlu (br. 2) protiv Turske*, stavak 28.), problemi povezani s integracijom neeuropskih i posebno muslimanskih imigranata u Francuskoj (*Soulas i drugi protiv Francuske*, stavci 38. – 39.; *Le Pen protiv Francuske* (odl.)), ili odnosi s nacionalnim manjinama u Litvi nedugo nakon ponovne uspostave njezine neovisnosti 1990. godine (*Balsytė-Lideikienė protiv Litve*, stavak 78.)).

529. Još je jedan čimbenik bio to mogu li se izjave, ako su pošteno protumačene i promatrane u neposrednom ili širem kontekstu, smatrati izravnim ili neizravnim pozivom na nasilje ili opravdanjem

¹⁸ Vidi Vodič kroz članak 17. Konvencije (Zabrana zloupotrebe prava).

za nasilje, mržnju ili netoleranciju (*Perinçek protiv Švicarske* [VV], stavak 206.; vidi, *inter alia*, *Incal protiv Turske*, stavak 50.; *Sürek protiv Turske (br. 1)* [VV], stavak 62.; *Özgür Gündem protiv Turske*, stavak 64.; *Gündüz protiv Turske*, stavci 48. i 51.; *Soulas i drugi protiv Francuske*, stavci 39. – 41. i 43.; *Balsytė-Lideikienė protiv Litve*, stavci 79. – 80.; *Féret protiv Belgije*, stavci 69. – 73. i 78.; *Hizb Ut-Tahrir i drugi protiv Njemačke* (odl.), stavak 73.; *Kasymakhunov i Saybatalov protiv Rusije*, stavci 107. – 112.; *Fáber protiv Mađarske*, stavci 52. i 56. – 58.; *Vona protiv Mađarske*, stavci 64. – 67.; *Lilliendal protiv Islanda* (odl.), stavci 36. – 39.).

530. Sud je naglasio da je za određivanje ishoda predmeta važnije međudjelovanje gore navedenih čimbenika od bilo kojeg od tih čimbenika u izolaciji (*Perinçek protiv Švicarske* [VV], stavak 208.).

531. U predmetu *Savva Terentyev protiv Rusije*, Sud je istaknuo da su se domaće vlasti usredotočile na oblik i opći smisao spornih izjava, bez da su ih analizirale u kontekstu relevantne rasprave i bez da su uopće pokušale ocijeniti potencijal tih izjava da uzrokuju neke štetne posljedice, ne uzimajući u obzir političku i društvenu pozadinu izjava niti njihov doseg. Zaključio je da se razlozi domaćih vlasti, zbog toga što nisu uzele u obzir sve činjenice i relevantne čimbenike, ne mogu smatrati „relevantnim i dostatnima” da bi opravdali miješanje u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva (stavci 82. – 84.).

532. Ako iznesena stajališta ne predstavljaju poticanje na nasilje, odnosno ako ne zagovaraju pribjegavanje nasilnom postupanju ili nasilnoj osveti, opravdavaju počinjenje terorističkih napada u svrhu ostvarenja ciljeva njihovih podržavatelja ili ako se ne mogu tumačiti na način da će vjerojatno potaknuti na nasilje izražavanjem duboko ukorijenjene i iracionalne mržnje prema određenim osobama, države ugovornice ne smiju ograničiti pravo opće javnosti da bude informirana o tim stajalištima, čak ni na temelju ciljeva navedenih u članku 10. stavku 2., odnosno zaštite teritorijalne cjelovitosti i državne sigurnosti i sprječavanja nereda ili zločina, primjenom kaznenog prava na medije (*Sürek protiv Turske (br. 4)* [VV], stavak 60.; *Gözel i Özer protiv Turske*, stavak 56.; *Nedim Şener protiv Turske*, stavak 116.; *Dilipak protiv Turske*, stavak 62.).

533. Međutim, kada sporne primjedbe potiču na nasilje protiv pojedinca ili javnog službenika ili dijela populacije, državne vlasti uživaju veću slobodu procjene prilikom ispitivanja potreba za miješanjem u slobodu izražavanja (*Sürek protiv Turske (br. 3)* [VV], stavak 37.). To je slučaj kod primjedbi kojima se poziva na upotrebu oružanog nasilja (*ibid.*, stavak 40.; *Taşdemir protiv Turske* (odl.)) ili primjedbi koje mogu ugroziti društvenu stabilnost, čak i ako pojedinci koji ih iznose sami ne pozivaju otvoreno na upotrebu oružanog nasilja kao sredstva djelovanja ali se, jednako tako, ne distanciraju od upotrebe nasilja (*Yalpner protiv Turske*, stavak 46.; *Zana protiv Turske*, stavak 58.).

534. U predmetu *Zana protiv Turske*, Sud je naglasio dva kriterija u vezi pojma potencijalnog utjecaja spornih izjava: prvo, uloga i funkcija osobe koja daje izjave i, drugo, situacija u smislu društvenog konteksta predmeta njezinih izjava (stavci 49. – 50.; vidi i *Yalpner protiv Turske*, stavci 46. – 49.).

535. U predmetu *Savva Terentyev protiv Rusije*, o izricanju kazne zatvora blogeru osuđenom za iznošenje uvredljivih komentara o policijskim službenicima putem interneta, Sud je primijetio uvredljive i agresivne formulacije podnositeljevih komentara. Međutim, smatrao je da se te izjave ne mogu smatrati pokušajem poticanja na mržnju ili izazivanja nasilja protiv policijskih službenika i da se ne može smatrati da su stoga predstavljale jasnu i neposrednu opasnost zbog koje bi bilo potrebno osuditi podnositelja zahtjeva. Sud je posebno naglasio da podnositelj zahtjeva nije bio poznati bloger ili popularni korisnik društvenih medija i da prema tome nije imao status utjecajne osobe (stavak 81.).

536. Među ostalim, Sud je priznao potrebu da se ranjivim manjinama s poviješću ugnjetavanja ili nejednakosti zajamči pojačana zaštita od uvredljivog ili diskriminatornog diskursa (*Savva Terentyev protiv Rusije*, stavak 76.; *Soulas i drugi protiv Francuske*, stavci 38. – 39.; *Le Pen protiv Francuske* (odl.)). U predmetu *Savva Terentyev protiv Rusije*, istaknuo je da domaći sudovi nisu objasnili zašto bi se policijskih službenici, koji nisu bili poimence identificirani, smatrali ranjivima (stavci 75. – 76.).

537. Način prenošenja poruke isto je važan kriterij za ocjenu potencijalnog utjecaja nekog diskursa. Sud je stoga smatrao da je osuda pojedinca zbog objavljivanja antologije poezije bila nerazmjerna s obzirom na oblik izražavanja koji je implicirao metaforički jezik i imao ograničenu publiku (*Karataş*

protiv Turske, stavak 52.; vidi i *Polat protiv Turske* [VV], stavak 47.).

538. Upotrijebljeni medij može biti od određene važnosti, posebno kada se neki diskurs širi podjelom pamfleta političke strane u kontekstu izborne kampanje (*Féret protiv Belgije*, stavak 76.) ili putem interneta koji pojačava potencijalni utjecaj izjava. Prema mišljenju Suda, klevetničke i druge vrste očito nezakonitog govora, uključujući govor mržnje i govor koji potiče na nasilje, mogu se proširiti kao nikada prije, diljem svijeta, u sekundi, i ponekad može ostati stalno dostupan na internetu (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 110.). To znači da je opasnost koju internetski sadržaj i komunikacija predstavljaju za ostvarivanje i uživanje ljudskih prava i sloboda sigurno veća od opasnosti koju predstavlja tisak; stoga je prilikom ocjene potencijalnog utjecaja *online* objave ključno utvrditi javni doseg te objave (*Savva Terentyev protiv Rusije*, stavak 79.; *Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 133.).

539. Moguće je utvrditi nekoliko kategorija diskursa u sudskoj praksi Suda, ovisno o njihovu sadržaju i utjecaju na legitimne ciljeve na koje se poziva. Iako se te kategorije ne mogu uvijek jasno razlikovati, primjereno je opisati i njih i specifične kriterije primjenjive na svaku od kategorija. Dotične kategorije odvojeno se obrađuju u nastavku.

a. Separatistički diskurs i publikacije protuzakonitih organizacija

540. Općenito, Sud smatra da je bit demokracije da dozvoljava predlaganje različitih političkih programa i raspravu o njima, čak i kada se radi o onim programima koji dovode u pitanje način na koji je država trenutačno organizirana, pod uvjetom da ne štete samoj demokraciji (*Socijalistička stranka i drugi protiv Turske*, stavak 47.).

541. Prilikom ocjenjivanja je li miješanje bilo razmjerno, Sud razlikuje takozvani mirni ili demokratski separatistički diskurs i separatistički diskurs koji je povezan s počinjenjem kažnjivih djela ili djela koja potiču nasilje. Sud je smatrao da je miješanje u slobodu izražavanja političkog vođe francuskog baskijskog separatističkog pokreta bilo razmjerno; mjera se odnosila na zabranu, koja se primjenjivala za vrijeme razdoblja njegova uvjetnog otpusta, širenja pisanih djela ili davanja javnih komentara o kažnjivim djelima za koje je osuđen, s obzirom na to da je podnositelj zahtjeva i dalje imao pravo iznijeti svoje stajalište o baskijskom pitanju, pod uvjetom da nije spominjao ta konkretna kažnjiva djela (*Bidart protiv Francuske*, stavak 42.).

542. Sud uzima u obzir kontekst diskursa, posebno kada su separatističke tvrdnje u određenoj regiji popraćene oružanim sukobom. Stoga, iako se pojmovi državne sigurnosti i javnog reda i mira moraju tumačiti restriktivno, Sud je smatrao da su pitanja koja se odnose na sukob u Čečenskoj Republici bila vrlo osjetljive prirode i da su vlasti stoga trebale biti posebno oprezne (*Stomakhin protiv Rusije*, stavci 85. – 86.; *Dmitriyevskiy protiv Rusije*, stavak 87.).

543. Sud je smatrao da, da bi miješanje u slobodu izražavanja bilo opravdano, separatistički diskurs (posebno u obliku slogana) mora imati utjecaj na državnu sigurnost i javni red i predstavljati jasnu i neposrednu opasnost u pogledu tih legitimnih ciljeva (*Gül i drugi protiv Turske*, stavak 42.; *Kılıç i Eren protiv Turske*, stavci 29. – 30.; *Bülent Kaya protiv Turske*, stavak 42.).

544. Kaznena osuda regionalnog novinskog urednika zbog objavljivanja članaka koje su navodno napisali vođe separatističkog pokreta protiv kojih je raspisana tjevalica zbog teških kaznenih djela nije se, prema mišljenju Suda, mogla opravdati samo na temelju profila osoba za koje se pretpostavlja da su bili autori članaka (*Dmitriyevskiy protiv Rusije*, stavci 104. i 114.; vidi, slično, *Ceylan protiv Turske* [VV], stavak 36.; *Sürek i Özdemir protiv Turske* [VV], stavak 61.; *Erdoğan i İnce protiv Turske* [VV], stavci 52. i 55.; *Faruk Temel protiv Turske*, stavci 62. i 64.; *Polat protiv Turske* [VV], stavak 47.).

545. Prilikom razmatranja uzrokuje li objavljivanje izjava zabranjenih terorističkih organizacija opasnost od javne provokacije na počinjenje terorističkih kaznenih djela ili opravdavanje terorizma, potrebno je uzeti u obzir narav autora i primatelja poruke, ali i sadržaj dotičnog članka i pozadinu njegova objavljivanja. Prilikom uspostavljanja ravnoteže između suprotstavljenih interesa, nacionalne vlasti moraju uzeti u obzir pravo javnosti da bude informirana o drugačijoj perspektivi o konfliktnoj situaciji, iz gledišta jedne od strana u sukobu, neovisno o tome kakvu im neugodu ta perspektiva može

izazvati (*Gözel i Özer protiv Turske*, stavak 56.).

546. Stoga je Sud utvrdio povredu članka 10. Konvencije u brojnim predmetima protiv Turske vezanim za osude vlasnika, nakladnika ili urednika publikacija radi objavljivanja izjava ili traktata organizacija koje su klasificirane kao „terorističke” na temelju domaćeg zakona (*Gözel i Özer protiv Turske; Karakoyun i Turan protiv Turske; Çapan protiv Turske; İmza protiv Turske; Kanat i Bozan protiv Turske; Demirel i Ateş protiv Turske; Özer protiv Turske (br. 3)*). Prema mišljenju Suda, ta su miješanja imala učinak djelomičnog cenzuriranja dotičnih medijskih stručnjaka i ograničavanja njihove sposobnosti da javno prenesu mišljenje – pod uvjetom da nisu izravno ili neizravno zagovarali počinjenje terorističkih djela – koje je predstavljalo dio javne rasprave (vidi, posebice, *Ali Gürbüz protiv Turske*, stavak 77., *Özgür Gündem protiv Turske*, stavci 62. – 64., i četiri presude *Yıldız i Taş protiv Turske (br. 1, br. 2, br. 3 i br. 4)*; u pogledu osude pojedinca zbog širenja propagande u korist terorističke organizacije samo na temelju činjenice da je prisustvovao sprovodu preminulih članova te organizacije, vidi *Nejdet Atalay protiv Turske*, stavci 20. – 23.).

547. Nasuprot tome, u predmetu koji se odnosio na situaciju u kojoj su švicarske carinske vlasti oduzele i uništile veliku količinu propagandnih materijala Kurdske radničke stranke (PKK), Sud je smatrao da je oduzeti materijal zagovarao i veličao nasilje i da se njime nastojao pridobiti što veći mogući broj osoba za oružani sukob protiv turskih vlasti, i zaključio je da ograničenje bilo opravdano na temelju članka 10. stavka 2. (*Kaptan protiv Švicarske (odl.)*).

548. Treba istaknuti i da je, u predmetu koji se odnosio na osudu televizijske kuće zbog emitiranja programa koji promiču terorističku organizaciju, Sud – kad je zaključio da prigovor društva podnositelja zahtjeva nije, na temelju članka 17. Konvencije, u domašaju članka 10. – ispitao sadržaj, način predstavljanja i povezanost programa te je uzeo u obzir sljedeće elemente: jednostrano prikazivanje događaja s opetovanim pozivanjem na sudjelovanje u tučnjavama i akcijama, poticanje na pridruživanje organizaciji ili oružanoj borbi i prikazivanje preminulih članova organizacije kao heroja. Istaknuo je i da su nacionalni sudovi ustanovili da je u relevantno vrijeme društvo podnositelja zahtjeva u značajnoj mjeri financirala ta organizacija (*Roj TV A/S protiv Danske (odl.)*).

b. Veličanje i odobravanje kaznenih djela i/ili terorističkih činova

549. Kada Sud ispituje opravdavanje za miješanje u diskurs kojim se brani terorizam, miješanje ispituje s obzirom na cjelokupni predmet, uključujući sadržaj spornih izjava i njihov kontekst (*Erdoğan i İnce protiv Turske [VV]*, stavak 47.) te osobnost i funkciju osobe koja je iznijela predmetne izjave (*Demirel i Ateş protiv Turske*, stavak 37.).

550. U predmetu koji se odnosio na osudu vlasnika tjednika, Sud je smatrao da je sadržaj članka mogao potaknuti daljnje nasilje u regiji. Prema mišljenju Suda, čitatelju se davao dojam da je pribjegavanje nasilju nužna i opravdana mjera samoobrane od agresora, te je zaključio da se u tom predmetu radilo o poticanju na nasilje. Iako podnositelj zahtjeva nije bio osobno povezan sa stavovima iznesenima u komentaru vijesti, ipak je svojem piscu pružio medij za poticanje na nasilje (*Sürek protiv Turske (br. 3) [VV]*, stavci 40. – 41.).

551. U drugom je predmetu podnositelj zahtjeva, karikaturist, osuđen za suučesništvo u odobravanju terorizma nakon objave karikature dva dana nakon napada od 11. rujna 2001. na tornjeve Svjetskog trgovačkog centra. Sud je naglasio vremenski aspekt i izostanak opreza u pogledu jezičnog izričaja, u vrijeme kada je cijeli svijet bio u šoku zbog vijesti o napadu. Sud je nadalje istaknuo da je objava crteža dovela do reakcija koje su mogle potaknuti nasilje i istaknuo je da je crtež mogao utjecati na javni red u politički osjetljivoj regiji u kojoj je objavljen. Stoga je smatrao da je umjerena sankcija izrečena podnositelju zahtjeva bila utemeljena na relevantnim i dostatnim razlozima (*Leroy protiv Francuske*, stavci 45. – 46.).

552. Što se tiče javne obrane ratnih zločina, Sud pridaje važnost tome je li govor pridonio raspravi od općeg interesa. U predmetu o knjizi čiji je autor, član francuskih oružanih snaga, opisao mučenje tijekom Alžirskog rata, Sud je smatrao da je sporni tekst posebno važan za kolektivno pamćenje jer je

javnosti ukazao ne samo na to da je takva praksa postojala već, štoviše, da se provodila uz suglasnost francuskih vlasti (*Orban i drugi protiv Francuske*, stavak 49.).

553. Sud je ponovio da je sastavni dio slobode izražavanja tražiti povijesnu istinu te da bi se rasprava o uzrocima postupanja koje bi moglo predstavljati ratne zločine ili zločine protiv čovječnosti trebala moći slobodno odvijati (*Dmitriyevskiy protiv Rusije*, stavak 106.).

c. Druge vrste govora koje su ograničene radi sprječavanja nereda i zločina

554. Države članice pozivale su se na legitimni cilj sprječavanja nereda, kako je sadržan u drugom stavku članka 10., *inter alia*, u kontekstu izjava protiv vojne službe ili za demilitarizaciju (*Arrowsmith protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, izvješće Komisije; *Chorherr protiv Austrije*, stavak 32.). U predmetu *Ergin protiv Turske (br. 6)*, Sud je naglasio da, iako su riječi upotrijebljene u uvredljivom članku imale konotaciju odbojnosti prema vojnoj službi, sve dok nisu pozivale na upotrebu nasilja ili poticale na oružani otpor ili pobunu, te nisu predstavljale govor mržnje, miješanje nije moglo biti opravdano legitimnim ciljem sprječavanja nereda. Sud je istaknuo da je uvredljivi članak bio objavljen u novinama koje su se prodavale općoj javnosti. Njime se nije nastojalo, bilo oblikom ili sadržajem, potaknuti trenutačno dezertstvo (stavak 34.).

555. U predmetu koji se odnosio na odbijanje u portugalskom kaznenom zakonodavstvu da se dopusti ulazak plovila u teritorijalne vode, udruge podnositeljice zahtjeva nastojale su prenijeti informacije i održati sastanke radi zagovaranja za dekriminalizaciju dobrovoljnog prekida trudnoće. Sud je prihvatio da se tom zabranom nastojao ostvariti, *inter alia*, legitimni cilj sprječavanja nereda (*Women On Waves i drugi protiv Portugala*, stavak 35.). Međutim, zaključio je da je takva radikalna mjera nedvojbeno imala odvrćajući učinak, ne samo na udruge podnositeljice zahtjeva već i na druge aktere koji žele dijeliti ideje i informacije kojima se osporava uspostavljeni poredak.

556. Jednako tako, Sud je prihvatio da se zabranom kampanje plakatiranja zbog nemoralnog ponašanja izdavača i upućivanja na prozelitsku internetsku stranicu, među ostalim legitimnim ciljevima, nastojalo spriječiti zločine (*Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske [VV]*, stavak 54.). Istaknuo je da djelotvornost sudskog preispitivanja od strane domaćih sudova nije bila sporna; sudovi su naveli detaljne razloge za svoje odluke, uključujući promicanje kloniranja ljudi, zagovaranje „geniokracije” i mogućnost da literatura i ideje raelizma uzrokuju seksualno zlostavljanje djece od strane nekih od članova tog pokreta.

557. U predmetu koji se odnosio na objavu na blogu u kojoj su prikazani neustavni (nacistički) simboli, Sud je smatrao da bi se moglo smatrati, s obzirom na povijesni kontekst, da države koje su proživjele užase nacističkog pokreta imaju posebnu moralnu odgovornost distancirati se od počinjenih masovnih zločina, što bi moglo opravdati zabranu upotrebe tih simbola, radi sprječavanja nereda, u svim sredstvima komunikacije kako bi se spriječilo to da se netko navikne viđati ih (*Nix protiv Njemačke* (odl.)).

558. U predmetu koji se odnosio na opoziv viših diplomata jer su u javnosti tvrdili da su nedavni predsjednički izbori bili namješteni, Sud je prihvatio da su se miješanjem nastojali postići legitimni ciljevi zaštite državne sigurnosti i javnog reda i mira te sprječavanja nereda. Naglasio je obvezu odanosti diplomata i potrebu tužene država da ima politički neutralan diplomatski zbor (*Karapetyan i drugi protiv Armenije*, stavci 49. – 50.).

559. Na sprječavanje nereda ili zločina pozivalo se i prilikom sankcioniranja postupaka novinara kojima su kršili nacionalne odredbe kaznenog prava iz razloga što su obavljali novinarsku djelatnost¹⁹.

3. Težina sankcije

560. U demokratskom sustavu dominantni položaj vlade od nje zahtijeva da se suzdrži od pribjegavanja kaznenom postupku, posebno kada na raspolaganju ima druga sredstva kojima može odgovoriti na

¹⁹ Vidi odjeljak „Zakonitost postupanja novinara” u poglavlju V.

neopravdane napade i kritike od strane svojih protivnika. Ipak, nadležne državne vlasti imaju mogućnost donijeti, u sklopu obavljanja dužnosti osiguravanja javnog reda, mjere koje su čak i kaznene prirode, s ciljem odgovarajućeg i odmjerenog odgovora na takve primjedbe (*Incal protiv Turske*, stavak 54.; za primjere kaznenih sankcija u tom području vidi *Arslan protiv Turske* [VV], stavci 49. – 50.; *Stomakhin protiv Rusije*, stavci 128. i 132.).

561. U jednom konkretnom slučaju Sud je utvrdio da je kazna bila razmjerna legitimnom cilju kojem se težilo, posebno s obzirom na to da je podnositelj zahtjeva odslužio samo manji dio kazne (*Zana protiv Turske*, stavak 61.).

562. Nasuprot tome, u predmetu *Dickinson protiv Turske*, Sud je smatrao da lišavanje slobode podnositelja zahtjeva i njegovo smještanje u istražni zatvor te izricanje kaznene sankcije protiv njega (iako se radilo samo o novčanoj kazni) nisu bili opravdani u konkretnim okolnostima tog predmeta. Sud je smatrao da bi takva sankcija samom svojom prirodom imala obeshrabrujući učinak (neovisno o njezinu umjerenu iznosu), posebno uzimajući u obzir učinke kazne zatvora. Činjenica da je kazna zatvora bila izrečena uz primjenu uvjetne osude u trajanju od pet godina ne mijenja taj zaključak, čak i ako je presuda u konačnici preinačena, zajedno sa svim posljedicama koje su iz nje proizašle. Doista, dugotrajno vođenje kaznenog postupka protiv podnositelja zahtjeva zbog teškog kaznenog djela za koje se mogla izreći kazna zatvora imalo je obeshrabrujući učinak na podnositeljevu spremnost da govori o pitanjima od javnog interesa (stavak 58.).

563. Sud je smatrao da je mjera sprječavanja objave informacija bila nerazmjerna s obzirom na to da su dotične informacije već bile javne (*Vereniging Weekblad Bluf! protiv Nizozemske*, stavci 44. – 46.).

564. U predmetima koji su se konkretno odnosili na slobodu tiska, nije bitna činjenica da je osobi izrečena mala kazna, već je bitna sama činjenica da je ta osoba uopće osuđena, jer je izgledno da će to spriječiti novinare da doprinesu javnoj raspravi o pitanjima koja utječu na život zajednice (*Dammann protiv Švicarske*, stavak 57.). S tim u vezi, Sud je posebno uzeo u obzir činjenicu da podnositelj zahtjeva nikada nije bio osuđen za slično djelo, u kojem bi slučaju odluka o izricanju stroge kazne bila prihvatljivija (*Stomakhin protiv Rusije*, stavak 130.).

565. U predmetu koji se odnosio na pritvaranje novinara, Sud je istaknuo da, čak i u slučajevima kada se podigne ozbiljna optužnica, pritvor se treba koristiti samo kao krajnja iznimna mjera kada se pokaže da nijedna druga mjera ne može potpuno jamčiti pravilno vođenje postupka. Posebno je naglasio da pritvaranje osobe koja je izrazila kritičko mišljenje izaziva niz štetnih učinaka za pritvorenike i za društvo u cjelini i da neizbježno ima obeshrabrujući učinak na slobodu izražavanja zastrašivanjem civilnog društva i ušutkavanjem suprotstavljenih mišljenja (*Şahin Alpay protiv Turske*, stavci 181. – 182.).

566. Nadalje, prilikom ispitivanja razmjernosti miješanja, Sud može uzeti u obzir i trajanje kaznenog postupka koji je završio osudom autora relevantnog diskursa (*Gül i drugi protiv Turske*, stavak 43.).

XII. Sloboda izražavanja i zaštita zdravlja ili morala

567. Države ugovornice često se istovremeno pozivaju na oba aspekta legitimnog cilja zaštite zdravlja ili morala (*Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [VV], stavak 54.; *Bayev i drugi protiv Rusije*, stavak 45.). Štoviše, ponekad se pozivaju na zaštitu morala ili zdravlja u kombinaciji s drugim legitimnim ciljevima, posebno pravima drugih (*Müller i drugi protiv Švicarske*, stavak 30.; *Aydin Tatlav protiv Turske*, stavak 20.; *Sekmadienis Ltd. protiv Litve*, stavak 69.), sprječavanjem zločina (*Open Door i Dublin Well Woman protiv Irske*, stavak 61.; *Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [VV], stavak 54.) ili sprječavanjem nereda (*Akdaş protiv Turske*, stavak 23.).

568. U ovom dijelu Vodiča stoga će se ispitati i određeni predmeti u kojima se „zaštita prava drugih” smatra najvažnijim legitimnim ciljem (*Vejdeland i drugi protiv Švedske*, stavak 49.; *Mamère protiv*

Francuske, stavak 18.; *Hertel protiv Švicarske*, stavak 42.), u mjeri u kojoj je, u domaćim postupcima i/ili postupcima pred Sudom, taj legitimni cilj dopunjen razmatranjima povezanim sa zaštitom zdravlja ili morala.

569. Sud zadržava pravo ocijeniti legitimnost ciljeva na koje se tužena država poziva da bi opravdala miješanje. Stoga je Sud u predmetu koji se odnosio na zakon kojim se zabranjivalo promicanje homoseksualnosti među maloljetnicima smatrao da se dotični zakon, koji je pogoršavao stigmiju i predrasude i poticao homofobiju, ne može opravdati nijednim od legitimnih ciljeva iz članka 10. stavka 2. Konvencije (*Bayev i drugi protiv Rusije*, stavak 83.). Potiskivanje informacija o istospolnim vezama, koje je prema tvrdnjama tužene države bilo nužno radi održavanja demografskih ciljeva, ne može se opravdati legitimnim ciljem zaštite javnog zdravlja (*ibid.*, stavak 73.).

570. Odredbe domaćeg prava kojima se dopušta miješanje povezano s ostvarivanjem tih legitimnih ciljeva uvelike se razlikuju. Dotični interesi zaštićeni su građanskim i kaznenim zakonodavstvom kao što je, *inter alia*, ono kojim se uređuje oskvrnjivanje nadgrobnih spomenika (*Sinkova protiv Ukrajine*, stavak 44.), opscene objave (*Perrin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Akdaş protiv Turske*, stavak 19.) ili upravljanje plakatima na javnim površinama (*Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [VV], stavak 25.).

A. Opća načela

1. Zaštita zdravlja

571. Države su se pozivale na legitimni cilj zaštite zdravlja u nekoliko vrsta predmeta koji su se odnosili na, među ostalim, javno zdravlje (konkretno, u predmetu *Société de conception de presse et d'édition i Ponson protiv Francuske*, stavak 53., u vezi s ograničenjem oglašavanja duhanskih proizvoda), bioetiku (*Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [VV], stavak 54., u vezi s diskursom kojim se zagovaralo kloniranje ljudi i prijenos svijesti), te prava pacijenata da ne budu izloženi neprovjerenim medicinskim informacijama (*Vérités Santé Pratique SARL protiv Francuske* (odl.); i diskurs kojim se poticala upotreba opojnih droga (*Palusinski protiv Poljske* (odl.)).

572. Sud daje visoku razinu zaštite slobodi izražavanja kada se spornim govorom nastoji raspravljati o pitanjima vezanim uz zaštitu zdravlja. U tim predmetima Sud smatra da se tim govorom sudjeluje u raspravi koja utječe na opći interes (*Hertel protiv Švicarske*, stavak 47.) i zbog toga pažljivo ispituje jesu li sporne mjere bile razmjerne cilju kojem se težilo.

573. Sud smatra da je govor kojim se kritizirala činjenica da vlasti nisu dovoljno informirale javnost o ekološkoj katastrofi i njezinim posljedicama po javno zdravlje bio dio izrazito važne javne rasprave (*Mamère protiv Francuske*, stavak 20.; vidi i, u vezi sa znanstvenim člankom o zdravstvenim učincima konzumacije hrane pripremljene u mikrovalnim pećnicama, *Hertel protiv Švicarske*, stavak 47.). Zaključio je da je sloboda procjene vlasti prilikom utvrđivanja „potrebe” za spornom mjerom bila posebno ograničena.

574. Ispitujući pitanja povezana s raspravom od općeg interesa, Sud je smatrao da bi, iako je izraženo mišljenje manjinsko i naizgled neosnovano, bilo posebno nerazumno ograničiti slobodu izražavanja samo na općeprihvaćene ideje (*Hertel protiv Švicarske*, stavak 50.). Ipak, Sud je precizirao da, iako ničime nije zabranjeno širiti informacije koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju u području u kojem nije izgledno da postoji ikakva sigurnost, to se može činiti samo na nijansiran način (*Vérités Santé Pratique SARL protiv Francuske* (odl.)).

575. Ocjenjujući je li miješanje u vezi sa zaštitom javnog zdravlja bilo razmjerno, Sud pridaje značajnu važnost postojanju europskog konsenzusa. Doista, nakon što je prepoznao postojanje europskog konsenzusa u pogledu potrebe za strogom regulacijom oglašavanja duhanskih proizvoda, Sud je smatrao da temeljna razmatranja u vezi s javnim zdravljem, u vezi s kojima je doneseno i zakonodavstvo u Francuskoj i Europskoj uniji, mogu prevladati nad gospodarskim zahtjevima i čak nad određenim

temeljnim pravima kao što je sloboda izražavanja (*Société de conception de presse et d'édition i Ponson protiv Francuske*, stavak 56.).

2. Zaštita morala

576. U sudskoj praksi Suda, na zaštitu morala pozivalo se kao na legitimni cilj kojim se opravdavalo miješanje u sljedeće vrste govora:

- politički, uključujući umjetničke izvedbe (*Sinkova protiv Ukrajine*, stavak 107.; *Mariya Alekhina i drugi protiv Rusije*, stavak 203.),
- književni (*Akdaş protiv Turske*, stavak 30.),
- filozofski ili religijski (*İ.A. protiv Turske*, stavak 20.; *Aydin Tatlav protiv Turske*, stavak 25.),
- obrazovni (*Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*),
- ili koji nalikuju komercijalnom registru (*Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [VV], stavak 62.).

577. Općenito, u predmetima koji se odnose na ograničavanje slobode izražavanja radi zaštite morala, Sud smatra da nacionalne vlasti uživaju široku slobodu procjene (*Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [VV], stavak 76.). Ipak, širina takve slobode procjene razlikuje se ovisno o brojnim čimbenicima, od kojih je posebno važan čimbenik vrsta dotičnog govora (*ibid.*, stavak 61.). Iako Sud smatra da Konvencija ne daje puno prostora ograničavanju političkog govora (*Ceylan protiv Turske* [VV], stavak 34.), države ugovornice imaju široku slobodu procjene u pogledu govora u komercijalnom području i oglašavanju (*Sekmadienis Ltd. protiv Litve*, stavak 73.; *markt intern Verlag GmbH i Klaus Beermann protiv Njemačke*, stavak 33.), u vezi sa stvarima koje mogu vrijeđati intimna osobna uvjerenja u sferi morala ili, posebno, vjeroispovijedi (*Sekmadienis Ltd. protiv Litve*, stavak 73.; *Murphy protiv Irske*, stavak 67.). To je slučaj i u pogledu „seksualnog morala”, u vezi s kojim domaći sudovi imaju široku slobodu procjene (*Müller i drugi protiv Švicarske*, stavak 36.).

578. Sud je istaknuo da u domaćem pravu raznih država ugovornica nije moguće pronaći jedinstveno europsko poimanje morala. Stajalište izraženo u zasebnim zakonodavstvima tih država u pogledu moralnih zahtjeva razlikuje se od vremena do vremena i od mjesta do mjesta i često zahtijeva da se unutar jedne države u obzir uzme postojanje različitih kulturnih, vjerskih, građanskih i filozofskih zajednica (*Kaos GL protiv Turske*, stavak 49.). Posljedično, Sud smatra da su državne vlasti, zbog svojeg izravna i kontinuiranog kontakta s ključnim kretanjima u njihovim državama, u boljem položaju od međunarodnog suca kad je riječ o davanju mišljenja o točnom sadržaju tih zahtjeva te o „nužnosti ograničenja” ili „kazni” kojima se ti zahtjevi ispunjavaju (*Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 48.; *Otto-Preminger-Institut protiv Austrije*, stavak 56.).

579. Ipak, Sud je precizirao da se ne može složiti s time da je diskrecija države u području zaštite morala neograničena i da ne podliježe preispitivanju (*Open Door i Dublin Well Woman protiv Irske*, stavak 68.). Drugim riječima, u pogledu zaštite morala, Sud smatra da države ugovornice uživaju određenu, ali ne i neograničenu slobodu procjene (vidi, primjerice, *Norris protiv Irske*, stavak 45.). Stoga, prilikom ocjene nužnosti miješanja države u demokratskom društvu, Sud primjenjuje tradicionalna načela koja je razvio u svojoj sudskoj praksi, koja od njega zahtijevaju da utvrdi je li postojala neodgodiva društvena potreba za miješanjem, je li ono bilo razmjerno legitimnom cilju kojem se težilo i jesu li razlozi kojima su nacionalne vlasti opravdale miješanje bili relevantni i dostatni (*Open Door i Dublin Well Woman protiv Irske*, stavak 70.).

580. Zaštita vjeroispovijedi, ovisno o konkretnim značajkama svake države ugovornice, može proizaći iz legitimnog cilja zaštite morala (*Sekmadienis Ltd. protiv Litve*, stavak 69.). U tom pogledu Sud smatra da činjenica da ne postoji jedinstveno europsko poimanje zahtjeva vezanih uz zaštitu prava drugih u pogledu napada na njihova vjerska uvjerenja znači da države ugovornice imaju široku slobodu procjene u reguliranju slobode izražavanja u vezi s pitanjima koja mogu povrijediti intimna osobna uvjerenja u

sferi morala ili vjeroispovijedi (*Aydin Tatlav protiv Turske*, stavak 24.).

581. S druge strane, prema mišljenju Suda, opseg slobode procjene koja se na temelju toga daje državama članicama Vijeća Europe, odnosno priznavanje njihovih kulturnih, povijesnih i vjerskih posebnosti, ne može biti tolik da sprječava javni pristup, na određenom jeziku, djelu koje je dio europskog književnog naslijeđa (*Akdaş protiv Turske*, stavak 30.). U tom predmetu, koji se odnosio na osudu izdavača te zapljenu i uništavanje svih primjeraka romana s grafičkim opisima scena spolnog odnosa, uključujući različite prakse kao što su sadomazohizam, vampirizam i pedofilija, Sud je ponovio da, iako državama daje određenu slobodu procjene u tom području, u tom konkretnom slučaju nije mogao podcijeniti činjenicu da je prošlo više od stoljeća od izvorne objave knjige u Francuskoj, njezine objave na različitim jezicima u velikom broju država, ili njezina priznavanja objavljivanjem u prestižnoj seriji knjiga „La Pleiade” otprilike deset godina prije zapljene knjige u Turskoj (*Akdaş protiv Turske*, stavci 28. – 29.).

582. Konačno, Sud smatra da članak 10. kao takav ne zabranjuje svako prethodno miješanje u izražavanje govora ili objavu pisanih izjava, kao što je jasno iz formulacije Konvencije: „uvjeti”, „ograničenja”, „sprječavati” i „sprječavanje” (*Kaos GL protiv Turske*, stavak 50.). Ipak, vijesti su potrošna roba i odgađanje objavljivanja neke vijesti, pa čak i na kratko vrijeme, moglo bi lišiti tu vijest njezine vrijednosti i interesa (*Ahmet Yildirim protiv Turske*, stavak 47.), što je Sud navelo na zaključak da su opasnosti svojstvene prethodnom ograničavanju takve da zahtijevaju najpažljivije preispitivanje (*Kaos GL protiv Turske*, stavak 50.).

B. Kriteriji za ocjenu u pogledu opravdanosti miješanja

1. Priroda, sadržaj i potencijalni utjecaj govora

a. Priroda i sadržaj govora

583. Utvrđivanje mjere u kojoj sporne izjave mogu doprinijeti raspravi od općeg interesa prvi je kriterij koji se primjenjuje pri analizi razmjernosti miješanja u slobodu izražavanja, neovisno o legitimnom cilju koji se nastoji ostvariti. Općenito, kada izjave doprinose raspravi od općeg interesa, to dovodi do smanjivanja slobode procjene države. Prema mišljenju Suda, ocjena da je sadržaj izjava nemoralan ne može proizaći iz puke činjenice da većina javnosti ne prihvaća te izjave (*Alekseyev protiv Rusije*, stavak 81.).

584. Što se tiče izjava o vjeroispovijedi, Sud smatra da je potrebno utvrditi je li ton komentara bio uvredljiv i jesu li komentari bili usmjereni protiv vjernika ili su predstavljali napad na svete simbole. Stoga, oni koji odaberu ostvariti svoju slobodu iskazivanja vjeroispovijedi ne mogu razumno očekivati da će biti izuzeti od svake kritike, te moraju tolerirati i prihvatiti činjenicu da druge osobe poriču njihova vjerska uvjerenja, kao i tuđe širenje doktrina koje su neprijateljske prema njihovoj vjeri (*Otto-Preminger-Institut protiv Austrije*, stavak 47.).

585. Među dužnostima i odgovornostima spomenutima u članku 10. stavku 2. Konvencije, Sud se poziva, u kontekstu vjerskih uvjerenja, na opću pretpostavku osiguravanja mirnog uživanja prava zajamčenih člankom 9. osobama s tim uvjerenjima, uključujući obvezu izbjegavanja, u najvećoj mogućoj mjeri, izražavanja koje je u odnosu na predmet štovanja neopravdano uvredljivo za druge i bogohulno (*Sekmadienis Ltd. protiv Litve*, stavak 74.; *Giniewski protiv Francuske*, stavak 43.; *Murphy protiv Irske*, stavak 65.). Sud je smatrao da, u načelu, domaće vlasti mogu legitimno smatrati nužnim kazniti neprimjerene napade na predmete vjerskog štovanja (*i.A. protiv Turske*, stavak 24.). Sud smatra da se predstavljanje predmeta vjerskog štovanja na provokativan način koji može povrijediti osjećaje sljedbenika te vjeroispovijedi može smatrati zlonamjernim kršenjem duha tolerancije, jednog od temelja demokratskog društva (*E.S. protiv Austrije*, stavak 53.). Primjerice, Sud je smatrao da osuda govornika koji je optužio Proroka Islama za pedofiliju, s obrazloženjem da ti zlostavljački napadi mogu potaknuti predrasude i ugroziti vjerski mir, nije predstavljala povredu članka 10. Konvencije (*ibid.*, stavci 57. – 58.).

586. Nasuprot tome, prilikom ispitivanja tvrdnji koje je podnositelj iznio u knjizi u kojoj je predstavio „kritičku perspektivu nevjernika o vjeroispovijedi u društveno-političkoj sferi“, Sud nije uočio uvredljiv ton komentara usmjerenih izravno vjernicima, ili zlostavljajući napad na svete simbole, posebice protiv Muslimana, čak i ako bi oni nakon čitanja knjige ipak mogli biti uvrijeđeni oštrim komentarima o njihovoj vjeroispovijedi. Zaključio je da je miješanje bilo nerazmjerno (*Aydin Tatlav protiv Turske*, stavci 26. – 31.; za primjer prozelitskog diskursa, vidi *Kutlular protiv Turske*, stavak 48.).

587. U predmetu koji se odnosio na novčanu kaznu izrečenu trgovačkom društvu zbog oglašavanja odjeće u kojem su se prikazivale vjerske figure, Sud je utvrdio da se oglasi nisu doimali neopravdano uvredljivima ili profanima niti su poticali na mržnju na temelju vjerskih uvjerenja ili pak napad na vjeroispovijed na neopravdan i zlostavljajući način (*Sekmadienis Ltd. protiv Litve*, stavak 77.).

588. Sud je također ispitao različite oblike izražavanja dostupnih autoru izjava i njegov izbor, uzimajući u obzir utjecaj na moral ili javno zdravlje. To je načelo primjenjivo u slučajevima u kojima je podnositelj zahtjeva imao na raspolaganju alternativne oblike izražavanja koji u manjoj mjeri narušavaju zaštitu tih legitimnih ciljeva, posebno u situacijama u kojima je, primjerice, određeni oblik

izražavanja kršio kazneni zakon i vrijeđao sjećanje na vojnike poginule u oružanom sukobu (*Sinkova protiv Ukrajine*, stavak 110.).

589. Konačno, Sud smatra da, čak i za vrijeme žustre rasprave, maskirati inkriminirajuće izjave u inače prihvatljivo izražavanje mišljenja i zaključiti da su time izjave koje izlaze izvan dopuštenih okvira slobode izražavanja prihvatljive, nije spojivo s člankom 10. Konvencije (*E.S. protiv Austrije*, stavak 55.).

b. Utjecaj govora: način širenja i ciljana publika

590. Prilikom ocjenjivanja opravdanosti miješanja kojim su se nastojali postići legitimni ciljevi zaštite morala ili javnog zdravlja, ranjivost pripadnika javnosti koji imaju pristup spornom tekstu važan je kriterij za mjerenje potencijalnog utjecaja tog materijala na društvo. U predmetu *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, sporna knjiga bila je specifično namijenjena učenicima u dobi od dvanaest do osamnaest godina. Sud je smatrao da su nadležni engleski suci, unatoč raznolikosti i stalnom razvoju stajališta o etici i obrazovanju u Ujedinjenom Kraljevstvu, imali pravo, prema vlastitom nahođenju, u relevantno vrijeme smatrati da bi udžbenik imao izrazito štetan utjecaj na moral brojne djece i adolescenata koji bi ga pročitali (stavak 52.).

591. Na sličan način, u predmetu u kojem su podnositelji zahtjeva osuđeni zbog toga što su ostavili homofobne letke u ormarićima učenika u srednjoj školi, Sud je smatrao da je, unatoč činjenici da su ciljevi podnositelja zahtjeva da pokrenu raspravu o nedostatku objektivnosti u obrazovanju u švedskim školama bili prihvatljivi, trebalo obratiti pažnju na tekst letka. Letci su homoseksualnost opisivali kao „devijantnu seksualnu sklonost“ koja je imala „moralno destruktivni utjecaj“ na društvo i bila odgovorna za pojavu HIV-a i AIDS-a. Sud je posebno istaknuo da su učenici bili posebno povodljive i osjetljive dobi (*Vejdeland i drugi protiv Švedske*, stavak 56.).

592. To je slučaj i kada se radi o tvrdnjama koje su slobodno dostupne, odnosno koje nisu konkretno usmjerene na određenu ranjivu skupinu, ali nisu primjerene za sve dijelove javnosti koji bi se s njima mogli susresti (*Kaos GL protiv Turske*, stavci 61. i 63.). Stoga, prema mišljenju Suda, časopis u kojem je objavljena, konkretno, slika koja prikazuje spolni odnos dva muškarca nije bio primjeren za sve dijelove javnosti, i moglo bi se smatrati da može vrijeđati senzibilitet dijelova opće javnosti (*ibid.*, stavci 59. – 60.). S tim u vezi, Sud je priznao da je oduzimanje svih pretplatničkih primjeraka izdanja časopisa predstavljalo nerazmjerno miješanje, ali je naveo da je takva mjera mogla, primjerice, biti primijenjena u obliku zabrane prodaje tog izdanja osobama mlađima od osamnaest godina ili u obliku zahtjeva za posebnom ambalažom s upozorenjem za maloljetnike, ili čak u obliku povlačenja izdanja s novinskih kioska (*ibid.*, stavci 61. i 63.; za sličan pristup u pogledu javnog izlaganja umjetničkih djela koja predstavljaju seksualni odnos, posebno između muškaraca i životinja, vidi i predmet *Müller i drugi protiv Švicarske*, stavak 36.).

593. To je obrazloženje primjenjivo i u pogledu zaštite zdravlja. Sud je smatrao da je, s obzirom na to

da su publika časopisa bili uglavnom mladi ljudi, koji su bili ranjiviji, trebalo uzeti u obzir utjecaj poruka na tu skupinu. Zbog toga je Sud u jednom predmetu smatrao da je činjenica da se smatralo da su sporne objave mogle potaknuti ljude, posebice mlade ljude, na konzumiranje duhanskih proizvoda bila relevantan i dostatan razlog za miješanje (*Société de conception de presse et d'édition i Ponson protiv Francuske*, stavci 58. – 60.).

594. Nasuprot tome, činjenica da su poruke dostupne posebno ranjivoj publici kao što su djeca nije dovoljna da bi opravdala miješanje države, pod uvjetom da poruke nisu agresivne, seksualno eksplicitne ili ne zagovaraju određeno seksualno ponašanje, i da su ti maloljetnici izloženi idejama raznolikosti, ravnopravnosti i tolerancije (*Bayev i drugi protiv Rusije*, stavak 82.).

2. Težina kazne ili mjere

595. Razmjernost miješanja mora se ocijeniti s obzirom na opseg ograničenja ili zabrane dotičnih tvrdnji. S tim u vezi, Sud je ponovio da, kada vlasti odluče ograničiti temeljna prava, moraju odabrati sredstva koja u najmanjoj mogućoj mjeri dovode predmetna prava u pitanje (*Women On Waves i drugi protiv Portugala*, stavak 41.).

596. Sud je smatrao da je kontinuirano ograničavanje pružanja informacija trudnicama o ustanovama u inozemstvu koje obavljaju pobačaje, neovisno o dobi ili zdravstvenom stanju ili njihovim razlozima zašto traže savjetovanje u vezi s prekidom trudnoće, bilo preširoko i stoga nerazmjerno ciljevima kojima se težilo (*Open Door i Dublin Well Woman protiv Irske*, stavci 73. – 80.).

597. Jednako tako, Sud je utvrdio da je oduzimanje svih primjeraka časopisa od strane domaćih vlasti, iako su im bile dostupne alternativne mjere, bilo nerazmjerno (*Kaos GL protiv Turske*, stavci 61. i 63.; za novčanu kaznu koju je Sud smatrao razmjernom, vidi predmet *E.S. protiv Austrije*, stavak 56.).

598. Sud smatra da, u načelu, mirni i nenasilni oblici izražavanja ne bi trebali biti izloženi opasnosti od izricanja kazne zatvora (*Murat Vural protiv Turske*, stavak 66.). Što se tiče političkog govora, iako je izricanje kazne u načelu u domeni nacionalnih sudova, izricanje zatvorske kazne za kazneno djelo u području političkog govora samo je u iznimnim okolnostima spojivo sa slobodom izražavanja kako je zajamčena člankom 10. Konvencije, prije svega kada su teško narušena druga temeljna prava kao što je to, primjerice, slučaj kad je riječ o govoru mržnje (*Otegi Mondragon protiv Španjolske*, stavak 59.). To se načelo ne primjenjuje na predmete u kojima je sporni materijal isključivo komercijalne prirode i nije namijenjen da doprinese raspravi od javnog interesa (*Perrin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

599. U predmetu koji se odnosio na osudu nakon prosvjeda održanog kod ratnog spomenika, Sud je ispitao koliko je kazne zatvora zaista izdržano i primijetio je da je primijenjena uvjetna osuda (*Sinkova protiv Ukrajine*, stavak 111.).

600. To je bio slučaj i u predmetu u kojem je dvogodišnja kazna zatvora bila preinačena u „beznačajnu“ novčanu kaznu (*Ā.A. protiv Turske*, stavak 32.).

601. U predmetu koji se odnosio na osudu zbog objavljivanja izrazito opscenog materijala na besplatnoj stranici za pretpregled jedne internetske stranice, Sud je istaknuo da je podnositelj zahtjeva, iako je bio osuđen na kaznu zatvora u trajanju od trideset mjeseci, mogao zatražiti uvjetni otpust nakon petnaest mjeseci. Smatrao je razumnim da su domaće vlasti smatrale da isključivo novčana kazna ne bi imala dostatno kažnjavajući ili odvraćajući učinak (*Perrin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

602. U drugim predmetima, neovisno o tome je li izrečena sankcija bila mala, ono što je bilo bitno je bila sama činjenica da je donesena presuda protiv dotične osobe, uključujući i slučajeve u kojima je takva odluka bila isključivo građanske naravi (*Société de conception de presse et d'édition protiv Francuske*, stavak 49.). Osim toga, u kontekstu slobodnog zanimanja i uzimajući u obzir raspon mogućih kazni, Sud je smatrao da izricanje novčane kazne nije predstavljalo zanemarivu stegovnu kaznu (*Stambuk protiv Njemačke*, stavak 51.).

603. Nadalje, prilikom ocjene razmjernosti kazne ili dodjele naknade štete, potrebno je uzeti u obzir pojedinačnu situaciju osobe odgovorne za sporni govor, a posebno njezinu sposobnost da plati dotične

iznose. U predmetu u kojem je izdavačima uvredljivog materijala naloženo platiti „značajne“ iznose novčane kazne i naknade štete, Sud je smatrao da je prilikom ispitivanja težine sankcije to trebalo odvagati u odnosu na prihode časopisa visoke tiraže (*Société de conception de presse et d'édition i Ponson protiv Francuske*, stavak 62.).

604. Prema mišljenju Suda, opravdanje za ograničenje ili sankciju mora se ispitati i s obzirom na cjelokupni utjecaj na slobodu izražavanja autora dotičnog materijala. Stoga je Sud smatrao da je, iako je možda bilo nerazmjerno zabraniti samu udrugu ili njezinu internetsku stranicu, ograničavanje opsega spornog ograničenja samo na prikazivanje plakata na javnim mjestima predstavljalo način na koji se osigurao najmanji mogući utjecaj na prava udruge podnositeljice zahtjeva (*Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske* [VV], stavak 75.).

XIII. Sloboda izražavanja i internet

A. Specifične značajke interneta u kontekstu slobode izražavanja

1. Inovativni karakter interneta

605. Sud je u nekoliko navrata istaknuo da aktivnost izražavanja korisnika na internetu pruža platformu za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja za koju nema presedana (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 110.; *Cengiz i drugi protiv Turske*, stavak 52.), smatrajući da internet, zahvaljujući svojoj dostupnosti i kapacitetu pohrane i prenošenja velikih količina informacija, ima važnu ulogu u poboljšanju pristupa javnosti vijestima i općenito u olakšavanju širenja informacija (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 133.; *Times Newspapers Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1 i br. 2)*, stavak 27.).

606. Prema tome, Sud smatra da blokiranje pristupa internetu može biti izravno suprotstavljeno stvarnom tekstu stavka 1. članka 10. Konvencije, prema kojem su prava navedena u tom članku osigurana „bez obzira na granice“ (*Ahmet Yildirim protiv Turske*, stavak 67.).

607. Nadalje, Sud je primijetio da je sve više usluga i informacija dostupno samo putem interneta (*Jankovskis protiv Litve*, stavak 49.; *Kalda protiv Estonije*, stavak 52.) i da se politički sadržaj koji tradicionalni mediji ignoriraju često širi putem interneta (u ovom konkretnom predmetu putem platforme YouTube), što je dovelo do pojave građanskog novinarstva (*Cengiz i drugi protiv Turske*, stavak 52.).

608. U pogledu materijalnog područja primjene članka 10. Konvencije, Sud je naglasio da se ta odredba treba primjenjivati na komunikaciju putem interneta, neovisno o vrsti poruke koja se prenosi, pa čak i kad je svrha ostvarivanje dobiti (*Ashby Donald i drugi protiv Francuske*, stavak 34.).

609. Konkretno smatra da su sljedeće sfere obuhvaćene ostvarivanjem prava na slobodu izražavanja:

- održavanje internetskih arhiva u mjeri u kojoj oni predstavljaju ključni aspekt uloge internetskih stranica (*Times Newspapers Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1 i br. 2)*, stavak 27.; *M.L. i W.W. protiv Njemačke*; *Węgrzynowski i Smolczewski protiv Poljske*);
- objavljivanje fotografija na internetskoj stranici specijaliziranoj za modu te pružanje fotografija i videozapisa modnih revija bilo besplatno ili uz plaćanje (*Ashby Donald i drugi protiv Francuske*, stavak 34.);
- činjenica da je politička stranka stavila na raspolaganje aplikaciju koja je glasačima omogućila da podijele anonimne fotografije svojih nevažećih glasačkih listića i komentiraju zašto su glasovali na takav način (*Magyar Kétfarkú Kutya Párt protiv Mađarske* [VV], stavak 91.);
- upotreba pojedinih stranica koje omogućuju dijeljenje informacija, posebno platforme

YouTube, internetske stranice za videozapise na koju korisnici mogu učitati videozapise, pregledavati ih i dijeliti (*Cengiz i drugi protiv Turske*, stavak 52.), i stranice Google Sites, usluge platforme Google osmišljene kako bi olakšala stvaranje i dijeljenje internetskih stranica unutar jedne skupine (*Ahmet Yildirim protiv Turske*, stavak 49.).

610. Sud je ponovio da, uzimajući u obzir ulogu koju internet ima u kontekstu profesionalnih medijskih aktivnosti i njegovu važnost za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja općenito, nedostatak dostatnog pravnog okvira na domaćoj razini koji bi novinarima omogućio da upotrebljavaju informacije dobivene putem interneta bez straha od sankcija ozbiljno otežava izvršavanje ključne funkcije tiska kao „javnog čuvara”. Prema mišljenju Suda, potpuno isključivanje takvih informacija iz područja primjene zakonodavnih jamstava novinarske slobode može samo po sebi dovesti do neopravdanog miješanja u slobodu tiska na temelju članka 10. Konvencije (*Uredništvo novina Pravoye Delo i Shtekel protiv Ukrajine*, stavak 64.; *Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske*, stavak 60.).

2. Internet i drugi mediji

611. Premda priznaje prednosti interneta, Sud je prepoznao i da su uz njih prisutne i brojne opasnosti, odnosno da se očito nezakonit govor, uključujući klevetnički govor, govor mržnje i govor koji potiče na nasilje, može proširiti kao nikada prije, diljem svijeta, u sekundi, i ponekad može ostati stalno dostupan na internetu (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 110.; *Annen protiv Njemačke*, stavak 67.).

612. Konkretnije, Sud prihvaća da je internet alat za informiranje i komuniciranje koji se osobito razlikuje od tiskanih medija, posebno u pogledu kapaciteta za spremanje i prenošenje informacija. Priznao je da elektronička mreža kojom se služe milijarde korisnika diljem svijeta ne podliježe i potencijalno nikada neće podliježati istim propisima i istoj kontroli, te da se politike kojima se uređuje reprodukcija materijala u tiskanim medijima i putem interneta mogu razlikovati. Pravila kojima se uređuje internet nedvojbeno se moraju prilagoditi posebnim značajkama te tehnologije kako bi se osigurala zaštita i promicanje prava i sloboda na koje utječe (*Uredništvo novina Pravoye Delo i Shtekel protiv Ukrajine*, stavak 63.).

613. Jednako tako, Sud je istaknuo da, iako su internet i društveni mediji moćni komunikacijski alati, odabiri svojstveni upotrebi interneta i društvenih medija znače da informacije koje iz toga proizlaze nisu jednako sinkronizirane i nemaju jednaki utjecaj kao informacije koje se prenose putem radiodifuzijskih usluga (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 119.), te da telefonski intervju emitiran u programu dostupnom putem internetske stranice ima manje izravan utjecaj na gledatelje od televizijskog programa (*Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG protiv Švicarske*, stavak 64.).

B. Zaštita prava drugih u kontekstu interneta

1. Opći komentari

614. Specifični aspekti ostvarivanja prava na slobodu izražavanja u kontekstu interneta naveli su Sud da ispita pravičnu ravnotežu između slobode izražavanja te drugih prava i pretpostavki. U tom pogledu Sud smatra da je opasnost koju internetski sadržaj i komunikacija predstavljaju za ostvarivanje i uživanje ljudskih prava i sloboda, posebno prava na poštovanje privatnog života, sigurno veća od opasnosti koju predstavlja tisak (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 133.; *Uredništvo novina Pravoye Delo i Shtekel protiv Ukrajine*, stavak 63.; *Węgrzynowski i Smolczewski protiv Poljske*, stavak 98.).

Stoga, iako se priznaju važne koristi od interneta za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja, u načelu se mora zadržati postojanje odgovornosti za klevetničke i druge vrste nezakonitog govora te mora postojati djelotvorno pravno sredstvo za povrede prava osobnosti (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 110.).

615. Posebne značajke interneta mogu se uzeti u obzir prilikom odlučivanja o razini ozbiljnosti

potrebnoj da bi napad na osobni ugled bio u doseg članka 8. (*Arnarson protiv Islanda*, stavak 37.).

616. Utjecaj pojačavajućeg učinka interneta vrlo se jasno očituje u predmetu o pojedincu protiv kojeg su iznesene optužbe za antisemitizam; one su objavljene na internetskoj stranici udruge, a udruzi je naloženo da ukloni predmetni članak. Sud je posebno istaknuo da je potencijalni utjecaj optužbi za antisemitizam bio značajan i da nije bio ograničen na uobičajeno čitateljstvo okružnice u kojoj su optužbe objavljene s obzirom na to da je opis dotičnog teksta kao antisemitskog bio vidljiv velikom broju ljudi. Samo upisivanje imena tog pojedinca u tražilicu omogućavalo je bilo kome da pristupi spornom članku i da ga pročita. Objava na stranici udruge podnositeljice zahtjeva stoga je imala značajan utjecaj na ugled i prava dotičnog pojedinca (*Cicad protiv Švicarske*, stavak 60.).

617. U pogledu slobode procjene država članica, Sud je priznao postojanje šire slobode procjene u predmetu koji se odnosio na osudu zbog klevete, ističući postojanje spora u kojem su bili uključene samo privatne osobe i činjenicu da su navodne klevetničke tvrdnje iznesene na način koji je djelomično javan, odnosno na sigurnom internetskom forumu (*Wrona protiv Poljske* (odl.) [odbor], stavak 21.; vidi i *Kucharczyk protiv Poljske* (odl.) [odbor], u pogledu balansiranja prava odvjetnika na poštovanje privatnog života i prava na slobodu izražavanja pojedinca koji je objavio kritički komentar na privatnom internetskom portalu).

618. Opća načela primjenjiva na izvanmrežne objave primjenjuju se i na internetu. Primjerice:

- Sud smatra da, kada su privatne ili osobne informacije objavljene putem interneta, kao što je ime osobe ili njezin opis, potreba očuvanja povjerljivosti u tom pogledu više ne može biti prevladavajući zahtjev jer su te informacije prestale biti povjerljive i u javnoj su domeni. U takvim je slučajevima bitna zaštita obiteljskog života i ugleda i ona se mora osigurati (*Aleksey Ovchinnikov protiv Rusije*, stavci 49. – 50.);

- Sud je utvrdio da je kaznena osuda administratora internetske stranice za javno vrijeđanje gradonačelnika zbog komentara objavljenih na internetskoj stranici udruge koju je on vodio bila prekomjerna, ističući posebno da su se dotični komentari odnosili na izražavanje predstavničkog tijela udruge, koje je prenosilo tvrdnje svojih članova o temi od općeg interesa u kontekstu osporavanja općinske politike (*Renaud protiv Francuske*, stavak 40.);

- jednako tako, Sud je utvrdio povredu Konvencije u predmetu u kojem je nevladina organizacija odgovarala jer je opisala govor političara kao „verbalni rasizam” (*GRA Stiftung gegen Rassismus und Antisemitismus protiv Švicarske*);

- nasuprot tome, iako je zaštita životinja i okoliša nedvojbeno u javnom interesu, Sud je smatrao da je bilo razmjerno organizaciji za zaštitu prava životinja zabraniti objavljivanje, na internetu, kampanje plakata na kojima su bili prikazani zatvorenici iz koncentracijskih logora uz fotografije životinja uzgojenih u uvjetima intenzivnog uzgoja (*PETA Deutschland protiv Njemačke*);

- osim toga, neovisno o mediju, izjave koje potiču na rasnu diskriminaciju i mržnju ne uživaju zaštitu iz članka 10. stavka 2.; Sud je smatrao da je osuda vlasnika internetske stranice, koji je ujedno bio i političar, zbog širenja ksenofobnih komentara predstavljala neodgodivu društvenu potrebu da se zaštite prava imigrantske zajednice (*Féret protiv Belgije*, stavak 78.; vidi i *Willem protiv Francuske*, u pogledu osude izabranog predstavnika zbog komentara koji su poticali na diskriminaciju, a koji su ponovljeni na općinskoj internetskoj stranici);

- jednako tako, objavljivanje osobnih napada putem interneta koji nadilaze legitimno sukobljavanje ideja nisu zaštićeni člankom 10. stavkom 2. (*Tierbefreier e.V. protiv Njemačke*, stavak 56.).

619. U predmetu *Tamiz protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), podnositelj zahtjeva, političar, prigovorio je zbog napada na njegov ugled zbog toga što domaći sudovi nisu priznali odgovornost društva Google za komentare koje je on smatrao klevetničkim, a koji su objavljeni na platformi Blogger društva Google. Domaći sudovi smatrali su da uvjet „stvarne i značajne” štetne radnje, koji je bilo potrebno ispuniti za vođenje postupka zbog klevete izvan jurisdikcije država, nije bio ispunjen. Sud je naglasio važnost tog testa praga i naveo je da, u stvarnosti, milijuni korisnika interneta svakodnevno objavljuju

komentare na internetu, a mnogi od tih korisnika izražavaju se na način koji bi se mogao smatrati uvredljivim ili čak klevetničkim. Sud je prihvatio utvrđenja domaćih sudova da je većina komentara kojima je podnositelj zahtjeva prigovorio nesumnjivo bila uvredljiva, ali da su ti komentari u velikoj mjeri bili tek nešto ozbiljniji od „vulgarnog vrijeđanja” kakvo nije bilo neuobičajeno u komunikaciji na brojnim internetskim portalima i za koje se od podnositelja zahtjeva, političara, očekivalo da ga tolerira. Nadalje, mnogi komentari koji su sadržavali konkretnije navode bi, u kontekstu u kojem su napisani, čitatelji vjerojatno shvatili kao nagađanja koja se ne bi trebala shvaćati ozbiljno (stavak 81.).

2. Zaštita ranjivih osoba

620. Zaštita ranjivih osoba, posebno zbog njihove mlade dobi, može imati brojne implikacije za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja putem interneta.

621. Stoga je Sud proglasio nedopuštenim zahtjev podnesen protiv osude zbog objave opscenih dokumenata na besplatnoj stranici za pretpregled internetske stanice, posebno ističući da je dotični materijal bio točno ona vrsta materijala koju bi mogli tražiti mladi ljudi koje su nacionalne vlasti nastojale zaštititi (*Perrin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.)).

622. Osim toga, u predmetu seksualne prirode Sud je utvrdio da je opetovano spominjanje identiteta maloljetnika koji je bio uključen u nasilni događaj u medijima bilo štetno za njegov moralni i psihološki razvoj te njegov privatni život. Iz tog je razloga smatrao da je utvrđivanje građanskopravne odgovornosti novinara koji je napisao članak bilo opravdano, unatoč tome što su te osobne informacije već ušle u javnu domenu tako što su bile dostupne putem interneta (*Aleksey Ovchinnikov protiv Rusije*, stavci 51. – 52.).

623. Prema mišljenju Suda, kada je u pitanju opasnost od pedofilije na internetu, ne može se opravdati povećana zaštita povjerljivosti koja sprječava djelotvornu istragu kojom se od pružatelja internetskih usluga nastoji dobiti informacija o identitetu osobe koja je objavila oglas seksualne prirode o maloljetnoj osobi. Stoga je Sud smatrao da nije bilo spojivo s člankom 8. Konvencije da se pružatelja internetskih usluga ne obveže otkriti identitet osobe protiv koje je raspisana tjeratica zbog objavljivanja neprimjerenog oglasa o maloljetnoj osobi na internetskoj stranici za pronalaženje ljubavnih partnera, ističući u tom kontekstu potencijalnu prijetnju tjelesnoj i mentalnoj dobrobiti koju bi ta situacija mogla predstavljati za podnositelja zahtjeva i njegovu ranjivost na temelju njegove mlade dobi (*K.U. protiv Finske*, stavak 41.), dok je istovremeno naglasio da bi se internet upravo zbog svoje anonimne prirode mogao upotrebljavati u svrhu počinjenja kaznenih djela (*ibid.*, stavak 48.).

3. „Dužnosti i odgovornosti” internetskih novinskih portala

624. Iako se, zbog posebne prirode interneta, „dužnosti i odgovornosti” koje snose internetski novinski portali u smislu članka 10. mogu u određenoj mjeri razlikovati od dužnosti i odgovornosti tradicionalnog nakladnika u pogledu sadržaja trećih strana (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 113.; vidi i *Orlovskaya Iskra protiv Rusije*, stavak 109.), pružanje foruma za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja omogućavanjem javnosti da širi informacije i ideje mora se ocijeniti s obzirom na načela primjenjiva na tisak (*Magyar Tartalomsgalgtatok Egyesulete i Index.hu Zrt protiv Mađarske*, stavak 61.).

625. Prilikom ocjenjivanja je li voditelj internetskog portala dužan ukloniti komentare koje objavi treća strana, Sud je utvrdio četiri kriterija s ciljem uspostavljanja pravične ravnoteže između prava na slobodu izražavanja i prava na ugled privatne ili pravne osobe koja se spominje u komentarima (*Magyar Tartalomsgalgtatok Egyesulete i Index.hu Zrt protiv Mađarske*, stavci 60. et seq.; *Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 142. et seq.), odnosno:

1. kontekst i sadržaj komentara,
2. odgovornost autora komentara,
3. mjere podnositelja zahtjeva i ponašanje oštećenika,
4. posljedice za oštećenika i za podnositelje zahtjeva.

626. Na temelju tih kriterija Sud je smatrao da je na temelju članka 10. Konvencije bilo opravdano naložiti internetskom novinskom portalu da plati naknadu štete zbog uvredljivih anonimnih komentara objavljenih na njegovoj internetskoj stranici zbog ekstremne prirode komentara, koji su predstavljali govor mržnje ili poticanje na nasilje (*Delfi AS protiv Estonije* [VV]).

627. Nasuprot tome, uzimajući u obzir nedostatak govora mržnje ili bilo kakvih izravnih prijetnji tjelesnom integritetu u dotičnim korisničkim komentarima, Sud je utvrdio da objektivna odgovornost internetskih portala za komentare trećih strana nije bila spojiva s člankom 10. Konvencije, smatrajući posebno da nije bilo razloga tvrditi da sustav upozoravanja i uklanjanja, popraćen djelotvornim postupcima koji su omogućavali brzu reakciju, nije funkcionirao kao primjeren alat za zaštitu komercijalnog ugleda internetskih stranica za upravljanje nekretninama uključenima u taj predmet (*Magyar Tartalomsgazdálkodók Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske*, stavak 91.; u pogledu važnosti brze reakcije nakon upozorenja o nezakonitosti sadržaja, vidi i predmet *Pihl protiv Švedske*, stavak 32.; *Tamiz protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), stavak 84.; *Høiness protiv Norveške*, stavci 73. – 74.).

4. Odgovornost koja proizlazi iz objave hiperveze

628. U predmetu *Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske*, društvo podnositelj zahtjeva proglašeno je odgovornim za umetanje hiperveze na intervju objavljen na platformi YouTube za koji je kasnije utvrđeno da je klevetničkog sadržaja.

Imajući na umu ulogu interneta u povećanju pristupa javnosti vijestima i informacijama, Sud ističe da je sama svrha hiperveza, time što upućuju na druge stranice i internetske izvore, omogućiti korisnicima interneta da se kreću od materijala do materijala u mreži koju karakterizira dostupnost goleme količine informacija. Hiperveze doprinose nesmetanom radu interneta time što informacije čine dostupnima međusobno ih povezujući (*Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske*, stavak 73.).

629. Hiperveze, kao metoda izvještavanja, u bitnome se razlikuju od tradicionalnih objava na način da, općenito, isključivo usmjeravaju korisnike na sadržaj koji je dostupan drugdje na internetu. One ne iznose povezane tvrdnje publici niti prenose njihov sadržaj, već samo ukazuju čitateljima na postojanje materijala na drugoj internetskoj stranici (*Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske*, stavak 74.).

630. Daljnje razlikovno obilježje hiperveza, kada se usporede s činom širenja informacija, jest to što osoba koja upućuje na informacije s pomoću hiperveze ne kontrolira sadržaj internetske stranice kojoj se može pristupiti putem hiperveze, a koji se sadržaj može promijeniti nakon stvaranja veze. Osim toga, navodni nezakoniti sadržaj kojem se može pristupiti putem hiperveze već je objavio izvorni objavitelj na internetskoj stranici na koju hiperveza vodi, i time je javnosti omogućio neograničen pristup tom sadržaju (*Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske*, stavak 75.).

631. Sud smatra da pitanje je li objavljivanje hiperveze moglo predstavljati širenje klevetničkih tvrdnji od domaćih sudova zahtijevalo da provedu pojedinačnu ocjenu u svakom predmetu i da osobu koja je objavila hipervezu proglase odgovornom samo ako za to postoje relevantni i dostatni razlozi.

S tim u vezi, u dotičnom je predmetu naveo nekoliko relevantnih pitanja koja domaći sudovi nisu ispitali kada su donijeli odluku protiv društva podnositelja zahtjeva: (i) je li društvo podnositelj zahtjeva podržalo sporni sadržaj; (ii) je li ponovilo sporni sadržaj (bez da ga je podržalo); (iii) je li jednostavno objavilo hipervezu na sporni sadržaj (bez da ga je podržalo ili ponovilo); (iv) je li znalo ili je li moglo razumno znati da je sporni sadržaj bio klevetnički ili na neki drugi način nezakonit; (v) je li postupalo u dobroj vjeri, poštujući novinarsku etiku i je li ispunilo pretpostavku dužne revnosti kako se to očekuje od odgovornog novinarstva (*Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske*, stavak 77.).

632. U okolnostima predmeta *Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske*, Sud je istaknuo da je prema domaćem pravu objavljivanje hiperveze predstavljalo širenje informacija i podrazumijevalo objektivnu odgovornost osobe koja objavi hipervezu, što bi moglo negativno utjecati na protok informacija putem interneta jer potiče autore članaka i nakladnike da se potpuno suzdrže od objavljivanja hiperveza na

materijale nad čijim promjenjivim sadržajem nemaju kontrolu. To bi stoga moglo izravno ili neizravno imati obeshrabrujući učinak na slobodu izražavanja na internetu (stavci 83. – 84.).

5. „Dužnosti, odgovornosti” i tiskovne objave putem interneta

633. U pogledu pružanja pouzdanih i preciznih informacija u skladu s novinarskom etikom, Sud je izrazio načelo prema kojem tisk, kada objavljuje putem interneta, snosi veću odgovornost, naglašavajući da u svijetu u kojem se osoba suočava s velikim količinama informacija koje kruže putem tradicionalnih i elektroničkih medija i koje uključuju sve veći broj aktera, nadziranje poštuje li se novinarska etika ima dodatnu važnost (*Stoll protiv Švicarske* [VV], stavak 104.). Prilikom razmatranja „dužnosti i odgovornosti” novinara, potencijalni utjecaj dotičnog medija važan je čimbenik te se metode objektivnog i uravnoteženog izvještavanja mogu znatno razlikovati i ovisiti, među ostalim, o mediju o kojem je riječ (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], stavak 134.).

634. Jednako tako, izgledno je da će dužnosti tiska da djeluje u skladu s načelima odgovornog novinarstva osiguravanjem točnosti povijesnih, a ne prolaznih, objavljenih informacija biti još veća ako objava materijala nije hitna (*Times Newspapers Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1 i br. 2)*, stavak 45.).

635. Stoga, prema mišljenju Suda, kada je nakladnik novina obaviješten o tome da je podignuta tužba zbog klevete u odnosu na isti članak objavljen u pisanom izdanju, zahtijevanje da se objavi odgovarajuća izjava uz članak koji se nalazi u internetskoj arhivi ne predstavlja nerazmjerno miješanje u pravo na slobodu izražavanja (*Times Newspapers Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1 i br. 2)*, stavak 47.).

636. Nasuprot tome, odgovorno novinarstvo ne zahtijeva da članovi tiska iz svojih internetskih arhiva uklone sve tragove publikacija za koje je u prošlosti u pravomoćnim sudskim odlukama utvrđeno da su klevetničke (*Węgrzynowski i Smolczewski protiv Poljske*, stavci 60. – 68., o spojivosti čuvanja novinskog članka u internetskoj arhivi novina koji je proglašen klevetničkim na temelju članka 8.; o potrebi anonimizacije mrežne arhivske građe o suđenju i kaznenoj osudi vidi i predmet *M.L. i W.W. protiv Njemačke*).

637. Jednako tako, urednik internetske stranice ne može se smatrati odgovornim za objavljivanje tvrdnji o seksualnom zlostavljanju djece protiv kandidata na izborima s obzirom na to da je osigurao da je predmetni članak napisan u skladu s novinarskom obvezom provjere navoda (*Ólafsson protiv Islanda*). Konačno, „dužnosti i odgovornosti” novinara ne uključuju obvezu prethodnog obavještanja subjekta nekog novinskog izvješća o namjeri da se izvješće objavi, kako bi dotične osobe mogle zatražiti privremenu zabranu objave (*Mosley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavci 125. – 129.).

638. Važno je istaknuti da se dužnosti i odgovornosti novinara prilikom ostvarivanja njihova prava na slobodu izražavanja primjenjuju i kada objavljuju informacije putem interneta pod vlastitim imenom, uključujući internetske stranice osim onih njihovih novina – konkretno, na slobodno dostupnom internetskom forumu (vidi, slično, *Fatullayev protiv Azerbajdžana*, stavci 94. – 95.).

C. Blokiranje pristupa internetu

639. Sud je u nekoliko navrata odlučivao o spojivosti s člankom 10. mjera kojima su nacionalne vlasti blokirale pristup određenim internetskim stranicama. Podnositelji zahtjeva u biti su prigovorili zbog kolateralnih učinaka mjere blokiranja.

640. U pogledu blokiranja stranice za hostiranje videozapisa YouTube, Sud je istaknuo da su podnositelji zahtjeva, iako su bili samo korisnici na koje nije izravno utjecala odluka da se blokira pristup stranici YouTube, mogli legitimno tvrditi da je sporna mjera utjecala na njihovo pravo da primaju i šire informacije ili ideje jer su bili aktivni korisnici stranice YouTube i jer je ta platforma bila jedinstvena zbog svojih karakteristika, svoje dostupnosti i, prije svega, zbog svojeg potencijalnog utjecaja, i jer podnositelji zahtjeva nisu imali drugih alternativa (*Cengiz i drugi protiv Turske*, stavci 52., 53. i 55.; vidi

i *Ahmet Yildirim protiv Turske*, stavci 49. i 55., o činjenica da pojedinac nije mogao pristupiti svojoj internetskoj stranici koja je bila hostirana na usluzi Google Sites).

641. Nasuprot tome, Sud je smatrao da puka činjenica da je na podnositelja zahtjeva, kao i na druge turske korisnike dotičnih internetskih stranica, neizravno utjecala mjera blokiranja dvije internetske stranice za dijeljenje glazbe, nije mogla biti dostatna da bi on imao status „žrtve” (*Akdeniz protiv Turske* (odl.), stavak 24.).

642. U pogledu toga je li mjera blokiranja bila opravdana, Sud je smatrao da iako takva prethodna ograničenja nisu u načelu bila nespojiva s Konvencijom, ipak su bila dio posebno strogog pravnog okvira kojim se osiguravala i čvrsta kontrola nad opsegom zabrane i djelotvorno sudsko preispitivanje kako bi se spriječila zloupotreba. Sudsko preispitivanje takve mjere, utemeljeno na odvagivanju suprotstavljenih interesa s ciljem da se među njima uspostavi ravnoteža, nezamislivo je bez okvira kojim su uspostavljena precizna i specifična pravila o primjeni preventivnih ograničenja slobode izražavanja (*Ahmet Yildirim protiv Turske*, stavak 64.; *Cengiz i drugi protiv Turske*, stavak 62., koji se odnosi na slobodu primanja i širenja informacija i ideja; vidi i *OOO Flavus i drugi protiv Rusije*, stavci 40. – 43.).

643. Sud je naglasio, konkretno, potrebu da se odvagnu različiti interesi u pitanju, posebno ocjenjujući potrebu za blokiranjem svog pristupa određenim internetskim stranicama (*Ahmet Yildirim protiv Turske*, stavak 66.) i istaknuo je da su vlasti trebale uzeti u obzir, među drugim aspektima, činjenicu da su se takvom mjerom, zbog toga što su zbog nje velike količine informacija postale nedostupne, značajno ograničila prava internetskih korisnika i da je mjera imala značajan kolateralni učinak (*ibid.*; *Cengiz i drugi protiv Turske*, stavak 64.).

644. U predmetu *Vladimir Kharitonov protiv Rusije*, u vezi s blokiranjem internetske stranice koje je bilo automatska posljedica naloga za blokiranje protiv druge stranice s istom IP-adresom, Sud je istaknuo da je ta mjera imala značajan kolateralni učinak jer su zbog nje velike količine informacija postale nedostupne, zbog čega su značajno ograničena prava internetskih korisnika. Sud je smatrao da pravni okvir na kojem su nadležne vlasti temeljile svoju odluku nije bio dovoljno predvidljiv u smislu članka 10. Konvencije (stavci 45. – 47.).

645. U predmetu *Kablis protiv Rusije*, Sud je odlučivao o tome jesu li prethodna ograničenja internetskih objava u kojima se poticalo na sudjelovanje u neovlaštenom javnom događaju bila spojiva s člankom 10. Konvencije. Smatrao je da je trebalo biti moguće dobiti sudsko preispitivanje mjere blokiranja prije održavanja predmetnog događaja. Informacije iz objava bile su lišene svake vrijednosti i interesa nakon tog datuma te bi poništavanje mjere blokiranja nakon sudskog preispitivanja u toj fazi stoga bilo beznačajno (stavak 96.). Jednako tako, u tom predmetu te u predmetu *Elvira Dmitriyeva protiv Rusije*, Sud je smatrao da je sama činjenica da su podnositelji zahtjeva prekršili zakonsku zabranu objavljivanjem internetskog poziva na sudjelovanje u javnom događaju održanom protivno utvrđenoj proceduri, nije sama po sebi bila dostatna da bi opravdala miješanje u njihovu slobodu izražavanja (stavak 103. prvog i stavak 84. drugog citiranog predmeta).

646. Sud je u nekoliko predmeta utvrdio da je nalog potpunog blokiranja donesen protiv internetske stranice ekstremna mjera koju su Odboru za ljudska prava UN-a i druga međunarodna tijela usporedili sa zabranom rada novinskog ili radiodifuzijskog društva (*OOO Flavus i drugi protiv Rusije*, stavak 37.; *Bulgakov protiv Rusije*, stavak 34.).

647. U predmetu *OOO Flavus i drugi protiv Rusije*, o neopravdanom potpunom blokiranju oporbenih internetskih medija, Sud je smatrao da je ta mjera, kojom se namjerno ignorirala razlika između zakonitih i protuzakonitih informacija, bila arbitrarna i očigledno nerazumna (stavak 34.).

648. U predmetu *Bulgakov protiv Rusije*, koji se odnosio na blokiranje sudskim nalogom cijele internetske stranice zbog prisutnosti zabranjenog materijala te kontinuirano blokiranje te stranice čak i nakon što je taj materijal uklonjen, Sud je smatrao da nalog za blokiranje nije imao pravnu osnovu jer zakonodavstvom na kojem se nalog temeljio vlastima nije bilo dopušteno blokirati pristup cijeloj internetskoj stranici (stavak 34.). Sud je također smatrao da se zaključak o nezakonitosti primjenjivao

a fortiori na kontinuirano blokiranje internetske stranice nakon uklanjanja zabranjenog materijala (stavak 38.). Na kraju, Sud je objasnio da, iako je procesna pretpostavka članka 10. sporedna u odnosu na širu svrhu osiguravanja poštovanja materijalnog prava na slobodu izražavanja, pravo na djelotvoran pravni lijek pružalo je postupovnu zaštitu (stavak 46.). U tom je smislu Sud smatrao da podnositelj zahtjeva, iako se mogao formalno žaliti na predmetnu sudsku odluku i sudjelovati na raspravi, nije imao pristup „djelotvornom” pravnom sredstvu u smislu članka 13. Konvencije jer žalbeni sud nije ispitao osnovanost njegova prigovora (stavak 48.; vidi i [Engels protiv Rusije](#), stavci 41. – 44.).

649. Konačno, u predmetu u kojem je vlasnik internetske stranice bio obavezan ukloniti informacije koje su domaći sudovi zabranili, o alatima za zaobilazanje filtera sadržaja, kako bi spriječio blokiranje cijele svoje internetske stranice, Sud je smatrao da zakonodavna osnova naloga nije ni sudovima ni vlasnicima internetskih stranica davala nikakve naznake o prirodi ili kategorijama sadržaja za koje je izgledno da će biti zabranjeni, zbog čega nije ispunila pretpostavku predvidljivosti ([Engels protiv Rusije](#), stavci 27. – 28.).

D. Pristup internetu i osobe u pritvoru

650. Sud je imao priliku odlučivati o odbijanju vlasti da zatvorenicima daju pristup informacijama putem interneta objavljenima na specifičnim internetskim stranicama koje su bile slobodno dostupne u javnoj domeni, iz razloga zaštite prava drugih i sprječavanja nereda i zločina.

651. Iako je naglasio da članak 10. ne nameće opću obvezu pružanja pristupa internetu, ili specifičnim internetskim stranicama, u odnosu na zatvorenike ([Jankovskis protiv Litve](#), stavak 55.; [Kalda protiv Estonije](#), stavak 45.), Sud je smatrao da je došlo do miješanja u prava podnositelja zahtjeva na primanje informacija i utvrdio je povredu članka 10. Pritom je svoj zaključak temeljio, posebno, na prirodi i podrijetlu relevantnih informacija i činjenici da nacionalne vlasti nisu provele dovoljno dubinsko ispitivanje pojedinačnih situacija zatvorenika, te je istaknuo, za svaki pojedini predmet, da je podnositelj zahtjeva trebao pristup internetu kako bi zaštitio svoja prava u kontekstu domaćeg sudskog postupka ([Kalda protiv Estonije](#), stavak 50.) te da nije bilo nerazumno smatrati da su predmetne informacije bile izravno relevantne za interes podnositelja zahtjeva da stekne obrazovanje, što je pak bilo relevantno za njegovu rehabilitaciju i naknadnu ponovnu integraciju u društvo ([Jankovskis protiv Litve](#), stavak 59.).

XIV. Pluralizam i sloboda izražavanja

652. Sud smatra da demokracija ne može postojati bez pluralizma ([Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije](#) [VV], stavak 129.). Jedna od glavnih značajki demokracije mogućnost je rješavanja problema države dijalogom, bez pribjegavanja nasilju ([Manole i drugi protiv Moldavije](#), stavak 95.). Prema stajalištu Suda, čak i u izvanrednom stanju koje predstavlja zakoniti režim čiji je cilj vratiti uobičajeni režim jamčenjem temeljnih prava, države ugovornice moraju imati na umu da bi cilj svih poduzetih mjera trebao biti zaštita demokratskog poretka od prijetnji i da je potrebno uložiti maksimalan napor u zaštitu vrijednosti demokratskog društva, kao što su pluralizam, tolerancija i slobodoumlje ([Şahin Alpay protiv Turske](#), stavak 180.).

653. Demokracija cvjeta iz slobode izražavanja. Bit demokracije je da dozvoljava predlaganje različitih političkih programa i raspravu o njima, čak i kada se radi o onim programima koji dovode u pitanje način na koji je država trenutačno organizirana, pod uvjetom da ne štete samoj demokraciji ([Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije](#) [VV], stavak 129.; [Manole i drugi protiv Moldavije](#), stavak 95.; [Socijalistička stranka i drugi protiv Turske](#), stavci 41., 45. i 47.).

654. S obzirom na važnost onoga što je u pitanju na temelju članka 10., država je krajnji jamac

pluralizma (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 101.; *Manole i drugi protiv Moldavije*, stavak 99.; *Informationsverein Lentia i drugi protiv Austrije*, stavak 38.).

655. Sud smatra da u području audiovizualnog emitiranja gore navedena načela državu obvezuju da osigura, prvo, da javnost putem televizije i radija ima pristup nepristranim i točnim informacijama i rasponu mišljenja i komentara koji odražavaju, *inter alia*, raznolikost političkih stajališta u državi i, drugo, da novinari i drugi profesionalci koji rade u audiovizualnim medijima nisu spriječeni prenositi te informacije i komentare (*Manole i drugi protiv Moldavije*, stavak 100.).

656. Pluralizam kao vrijednost koja je svojstvena demokraciji naglašava se u sudskoj praksi Suda o članku 10. Konvencije u više područja, a posebno područjima navedenima u nastavku.

A. Opća načela u vezi s pluralizmom u audiovizualnim medijima

657. Sloboda izražavanja sadržana u stavku 1. članka 10. predstavlja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva i jedan od preduvjeta njegova napretka (*Lingens protiv Austrije*, stavak 41.). Sloboda tiska i drugih informativnih medija javnosti pruža jedan od najboljih načina da otkriju ideje i stavove političkih vođa i formiraju mišljenje o tim idejama i stavovima. Dužnost je medija širiti informacije i ideje o političkim pitanjima i o drugim temama od javnog interesa. Ne samo da im je zadaća širiti takve informacije i ideje: i javnost ima pravo primiti ih (vidi, primjerice, *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 49., i *Lingens protiv Austrije*, stavci 41. – 42.).

658. Audiovizualni mediji poput radija i televizije imaju posebno važnu ulogu u tom pogledu. Zbog svoje moći da prenesu poruke zvukom i slikama, takvi mediji imaju neposredniji i moćniji utjecaj od tiska (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV]; stavak 119.; *Pedersen i Baadsgaard protiv Danske* [VV], stavak 79.; *Jersild protiv Danske*, stavak 31.). Funkcija televizije i radija kao poznatih izvora zabave u intimi doma slušatelja ili gledatelja dodatno pojačava njihov utjecaj (*Manole i drugi protiv Moldavije*, stavak 97.; *Murphy protiv Irske*, stavak 74.). Štoviše, posebno u udaljenim regijama, televizija i radio mogu biti dostupniji od drugih vrsta medija (*Manole i drugi protiv Moldavije*, stavak 97.).

659. Sud smatra da poštovanje načela pluralizma podrazumijeva, u području audiovizualnog emitiranja, i dužnost države da osigura, prvo, da javnost putem televizije i radija ima pristup nepristranim i točnim informacijama i rasponu mišljenja i komentara koji odražavaju, *inter alia*, raznolikost političkih stajališta u državi (*Manole i drugi protiv Moldavije*, stavak 20.). Odabir sredstava kojima će se postići ti ciljevi mora se razlikovati s obzirom na lokalne uvjete i, stoga, spada u slobodu procjene države.

660. Ako država odluči stvoriti sustav javne televizije i radija, iz gore navedenih načela proizlazi da se domaćim pravom i praksom mora jamčiti da taj sustav pruža pluralističku uslugu. Posebno kada su privatne postaje i dalje preslabe da bi ponudile stvarnu alternativu te je javna ili državna organizacija stoga jedino ili dominantno radiodifuzijsko društvo u državi ili regiji, neophodno je za pravilno funkcioniranje demokracije da prenosi nepristrane, neovisne i uravnotežene vijesti, informacije i komentare te da usto osigurava forum za javnu raspravu u kojem se može izraziti što je širi mogući spektar stajališta i mišljenja (*Manole i drugi protiv Moldavije*, stavak 101.).

661. U predmetu *Manole i drugi protiv Moldavije*, svi podnositelji zahtjeva u relevantnom su razdoblju bili novinari, urednici ili producenti; prigovorili su zbog ograničenja njihove slobode izražavanja i nedostatnih zakonskih jamstava u pogledu neovisnosti javnog radiodifuzijskog servisa koji je praktički imao monopol u državi. Sud je u tom predmetu ponovio da, podložno uvjetima navedenima u članku 10. stavku 2., novinari imaju pravo širiti informacije. Zaštita iz članka 10. obuhvaća zaposlene novinare i druge zaposlenike medija. Zaposleni novinar može tvrditi da na njega izravno utječe opće pravilo ili politika koju primjenjuje njegov poslodavac, a kojima se ograničava novinarska sloboda. Sankcija ili druga mjera koju poslodavac primijeni protiv zaposlenog novinara može predstavljati miješanje u slobodu izražavanja (stavci 103. i 111.; vidi i *Fuentes Bobo protiv Španjolske*, stavak 38.).

662. U predmetu koji se odnosio na stegovno otpuštanje novinara s javnog radijskog servisa, Sud je uzeo u obzir opća načela u vezi pluralizma u audiovizualnim medijima te pravo javnog radiodifuzijskog društva da određuje vlastitu uredničku politiku, u skladu s javnim interesom, te odgovornost tog društva za tvrdnje iznesene u eteru. Sud je utvrdio da položaj novinarki podnositeljici zahtjeva nije automatski davao pravo da bez nadzora provodi politiku koja je bila protivna politici njezina poslodavca, a koja je predstavljala omalovažavanje legitimnih uredničkih odluka uprave (*Nenkova-Lalova protiv Bugarske*, stavci 59. – 60.).

B. Medijski pluralizam i izbori

663. Slobodni izbori i sloboda izražavanja, a posebno sloboda političke rasprave, predstavljaju temelje svake demokracije. Ta su dva prava međusobno povezana i djeluju tako da se međusobno jačaju. Posebno je važno u razdoblju koje prethodi izborima da mišljenja i informacije svih vrsta mogu slobodno cirkulirati (*Orlovskaya Iskra protiv Rusije*, stavak 110.; *Cheltsova protiv Rusije*, stavak 96.; *Długolecki protiv Poljske*, stavak 40.; *Bowman protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 42.). To se načelo primjenjuje i na državne i na lokalne izbore (*Cheltsova protiv Rusije*, stavak 96.; *Kwiecień protiv Poljske*, stavak 48.).

664. Zbog toga uloga čuvara koju mediji imaju nije ništa manja u izbornom vrijeme. Prema mišljenju Suda, ta uloga obuhvaća neovisno ostvarivanje slobode tiska na temelju slobodnih uredničkih izbora kojima se nastoje prenijeti informacije i ideje o temama od javnog interesa. Konkretno, rasprava o kandidatima i njihovim programima doprinosi pravu javnosti da prima informacije i jača sposobnost glasača da informirano biraju među izbornim kandidatima (*Orlovskaya Iskra protiv Rusije*, stavak 130.).

665. Sud je ponovio da je politička rasprava o pitanjima od općeg interesa područje u kojem ograničavanje slobode izražavanja treba usko tumačiti (*Lopes Gomes da Silva protiv Portugala*, stavak 33.).

666. U kontekstu izbornih rasprava, Sud je posebnu važnost pridao nesmetanom ostvarivanju prava na slobodu govora kandidata (*Kudeshkina protiv Rusije*, stavak 87.).

667. Pozivajući se na pripremne akte (*travaux préparatoires*) u vezi s člankom 3. Protokola br. 1, Sud je naglasio da izraz „uvjeti koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela” u biti, osim slobode izražavanja (već zaštićene člankom 10. Konvencije), podrazumijeva načelo jednakog postupanja prema svim građanima prilikom ostvarivanja njihova prava da biraju i budu birani (*Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije*, stavak 54.).

668. U određenim okolnostima ta dva prava mogu biti suprotstavljena i može se smatrati potrebnim u razdoblju prije i tijekom izbora uvesti određena ograničenja slobode izražavanja, one vrste koja obično ne bi bila prihvatljiva, kako bi se osiguralo „slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela”. Sud priznaje da prilikom uspostavljanja ravnoteže između ta dva prava države ugovornice uživaju slobodu procjene, kao što je to općenito slučaj kad je riječ o organizaciji njihovih izbornih sustava (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 123.; *Oran protiv Turske*, stavak 52.; *Bowman protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 43.).

C. Propisi o plaćenom oglašavanju

669. Sud prepoznaje da moćne financijske skupine mogu steći konkurentne prednosti u području komercijalnog oglašavanja i na taj način vršiti pritisak na radijske i televizijske postaje koje emitiraju oglase, te da s vremenom mogu ograničiti njihove slobode. Smatra da takve situacije narušavaju temeljnu ulogu slobode izražavanja u demokratskom društvu kako je sadržana u članku 10. Konvencije (*VgT Verein gegen Tierfabriken protiv Švicarske*, stavak 73.).

670. Sud je smatrao da kupovina termina radiotelevizijskog emitiranja radi oglašavanja ima izrazito

pristran cilj, koji naginje neuravnoteženoj upotrebi termina od strane skupina s više resursa od drugih (*Murphy protiv Irske*, stavak 74.). Medijski je pluralizam posebno ugrožen u području oglašavanja kada su sporni oglasi političke (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV]) ili religijske (*Murphy protiv Irske*) prirode.

671. Sud je istaknuo da ne postoji europski konsenzus oko toga kako regulirati plaćeno političko oglašavanje na radiju i televiziji (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 123.). Time se širi obično uska sloboda procjene koju države imaju u pogledu ograničavanja izražavanja od javnog interesa (*ibid.*, stavak 123.; *TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti protiv Norveške*, stavak 67.; *Société de conception de presse et d'édition i Ponson protiv Francuske*, stavci 57. i 63.). U predmetu *Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], Sud je istaknuo da su interesi koje treba odvaguti u pogledu političkog oglašavanja, s jedne strane, pravo nevladine organizacije podnositeljice zahtjeva da širi informacije i ideje od općeg interesa koje javnost ima pravo primiti i, s druge strane, želja tijela vlasti da zaštite demokratsku raspravu i proces od remećenja od strane moćnih financijskih skupina s prednošću u pristupu utjecajnim medijima. Sud prepoznaje da bi takve skupine mogle steći konkurentne prednosti u području plaćenog oglašavanja i tako ograničiti slobodnu i pluralističku raspravu koju država osigurava kao njezin krajnji jamac (stavak 112.).

672. Zaštita medijskog pluralizma u području političkog oglašavanja posebno je izražena u situacijama u kojima glavne političke stranke zauzimaju značajnu količinu vremena u eteru, dok se manje stranke jedva spominju. U takvim je situacijama Sud smatrao da je plaćeno oglašavanje na televiziji stoga bio jedini način na koji je mala stranka mogla prenijeti svoju poruku javnosti putem tog medija, iako je to bilo zakonom zabranjeno (*TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti protiv Norveške*, stavak 73.). Pristup alternativnim medijima ključni je čimbenik u ocjenjivanju razmjernosti ograničenja pristupa drugim potencijalno korisnim medijima kao što su radijski i televizijski programi s diskusijama, pisani mediji i društveni mediji (*Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], stavak 124.).

673. Sud također štiti medijski pluralizam u kontekstu religijskog oglašavanja, radi zaštite cilja promicanja neutralnosti u radiodifuziji i radi osiguravanja jednakih uvjeta za sve vjeroispovijedi (*Murphy protiv Irske*, stavak 78.). S tim u vezi, prihvaća da bi odredbu kojom se jednoj vjeroispovijedi dopušta oglašavanje, a drugoj ne dopušta, bilo teško opravdati i da bi odredbu kojom se dopušta filtriranje u svakom pojedinačnom slučaju, od strane države ili bilo kojeg drugog tijela koje država imenuje, neprihvatljivog ili prekomjernog religijskog oglašavanja bilo teško primijeniti pošteno, objektivno i koherentno (*ibid.*, stavak 77.). Ipak, bilo je razumno što je država smatrala da bi čak i ograničena sloboda oglašavanja izgledno koristila dominantnoj vjeroispovijedi više nego vjeroispovijedima sa znatno manje sljedbenika i resursa (*ibid.*, stavak 78.).

D. Raspodjela audiovizualnih izvora

674. Na temelju treće rečenice članka 10. stavka 1. države mogu režimom dozvola regulirati način organizacije djelatnosti radija i televizije na svojim državnim područjima, posebno tehničke aspekte djelatnosti (*Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije* [VV], stavak 139.). Davanje dozvole može se uvjetovati i drugim razmatranjima, kao što su priroda i ciljevi predloženog kanala, njegova potencijalna publika na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini, prava i potrebe konkretne publike i obveze koje proizlaze iz međunarodnih pravnih instrumenata (*Demuth protiv Švicarske*, stavak 33.; *Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije* [VV], stavak 139.).

675. Dok to može dovesti do miješanja čiji će ciljevi biti legitimni na temelju treće rečenice članka 10. stavka 1., iako se ne podudaraju s nijednim od ciljeva iz stavka 2., njihova spojivost s Konvencijom ipak se mora ocijeniti u svjetlu drugih pretpostavki iz stavka 2. (*Demuth protiv Švicarske*, stavak 33.; *Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH protiv Austrije*, stavak 25.; *Informationsverein Lentia i drugi protiv Austrije*, stavak 32.).

676. Sud je u brojnim predmetima smatrao da je odbijanje dodjele dozvole za uporabu

radiofrekvencijskog spektra (vidi, među brojnim drugim primjerima, *Informationsverein Lentia i drugi protiv Austrije*, stavak 27.; *Radio ABC protiv Austrije*, stavak 27.; *United Christian Broadcasters Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.); *Glas Nadezhda EOOD i Elenkov protiv Bugarske*, stavak 42.) ili odbijanje da se odobri emitiranje televizijskog programa (*Leveque protiv Francuske* (odl.); *Demuth protiv Švicarske*, stavak 30.) predstavljalo miješanje u prava zajamčena člankom 10. stavkom 1. Konvencije.

677. Sud smatra da zbog tehničkog napretka posljednjih desetljeća opravdanje za ta ograničenja danas više ne može biti vezano uz broj dostupnih kanala i frekvencija; prije svega, ne može se tvrditi da ne postoje istovjetna manje restriktivna rješenja (*Informationsverein Lentia i drugi protiv Austrije*, stavak 39.).

678. Što se tiče slobode procjene države, Sud smatra da je ona nužna u području koje se toliko mijenja kao područje komercijalne djelatnosti televizije i radija i da, kao posljedica toga, standardi nadzora mogu biti manje strogi (*Demuth protiv Švicarske*, stavak 42.; *Markt intern Verlag GmbH i Klaus Beermann protiv Njemačke*, stavak 33.).

679. Prilikom utvrđivanja razmjera slobode procjene nacionalnih vlasti potrebno je uzeti u obzir i konkretnu političku strukturu države članice, kao i njezin kulturni i jezični pluralizam, posebno kada se ti čimbenici, koji posebno potiču pluralizam u djelatnosti televizije i radija, mogu legitimno uzeti u obzir prilikom davanja dozvole za emitiranje radijskog i televizijskog programa (*Demuth protiv Švicarske*, stavak 44.).

680. Nadalje, načelo pravednosti u postupku, te postupovna jamstva, primjenjuju se i u kontekstu odbijanja izdavanja dozvole za upotrebu radiofrekvencijskog spektra i odbijanja davanja razloga za takvu odluku, zbog zaštite državne sigurnosti (*Aydoğan i Dara Radyo Televizyon Yayincılık Anonim Şirketi protiv Turske*, stavak 43.).

E. Transparentnost u pogledu vlasništva nad medijima

681. Sud je naveo da za osiguravanje istinskog pluralizma u audiovizualnom sektoru u demokratskom društvu nije dovoljno osigurati postojanje nekoliko kanala ili teoretsku mogućnost da potencijalni operatori uđu na audiovizualno tržište. Pružatelji usluge moraju imati stvarni pristup tom tržištu kako bi se osigurala raznolikost cjelokupnog sadržaja programa koji u najvećoj mogućoj mjeri odražava različita mišljenja u društvu (*Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije* [VV], stavak 130.).

682. Situacija u kojoj je moćnoj gospodarskoj ili političkoj skupini u društvu dopušteno zauzeti dominantni položaj nad audiovizualnim medijima i time stvarati pritisak na medijske kuće koje emitiraju radijski i televizijski program i na kraju ograničiti njihovu uredničku slobodu narušava temeljnu ulogu slobode izražavanja u demokratskom društvu kako je sadržana u članku 10. Konvencije, posebno kada služi širenju informacija i ideja od općeg interesa, koje javnost, štoviše, ima pravo primiti (*Manole i drugi protiv Moldavije*, stavak 98.).

683. Sud je primijetio da država u takvom osjetljivom sektoru kao što su audiovizualni mediji, osim što ima negativnu dužnost nemiješanja, ima i pozitivnu obvezu uspostaviti odgovarajući zakonodavni i upravni okvir kako bi se osigurao djelotvorni pluralizam (*Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije* [VV], stavak 134.).

684. Sud je smatrao da je pozitivna obveza uspostavljanja odgovarajućeg zakonodavnog i upravnog okvira kako bi se osigurao djelotvorni pluralizam posebno poželjna kada nacionalni audiovizualni sustav karakterizira duopol (*Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije* [VV], stavak 134.) ili, štoviše, monopol. U potonjoj je situaciji Sud smatrao da zbog svoje restriktivne prirode režim dozvola koji javnoj televizijskog i radijskog kući omogućuje monopol nad dostupnim frekvencijama ne može biti opravdan ako se ne može dokazati da za to postoji neodgodiva potreba (*Manole i drugi protiv Moldavije*, stavak 98.; *Informationsverein Lentia i drugi protiv Austrije*, stavak 39.).

685. Sud se u svojoj sudskoj praksi poziva na [Preporuku CM/Rec\(2007\)2](#) Odbora ministara Vijeća

Europe o medijskom pluralizmu i raznolikosti medijskih sadržaja (*Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije* [VV], stavak 134.). U pogledu javnih medija poziva se i na standarde koji se odnose na emitiranje javne radiotelevizije koje su države ugovornice dogovorile putem Odbora ministara Vijeća Europe, a koji pružaju smjernice u pogledu pristupa koji je potrebno primijeniti na tumačenje članka 10. u tom području (*Manole i drugi protiv Moldavije*, stavci 102. i 51. – 54.).

F. Pluralizam i sloboda izražavanja manjina

686. Sud smatra da bi bilo nespojivo s temeljnim vrijednostima Konvencije kad bi ostvarivanje konvencijskih prava od strane manjinske skupine bilo uvjetovano time da ju prihvaća većinska skupina (*Alekseyev protiv Rusije*, stavak 81.). Kad bi bilo tako, prava manjinske skupine na slobodu vjeroispovijedi, izražavanja i okupljanja postala bi samo teoretska, a ne praktična i djelotvorna kako to zahtijeva Konvencija (*ibid.*, stavak 81.; *Barankevich protiv Rusije*, stavak 31.).

687. Sud ističe važnu razliku između popuštanja kada je potpora javnosti usmjerena na proširenje opsega konvencijskih jamstava i situacije u kojoj se na potporu javnosti poziva kako bi se suzilo područje primjene materijalne zaštite (*Bayev i drugi protiv Rusije*, stavci 70. – 71.).

688. U predmetu *Sekmadienis Ltd. protiv Litve*, u kojem je društvu podnositelju zahtjeva naloženo platiti novčanu kaznu zbog oglašavanja odjeće u kojem su se prikazivale vjerske figure, Sud je istaknuo da je jedina vjerska skupina s kojom su se vlasti savjetovale u domaćem postupku bila Rimokatolička crkva iako su u državi djelovale različite kršćanske i nekršćanske vjerske zajednice (stavak 80.). Smatrao je da bi, čak i pod pretpostavkom da je Vlada bila u pravu kada je tvrdila da je većina litvanske populacije kršćanske vjeroispovijedi zasigurno te oglase smatrala uvredljivima, bilo nespojivo s temeljnim vrijednostima Konvencije kad bi ostvarivanje konvencijskih prava od strane manjinske skupine bilo uvjetovano time da ju prihvaća većinska skupina (stavak 82.).

XV. Članak 10. i njegov odnos s drugim odredbama Konvencije i njezinih protokola: međuovisnost, preklapanje

689. Povremeno će isti događaj doći u doseg i članka 10. i neke druge odredbe Konvencije. Ta je situacija navela Sud da ili ispita predmet na temelju one konvencijske odredbe koju smatra relevantnijom s obzirom na konkretne okolnosti predmeta i koja je istovjetna posebnom zakonu (*lex specialis*) ili ispita prigovor na temelju jedne odredbe i „u svjetlu” druge, ili da pak pitanja kojima se prigovara ispita na temelju oba članka.

1. Članak 6. stavak 1. Konvencije

690. U predmetu *Kövesi protiv Rumunjske*, koji se odnosio na prijevremeni prestanak mandata javne tužiteljice nakon što je kritizirala zakonodavne reforme, Sud je smatrao da su ograničenja koja su domaći sudovi nametnuli preispitivanju njezina otkaza bili protivni članku 6. stavku 1. Konvencije (stavci 157. – 158.); na temelju istih činjeničnih elemenata smatrao je, prema članku 10. Konvencije, da ograničenja slobode izražavanja nametnuta podnositeljici zahtjeva nisu bila popraćena djelotvornim i primjerenim mjerama zaštite od zloupotrebe (stavak 210.).

2. Članak 8. Konvencije

691. U predmetu koji se odnosio na praćenje novinara i nalog da predaju dokumente koji bi mogli

dovesti do utvrđivanja identiteta njihovih izvora, Sud je smatrao da zakonom nisu propisane zaštitne mjere koje su primjerene u odnosu na ovlasti praćenja primijenjenog protiv podnositelja zahtjeva s ciljem otkrivanja njihovih novinarskih izvora, te je utvrdio povredu članka 8. i 10. na temelju istih činjenica (*Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. i drugi protiv Nizozemske*, stavak 102.; vidi i ocjenu Suda u usporedivu kontekstu: *Saint-Paul Luxembourg S.A. protiv Luksemburga*, stavak 44.; *Ernst i drugi protiv Belgije*, stavak 116.; *Nagla protiv Latvije*, stavak 101.).

3. Članak 9. Konvencije

692. U nekoliko predmeta u kojima su se podnositelji zahtjeva pozvali i na članak 9. i članak 10. Konvencije Sud je odlučio ispitati prigovore samo na temelju članka 10., čime je bespredmetnom učinio tvrdnju o povredi članka 9. (vidi, primjerice, u pogledu situacije u kojoj je nadležno državno tijelo privatnoj radijskog postaji zabranilo emitiranje plaćenog oglasa o vjerskom pitanju, *Murphy protiv Irske*, stavak 71.; u pogledu situacije u kojoj je nadležno tijelo odbilo izdati dozvolu za upotrebu radiofrekvencijskog spektra kršćanskoj radijskoj postaji, *Glas Nadezhda EOOD i Elenkov protiv Bugarske*, stavak 59.; u pogledu osude za kazneno djelo javnog poticanja na počinjenje zločina, počinjeno uvredljivim govorom protiv „nevjernika”, *Kutlular protiv Turske*, stavci 35. i 48. Za predmet u kojem je Sud smatrao da su sloboda izražavanja i sloboda vjeroispovijedi bile usko povezane i u kojem je stoga odlučio ispitati prigovore na temelju članka 10., po potrebi tumačene u svjetlu članka 9., vidi *Vjerska zajednica Jehovinih svjedoka protiv Azerbajdžana*, stavak 24.).

693. Sud je isto tako povremeno ispitao prigovore samo na temelju članka 9. te je iste prigovore odbio ispitati na temelju članka 10. (*Kokkinakis protiv Grčke*, stavak 55.; *Članovi kongregacije Jehovinih svjedoka i drugi protiv Gruzije*, stavak 144.; *Nasirov i drugi protiv Azerbajdžana*, stavak 77.).

4. Članak 11. Konvencije²⁰

694. U predmetu (*Palomo Sanchez i drugi protiv Španjolske* [VV]) koji se odnosio na otpuštanje članova sindikata zbog objavljivanja članaka koji su bili uvredljivi za njihove kolege, Sud je prvo istaknuo da je pitanje slobode izražavanja bilo usko povezano s pitanjem slobode udruživanja u kontekstu sindikata. Međutim, iako se prigovor podnositelja zahtjeva uglavnom odnosio na njihovo otpuštanje zbog toga što su kao članovi izvršnog odbora sindikata objavili i prikazali predmetne članke i crteže, Sud je smatrao prikladnijim ispitati činjenice na temelju članka 10., koji je svejedno tumačio u svjetlu članka 11., s obzirom na to da nije utvrđeno da je ustanovljeno da su podnositelji otpušteni zbog njihova članstva u tom sindikatu (stavak 52.).

695. U predmetu *Women On Waves i drugi protiv Portugala*, Sud je na početku istaknuo da je pitanje slobode izražavanja teško odvojiti od pitanja slobode okupljanja te je ponovio da je zaštita osobnih mišljenja, zajamčena člankom 10., jedan od ciljeva slobode mirnog okupljanja kako je sadržana u članku 11. Konvencije (stavak 28.). Sud je utvrdio da je jednostavnije dotičnu situaciju ispitati samo na temelju članka 10. Međutim, taj pristup ne sprječava Sud da, kada je to primjereno, u obzir uzme članak 11. Konvencije prilikom ispitivanja i tumačenja članka 10. (*Schwabe i M.G. protiv Njemačke*, stavak 101.; *Ezelin protiv Francuske*, stavak 37.; *Karademirci i drugi protiv Turske*, stavak 26.; *Novikova i drugi protiv Rusije*, stavak 91.; u pogledu odnosa tih dviju konvencijskih odredbi, vidi i *Öllinger protiv Austrije*, stavak 38.; *Djavit An protiv Turske*, stavak 39.; za suprotan pristup, prema kojem se članak 10. tumačio kao *lex generalis* u odnosu na članak 11., vidi *Hakim Aydin protiv Turske*, stavak 41.).

5. Članak 2. Protokola br. 1

696. U predmetu *İrfan Temel i drugi protiv Turske*, koji se odnosio na privremenu suspenziju studenata jer su vodstvu sveučilišta podnijeli peticiju da se osigura izborna nastava iz kurdskog jezika, podnositelji zahtjeva pozvali su se i na članak 10. Konvencije i članak 2. Protokola br. 1; Sud je odlučio tumačiti drugu

²⁰ Vidi i [Vodič kroz članak 11.](#), poglavlje I B.

odredbu u svjetlu prve (vidi i [Çölgeçen i drugi protiv Turske](#)).

697. Nasuprot tome, u predmetu koji se odnosio na odbijanje da se zatvorenicima dozvoli upotreba računala ili pristup internetu, u prostorijama koje su za tu svrhu posebno namijenile zatvorske vlasti, radi nastavka njihova visokog obrazovanja, Sud je ispitao predmet na temelju prve rečenice članka 2. Protokola br. 1 ([Mehmet Reşit Arslan i Orhan Bingöl protiv Turske](#), stavak 42.).

6. Članak 3. Protokola br. 1

698. Sud je uporno naglašavao međuovisnost slobode izražavanja i prava na slobodne izbore u demokratskom društvu. Konkretno, u predmetu [Orlovskaya Iskra protiv Rusije](#) smatrao je primjerenim ispitati pravo organizacije podnositeljice zahtjeva na slobodu izražavanja u svjetlu prava na slobodne izbore zaštićenog člankom 3. Protokola br. 1, koja su prava ključna za uspostavu i održavanje temelja djelotvorne i smislene demokracije utemeljene na vladavini prava (stavak 110.; vidi i [Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva \(br. 2\)](#) [VV], stavak 58.).

699. Sloboda izražavanja jedan je od „uvjeta koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela” ([Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije](#), stavci 42. i 54.). Iz tog razloga Sud smatra da je posebno važno u razdoblju koje prethodi izborima da mišljenja i informacije svih vrsta mogu slobodno cirkulirati. Ustvrdio je i da u određenim okolnostima ta dva prava mogu biti suprotstavljena i može se smatrati potrebnim u razdoblju prije i tijekom izbora uvesti određena ograničenja slobode izražavanja, one vrste koja obično ne bi bila prihvatljiva, kako bi se osiguralo slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela ([Bowman protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) [VV], stavci 41. – 43.). Sud priznaje da prilikom uspostavljanja ravnoteže između te dvije odredbe države ugovornice uživaju slobodu procjene, kao što je to općenito slučaj kad je riječ o organizaciji njihovih izbornih sustava ([Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), stavak 111.; [Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije](#), stavak 54.; [TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti protiv Norveške](#), stavak 62.; [Orlovskaya Iskra protiv Rusije](#), stavak 134.).

Popis citiranih predmeta

Sudska praksa citirana u ovom Vodiču odnosi se na presude ili odluke koje je donio Sud te na odluke i izvješća Europske komisije za ljudska prava („Komisija”).

Ako nije drugačije naznačeno, sva upućivanja odnose se na presude o osnovanosti koje je donijelo vijeće Suda. Kratica „(odl.)” znači da se citat odnosi na odluku Suda, a „[VV]” da je predmet bio pred velikim vijećem.

Presude vijeća koje nisu postale konačne u smislu članka 44. Konvencije prije objavljivanja ove ažurirane inačice označene su zvjezdicom (*) na popisu u nastavku. Članak 44. stavak 2. Konvencije propisuje: „Presuda vijeća je konačna: a) kad stranke izjave da neće uložiti zahtjev za podnošenje predmeta velikom vijeću; ili b) tri mjeseca nakon dana donošenja presude, ako nije uložena zahtjev za podnošenje predmeta Velikom vijeću; ili c) kad odbor velikoga vijeća odbije zahtjev o podnošenju na temelju članka 43.” U slučajevima kada veliko vijeće prihvati zahtjev za podnošenjem, konačnom postaje naknadna presuda velikog vijeća, a ne presuda vijeća.

Hiperveze na predmete citirane u elektroničkoj inačici Vodiča upućuju na bazu HUDOC (<https://hudoc.echr.coe.int>) koja omogućuje uvid u sudsku praksu Suda (u presude i odluke velikog vijeća, vijeća i odbora, predmete o kojima je dostavljena obavijest, savjetodavna mišljenja i pravne sažetke iz Informativne bilješke o sudskoj praksi) te Komisije (odluke i izvješća) te na rezolucije Odbora ministara.

Sud svoje presude i odluke donosi na engleskom i/ili francuskom, svoja dva službena jezika. HUDOC sadržava i prijevode mnogih važnih predmeta na više od trideset neslužbenih jezika te poveznice na oko stotinu *online* zbirki prakse Suda koje su izradile treće strane.

—A—

A. protiv Norveške, br. 28070/06, 9. travnja 2009.

A.B. protiv Švicarske, br. 56925/08, 1. srpnja 2014.

Açık i drugi protiv Turske, br. 31451/03, 13. siječnja 2009.

Ahmed i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 2. rujna 1998., *Izvješća o presudama i odlukama 1998-VI*

Ahmet Yildirim protiv Turske, br. 3111/10, ECHR 2012

Akdaş protiv Turske, br. 41056/04, 16. veljače 2010.

Akdeniz protiv Turske (odl.), br. 20877/10, 11. ožujka 2014.

Aksu protiv Turske [VV], br. 4149/04 i 41029/04, ECHR 2012

Albayrak protiv Turske, br. 38406/97, 31. siječnja 2008.

Aleksey Ovchinnikov protiv Rusije, br. 24061/04, 16. prosinca 2010.

Alekseyev protiv Rusije, br. 4916/07 i dva druga zahtjeva, 21. listopada 2010.

Ali Gürbüz protiv Turske, br. 52497/08 i šest drugih zahtjeva, 12. ožujka 2019.

Allet de Ribemont, 10. veljače 1995., Serija A br. 308

Alpha Doryforiki Tileorasi Anonymi Etairia protiv Grčke, br. 72562/10, 22. veljače 2018.

Altıntaş protiv Turske, br. 50495/08, 10. ožujka 2020.

Altuğ Taner Akçam protiv Turske, br. 27520/07, 25. listopada 2011.

Alves da Silva protiv Portugala, br. 41665/07, 20. listopada 2009.

Amihalachioaie protiv Moldavije, br. 60115/00, ECHR 2004-III

Amorim Giestas i Jesus Costa Bordalo protiv Portugala, br. 37840/10, 3. travnja 2014.

Amuur protiv Francuske, 25. lipnja 1996., *Izvješća o presudama i odlukama 1996-III*

André i drugi protiv Francuske, br. 18603/03, 24. srpnja 2008.

Animal Defenders International protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 48876/08, ECHR 2013 (izvadci)
Annen protiv Njemačke, br. 3690/10, 26. studenoga 2015.
Anthony France i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.) [odbor], br. 25357/16 i tri druga zahtjeva, 26. rujna 2017.
Arnarson protiv Islanda, br. 58781/13, 13. lipnja 2017.
Arrigo i Vella protiv Malte (odl.), br. 6569/04, 10. svibnja 2005.
Arrowsmith protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 7050/75, izvješće Komisije od 12. listopada 1978., Odluke i izvješća 19
Arslan protiv Turske [VV], br. 23462/94, 8. srpnja 1999.
Artun i Guvener protiv Turske, br. 75510/01, 26. lipnja 2007.
Ashby Donald i drugi protiv Francuske, br. 36769/08, 10. siječnja 2013.
Asli Güneş protiv Turske (odl.), br. 53916/00, 13. svibnja 2004.
Atamanchuk protiv Rusije, br. 4493/11, 11. veljače 2020.
ATV Zrt protiv Mađarske, br. 61178/14, 28. travnja 2020.
Aurelian Oprea protiv Rumunjske, br. 12138/08, 19. siječnja 2016.
Axel Springer AG protiv Njemačke [VV], br. 39954/08, 7. veljače 2012.
Axel Springer AG protiv Njemačke (br. 2), br. 48311/10, 10. srpnja 2014.
Axel Springer SE i RTL Television GmbH protiv Njemačke, br. 51405/12, 21. rujna 2017.
Aydar protiv Turske (odl.), br. 32207/96, 1. srpnja 2003.
Aydin Tatlav protiv Turske, br. 50692/99, 2. svibnja 2006.
Aydoğan i Dara Radyo Televizyon Yayincılık Anonim Şirketi protiv Turske, br. 12261/06, 13. veljače 2018.

—B—

Bahçeci i Turan protiv Turske, br. 33340/03, 16. lipnja 2009.
Baka protiv Mađarske [VV], br. 20261/12, 23. lipnja 2016.
Bagirov protiv Azerbajdžana, br. 81024/12 i 28198/15, 25. lipnja 2020.
Balaskas protiv Grčke, br. 73087/17, 5. studenoga 2020.
Balsytė-Lideikienė protiv Litve, br. 72596/01, 4. studenoga 2008.
Baldassi i drugi protiv Francuske, br. 15271/16 i šest drugih zahtjeva, 11. lipnja 2020.
Bamber protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 33742/96, odluka Komisije od 11. rujna 1997.
Barankevich protiv Rusije, br. 10519/03, 26. srpnja 2007.
Barata Monteiro da Costa Nogueira i Patricio Pereira protiv Portugala, br. 4035/08, 11. siječnja 2011.
Barthold protiv Njemačke, 25. ožujka 1985., Serija A br. 9
Bartnik protiv Poljske (odl.) [odbor], br. 53628/10, 11. ožujka 2014.
Başkaya i Okçuoğlu protiv Turske [VV], br. 23536/94 i 24408/94, ECHR 1999-IV
Bayev i drugi protiv Rusije, br. 67667/09 i 2 druga zahtjeva, 20. lipnja 2017.
Becker protiv Norveške, br. 21272/12, 5. listopada 2017.
Bédat protiv Švicarske [VV], br. 56925/08, 29. ožujka 2016.
Belpietro protiv Italije, br. 43612/10, 24. rujna 2013.
Bergens Tidende i drugi protiv Norveške, br. 26132/95, ECHR 2000-III
Bezymyanny protiv Rusije, br. 10941/03, 8. travnja 2010.
Bidart protiv Francuske, br. 52363/11, 12. studenoga 2015.
Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške [VV], br. 21980/93, ECHR 1999-III
Błaja News Sp. z. o. o. protiv Poljske, br. 59545/10, 26. studenoga 2013.
Bohlen protiv Njemačke, br. 53495/09, 19. veljače 2015.
Boldea protiv Rumunjske, br. 19997/02, 15. veljače 2007.
Bono protiv Francuske, br. 29024/11, 15. prosinca 2015.

Boudelal protiv Francuske (odl.), br. 14894/14, 13. lipnja 2017.
Bowman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 19. veljače 1998., *Izvešća o presudama i odlukama 1998-I*
Boykanov protiv Bugarske, br. 18288/06, 10. studenoga 2016.
Bozhkov protiv Bugarske, br. 3316/04, 19. travnja 2011.
Brambilla i drugi protiv Italije, br. 22567/09, 23. lipnja 2016.
Brasilier protiv Francuske, br. 71343/01, 11. travnja 2006.
Brisic protiv Rumunjske, br. 26238/10, 11. prosinca 2018.
Brosa protiv Njemačke, br. 5709/09, 17. travnja 2014.
Brunet-Lecomte i drugi protiv Francuske, br. 42117/04, 5. veljače 2009.
Brunet-Lecomte i Lyon Mag' protiv Francuske, br. 17265/05, 6. svibnja 2010.
Bucur i Toma protiv Rumunjske, br. 40238/02, 8. siječnja 2013.
Bülent Kaya protiv Turske, br. 52056/08, 22. listopada 2013.
Bulgakov protiv Rusije, br. 20159/15, 23. lipnja 2020.
Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 13378/05, ECHR 2008
Busuioc protiv Moldavije, br. 61513/00, 21. prosinca 2004.
Butkevičius protiv Litve, br. 48297/99, ECHR 2002-II (izvadci)

—C—

Cangi protiv Turske, br. 24973/15, 29. siječnja 2019.
Campos Dâmaso protiv Portugala, br. 17107/05, 24. travnja 2008.
Çapan protiv Turske, br. 71978/01, 25. srpnja 2006.
Cârlan protiv Rumunjske, br. 34828/02, 20. travnja 2010.
Casado Coca protiv Španjolske, 24. veljače 1994., Serija A br. 285-A
Castells protiv Španjolske, 23. travnja 1992., Serija A br. 236
Čeferin protiv Slovenije, br. 40975/08, 16. siječnja 2018.
Cengiz i drugi protiv Turske, br. 48226/10 i 14027/11, ECHR 2015 (izvadci)
Centar za demokraciju i vladavinu prava protiv Ukrajine (odl.), br. 75865/11, 3. ožujka 2020.
Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano protiv Italije [VV], br. 38433/09, ECHR 2012
Ceylan protiv Turske [VV], br. 23556/94, ECHR 1999-IV
Chalabi protiv Francuske, br. 35916/04, 18. rujna 2008.
Chauvy i drugi protiv Francuske, br. 64915/01, ECHR 2004-VI
Cheltsova protiv Rusije, br. 44294/06, 13. lipnja 2017.
Chernysheva protiv Rusije (odl.), br. 77062/01, 10. lipnja 2004.
Chorherr protiv Austrije, 25. kolovoza 1993., Serija A br. 266-B
Cicad protiv Švicarske, br. 17676/09, 7. lipnja 2016.
Cimperšek protiv Slovenije, br. 58512/16, 30. lipnja 2020.
Clavel protiv Švicarske, br. 11854/85, odluka Komisije od 15. listopada 1987., Odluke i
izvešća 54
Colaço Mestre i SIC – Sociedade Independente de Comunicação, S.A. protiv Portugala, br. 11182/03 i
11319/03, 26. travnja 2007.
Çölgeçen i drugi protiv Turske, br. 50124/07 i 7 drugih zahtjeva, 12. prosinca 2017.
Colombani i drugi protiv Francuske, br. 51279/99, ECHR 2002-V
Uredništvo novina Pravoye Delo i Shtekel protiv Ukrajine, br. 33014/05, ECHR 2011 (izvadci)
Couderc i Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske [VV], br. 40454/07, ECHR 2015 (izvadci)
Coutant protiv Francuske (odl.), br. 17155/03, 24. siječnja 2008.
Craxi protiv Italije (br. 1), br. 34896/97, 5. prosinca 2002.
Craxi protiv Italije (br. 2), br. 25337/94, 17. srpnja 2003.
Cumhuriyet Vakfı i drugi protiv Turske, br. 28255/07, 8. listopada 2013.
Cumpănă i Mazăre protiv Rumunjske [VV], br. 33348/96, ECHR 2004-XI

—D—

Daktaras protiv Litve, br. 42095/98, ECHR 2000-X
Dalban protiv Rumunjske [VV], br. 28114/95, ECHR 1999-VI
Dammann protiv Švicarske, br. 77551/01, 25. travnja 2006.
De Carolis i France Télévisions protiv Francuske, br. 29313/10, 21. siječnja 2016.
De Diego Nafria protiv Španjolske, br. 46833/99, 14. ožujka 2002.
De Haes i Gijssels protiv Belgije, 24. veljače 1997., *Izvešća o presudama i odlukama 1997-I*
De Lesquen du Plessis-Casso protiv Francuske, br. 54216/09, 12. travnja 2012.
Delfi AS protiv Estonije [VV], br. 64569/09, ECHR 2015
Demirel i Ateş protiv Turske, br. 10037/03 i 14813/03, 12. travnja 2007.
Demuth protiv Švicarske, br. 38743/97, ECHR 2002-IX
Desjardin protiv Francuske, br. 22567/03, 22. studenoga 2007.
Dickinson protiv Turske, br. 25200/11, 2. veljače 2021.
Di Giovanni protiv Italije, br. 51160/06, 9. srpnja 2013.
Dilipak protiv Turske, br. 29680/05, 15. rujna 2015.
Dimitras i drugi protiv Grčke (odl.), br. 59573/09 i 65211/09, 4. srpnja 2017.
Dink protiv Turske, br. 2668/07 i četiri druga zahtjeva, 14. rujna 2010.
Djavit An protiv Turske, br. 20652/92, ECHR 2003-III
Długotęcki protiv Poljske, br. 23806/03, 24. veljače 2009.
Dmitriyevskiy protiv Rusije, br. 42168/06, 3. listopada 2017.
Do Carmo de Portugal e Castro Câmara protiv Portugala, br. 53139/11, 4. listopada 2016.
Donaldson protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 56975/09, 25. siječnja 2011.
Doner i drugi protiv Turske, br. 29994/02, 7. ožujka 2017.
Du Roy i Maurie protiv Francuske, br. 34000/96, ECHR 2000-X
Dupuis i drugi protiv Francuske, br. 1914/02, 7. lipnja 2007.
Dyuldin i Kislov protiv Rusije, br. 25968/02, 31. srpnja 2007.
Dzhugashvili protiv Rusije (odl.), br. 41123/10, 9. prosinca 2014.

—E—

E.K. protiv Turske, br. 28496/95, 7. veljače 2002.
E.S. protiv Austrije, br. 38450/12, 25. listopada 2018.
Ediciones Tiempo protiv Španjolske, br. 13010/87, odluka Komisije od 12. srpnja 1989., Odluke i izvješća 62
Éditions Plon protiv Francuske, br. 58148/00, ECHR 2004-IV
Eerikäinen i drugi protiv Finske, br. 3514/02, 10. veljače 2009.
Egeland i Hanseid protiv Norveške, br. 34438/04, 16. travnja 2009.
Egill Einarsson protiv Islanda, br. 24703/15, 7. studenoga 2017.
Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası protiv Turske, br. 20641/05, ECHR 2012 (izvadci)
Eker protiv Turske, br. 24016/05, 24. listopada 2017.
Elvira Dmitriyeva protiv Rusije, br. 60921/17 i 7202/18, 30. travnja 2019.
Eminağaoğlu protiv Turske, br. 76521/12, 9. ožujka 2021.
Engels protiv Rusije, br. 61919/16, 23. lipnja 2020.
Eon protiv Francuske, br. 26118/10, 14. ožujka 2013.
Erdoğdu i Ince protiv Turske [VV], br. 25067/94 i 25068/94, ECHR 1999-IV
Erdtmann protiv Njemačke (odl.), br. 56328/10, 5. siječnja 2016.
Ergin protiv Turske (br. 6), br. 47533/99, ECHR 2006-VI (izvadci)
Ergündoğan protiv Turske, br. 48979/10, 17. travnja 2018.
Ernst i drugi protiv Belgije, br. 33400/96, 15. srpnja 2003.

Ezelin protiv Francuske, 26. travnja 1991., Serija A br. 202

—F—

Fáber protiv Mađarske, br. 40721/08, 24. srpnja 2012.
Falzon protiv Malte, br. 45791/13, 20. ožujka 2018.
Faruk Temel protiv Turske, br. 16853/05, 1. veljače 2011.
Fatullayev protiv Azerbajdžana, br. 40984/07, 22. travnja 2010.
Fayed protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 21. rujna 1994., Serija A br. 294-B
Fedchenko protiv Rusije, br. 33333/04, 11. veljače 2010.
Fedchenko protiv Rusije (br. 3), br. 7972/09, 2. listopada 2018.
Feldek protiv Slovačke, br. 29032/95, ECHR 2001-VIII
Féret protiv Belgije, br. 15615/07, 16. srpnja 2009.
Financial Times Ltd i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 821/03, 15. prosinca 2009.
Fleury protiv Francuske, br. 29784/06, 11. svibnja 2010.
Foglia protiv Švicarske, br. 35865/04, 13. prosinca 2007.
Folea protiv Rumunjske, br. 34434/02, 14. listopada 2008.
Flux protiv Moldavije (br. 4), br. 17294/04, 12. veljače 2008.
Frankowicz protiv Poljske, br. 53025/99, 16. prosinca 2008.
Fressoz i Roire protiv Francuske [VV], br. 29183/95, ECHR 1999-I
Frisk i Jensen protiv Danske, br. 19657/12, 5. prosinca 2017.
Fuchsmann protiv Njemačke, br. 71233/13, 19. listopada 2017.
Fuentes Bobo protiv Španjolske, br. 39293/98, 29. veljače 2000.

—G—

Gafiuc protiv Rumunjske, br. 59174/13, 13. listopada 2020.
Garycki protiv Poljske, br. 14348/02, 6. veljače 2007.
Gawlik protiv Lihtenštajna, br. 23922/19, 16. veljače 2021.
Genner protiv Austrije, br. 55495/08, 12. siječnja 2016.
Gillberg protiv Švedske [VV], br. 41723/06, 3. travnja 2012.
Giniewski protiv Francuske, br. 64016/00, ECHR 2006-I
Gîrleanu protiv Rumunjske, br. 50376/09, 26. lipnja 2018.
Glas Nadezhda EOOD i Elenkov protiv Bugarske, br. 14134/02, 11. listopada 2007.
Glaser protiv Njemačke, 28. kolovoza 1986., Serija A br. 104
Glor protiv Švicarske, br. 13444/04, ECHR 2009
Godlevskiy protiv Rusije, br. 14888/03, 23. listopada 2008.
Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 27. ožujka 1996., *Izvešća o presudama i odlukama 1996-II*
Gorelishvili protiv Gruzije, br. 12979/04, 5. lipnja 2007.
Görmüş i drugi protiv Turske, br. 49085/07, 19. siječnja 2016.
Goryaynova protiv Ukrajine, br. 41752/09, 8. listopada 2020.
Gorzelik i drugi protiv Poljske [VV], br. 44158/98, ECHR 2004-I
Gurgenidze protiv Gruzije, br. 71678/01, 17. listopada 2006.
Goussev i Marenk protiv Finske, br. 35083/97, 17. siječnja 2006.
Gözel i Özer protiv Turske, br. 43453/04 i 31098/05, 6. srpnja 2010.
GRA Stiftung gegen Rassismus und Antisemitismus protiv Švicarske, br. 18597/13, 9. siječnja 2018.
Grebneva i Alisimchik protiv Rusije, br. 8918/05, 22. studenoga 2011.
Grigoriades protiv Grčke, 25. studenoga 1997., *Izvešća o presudama i odlukama 1997-VII*
Grinberg protiv Rusije, br. 23472/03, 21. srpnja 2005.

Grupo Interpres SA protiv Španjolske, br. 32849/96, odluka Komisije od 7. travnja 1997., Odluke i izvješća 89

Gsell protiv Švicarske, br. 12675/05, 8. listopada 2009.

Guerra i drugi protiv Italije, 19. veljače 1998., *Izvješća o presudama i odlukama 1998-I*

Guja protiv Moldavije [VV], br. 14277/04, ECHR 2008

Gül i drugi protiv Turske, br. 4870/02, 8. lipnja 2010.

Gündüz protiv Turske, br. 35071/97, ECHR 2003-XI

Guseva protiv Bugarske, br. 6987/07, 17. veljače 2015.

Gutiérrez Suárez protiv Španjolske, br. 16023/07, 1. lipnja 2010.

Gutsanovi protiv Bugarske, br. 34529/10, ECHR 2013 (izvadci)

—H—

Hachette Filipacchi Associés protiv Francuske, br. 71111/01, 14. lipnja 2007.

Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) protiv Francuske, br. 12268/03, 23. srpnja 2009.

Hadjianastassiou protiv Grčke, 16. prosinca 1992., Serija A br. 252

Hakim Aydin protiv Turske, br. 4048/09, 26. svibnja 2020.

Haldimann i drugi protiv Švicarske, br. 21830/09, ECHR 2015

Han protiv Turske, br. 50997/99, 13. rujna 2005.

Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 7. prosinca 1976., Serija A br. 24

Handzhiyski protiv Bugarske, br. 10783/14, 6. travnja 2021.

Harabin protiv Slovačke, br. 58688/11, 20. studenoga 2012.

Haseldine protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 18957/91, odluka Komisije od 13. svibnja 1992., Odluke i izvješća 73

Heinisch protiv Njemačke, br. 28274/08, ECHR 2011 (izvadci)

Herbai protiv Mađarske, br. 11608/15, 5. studenoga 2019.

Hertel protiv Švicarske, 25. kolovoza 1998., *Izvješća o presudama i odlukama 1998-VI*

Hirst protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 2) [VV], br. 74025/01, ECHR 2005-IX

Hizb Ut-Tahrir i drugi protiv Njemačke (odl.), br. 31098/08, 12. lipnja 2012.

Høiness protiv Norveške, br. 43624/14, 19. ožujka 2019.

Hrico protiv Slovačke, br. 49418/99, 20. srpnja 2004.

—I—

İ.A. protiv Turske, br. 42571/98, ECHR 2005-VIII

Ibragim Ibragimov i drugi protiv Rusije, br. 1413/08 i 28621/11, 28. kolovoza 2018.

İbrahim Aksoy protiv Turske, br. 28635/95 i dva druga zahtjeva, 10. listopada 2000.

Ibrahim i Mammadov protiv Azerbajdžana, br. 63571/16 i pet drugih zahtjeva, 13. veljače 2020.

Ileana Constantinescu protiv Rumunjske, br. 32563/04, 11. prosinca 2012.

İmza protiv Turske, br. 24748/03, 20. siječnja 2009.

Incal protiv Turske, 9. lipnja 1998., *Izvješća o presudama i odlukama 1998-IV*

Independent Newspapers (Ireland) Limited protiv Irske, br. 28199/15, 15. lipnja 2017.

Informationsverein Lentia i drugi protiv Austrije, 24. studenoga 1993., Serija A br. 276 *İrfan Temel i drugi protiv Turske*, br. 36458/02, 3 ožujka 2009.

—J—

Janowski protiv Poljske [VV], br. 25716/94, ECHR 1999-I

Jankovskis protiv Litve, br. 21575/08, 17. siječnja 2017.
Jecker protiv Švicarske, br. 35449/14, 6. listopada 2020.
Jelševar i drugi protiv Slovenije (odl.), br. 47318/07, 11. ožujka 2014.
Jersild protiv Danske, 23. rujna 1994., Serija A br. 298
Jerusalem protiv Austrije, br. 26958/95, ECHR 2001-II
Jobe protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 48278/09, 14. lipnja 2011.
Jokitaipale i drugi protiv Finske, br. 43349/05, 6. travnja 2010.
July i SARL Libération protiv Francuske, br. 20893/03, ECHR 2008 (izvadci)

—K—

K.U. protiv Finske, br. 2872/02, ECHR 2008
Kaboğlu i Oran protiv Turske, br. 1759/08 i dva druga zahtjeva, 30. listopada 2018.
Kablis protiv Rusije, br. 48310/16 i 59663/17, 30. travnja 2019.
Kaçki protiv Poljske, br. 10947/11, 4. srpnja 2017.
Kalda protiv Estonije, br. 17429/10, 19. siječnja 2016.
Kalfagiannis i Prospert protiv Grčke (odl.), br. 74435/14
Kanat i Bozan protiv Turske, br. 13799/04, 21. listopada 2008.
Kanellopoulou protiv Grčke, br. 28504/05, 11. listopada 2007.
Kaos GL protiv Turske, br. 4982/07, 22. studenoga 2016.
Kapsis i Danikas protiv Grčke, br. 52137/12, 19. siječnja 2017.
Kaptan protiv Švicarske (odl.), br. 55641/00, 12. travnja 2001.
Karácsony i drugi protiv Mađarske [VV], br. 42461/13 i 44357/13, 17. svibnja 2016.
Karademirci i drugi protiv Turske, br. 37096/97 i 37101/97, ECHR 2005-I
Karakó protiv Mađarske, br. 39311/05, 28. travnja 2009.
Karakoyun i Turan protiv Turske, br. 18482/03, 11. prosinca 2007.
Karapetyan i drugi protiv Armenije, br. 59001/08, 17. studenoga 2016.
Karastelev i drugi protiv Rusije, br. 16435/10, 6. listopada 2020.
Karataş protiv Turske, br. 23168/94, ECHR 1999-IV
Karhuvaara i Iltalehti protiv Finske, br. 53678/00, ECHR 2004-X
Karsai protiv Mađarske, br. 5380/07, 1. prosinca 2009.
Kasabova protiv Bugarske, br. 22385/03, 19. travnja 2011.
Kasymakhunov i Saybatalov protiv Rusije, br. 26261/05 i 26377/06, 14. ožujka 2013.
Kayasu protiv Turske, br. 64119/00 i 76292/01, 13. studenoga 2008.
Kazakov protiv Rusije, br. 1758/02, 18. prosinca 2008.
Kenedi protiv Mađarske, br. 31475/05, 26. svibnja 2009.
Khadija Ismayilova protiv Azerbajdžana, br. 65286/13 i 57270/14, 10. siječnja 2019.
Kharlamov protiv Rusije, br. 27447/07, 8. listopada 2015.
Khurshid Mustafa i Tarzibachi protiv Švedske, br. 23883/06, 16. prosinca 2008.
Khuzhin i drugi protiv Rusije, br. 13470/02, 23. listopada 2008.
Kılıç i Eren protiv Turske, br. 43807/07, 29. studenoga 2011.
Klein protiv Slovačke, br. 72208/01, 31. listopada 2006.
Kokkinakis protiv Grčke, 25. svibnja 1993., Serija A br. 260-A
Kövesi protiv Rumunjske, br. 3594/19, 5. svibnja 2020.
Krasulya protiv Rusije, br. 12365/03, 22. veljače 2007.
Kucharczyk protiv Poljske (odl.) [odbor], br. 72966/13, 24. studenoga 2015.
Kudeshkina protiv Rusije, br. 29492/05, 26. veljače 2009.
Kula protiv Turske, br. 20233/06, 19. lipnja 2018.
Kuliš protiv Poljske, br. 15601/02, 18. ožujka 2008.
Kuliš i Różycki protiv Poljske, br. 27209/03, 6. listopada 2009.

Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH protiv Austrije, br. 3401/07, 17. siječnja 2012.
Kutlular protiv Turske, br. 73715/01, 29. travnja 2008.
Kwiecień protiv Poljske, br. 51744/99, 9. siječnja 2007.
Kyprianou protiv Cipra [VV], br. 73797/01, ECHR 2005-XIII

—L—

Lacroix protiv Francuske, br. 41519/12, 7. rujna 2017.
Langner protiv Njemačke, br. 14464/11, 17. rujna 2015.
Laranjeira Marques da Silva protiv Portugala, br. 16983/06, 19. siječnja 2010.
Lavents protiv Latvije, br. 58442/00, 28. studenoga 2002.
Le Pen protiv Francuske (odl.), br. 18788/09, 20. travnja 2010.
Leander protiv Švedske, 26. ožujka 1987., Serija A br. 116
Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue protiv Belgije, br. 64772/01, 9. studenoga 2006.
Leroy protiv Francuske, br. 36109/03, 2. listopada 2008.
Lešník protiv Slovačke, br. 35640/97, ECHR 2003-IV
Leveque protiv Francuske (odl.), br. 35591/97, 23. studenoga 1999.
Lewandowska-Malec protiv Poljske, br. 39660/07, 18. rujna 2012.
Lilliendal protiv Islanda (odl.), br. 29297/18, 12. svibnja 2020.
Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske [VV], br. 21279/02 i 36448/02, ECHR 2007-IV
Lingens protiv Austrije, 8. srpnja 1986., Serija A br. 103
Loersch i Nouvelle Association du Courier protiv Švicarske, br. 23868/94 i 23869/94,
odluka Komisije od 24. veljače 1995., Odluke i izvješća 80
Loiseau protiv Francuske (odl.), br. 46809/99, ECHR 2003-XII (izvadci)
Lombardi Vallauri protiv Italije, br. 39128/05, 20. listopada 2009.
Lombardo i drugi protiv Malte, br. 7333/06, 24. travnja 2007.
Lopes Gomes da Silva protiv Portugala, br. 37698/97, ECHR 2000-X

—M—

M.L. i W.W. protiv Njemačke, br. 60798/10 i 65599/10, 28. lipnja 2018.
Magyar Helsinki Bizottság protiv Mađarske [VV], br. 18030/11, 8. studenoga 2016.
Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske, br. 11257/16, 4. prosinca 2018.
Magyar Kétfarkú Kutya Párt protiv Mađarske [VV], br. 201/17, 20. siječnja 2020.
Magyar Tartalomszolgáltatok Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske, br. 22947/13, 2. veljače 2016.
Mahi protiv Belgije (odl.), br. 57462/19, 7. srpnja 2020.
Mamère protiv Francuske, br. 12697/03, ECHR 2006-XIII
Man i drugi protiv Rumunjske (odl.), br. 39273/07, 19. studenoga 2019.
Mandli i drugi protiv Mađarske, br. 63164/16, 26. svibnja 2020.
Manole i drugi protiv Moldavije, br. 13936/02, ECHR 2009 (izvadci)
Marchenko protiv Ukrajine, br. 4063/04, 19. veljače 2009.
Margulev protiv Rusije, br. 15449/09, 8. listopada 2019.
Mariapori protiv Finske, br. 37751/07, 6. srpnja 2010.
Marinova i drugi protiv Bugarske, br. 33502/07, 30599/10 i dva druga zahtjeva, 12. srpnja 2016.
Mariya Alekhina i drugi protiv Rusije, br. 38004/12, 17. srpnja 2018.
Markt intern Verlag GmbH i Klaus Beermann protiv Njemačke, 20. studenoga 1989., Serija A br. 165
Matalas protiv Grčke, br. 1864/18, 25. ožujka 2021.
Mătăsaru protiv Republike Moldavije, br. 69714/16 i 71685/16, 15. siječnja 2019.

Mater protiv Turske, br. 54997/08, 16. srpnja 2013.
Mathieu-Mohin i Clerfayt protiv Belgije, 2. ožujka 1987., Serija A br. 113
Matúz protiv Mađarske, br. 73571/10, 21. listopada 2014.
McVicar protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 46311/99, ECHR 2002-III
Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine [VV], br. 17224/11, 27. lipnja 2017.
Mehmet Reşit Arslan i Orhan Bingöl protiv Turske, br. 47121/06 i dva druga zahtjeva, 18. lipnja 2019.
Melnychuk protiv Ukrajine (odl.), br. 28743/03, ECHR 2005-IX
Članovi kongregacije Jehovinih svjedoka i drugi protiv Gruzije, br. 71156/01, 3. svibnja 2007.
Metis Yayıncılık Limited Şirketi i Sökmen protiv Turske (odl.), br. 4751/07, 20. lipnja 2017.
MGN Limited protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 39401/04, 18. siječnja 2011.
Mikkelsen i Christensen protiv Danske (odl.), br. 22918/08, 24. svibnja 2011.
Mikolajová protiv Slovačke, br. 4479/03, 18. siječnja 2011.
Miljević protiv Hrvatske, br. 68317/13, 25. lipnja 2020.
Minelli protiv Švicarske (odl.), br. 14991/02, 14. lipnja 2005.
Mladina d.d. Ljubljana protiv Slovenije, br. 20981/10, 17. travnja 2014.
Monica Macovei protiv Rumunjske, br. 53028/14, 28. srpnja 2020.
Monnat protiv Švicarske, br. 73604/01, ECHR 2006-X
Moohan i Gillon protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 22962/15 i 23345/15, 13. lipnja 2017.
Mor protiv Francuske, br. 28198/09, 15. prosinca 2011.
Morar protiv Rumunjske, br. 25217/06, 7. srpnja 2015.
Morice protiv Francuske [VV], br. 29369/10, ECHR 2015
Morissens protiv Belgije, br. 11389/85, odluka Komisije od 3. svibnja 1988., Odluke i izvješća 56
Mosley protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 48009/08, 10. svibnja 2011.
Mouvement raëlien suisse protiv Švicarske [VV], br. 16354/06, ECHR 2012 (izvadci)
Müller i drugi protiv Švicarske, 24. svibnja 1988., Serija A br. 133
Murat Vural protiv Turske, br. 9540/07, 21. listopada 2014.
Murphy protiv Irske, br. 44179/98, ECHR 2003-IX (izvadci)

—N—

Nagla protiv Latvije, br. 73469/10, 16. srpnja 2013.
Nadtoka protiv Rusije, br. 38010/05, 31. svibnja 2016.
Nasirov i drugi protiv Azerbajdžana, br. 58717/10, 20. veljače 2020.
Nedim Şener protiv Turske, br. 38270/11, 8. srpnja 2014.
Neij i Sunde Kolmisoppi protiv Švedske (odl.), br. 40397/12, 19. veljače 2013.
Nejdet Atalay protiv Turske, br. 76224/12, 19. studenoga 2019.
Nenkova-Lalova protiv Bugarske, br. 35745/05, 11. prosinca 2012.
News Verlags GmbH & Co.KG protiv Austrije, br. 31457/96, ECHR 2000-I
Nikowitz i Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije, br. 5266/03, 22. veljače 2007.
Nikula protiv Finske, br. 31611/96, ECHR 2002-II
Nilsen protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 36882/05, 9. ožujka 2010.
Nilsen i Johnsen protiv Norveške [VV], br. 23118/93, ECHR 1999-VIII
Niskasaari i drugi protiv Finske, br. 37520/07, 6. srpnja 2010.
Nix protiv Njemačke (odl.), br. 35285/16, 13. ožujka 2018.
Nordisk Film & TV A/S protiv Danske (odl.), br. 40485/02, ECHR 2005-XIII
Norris protiv Irske, 26. listopada 1988., Serija A br. 142
Novikova i drugi protiv Rusije, br. 25501/07 i četiri druga zahtjeva, 26. travnja 2016.
N.Š. protiv Hrvatske, br. 36908/13, 10. rujna 2020.
Nur Radyo Ve Televizyon Yayıncılığı A.Ş. protiv Turske, br. 6587/03, 27. studenoga 2007.

Nurminen i drugi protiv Finske, br. 27881/95, odluka Komisije od 26. veljače 1997.

—O—

Oberschlick protiv Austrije (br. 1), 23. svibnja 1991., Serija A br. 204
Oberschlick protiv Austrije (br. 2), 1. srpnja 1997., *Izvješća o presudama i odlukama 1997-IV*
Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 26. studenoga 1991., Serija A br. 216
Obukhova protiv Rusije, br. 34736/03, 8. siječnja 2009.
Ólafsson protiv Islanda, br. 58493/13, 16. ožujka 2017.
Öllinger protiv Austrije, br. 76900/01, ECHR 2006-IX
Olujčić protiv Hrvatske, br. 22330/05, 5. veljače 2009.
OOO Flavus i drugi protiv Rusije, br. 12468/15 i dva druga zahtjeva, 23. lipnja 2020.
OOO Izdatelskiy Tsentri Kvartirnyy Ryad protiv Rusije, br. 39748/05, 25. travnja 2017.
OOO Regnum protiv Rusije, br. 22649/08, 8. rujna 2020.
Open Door i Dublin Well Woman protiv Irske, 29. listopada 1992., Serija A br. 246-A
Oran protiv Turske, br. 28881/07 i 37920/07, 15. travnja 2014.
Orban i drugi protiv Francuske, br. 20985/05, 15. siječnja 2009.
Orlovskaya Iskra protiv Rusije, br. 42911/08, 21. veljače 2017.
Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung protiv Austrije, br. 39534/07, 28. studenoga 2013.
Otegi Mondragon protiv Španjolske, br. 2034/07, ECHR 2011
Ottan protiv Francuske, br. 41841/12, 19. travnja 2018.
Otto-Preminger-Institut protiv Austrije, 20. rujna 1994., Serija A br. 295-A
Özgür Gündem protiv Turske, br. 23144/93, ECHR 2000-III
Özer protiv Turske (br. 3), br. 69270/12, 11. veljače 2020.
Öztürk protiv Turske [VV], br. 22479/93, ECHR 1999-VI

—P—

P4 Radio Hele Norge ASA protiv Norveške (odl.), br. 76682/01, ECHR 2003-VI
Pais Pires de Lima protiv Portugala, br. 70465/12, 12. veljače 2019.
Pakdemirli protiv Turske, br. 35839/97, 22. veljače 2005.
Palusinski protiv Poljske (odl.), br. 62414/00, ECHR 2006-XIV
Panioglu protiv Rumunjske, br. 33794/14, 11. prosinca 2020.
Socijalistička stranka i drugi protiv Turske, 25. svibnja 1998., *Izvješća o presudama i odlukama 1998-III*
Paturel protiv Francuske, br. 54968/00, 22. prosinca 2005.
Peck protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 44647/98, ECHR 2003-I
Pedersen i Baadsgaard protiv Danske [VV], br. 49017/99, ECHR 2004-XI
Pentikäinen protiv Finske [VV], br. 11882/10, ECHR 2015
Perinçek protiv Švicarske [VV], br. 27510/08, ECHR 2015 (izvadci)
Perrin protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 5446/03, ECHR 2005-XI
Peruzzi protiv Italije, br. 39294/09, 30. lipnja 2015.
PETA Deutschland protiv Njemačke, br. 43481/09, 8. studenoga 2012.
Petro Carbo Chem S.E. protiv Rumunjske, br. 21768/12, 30. lipnja 2020.
Piermont protiv Francuske, 27. travnja 1995., Serija A br. 314
Pihl protiv Švedske, br. 74742/14, 7. veljače 2017.
Pinto Coelho protiv Portugala (br. 2.), br. 48718/11, 22. ožujka 2016.
Pinto Pinheiro Marques protiv Portugala, br. 26671/09, 22. siječnja 2015.
Pitkevich protiv Rusije (odl.), br. 47936/99, 8. veljače 2001.

Polanco Torres i Movilla Polanco protiv Španjolske, br. 34147/06, 21. rujna 2010.
Polat protiv Turske [VV], br. 23500/94, 8. srpnja 1999.
Poyraz protiv Turske, br. 15966/06, 7. prosinca 2010.
Prager i Oberschlick protiv Austrije, 26. travnja 1995., Serija A br. 313
Previti protiv Italije (odl.), br. 45291/06, 8. prosinca 2009.
Prunea protiv Rumunjske, br. 47881/11, 8. siječnja 2019.
Purcell i drugi protiv Irske, br. 15404/89, odluka Komisije od 16. travnja 1991., Odluke i izvješća 70
Putistin protiv Ukrajine, br. 16882/03, 21. studenoga 2013.

—R—

Radio ABC protiv Austrije, 20. listopada 1997., *Izvješća o presudama i odlukama 1997-VI*
Radio France i drugi protiv Francuske, br. 53984/00, ECHR 2004-II
Radio Twist a.s. protiv Slovačke, br. 62202/00, ECHR 2006-XV
Radobuljac protiv Hrvatske, br. 51000/11, 28. lipnja 2016.
Ragıp Zarakolu protiv Turske, br. 15064/12, 15. rujna 2020.
Raichinov protiv Bugarske, br. 47579/99, 20. travnja 2006.
Reichman protiv Francuske, br. 50147/11, 12. srpnja 2016.
Reklos i Davourlis protiv Grčke, br. 1234/05, 15. siječnja 2009.
Vjerska zajednica Jehovinih svjedoka protiv Azerbajdžana, br. 52884/09, 20. veljače 2020.
Renaud protiv Francuske, br. 13290/07, 25. veljače 2010.
Ressiot i drugi protiv Francuske, br. 15054/07 i 15066/07, 28. lipnja 2012.
Reznik protiv Rusije, br. 4977/05, 4. travnja 2013.
Roche protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV], br. 32555/96, ECHR 2005-X
Rodina protiv Latvije, br. 48534/10 i 19532/15, 14. svibnja 2020.
Rodionov protiv Rusije, br. 9106/09, 11. prosinca 2018.
Rodriguez Ravelo protiv Španjolske, br. 48074/10, 12. siječnja 2016.
Roemen i Schmit protiv Luksemburga, br. 51772/99, ECHR 2003-IV
Roj TV A/S protiv Danske (odl.), br. 24683/14, 17. travnja 2018.
Roland Dumas protiv Francuske, br. 34875/07, 15. srpnja 2010.
Romanenko i drugi protiv Rusije, br. 11751/03, 8. listopada 2009.
Rommelfanger protiv Njemačke, br. 12242/86, odluka Komisije od 6. rujna 1989., Odluke i izvješća 62
Rošianu protiv Rumunjske, br. 27329/06, 24. lipnja 2014.
Rotaru protiv Rumunjske [VV], br. 28341/95, ECHR 2000-V
Rumyana Ivanova protiv Bugarske, br. 36207/03, 14. veljače 2008.
RTBF protiv Belgije, br. 50084/06, ECHR 2011 (izvadci)
Rubins protiv Latvije, br. 79040/12, 13. siječnja 2015.
Rubio Dosamantes protiv Španjolske, br. 20996/10, 21. veljače 2017.
Ruokanen i drugi protiv Finske, br. 45130/06, 6. travnja 2010.

—S—

Saaristo i drugi protiv Finske, br. 184/06, 12. listopada 2010.
Sabuncu i drugi protiv Turske, br. 23199/17, 10. studenoga 2020.
Şahin Alpay protiv Turske, br. 16538/17, 20. ožujka 2018.
Saint-Paul Luxembourg S.A. protiv Luksemburga, br. 26419/10, 18. travnja 2013.

Salabiaku protiv Francuske, 7. listopada 1988., Serija A br. 141-A
Salihu i drugi protiv Švedske (odl.), br. 33628/15, 10. svibnja 2016.
Sanoma Uitgevers B.V. protiv Nizozemske [VV], br. 38224/03, 14. rujna 2010.
Sapan protiv Turske, br. 44102/04, 8. lipnja 2010.
Satakunnan Markkinapörssi Oy i Satamedia Oy protiv Finske [VV], br. 931/13, 27. lipnja 2017.
Savitchi protiv Moldavije, br. 11039/02, 11. listopada 2005.
Savva Terentyev protiv Rusije, br. 10692/09, 28. kolovoza 2018.
Saygili i Falakaoğlu (br. 2) protiv Turske, br. 38991/02, 17. veljače 2009.
Scharsach i News Verlagsgesellschaft protiv Austrije, br. 39394/98, ECHR 2003-XI
Schöpfer protiv Švicarske, 20. svibnja 1998., *Izvešća o presudama i odlukama 1998-III*
Schwabe i M.G. protiv Njemačke, br. 8080/08 i 8577/08, ECHR 2011 (izvadci)
Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG protiv Švicarske, br. 34124/06, 21. lipnja 2012.
Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft i drugi protiv Švicarske (odl.), br. 68995/13,
12. studenoga 2019.
Sdružení Jihočeské Matky protiv Češke Republike (odl.), br. 19101/03, 10. srpnja 2006.
Sedletska protiv Ukrajine, br. 42634/18, 1. travnja 2021.
Sekmadienis Ltd. protiv Litve, br. 69317/14, 30. siječnja 2018.
Selahattin Demirtaş protiv Turske (br. 2) [VV], br. 14305/17, 22. prosinca 2020.
Selistö protiv Finske, br. 56767/00, 16. studenoga 2004.
Sellami protiv Francuske, br. 61470/15, 17. prosinca 2020.
Selmani i drugi protiv bivše jugoslavenske republike Makedonije, br. 67259/14, 9. veljače 2017.
Semir Güzel protiv Turske, br. 29483/09, 13. rujna 2016.
Şener protiv Turske, br. 26680/95, 18. srpnja 2000.
Shahanov i Palfreeman protiv Bugarske, br. 35365/12 i 69125/12, 21. srpnja 2016.
Shapovalov protiv Ukrajine, br. 45835/05, 31. srpnja 2012.
Shvydika protiv Ukrajine, br. 17888/12, 30. listopada 2014.
Siatkowska protiv Poljske, br. 8932/05, 22. ožujka 2007.
Sidabras i Džiautas protiv Litve, br. 55480/00 i 59330/00, ECHR 2004-VIII
Simić protiv Bosne i Hercegovine (odl.), br. 75255/10, 15. studenoga 2016.
Sinkova protiv Ukrajine, br. 39496/11, 27. veljače 2018.
Sioutis protiv Grčke (odl.), br. 16393/14, 29. kolovoza 2017.
Siryk protiv Ukrajine, br. 6428/07, 31. ožujka 2011.
Skalka protiv Poljske, br. 43425/98, 27. svibnja 2003.
Slavov i drugi protiv Bugarske, br. 58500/10, 10. studenoga 2015.
Smolorz protiv Poljske, br. 17446/07, 16. listopada 2012.
Soares protiv Portugala, br. 79972/12, 21. lipnja 2016.
Société de conception de presse et d'édition protiv Francuske, br. 4683/11, 25. veljače 2016.
Société de conception de presse et d'édition i Ponson protiv Francuske, br. 26935/05, 5. ožujka 2009.
Société Prisma Presse protiv Francuske (br. 1) (odl.), br. 66910/01, 1. srpnja 2003.
Société Prisma Presse protiv Francuske (br. 2) (odl.), br. 71612/01, 1. srpnja 2003.
Sofranschi protiv Moldavije, br. 34690/05, 21. prosinca 2010.
Sorguç protiv Turske, br. 17089/03, 23. lipnja 2009.
Soulas i drugi protiv Francuske, br. 15948/03, 10. srpnja 2008.
Sousa Goucha protiv Portugala, br. 70434/12, 22. ožujka 2016.
Stambuk protiv Njemačke, br. 37928/97, 17. listopada 2002.
Standard Verlags GmbH protiv Austrije, br. 13071/03, 2. studenoga 2006.
Standard Verlags GmbH i Krawagna-Pfeifer protiv Austrije, br. 19710/02, 2. studenoga 2006.
Steel i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 23. rujna 1998., *Izvešća o presudama i odlukama*
1998-VII
Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 68416/01, ECHR 2005-II
Stern Taulats i Roura Capellera protiv Španjolske, br. 51168/15 i 51186/15, 13. ožujka 2018.
Steur protiv Nizozemske, br. 39657/98, ECHR 2003-XI

Stevens protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 11674/85, odluka Komisije od 3. ožujka 1986., Odluke i izvješća 46

Stichting Ostade Blade protiv Nizozemske (odl.), br. 8406/06, 27. svibnja 2014.

Stojanović protiv Hrvatske, br. 23160/09, 19. rujna 2013.

Stoll protiv Švicarske [VV], br. 69698/01, ECHR 2007-V

Stomakhin protiv Rusije, br. 52273/07, 9. svibnja 2018.

Studio Monitori i drugi protiv Gruzije, br. 44920/09 i 8942/10, 30. siječnja 2020.

The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1), 26. travnja 1979., Serija A br. 30

The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 2), 26. studenoga 1991., Serija A br. 217

Sürek protiv Turske (br. 1) [VV], br. 26682/95, ECHR 1999-IV

Sürek protiv Turske (br. 2) [VV], br. 24122/94, 8. srpnja 1999.

Sürek protiv Turske (br. 3) [VV], br. 24735/94, 8. srpnja 1999.

Sürek protiv Turske (br. 4) [VV], br. 24762/94, 8. srpnja 1999.

Sürek i Özdemir protiv Turske [VV], br. 23927/94 i 24277/94, 8. srpnja 1999.

Sylka protiv Poljske (odl.), br. 19219/07, 3. lipnja 2014.

Szanyi protiv Mađarske, br. 35493/13, 8. studenoga 2016.

Szurovecz protiv Mađarske, br. 15428/16, 8. listopada 2019.

—T—

Tagiyev i Huseynov protiv Azerbajdžana, br. 13274/08, 5. prosinca 2019.

Tamiz protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 3877/14, 19. rujna 2017.

Tammer protiv Estonije, br. 41205/98, ECHR 2001-I

Tănăsoaica protiv Rumunjske, br. 3490/03, 19. lipnja 2012.

Társaság a Szabadságjogokért protiv Mađarske, br. 37374/05, ECHR 2009

Taşdemir protiv Turske (odl.), br. 38841/07, 23. veljače 2010.

Tatár i Fáber protiv Mađarske, br. 26005/08 i 26160/08, 12. lipnja 2012.

Tele 1 Privatfernsehgesellschaft GmbH protiv Austrije, br. 32240/96, 21. rujna 2000.

Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. i drugi protiv Nizozemske, br. 39315/06, 22. studenoga 2012.

Tête protiv Francuske, br. 59636/16, 26. ožujka 2020.

Thoma protiv Luksemburga, br. 38432/97, ECHR 2001-III

Tillack protiv Belgije, br. 20477/05, 27. studenoga 2007.

Times Newspapers Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1 i br. 2), br. 3002/03 i 23676/03, ECHR 2009

Timpul Info-Magazin i Anghel protiv Moldavije, br. 42864/05, 27. studenoga 2007.

Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda, 25. lipnja 1992., Serija A br. 239

Tierbefreier e.V. protiv Njemačke, br. 45192/09, 16. siječnja 2014.

Tokarev protiv Ukrajine (odl.), br. 44252/13, 21. siječnja 2020.

Tőkés protiv Rumunjske, br. 15976/16 i 50461/17, 27. travnja 2021.

Tolmachev protiv Rusije, br. 42182/11, 2. lipnja 2020.

Tolstoy Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 13. srpnja 1995., Serija A br. 316-B

Toranzo Gomez protiv Španjolske, br. 26922/14, 20. studenoga 2018.

Tourancheau i July protiv Francuske, br. 53886/00, 24. studenoga 2005.

Travaglio protiv Italije (odl.), br. 64746/14, 24. siječnja 2017.

Turhan protiv Turske, br. 48176/99, 19. svibnja 2005.

Tuşalp protiv Turske, br. 32131/08 i 41617/08, 21. veljače 2012.

TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti protiv Norveške, br. 21132/05, ECHR 2008 (izvadci)

—U—

Uj protiv Mađarske, br. 23954/10, 19. srpnja 2011.
Ulusoy i drugi protiv Turske, br. 34797/03, 3. svibnja 2007.
Ümit Bilgiç protiv Turske, br. 22398/05, 3. rujna 2013.
Unabhängige Initiative Informationsvielfalt protiv Austrije, br. 28525/95, ECHR 2002-I
United Christian Broadcasters Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 44802/98, 7. studenoga 2000.
Urper i drugi protiv Turske, br. 14526/07 i osam drugih zahtjeva, 20. listopada 2009.

—V—

Vajnai protiv Mađarske, br. 33629/06, ECHR 2008
Van der Mussele protiv Belgije, 23. studenoga 1983., Serija A br. 70
Vejdeland i drugi protiv Švedske, br. 1813/07, 9. veljače 2012.
Veraart protiv Nizozemske, br. 10807/04, 30. studenoga 2006.
Vereinigung Bildender Künstler protiv Austrije, br. 68354/01, 25. siječnja 2007.
Vereniging Weekblad Bluf! protiv Nizozemske, 9. veljače 1995., Serija A br. 306-A
Vérités Santé Pratique SARL protiv Francuske (odl.), br. 74766/01, 1. prosinca 2005.
Verlagsgruppe Droemer Knauer GmbH & Co. KG protiv Njemačke, br. 35030/13, 19. listopada 2017.
Verlagsgruppe News GmbH protiv Austrije (br. 2), br. 10520/02, 14. prosinca 2006.
VgT Verein gegen Tierfabriken protiv Švicarske, br. 24699/94, ECHR 2001-VI
Vides Aizsardzības Klubs protiv Latvije, br. 57829/00, 27. svibnja 2004.
Viorel Burzo protiv Rumunjske, br. 75109/01 i 12639/02, 30. lipnja 2009.
Vladimir Kharitonov protiv Rusije, br. 10795/14, 23. lipnja 2020.
Vogt protiv Njemačke, 26. rujna 1995., Serija A br. 323
Volkmer protiv Njemačke (odl.), br. 39799/98, 22. studenoga 2001.
Von Hannover protiv Njemačke, br. 59320/00, ECHR 2004-VI
Von Hannover protiv Njemačke (br. 2) [VV], br. 40660/08 i 60641/08, ECHR 2012
Von Hannover protiv Njemačke (br. 3), br. 8772/10, 19. rujna 2013.
Vona protiv Mađarske, br. 35943/10, ECHR 2013
Voskuil protiv Nizozemske, br. 64752/01, 22. studenoga 2007.

—W—

Wall Street Journal Europe Sprl i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 28577/05, 10. veljače 2009.
Wanner protiv Njemačke (odl.), br. 26892/12, 23. listopada 2018.
Weber protiv Švicarske, 22. svibnja 1990., Serija A br. 177
Weber i Saravia protiv Njemačke (odl.), br. 54934/00, ECHR 2006-XI
Węgrzynowski i Smolczewski protiv Poljske, br. 33846/07, 16. srpnja 2013.
Welsh i Silva Canha protiv Portugala, br. 16812/11, 17. rujna 2013.
White protiv Švedske, br. 42435/02, 19. rujna 2006.
Wille protiv Lihtenštajna [VV], br. 28396/95, ECHR 1999-VII
Willem protiv Francuske, br. 10883/05, 16. srpnja 2009.
Wingrove protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 25. studenoga 1996., *Izvjешća o presudama i odlukama 1996-V*
Wirtschafts-TrendZeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH protiv Austrije (br. 3), br. 66298/01 i 15653/02, 13. prosinca 2005.
Wojtas-Kaletka protiv Poljske, br. 20436/02, 16. srpnja 2009.
Women On Waves i drugi protiv Portugala, br. 31276/05, 3. veljače 2009.

Worm protiv Austrije, 29. kolovoza 1997., *Izvješća o presudama i odlukama 1997-V Wrona protiv Poljske* (odl.) [odbor], br. 68561/13, 12. prosinca 2017.

—Y—

Yalçın Küçük protiv Turske, br. 28493/95, 5. prosinca 2002.
Yalçiner protiv Turske, br. 64116/00, 21. veljače 2008.
Yarushkevych protiv Ukrajine (odl.), br. 38320/05, 31. svibnja 2016.
Yaşar Kaplan protiv Turske, br. 56566/00, 24. siječnja 2006.
Yıldız i Taş protiv Turske (br. 1), br. 77641/01, 19. prosinca 2006.
Yıldız i Taş protiv Turske (br. 2), br. 77642/01, 19. prosinca 2006.
Yıldız i Taş protiv Turske (br. 3), br. 477/02, 19. prosinca 2006.
Yıldız i Taş protiv Turske (br. 4), br. 3847/02, 19. prosinca 2006.
Yılmaz i Kılıç protiv Turske, br. 68514/01, 17. srpnja 2008.
Yordanova i Toshev protiv Bugarske, br. 5126/05, 2. listopada 2012.
Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije, br. 48135/06, 25. lipnja 2013.
Yuriy Chumak protiv Ukrajine, br. 23897/10, 18. ožujka 2021.

—Z—

Zakharov protiv Rusije, br. 14881/03, 5. listopada 2006.
Zana protiv Turske, 25. studenoga 1997., *Izvješća o presudama i odlukama 1997-VII Zarubin i drugi protiv Litve* (odl.), br. 69111/17 i tri druga zahtjeva, 26. studenoga 2019. *Ziemiński protiv Poljske (br. 2)*, br. 1799/07, 5. srpnja 2016.